58872

Дубликат
№ 58872

Дарунок
від
О. Р. Горілого

21 квітня
2016
Харків

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕКЛАМАТОР

РОЗВАГА

АРТИСТИЧНИЙ ЗБІРНИК

поезій, оповідань, монологів, жартів, сатір і гуморесок.

Уложив ОЛЕКСА КОВАЛЕНКО.

1 Declamatorium. 2 Мелодекламація і ліріка. 3 Жарти, сатіра і гуморески. 4 Проза.

З ПАРТРЕТАМИ

поетів, письменників і артистів

Музика М. Лисенка

Харківська державна
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ім. В.Г. Короленка
№ 588 72
Т 9.295
9 06.16

ВИДАННЯ ДРУГЕ ДОПОВНЕНЕ

ЧАСТИНА ПЕРША.

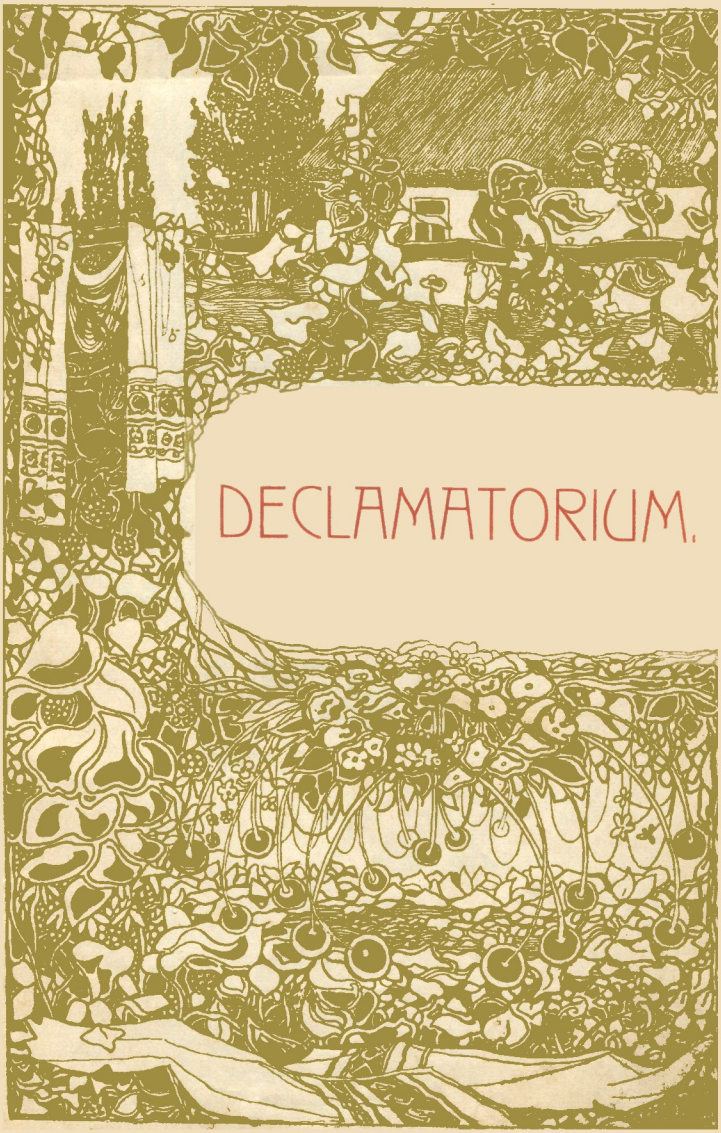

DECLAMATORIUM.

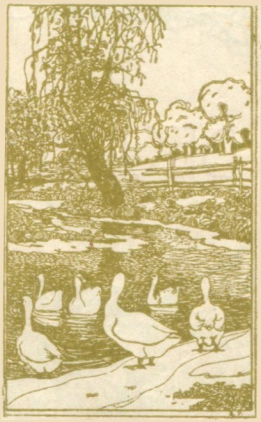

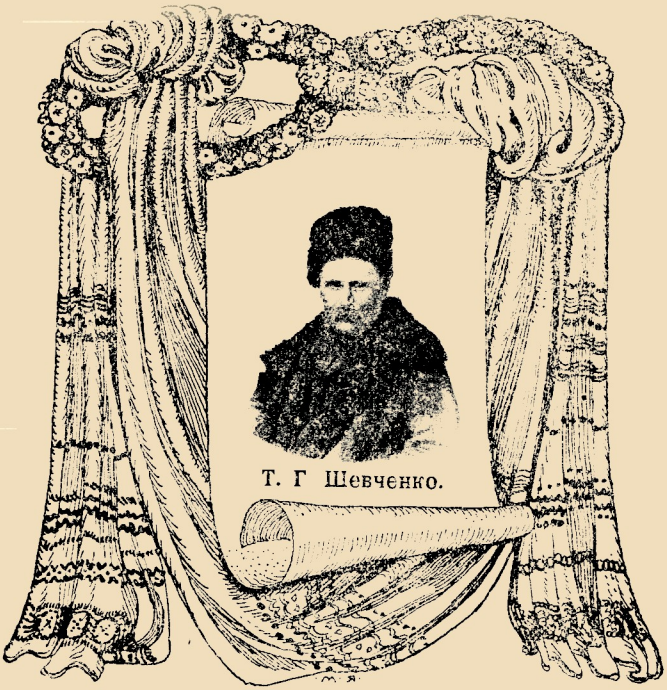

Т. Г Шевченко.

Сон.

Дух істіни, єго же мір не можєт пріяті, яко не відіт єго, ніже знаєт єго...
Іоан. гл. XIV ст. 17.

У всякого своя доля
І свій шлях широкий:
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає —
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину.

Той тузами обирає
Свата в його хаті,
А той нишком у куточку
Гострить ніж на брата;
А той, тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Як кішечка, підкрадеться,
Вижде нещасливий
У тебе час, та й запустить
Пазурі в печінку,—
І не благай: не вимолять
Ні діти, ні жінка.
А той, щедрий та роскішний,
Все храми мурує,
Та отечество так любить,
Так за ним бідкує...
Та так з його сердешного
Кров, як воду, точить!..
А братія мовчить собі,
Витрищивши очі,
Як ягнята: „Нехай", каже,
„Може, так і треба".
— Так і треба! бо немає
Господа на небі!
А ви в ярмі падаєте,
Та якогось раю
На цім світі бажаєте...
Немає! немає!
Шкода й праці! Схаменіться:
Усі на цім світі
І багаті, і старчата
Адамови діти!
І той, і той... А що ж то я?
— Ось що, добрі люде:
Я гуляю, бенкетую
В неділю і в будень,
А вам нудно, жалуєтесь—
Ій-Богу не чую!
І не кричіть!—я свою пью,
А не кров людськую.

I.

Оттак, ідучи по-під-тинню
З бенкету пьяний уночі,
Я міркував собі йдучи,
Поки доплентавсь до хатини.
А в мене діти не кричать
І жінка не лає:
Тихо, як у раї;
Усюди божа благодать,
І в серці, і в хаті...
Отто-ж я ліг спати;
А вже підпилий як засне,
То, хоч коти гармати,
І усом не моргне.

Та й сон же, сон, на прочуд дивний,
Мені приснився;
Найтверезіший би упився,
Скупий жидюга дав би гривню,
Щоб позирнуть на ті дива;
Т к чорта з два!
Дивлюся—так буцім сова
Летить лугами, берегами,
Та нетрями,
Та глибокими ярами,
Та широкими степами,
Та байраками;
А я за нею, та за нею,
Лечу й прощаюся з землею.
— Прощай, світе! прощай, земле,
Неприязний краю!
Мої муки, мої люті
В хмарі заховаю.
А ти, моя Україно,
Безталанна вдово,
Я до тебе літатиму
З хмари на розмову,
На розмову тиху, сумну,
На раду з тобою,
Опівночі падатиму
З чистою росою.

Порадимось, посумуєм,
Поки сонце встане,
Поки твої малі діти
На ворога стануть.
Прощай же ти, моя нене,
Удово небога!
Годуй діток! жива правда
У Господа Бога!

Лечу, дивлюся, аж світає,
Край неба палає;
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Між ярами, над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожі,
Розмовляють в полі.
І усе те, вся країна,
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Ранньою росою,
Вмивається, красується,
Сонце зустрічає.
І нема тому починку
І краю немає,
Ніхто його не додбає,
Ані розруйнує...
І все ж то те... Душе моя!
Чого ти сумуєш?
Душе моя убогая,
Чого марне плачеш?!
Чого тобі шкода?

Хіба ти не бачиш,
Хіба ти не чуєш людського плачу?
То глянь, подивися! А я полечу
Високо, високо за синії хмари:
Немає там власти, немає там кари,

Там сміху людського і плачу не чуть.
Он глянь! – у тім раю, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки здіймають,
З шкурою здіймають, бо нічим обуть
Панят недорослих. А он роспинають
Вдову за подушне, а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію в військо оддають,
Бо його, бач, трохи... А он-де під тином
Опухла дитина голодная мре,
А мати пшеницю на панщині жне.
А он—бачиш? очі, очі,
Нащо ви здалися!?
Чом ви змалку не висохли,
Слізми не злилися?!
То покритка по-під-тинню
З байстрям шкандибає;
Батько й мати одцурались
Й чужі не приймають;
Старці навіть цураються...
А панич не знає:
З двадцятою, недолюдок,
Душі пропиває.

Чи Бог бачить із-за хмари
Наші сльози, горе?
Може й бачить, та помага,
Як і отті гори
Предковічні, що политі
Кровію людською!..

Душе моя убогая,
Лишенько з тобою!
Упьємося отрутою,
В кризі ляжем спати,
Пошлем думу аж до Бога,
Його роспитати:
Чи довго ще на цім світі
Катам панувати?
Лети ж, моя думо, моя люта муко!
Забери з собою всі лиха, всі зла,
Своє товариство; ти з ними росла,

Ти з ними кохалась; іх тяжкіі руки
Тебе повивали: бери ж іх, лети,
Та по всьому небу орду роспусти!
Хай чорніє, червоніє,
Полумьям повіє,
Нехай знову рига змія,
Трупом землю криє!
А без тебе я де-небудь
Серце заховаю...
А тим часом пошукаю
На край світа раю!

II.

І знов лечу по-над землею,
І знов прощ юся я з нею...
Тяжко матір покидати
У безверхій хаті,
А ще гірше дивитися
На сльози та лати...
Лечу лечу, а вітер віє,
Передо мною сніг біліє;
Кругом бори, та болота,
Туман, туман, та пустота.
Людей не чуть, не знать і сліду
Людськоі страшноі ноги...
І вороги, й не вороги,
Прощайте! в гості не прилину.
Упивайтесь, бенкетуйте!—
Я вже не почую;
Один собі на вік-віки
В снігу заночую.
І поки ви дізнаєтесь,
Що ще єсть краіна
Неполита слізьми, кровью,
То я одпочину!
Одпочину...

Аж слухаю:
Загули кайдани
Під землею. Подивлюся...
О, люде поганий!

Де ти взявся? що ти робиш?
Чого ти шукаєш
Під землею? ні, вже мабуть,
Я не заховаюсь
І на небі! За що ж кара?
За що мені муки?
Кому я що заподіяв?
Чії тяжкі руки
В мені душу закували,
Серце запалили
І, ганячи силу,
Думи роспустили?
За що,—не знаю, а карають,
І тяжко карають!
А коли я спокутую?
Коли діжду краю?
Не бачу й не знаю.
Заворушилася пустиня—
Мов із тісної домовини
На той останній страшний суд
Мерці за правдою встають.
То не вмерлі, не зариті,
Не суда ідуть просити,
Ні, то люде, живі люде,
В кайдани забиті,
Із нор золото виносять,
Щоб пельку залити
Неситому. То каторжні!..
А за що? те знає
Вседержитель, а може ще
Й він не добачає!
Он-де злодій штемпований
Кайдани волочить,
От розбійник катований
Зубами скрегоче,
Недобитка товариша
Зарізати хоче.
А між ними, запеклими,
В кайдани убраний,
Царь всесвітній, царь волі, царь
Штемпом увінчаний...

В муці, в каторзі—не просить,
Не плаче, не стогне.
Раз добром налите серце
В-вік не прохолоне.
А де ж твої думи, рожевії квіти
Доглядані, смілі, викохані діти?
Кому ж ти іх, друже, кому передав?
Чи може, на-віки в серці заховав?
Ой, не ховай, брате! розсип іх, роскидай!
Зійдуть і ростимуть і у люде вийдуть...
Чи ще митарство? чи вже буде?
Буде! буде! бо холодно;
Мороз розум будить.

III.

І знов лечу. Земля чорніє,
Дрімає розум, серце мліє.
Дивлюся: хати над шляхами,
То город із стома церквами;
А в городі, мов журавлі,
Замуштрували москалі.

Муштруються. Далі гляну,—
У долині, мов у ямі,
На багнищі город мріє,
Над ним хмарою чорніє
Туман тяжкий. Долітаю,—
То город без краю.
Чи то турецький?
Чи то німецький?
А може те, що й московський!
Церкви та палати,
Та пани пузаті,
І ні однісенькоі хати!
Смеркалося. Огонь-огнем
Кругом запалало,
Аж злякався. „Ура! ура!
Ура!“ закричали.
— „Цу-цу, дурні! схаменіться!
Чого це ви раді?
Що орете?“—„Екой хахол!

Не знает параду!
У нас парад. Сам ізволіт
Сегодня гуляти."
„Та де ж вона та особа?"
„Вон, відіш, палати?"
Штовхаются; а землячок,
Спасибі, признався,
З циновими кгудзиками:
„Гдє ти здєсь узялся?"
З України.—„Да как же ти
Й гаваріть не вмєєш
Па здєшньому?"—Ба ні, кажу
Говорить я вмію,
Та не хочу.—„Екой чудак!
Я всє входи знаю;
Я здєсь служу; колі хочеш,
В дворец попитаюсь
Ввести тебя. Только, знаєш,
Ми, брат, просвєщонни,
Не паскупісь палтінкою!"
— Цур тобі, мерзенний
Каламарю!

І зробився
Я знову незримий,
Та й пропхався у палати.
Боже мій єдиний!
Так от де рай! Уже на-що —
Золотом облиті
Блюдолизи!

За панами панства, панства
У сріблі та златі!
Мов кабани годовані,
Пикаті, пузаті!
Аж потіють, та товпляться,
Щоб поближче стати
Коло самих

IV

Зареготався я, та й годі;
А й мене давнули
Таки добре. Перед світом
Усе те заснуло;
Тільки де-де православні
По кутках стогнали,
Та, стогнучи, за батюшку
Господа благали.
Сміх і сльози! От пішов я
Город озирати,
Там ніч, як день. Дивлюся я:
Палати, палати
Пс-над тихою рікою,
А берег обшитий
Весь камінням. Дивуюся,
Мов несамовитий:
Як то воно зробилося
З калюжі такої
Таке диво! Оттут крові
Полито людської
І без ножа! По тім боці
Твердиня й дзвініця,
Мов та швайка загострена,
Аж чудно дивиться,
А дзикгарі теленькають...
От я повертаюсь—
Аж кінь летить, копитами
Скелю розбиває.
А на коні сидить охляп,
У свиті—не свиті,
І без шапки, якимсь листом
Голова повита.
Кінь басує, от-от річку,
От-от перескочить.
А він руку простягає,
Мов світ увесь хоче
Загарбати. Хто-же це такий?
От собі й читаю,
Що на скелі наковано:

„Первому Вторая..."
Таке диво поставила.
Тепер же я знаю:
Це той Первий, що роспинав
Нашу Україну
А Вторая доконала
Вдову-сиротину.
Тяжко, тяжко міні стало
Так, мов я читаю
Історію України.
Стою, замираю.
А тим чесом тихо, тихо
Та сумно співає
Щось такеє невидиме:
„Із города, із Глухова
Полки виступали
З заступами на лінію,
А мене послали
У столицю з козаками
Наказним гетьманом...
О Боже мій милосердний!..
. . . .
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
Благородними кістками,
Поставив столицю
На їх трупах катованих
І в темній темниці
Мене, вольного гетьмана,
Голодом замучив
У кайданах... Царю, царю!
І Бог не розлучить
Нас з тобою. Кайданами
Скований зо мною
На вік-віки. Тяжко мені
Витать над Невою...
України далекої,
Може вже немає...
Полетів би, подивився,
Так Бог не пускає.
Може Москва випалила,

І Дніпро спустила
В синє море, роскопала
Високі могили,
Нашу славу?! Боже милий!..
Зжалься, Боже милий!"
Та й замовкло. Дивлюся я:
Біла хмара криє
Синє небо; а в тій хмарі,
Мов звір в гаї, виє.
То не хмара,—біла пташка
Хмарою спустилась
Над царем тим мусянжовим,
І заголосила:
„І ми ковані з тобою,
. . . . . .
На страшному на судищі
Ми Бога закриєм
Од очей твоіх неситих.
Ти нас з України
Загнав голих і голодних
У сніг на чужину
Та порізав із шкур наших
Собі багряницю,
Пошив жилами твердими,
І заклав столицю
В новій рясі. Подивися:
Церкви та палати!..."
. . . . . .

V.

Розлетілись, розсипались.
Сонечко вставало,
А я стояв, дивувався
Так, аж страшно стало...
Уже вбогі ворушились,
На труд поспішались,
І москалі на роспуттях
Уже муштрувались,
По-край улиць поспішали
Заспані дівчата,
Та не з дому, а додому;

Посилала мати
На цілу ніч працювати,
На хліб заробляти.
А я стою, похилившись,
Думаю, гадаю:
„Як то тяжко той насушний
Люде заробляють!“
От і братія сипнула
У сенат писати,
Та підписувать, та драти
І з батька, і з брата.
А між ними і землячки
Де-де поглядають;
По-московські так і чешуть,
Сміються та лають
Батьків своїх, що змалечку
Цвенькати не вчили
По-німецькі, а то тепер
І кисни в чорнилі!..
Пьявки, пьявки! може, батько
Останню корсву
Жидам продав, поки вивчив
Московської мови!..
Україно, Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодії,
Чорнилом политі,
Московською блекотою
В німецьких петлицях
Замучені. Плач Вкраіно,
Бездітна вдовице!..
Піти, лишень, подивиться
В високі палати,
Що там робиться? Прихожу:
Старшина пузата
Стоіть рядом, сопе, хропе
Та понадувалась,
Як индики, і на двері
Косо погдядала.
Аж ось вони й одчинились:
Неначе з берлоги

Ведмідь виліз. Ледве-ледве
Переносить ноги,
Та одутий, аж посинів:
Похмілля прокляте
Його мучило. Як крикне
На самих пузатих:—
Всі пузаті до одного
В землю провалились.
Він випучив баньки з лоба,—
І все затрусилось,
Що зосталось. Мов скажений,
На менших гукає,—
І ті в землю. Він до дрібних,—
І ті пропадають;
Він до челяді сунеться,—
І челядь пропала;
До москалів,—москалики
Тяжко застогнали,
Пішли в землю! Диво дивне
Сталося на світі!
Дивлюся я, що дальш буде,
Що буде робити
Мій ведмедик. Стоїть собі,
Голову понурив
Сіромаха. Де ж ділася
Ведмежа натура?
Мов кошеня—такий чудний!
Я аж засміявся.
Він і почув, та як гикне,—
Я перелякався,
Та й прокинувсь.
Оттаке то
Приснилося диво!
Чудне якесь! таке тільки
Сниться юродивим
Та пьяницям. Не здивуйте,
Брати мої милі:
Я не своє росказував,
А те, що приснилось.

Т. Шевченко

І. Франко.

Каменярі.

Я бачив дивний сон: немов передо мною
Безмірна, та пуста, і дика площина,
А я, прикований ланцем залізним, стою
Під височенною гранітною скалою,
А далі тисячі таких самих, як я.
У кожного чоло життя і жаль порили,
І в оці кожного горить любови жар,
І руки в кожного ланці, мов гадь, обвили,
А плечі вниз усі вони схилили,
Бо давить всіх один страшний якийсь тягар.
У кожного в руках тяжкий залізний молот,
І голос сильний нам з гори, мов грім, гремить:
„Лупайте цю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить вас! Зносіть і труд, і спрагу, й голод,
Бо вам призначено скалу оцю розбить“

І всі ми, як один, підняли вгору руки,
І тисяч молотів о камінь загуло,
І в тисячні боки розприскалися штуки
І відривки скали: ми з силою роспуки
Раз-по-раз гримали о камьяне чоло.
Мов водопаду рев, мов битви гук кривавий,
Так наші молоти гриміли раз-у-раз,
І пядь за пядею ми місця здобували;
Й хоч не одного там калічили ті скали,
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.
І кожний з нас те знав, що слави нам не буде,
Ні памяти в людей за цей кривавий труд,
Що аж тоді підуть по цій дорозі люде,
Як ми пробьєм ії та порівняєм всюди,
Як наші кости тут під нею зогниють.
Та слави людьскої ми зовсім не бажали,
Бо не герої ми і не багатирі...
Ні, ми невольники, хоч добровільно взяли
На себе пута. Ми рабами волі стали:
На шляху поступу ми лиш каменярі.
І всі ми вірили, що своіми руками
Розібьємо скалу, роздробимо граніт,
Що кровью власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець, і за нами.
Прийде нове життя, добро нове у світ.
І знали ми, що там далеко десь у світі,
Котрий ми кинули для праці, поту й мук,
За нами сльози ллють мами, жінки і діти.
Що други й недруги гнівнії та сердиті
І нас, і намір наш, і діло те клянуть.
Ми знали це, і в нас не раз душа боліла
І серце рвалося, і груди жаль стискав;
Та сльози, ані жаль, ні біль пекучий тіла,
Ані прокляття нас не відтягли від діла,
І молота ніхто із рук не випускав.
Оттак ми всі йдемо, в одну громаду скуті
Святою думкою, а молоти в руках...
Нехай прокляті ми і світом позабуті,
Ми ломимо скалу, рівняєм правді путі,
І щастя всіх прийде, по наших аж кістках.

І. Франко.

Людськість.

Я вірю в кращий час, але душа болить:
Хотілось би тепер, у цю славетну добу
Душею піднестись, зрадіти хоч на мить,
Як не людей знайти, то хоч людську подобу
Героїв час минув.—що ж? будемо й без них!..
Але невже нема ні искорки чесноти?
Невже, крім пишних фраз та поривів дрібних,
Нічого вже нема в найвищої істоти?
Ми раді за прогрес, і от зо всіх країн
Ми на вистави йдем з культурністю своєю.
Коли ж той буде час, що більше, як машин,
Ми виставим людей з високою душею?..
Чи близько ті часи? А вже земля стара;
Вже підтоптались ми на довгій тій дорозі...
Чому ж не бачимо тих правди та добра,
Що так обридли вже в поезіі і в прозі?
Ми розумом міцні, наш розум дав нам лад;
Ми й непросвічених уміем просвіщати,—
І от, щоб наш прогрес не відступив назад,
Повинні ми держать набитіі гармати!
О, розум—ось наш Бог! Ми по стількох віках
Таки знайшли його й утішили людину,
Та ставши мудрими, ми кинули на шлях
Найкращую душі людськоі половину.
Немає сердця в нас. Колись кохались ми,
Хоч без теоріі, та щиро, серцем чистим;
Тепер міркуємо над світом і людьми,
І над машинами, й над щастям особистим.
Найкращі пориви, гарячі почуття
Розсікли ми ножем холодним міркування
І склали ми собі розмірене життя
Без глибини думок, без сили поривання.

Харківська державна
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ім. В.Г.Короленка
№ 58872

Т 92253

Немає творчости, поезія в багні
І философію тепер ми осміяли.
А геній—нащо він для рою комашні?—
Нам будуть фабрики кувати ідеали!
І сумно за наш час, і шкода тих віків,
Що ніби нам дали великіі успіхи,
І хочеться—скоріш щоб промінь заяснів,
Щоб серцеві знайти хоч небагато втіхи.

В. Самійленко.

Тюрма за волю.

Я не боюсь тюрми і ката,
Вони для мене не страшні:
Страшніш тюрма у рідній хаті,
Неволя в рідній стороні.
Мені не встид носить кайдани
За волю краю і братів,
То сором—золоті жупани
Носить, нанявшись до катів.
Нехай нас мучать і катують,
А слова правди не убьють;
Нехай кати всі бенкетують,
Час прийде—разом пропадуть...
Що нам тюрма?!—То слава наша,
Ми всі тепера у тюрмі.
Всі пьєм одну ми скорбну чашу
Одна вона—тобі й мені;
В кого є совість і надія
Того ця чаша не мина,
Той випити іі зуміє
Усю, усю, до дна, до дна!
Кого у краще віра гріє,
Тому ця чаша не страшна,
Вона прибавить ще надіі
І більше укріпить вона.

О. Верниволя.

* * *

Так, ми раби, немає гірших в світі!
Феллахи, парії—щасливіші од нас,
Бо в них і розум, і думки сповиті,
А в нас огонь Тітана ще не згас.

Ми паралітики з блискучими очима,
Великі духом, силою малі;
Орлині крила чуєм за плечима,
Самі ж кайданами прикуті до землі.

Ми навіть власної не маєм хати,
Усе одкрите в нас тюремним ключарам:
Не нам, обідраним невільникам, казати
Речення гордеє: „Мій дом—мій храм!“

Народ наш, мов дитя сліпеє зроду
Ніколи світа-сонця не видав,
За ворогів іде в огонь і в воду,
Катам своїх поводарів оддав.

Одвага наша—меч, политий кровью,
Брязчить у пихвах, ржа його взяла.
Чія рука, порушена любовью,
Той меч із пихвів видобуть здола?

Нехай же ми раби, невільники продажні,
Без сорому, без чести,—хай же й так!
А хто ж були ті вояки одважні,
Що їх зібрав під прапор свій Спартак?..

Леся Українка.

Ткачі.

(З Гейне).

Їх очі сухії не плачуть сльозами,
Сидять за верстаттю, скрегочуть зубами...
—„Германіє, саван тобі ми тчемо
І в нього прокляття трійне вплетемо;
Тчемо ми, невпинно тчемо.

Прокляття богам, до яких ми з мольбою
Схилялись і в голод, і в холод зімою!
Даремне ім вірили довгий ми час:—
Вони обманили, покривдили нас!
Тчемо ми, невпинно тчемо!

Прокляття йому, королеві зрадливих!
Не шкода йому сіромах нещасливих,—
Останню копійку грабує у нас;
—„Стріляти в собак"! видає він приказ...
Тчемо ми, невпинно тчемо!

Прокляття тобі, лицемірна країно!
Панує в тобі скрізь сваволя безмірна
І в мить засихають роскішні квітки...
Годуються тілом людей гробаки!
Тчемо ми, невпинно тчемо!"

Човни снують, станки гремлять
І день, і ніч ткачі сидять.
„Германіі давній ми саван тчемо
І в нього прокляття трійне вплетемо...
Тчемо ми, невпинно тчемо!.."

О. Коваленко.

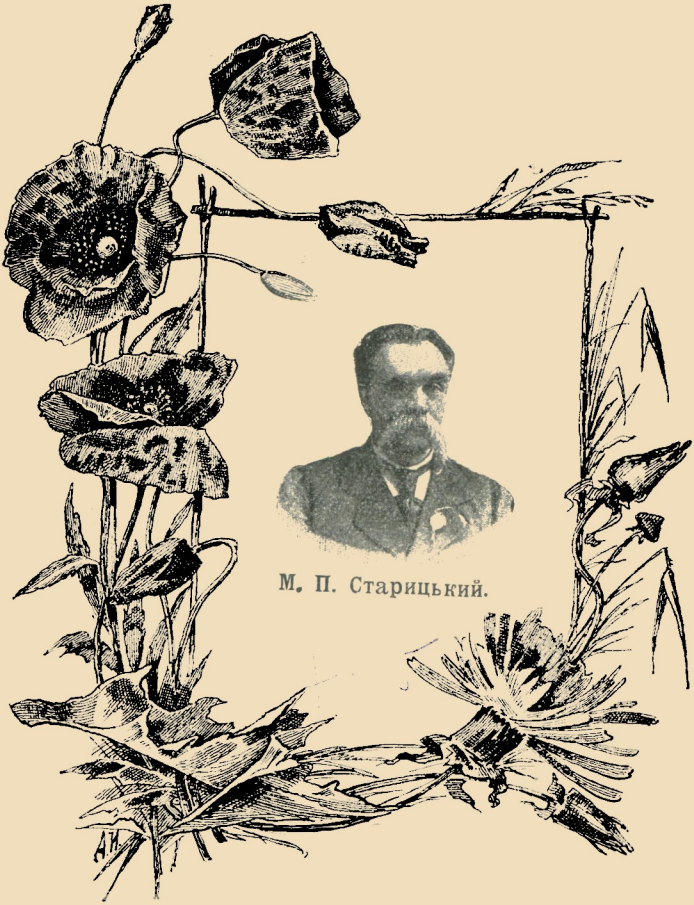

М. П. Старицький.

До судді.

Мій гріх тяжкий, мій домисел злочинний
Суди, суддя, та напрямки, хутчій,
Без вигадок, без хитроі личини
Й без фарісейських лицедій.
Замісць шовків, одягши людське дрантя
І чобітки „злочинно“ знявши з ніг,

Я йшла туди, де стогнуть наші браття,
Де тьми ярмо, нужди батіг.
На вчинкові гарячому узята,
З своїм хрестом стою перед судом;
Нащо ж сюди ще й свідки, й адвокати?
Адже я винна пак кругом?!
Лиши, покинь ці допити, мій пане,—
Всі при мені злочиннецькі знаки:
Мужичий вбір, на босих ногах рани,
А ось мозолі й синяки!
В льоху мене на вік сховати маєш?
Але слабу хвороба захистить,
Бо у тюрмі—і сам ти добре знаєш,—
Мені недовгий час сидіть.
І я умру з любовію до брата,
Її ніхто не вирве із грудей...
І на мій труп, я певна, що й у ката
Поллються сльози із очей!!

М. Старицький.

* * *

Ні, не співай пісень веселих
Про квіти, про кохання рай,
Малюнком щастя чарівного
Ти серця чулого не край.
Дивись: нещастя, лихо всюди,
Нудьга і горе скрізь живе...
Чи чуєш стогін той невпинний,
Той плач, що серце жалем рве?
Чи бачиш сльози ті пекучі,
Чи чуєш брязкіт кайданів?
О, не співай пісень безжурних,
Не присипляй своїх братів!

Галина Комарівна.

На рідній ниві.

Ниво неорана, ниво несіяна,
Всіми покинута, всіми забутая,
Ниво, кривавими слізьми поливана,
Ниво, туманами, млою окутая —
Де твої рataі? де твої сіячі?

Хто тебе загодя виоре, бідная,
Зерном засіє, уклониться Господу
Щоб зародила ти, нивонько рідная,
Щоб напували дощі тебе до споду?
Сонечко сяло, удень тебе гріючи?

Де ж твої рataі, де подівалися?..
Шкода тих рataів, шкода тих сіячив:
Добре плуги в іх колись керувалися,
Сіяли зерно вони, не жаліючи,—
І хвилювалася ти, зеленіючи.

Де ж твої рataі, де заподілися?
Чом же так, рідная, ти зажурилася?
Глянь—може ж діти у іх народилися,
Може й старі знов зі сну пробудилися,
Вийшли і ходють, скрізь сонечко сіючи?

Дай ти ім, Господи, добру годиноньку,
Вирости жито і яру пшениченьку;
Рataям стомленим дай домовиноньку,
Чесну, шановну на вічную ніченьку!
Сну ім спокійного дай, не жаліючи!..

М. Чернявський.

Занадто вже!

Занадто вже! Чим дихати нема!
Затягнено арканом наші шиї...
Панує зло, закублилась пітьма—
Терпець урвавсь—але бренять надії.

О, люде мій! Не жди ти ні чудес,
Ні милости від того, що катує!
Не досягне твій стогін до небес
І молитви твої гарячі—всує.

Надійся лиш на себе, і свій дух
Скрепляй, зміцняй в братерськім поєднанні,
Аби огонь у грудях не потух,
А ще збуяв на лютім катуванні.

Ет! глупа ніч не буде вікувать,
Потрухнуть геть в ярмі державнім снози;
Життя несе непереможну стать,
Воно і нам колись осушить сльози.

О, вірю я, що зьявиться вона,
Загублена, сподіваная воля,
У проміні, як пишная весна,
В вінку з квіток ріднесенького поля.

Зо світочем—зорею на чолі,
З усмішкою несказанної вроди...
І відпочинуть втомлені, малі
Під прапором любови, правди й згоди.

М. Старицький.

Козачий кистяк.

Налігши над плугом, оре хлібороб,
І піт крапелястий укрив йому лоб;
Аж ось захрустіло, і плуг зупинивсь:
Кістяк під широкий леміш підхопивсь.
Спинився плугатирь, кістки розрива
І бачить: у-купі і шабля крива,
І зсідене ржею списа остріє—
Вся зброя козацька до крихти гниє...
І вже свою ниву плугатирь забув,
Бо сум йому дивний чоло обгорнув.
— А гей ти, плугатирь, а гей, працьовник!
Чого головою так сумно поник?
Які тебе думи зненацька взяли,
Від риллі, від плуга куди завели?
А гей, роботяго, а гей, неборак!
Про волю згадавши, міркуєш ти так:
„Оції останки, що стліли на-вік,
Це був колись справді живий чоловік,
Це був колись лицарь, гетьманець-козак,
За нас хліборобів завзятий вояк.
І може, хоч часом і нужди зазнав,
За те по степах він на волі гуляв,
І гордої шиї в ярмо не хилив,
І в праці нагальній себе не морив,
І доля козача була золота,—
І здобич, і сила, і воля свята!“
А гей ти, плугатирь, а гей ти, небож!
Збагнуть цеє диво, мабуть, ти не гож:
Козацька та слава і воля свята—
Даремна була то лише суєта!
Бо тее козацтво, навикши бурхать,
Не вміло свободи других шанувать;

І з того ж козацтва, з його старшини,
На лихо Вкраіні вродились пани.
За-ради користи, за-ради чинів
Пани відреклися від менших братів;
І все те, за віщо під шум корогов
Сторіками довго лилась у нас кров—
Свободу Вкраіни, народнюю честь
І волю поспільства і все, що не есть,—
Усе те продали іуди-пани,—
Своєі родини ледачі сини...
Минули, мій друже, козацькі часи,
Пропали гармати, шаблі і списи,
Зоставивши слави крівавоі шум
Та тяжке кріпацтво на горе і глум!..
Покинь же, небоже, думки золоті,
Притисни у серці чуття ті святі,
Та в руки жорстокі чепігу бери,
Та ниву стернисту на жито ори.
І хлібом, здобутим у поті лиця,
Згодуй для Вкраіни синка-молодця.
І замісць козацьких рушниць та шаблюк,
Нехай він береться мерщій до наук;
Нехай він доходить умом молодим—
Чого й звідкіля то так гнітом вяжким
Гнітить нас недоля? Нехай допита—
Чого Украіна кругом сирота?
Чого відреклися від неі пани,
Чого родовищем гордують вони?
Чого за панами пішли і попи,
Зоставивши нидіть народ в самоті,
У нуждах великих, в густій темноті?
І як з отих злиднів народ рятувать,
І як Украіну з зневаги піднять?..
Оттак то, до правди направивши ум,
Нехай набереться він праведних дум,
Та борючи духом важкі тягарі,
Нехай загартує він серце в добрі,
І в правді твердій, і нехай виступа
В поход молодий...
І щастям розсвітить людськеє життя,—
Ото йому поле до герця-биття!

Міжлюдськая кривда — ото його враг,
Народнеє щастя—то лицарський стяг,
Високая думка—ото його міч,
То сила до бою, а чесная річ—
Ото його зброя!..
Гей, друже мій темний! Над силу ума
Вже дужчої сили й на світі нема;
І треба нам, друже, у тямку те взять,
Що вчена громада — могутня то рать.
Як стануть у лаву такі вояки,
То більш порятують, а ніж козаки!

В. Мова.

С Т Я Г.

Ось він, високо над нами,
Стяг, освячений в боях,
Гей, хто з нами,—не з рабами,
Хто стоптав ганебний страх,—
Станьмо вкупі й за Вкраіну
Биймось, биймось до загину!

Глянь, написано на йому:
Воля - Сонце! Волі нам!
Волі духові людському
І робітницьким рукам!
Гей, за волю й Украіну
Биймось, биймось до загину!

Ось він кличе, ось він має,
Станьмо всі ми навкруги!
Грім і пекло не злякає;
Згинуть наші вороги!
Гей, за стяг наш, за Вкраіну,
Биймось, биймось до загину!

П. В-ий.

Зісланому борцеві.

Присвячується незабутньому вчителеві В. Ш.

Дивлюсь я на тебе, приборканий орле,
Та й думаю думу свою:
Чи є ж то на світі яка небудь сила,
Щоб силу зломила твою?
Чи можуть кати такі вигадать муки,
Которих би ти не стерпів
І ім покорився? Все терпиш, могутній,
Та згірдно смієшся з катів.
Тебе розлучають з тими, кого любиш,
За кого дать душу б ти рад...
Але, хоч іх муки і рвуть твоє серце,
Й для них ти не звернеш назад.
Тебе, наче дикого звіря, ганяють,
В тюрмах, казематах гноять,—
Але за братів своіх бідних, незрячих
До смерти ти будеш стоять.
За людські права, за братерство, за рівність
Життя молоде віддаєш!
До віку не згодишся ти із урядом,
Перед ним голови не погнеш.
Вловили тебе супостати прокляті,
В неволю тяжку завдали —
Та гордую силу твою молодую
Зломити ні чим не змогли.
І в зсилці так само, як перше на волі,
Навчаєш ти темних людей
З катами боротись, і сієш так само
Ти зерна великих ідей.
Й настане година, зростуть тіі зерна
І плід свій жаданий дадуть:
Повстануть раби і розібьють кайдани,
І вільними грудьми зітхнуть.

Козачка.

Золото

Переспів

Золото, золото, вславлене по світу!
Все продаси ти, все купиш без роспиту.
Добре тому, хто гребе тебе жменею;
Важко без тебе—з пустою кишенею.
Хлопцям ти втіху даєш, а на старости
Скільки загнибід росплодиш та скнарости!
За ради тебе, за ради багацтва ми
Світ переповнили в-край розбишацтвами;
За ради тебе в болоті валяємось,
Крадемо, шарпаєм, правдою граємось,
Один одного що-хвилі морочимо,
Кров, наче воду, з братів своіх точимо.
Чи не з тії лишень крови братерньої
Блескіт твоєі принади химерної?
Чи не від того так стало червоне ти?
Мусим без тебе щоденно холонути,
Ждучи від тебе, проклятого золота,
Злидням кінця, що нас бьють гірше молота.
Слова людського не вчуєш за стонами,
Наші благання зробились прокльонами.
Багатирі, наче образу божому,
Гріють поклони тобі не по розуму
Згинь, же, брехливе, злочинств усіх джерело!
Згинь, щоб зрадливо нас більш не химерило!

П. Грабовський.

Отаман.

То не вітер одинокий стогне по долинах,
То не пугач серед ночі плаче на руінах;
То не хвиля реве, будить скелю нерухому,
Що дрімає віковічно і добра нікому
Не приносить. То не чайка на степу кигиче,
І не ворон своїх діток на вечерю кличе;
То гукає пан отаман, день-у-день гукає,
Товариство до роботи голосно скликає.
— „Ану братці; кому любий дим своєі хати,
Кому краще зароботи, а ніж попрохати;
В кого руки не посохли, думка не тваніє,
Кому мила своя доля і своя надія;
Хто не хоче свою хату бачити в руіні,
Свою матір на морозі в латаній ряднині,
В кого сердце в грудях бьється, кому силу дано,
Кому гірко бути хлопом, а ще гірше паном,—
Ану, разом всі до праці! Хто за серп, за косу!
Праця долю, праця волю і користь приносить—
Ану, швидче! подивіться: нива висихає,
Вітер колос гне додолу, зерно вибиває.
А он хмара налягає, грім і гряд ударить...
Бережіться! Той ледащо, хто работу барить!
Бережіться!—буде лихо, підете з торбами,
Зостануться ваша хата й мати сиротами.
Ану ж швидче, моі любі! І я вкупі з вами,
Що найважче робитиму власними руками.“
Так гукає пан отаман, і ні на хвилину
Не замовкне. Його чутно на всю Украіну.
І зібралась коло його купка невелика,
Поставали, посідали, наробили крику.
Подивився пан отаман. „Що ж це вас так мало?
Чом за працю не беретесь? Чого посідали?“
Не сказало товариство в одповідь ні слова:
Засмутилось і притихло, мов не стало мови...
І заплакав пан отаман, голос обірвався...
Утер сльози і за працю сам один узявся.

А. Бабенко.

М. К. Заньковецька.

Лелії.

У пишних палатах якогось магната
Роскішні лелії цвіли;
Їх люде здалека, де вихор та спека,
На втіху собі завезли.
Любують їх очі веселі дівочі,
А часом і хмурий магнат
На їх як погляне—нудьга ураз тане
І пруг на чолі вже не знать.
Оттак вони пишні, усякому втішні,
Мир в серце людське подають;
А люде не знають і гадки не мають,
Як сльози вночі вони ллють...

Чого ж то їм шкода? Адже ж і урода,
І роскіш, і шана їм є!..—
Не люба їм шана у гордого пана,
Їм краще убоге своє;
Їм краще у бідній краіні іх рідній
За панську ту ласку здались
І спека пекуча, і вихор летючий,
Що іх опаляли колись...
Так ти, моя крале з далекого краю,
Неначе лелії моі:
Здається, й на волі, у шані і холі,
Та все бо не в рідним краі.
Твій погляд ясненький, твій сміх веселенький
Та щирая ласка твоя
Усіх нас єднають, усіх нас вітають,
Як тихая з неба зоря.
Поглянеш ізбоку (нехай бо нівроку!)
Та й скажеш: „життя тобі рай!"
А все ж твоя втіха—поплакати стиха,
Згадавши веселий свій край.

І. Манжура.

Прокидайтесь!

Годі вже спати вам, заспані очі!
Інші часи настають—
Хмари росходяться, темної ночі,
Знаю, не довго вже буть.

Сниться мені вже схід сонця ясного,
Чую вже слово живе:
Гайда вперед за для діла святого!
Жде нас там щастя нове!

Щастя роботи на спільному полі,
Праці, науки, знаття,
Щастя святої, народньої волі,
Щастя нового життя!

Л. Красовченко.

Заповіт Ярослава Мудрого.

I.

Умираючи, князь Ярослав
Заповіт своїм дітям покинув,
Щоб Україна-Русь, край наш любий-святий,
У руках у синів не загинув.
В заповіті тому написав Ярослав
Коротеньке та мудреє слово:
„Ви любітеся, дітки мої,
Та шануйте один ви одного;
Та щоб згода між вами була,
Вас бо ненька одна породила,
І тоді вас ніщо не злама,
Й не здола вас ворожая сила.
Коли ж буде незгода у вас,
То загинете ви, мої діти,
Та загубите й край дорогий,—
Буде лихо тяжке він терпіти."

II.

Поховали сини свого князя-отця
Та й Вкраіною правити стали;
Але батьків святий заповіт
Залишили вони, занедбали.
А Україна-Русь, наша мати свята,
Повилася у тугу та горе;
Розплилося по ній князювання нове,
Мов хвилясте, неситеє море:
Брат на брата війною пішов,
Сполучившись з чужою ордою,
І заплакала Русь, застогнала кругом,

Полилася недоля рікою...
Не орач тоді в полі співав,
А на нивах круки закричали,
Та крилату свою величезну сімью
На обід на кривавий скликали.
І злітались, як хмари, круки
Та й довбали козацькії очі,
А вже решту сіроми-вовки
Доідали у темній ночі.

III.

Проминули ті смутні часи,
За одмінами бігли одміни,—
Відмінилось усе, тільки той заповіт
Не змінивсь аж до нашої днини.
Ми читаєм його, заучаєм його,
Та нема і тепер у нас згоди,
І панують над нами давно
То одні, то другії народи.
І втягнулись ми щиро в ярмо,
Вже ширше не можна втягнутись,
Бо вже рідне, своє нам зробилось чуже,
До чужого ж ми стали горнутись.
І безпечно нам в шкурі чужій,
Ми забули, що єсть у нас мати,
Ще й без сорому кажем під час:
„Україні-Русі вже не встати!"

Правда, любі мої патріоти-брати,
України-небоги синочки!
Правда, сестри байдужні мої,
Удовиці старенької дочки!
Нащо здався вам край дорогий?
За що вам свою неньку кохати?
Ви зросли, живете—непотрібна тепер
Вам убогая рідная мати!..

М. Кононенко.

На свято відкриття памятника Іванові Котляревському

Був один такий час: на важких терезах
Вже хиталася доля Вкраіни,—
А вона, наша ненька, стояла в сльозах,
В сподіванні страшної хвилини.

По широких степах ще котилась луна,
Марний відгук кривавої січі...
І надходила ніч—непрозора, сумна,
Що, мов пугач, дивилась у вічі.

Де-не-де серед тиші ще хтось з кобзарів
Грав, неначе прохав на подзвіння;
То не дума була, то був лірницький спів,
Над труною тужне голосіння...

Ніч і тиша сумна присипляла усіх,
Навіть тих, хто і в бою не гнувся...
Коли раптом веселий, зневажливий сміх
Серед мертвої тиші почувся!

І здригнулися всі у питанню німім:
Хто б посмів так одважно сміятись,
Коли звикли усі, щоб не вдарив той грім,
І від власної тіні ховатись?

Ще ж у памяти свіжа подія була,
Як в неволі сконав Калнишевський...
Хто ж - сваволець, що має одвагу орла?—
То сміявся Іван Котляревський!

Він співав і сміявся. І голос його
То лунав соловейковим співом,

То нараз затихав,—і він замісць того
Реготався, охоплений гнівом.

Він до бою не кликав, бо знав, що у сні
Спочиває натружена сила,
Що по довгій столітній козацкій війні
Ніч столітня тепер наступила.

Він не плакав, бо серцем прозрів, що народ,
Відпочивши від бурь лихоліття,
Зрозуміє причини колишніх пригод
І завдання нового століття.

Та він бачив, ще люд той не мав голови,
Що вже пан свого краю цурався,—
Тоді жовч закипала у нього в крові
І він з панства того... реготався!

Так минали літа... І новітні співці
Відгукнулись на голос той дужий.
Засвітились помалу в хатах каганці,
Прокидався слабий і байдужий.

І збірались один по другім вояки,
І під прапором правди святої
Виростали з землі, шикувались полки,
Чувся поклик: „до зброї! до зброї!

Не неволя чужа і не сила меча—
Гаслом стали: „освіта й наука."
Проти нападу злого, і тьми, і бича
Ця найкраща в життю запорука!

Та не всі вирушали, відкинувши страх,
Як ті лицарі славні, завзяті,—
Ще багато їх спить, поховавшись в норах,—
Ми не бачимо їх на цім святі!

Годі ж спати! Прокиньтесь! Ви спали сто літ!
Мабуть, виспались добре, нетяги!?
Чи ж сховали в душі ви святий заповіт?
Чи набралися сил і відваги?

День на дворі. Нас кличе новий наш гетьман,
Не гетьман польовий, а культурний.

Тим гетьманом у нас тепер батько Іван,
Що вказав нам шлях літературний!

Він між нами тепер! Він зібрав нас усіх!
Хто ж на поклик його не озветься?!
З-по-за довгих ста літ чи ви чуєте сміх?—
То Іван Котляревський сміється!..

М. Вороний.

Суд визволеного краю.

Тепер і ви прийшли, бездушні неймовіри,
Що ввесь нудний свій вік без цілі і без віри
Тягли, працюючи для власного життя,
Що пролинуло сном, без всякого пуття.

Тепер і ви прийшли, мене що занедбали,
В неволі та біді покинули своїх,
Що ворогам моїм всі сили віддавали,
Що їх любили ви, гнобітелів моїх.

Тепер і ви прийшли, східнії й лукаві,
Що працювали лиш для власної пихи,
І ролю грали скрізь, аби придбати слави,—
Не діти ви мені,—ви вороги лихі!

Тепер і ви прийшли, що вам талан від Бога
На те призначено, щоб край свій рятувать,
А ви—з рабів раби, лінивії до всього,
Зуміли той алмаз в багнюці затоптать.

Тепер усі прийшли в час радощів народних...
Що ж принесли мені? Серця свої холодні?
О, йдіть від мене геть! Геть із очей моїх!
Тепер приймаю я тільки дітей своїх...

П. Шелест.

Сповідь Наливайка.

О не кажи, чернець святий,
Мені про гріх,—це не до речі;
Нехай і гріх, і гріх тяжкий,—
Ти тільки марне тратиш речі.
Щоб Україні дорогій
Здобути иншу кращу долю,
Щоб повернуть народу волю
І визволить край любий мій,—
Гріхи татар, гріхи панів,
І перевертнів уніатів,
І душогубство всіх сарматів
На себе б я прийняв без слів.
Та що мені в твоіх покутах!?
Найгірше пекло, старче, знай,—
Мені Вкраіну бачить в путах,
А вільною вбачати—рай!
З дитинних літ в душі моій
Палав огонь за волю встати.
Мені пісні співала мати
Про незабутній час, святий,
Коли неволею закутий,
Ще не ходив козак у путах,
І шиі мовчки не хилив
В ярмі ганебнім, нерозривнім,
А з ляхом в спільці любо жив,
Як вільний з вільним,
Рівний з рівним!
Та все те зникло, мов омана,
І вже давно пізнав козак
У спільниках своіх тирана.
Швед, уніат, литвин, поляк,
Мов шуліків неситих зграя,
Нас рвуть і шарпають що-мить.
Та що ім стогін всього краю?—
Закон в Варшаві міцно спить...
З того часу в душі горить
Ненависть тяжка до ляхів,
В очах палає хижий гнів,

В неволі серце замирає,
І в ясний день, і в темну ніч
Чіюсь таємну чую річ,
І стежить скрізь вона за мною,
І не дає міні спокою,
Ні в вільних волею степах,
Ні серед брязку й гуку бою,
Ані в святих моіх церквах.
„Вставай!“ я чую що-хвилини:
„Вставай на ворогів Вкраіни!“
Того, хто перший з-під ярма
На самовладців меч здійма,
Я знаю, скрізь жде смертна доля...
Мене осуждено, то так.
Але скажи, коли і як,
Де здобулась без жертви воля?
Загину я за рідний край,
Я почуваю те і знаю,
І серцем, повним щастя вкрай,
Я свій талан благословляю!

Л. Старицька-Черняхівська.

З тюремних мотивів.

Знов вечір весняний десь там за стіною,
Лиш співи та співи доходять сюди...
Вони нас дратують життям і весною:—
У нас все так тихо, не чуть і ходи.
А нічка весняна істиха вкриває,
Десь чується гомін і легіт весни,
Здається, навколо й повітря співає,
Бренить і лунає, немов дзвін струни.
Струна мов тремтюча, у ладі найкраща,
Бренить і лунає, хороша, дзвінка...
Немов хто щасливий, хто дума про щастя,
У *тихій задумі струну ту торка*

. . . . .

Але хто співає? хто може співати?
Це просте питання, мов холод, пройма—
Та вже ж не ті, певне, що бачать лиш кграти
Чи ті, кому горе ввесь світ обляга.
О, весно, ти знаєш, хто ті, що співають?!
Яка ти байдужа, яка страшна ти—
Тебе зустрічають, тебе прославляють,
Тобі це співають самі лиш... кати!

Надія Кибальчич.

Робітникам.

Ви, що терпіли од віку й до віку,
Ви, що терпіли без міри, без ліку,
Час вам повстати,
Кайдани скидати,
Волю дістати.

Вас пригнітили і ви похилились—
Та чи кому ви рабами вчинились?
Більш не скоряйтесь!
До бою збірайтесь
І прокидайтесь!

Сила й завзяття нехай вас не кида,
Правда за вами—ваша й побіда!
Не підлягайте!
Часу не гайте!
Вставайте!

Темнеє царство скоріше руйнуйте,
Світло нове на руінах будуйте!
Годі ж мовчати!
Час вже повстати,
Бій розпочати!

Ганна Супруненко.

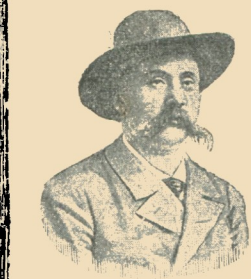

М. К. Садовський.

Кавказ.

За горами гори, хмарами повиті,
Засіяні горем, кровію политі.
Спокон-віку Прометея
Там орел карає,
Що день божий довба ребра,
Серце розбиває.
Розбиває, та не випье
Живучої крові:
Воно знову оживає
І сміється знову.
Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля;
І неситий не виоре
На дні моря поля,
Не скує душі живої
І слова живого,

Не понесе слави Бога,
Великого Бога.

Не нам на прю з Тобою стати,
Не нам діла Твої судить,
Нам тільки плакать, плакать, плакать
І хліб насушний замісить
Кривавим потом і сльозами!
Кати знущаються над нами,
А правда наша пяна спить!
Коли ж вона прокинеться?
Коли ж одпочити
Ляжеш, Боже, утомлений,
І нам даси жити?
Ми віруєм Твоїй силі
І слову живому:
Встане правда, встане воля,
І Тобі одному
Поклоняться всі язики
Во-віки і віки...
А поки-що—течуть ріки,
Кривавії ріки!..
За горами гори, хмарами повиті
Засіяні горем, кровію политі!
Оттам-то милостиві ми,
Ненагодовану і голу,
Застукали сердешну волю,
Та й цькуємо... Лягло кістьми
Людей муштрованих чимало.
А сліз, а крові! напоїть
Всіх би стало,
З дітьми і внуками втопить
В сльозах удових. А дівочих,
Пролитих нишком серед ночі,
А матерніх гарячих сльоз,
А батьківських, старих кривавих --
Не ріки—море розлилось,
Огненне море! Слава, слава!..
Хортам і гончим, і псарям...

. . . .

Слава!

І вам слава, сині гори,
Кригою окуті,
І вам, лицарі великі,
Богом незабуті!
Борітеся! поборете—
Вам Бог помагає;
За вас сила, за вас воля
І правда святая!
„Чурек і сакля—все твоє:
„Воно не прохане, не дане,
Ніхто й не візьме за своє,
Не поведе тебе в кайданах.
У нас—на те письменні ми,
Читаєм божії глаголи,
І од глибокої тюрми
Та до високого престола
Усі ми в золоті і голі.
До нас в науку! Ми навчим,
По-чому хліб і сіль по-чім:
Ми християни: храми, школи,
Усе добро, сам Бог у нас!..
Нам тільки сакля в очі коле:
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана? чом ми вам
Чурек же ваш та так не кинем,
Як тій собаці? чом ви нам
Платить за сонце не повинні?
Та й тільки ж то! Ми не погане,
Ми настоящі християне;
Ми малим ситі!—А за те,
Якби ви з нами подружились,
Багато б де-чого навчились.
У нас же й світа як на те:
Одна Сібір неісходима!
А тюрм? а люду?—що й лічить!
Од молдавана аж до фина,
На всіх язиках, все мовчить—
Бо благоденствує!.. У нас
Святую біблію читає
Святий чернець і научає,
Що царь якийсь то свині пас

Та дружню жінку взяв до себе,
А друга вбив—тепер на небі!
Ось бачите, які у нас
Сидять на небі! Ви ще темні,
Догматами непросвіщенні!
У нас навчіться! В нас дери,
Дери та дай,
І прямо в рай,
Хоч і рідню всю забери.
У нас—чого то ми не вміем?
І зорі лічим, гречку сіем,
Французів лаєм, продаєм,
Або у карти програєм
Людей, не негрів, а таких
Таки хрещених, но простих.
Ми не гішпане, крий нас Боже,
Щоб крадене перекупать,
Як ті жиди, ми по закону!"
По закону апостола
Ви любите брата?
Суєслови, лицеміри,
Господом прокляті!
Ви любите на братові
Шкуру, а не душу!
Та й лупите по закону
Дочці на кожушок,
Байстрюкові на придане,
Жінці на патинки,
Собі ж на те, що не знають
Ні діти, ні жінка!
За кого ж Ти роспинався
Христе, Сине божий?
За нас добрих? чи за слово
Істини? чи може,
Щоб ми з Тебе насміялись?
Воно ж так і сталось!—
Храми, каплиці і ікони,
І ставники, і мірри дим,
І перед образом Твоім
Неутомленні поклони
За кражу за війну, за кров:

Щоб братню кров пролити, просять,
А потім в дар Тобі приносять
З пожару вкрадений покров...
Просвітились, та ще хочем
Других просвітити,
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям.
Все покажем, тільки дайте
Себе в руки взяти:
Як і тюрми мурувати,
Кайдани кувати,
Як їх носить, як і плести
Кнути узловаті.
Всього навчим, тільки дайте
Взяти свої гори,
Ті останні, бо взяли вже
І поле, і море!
І тебе загнали, мій друже єдиний,
Мій Якове любий! Не за Україну,
А довелось пролить
Кров добру, не чорну, довелось запить
З моськовської чаші московську отруту.
О, друже мій добрий, друже незабутній
Живою душею в Украйні витай;
Літай з козаками по-над берегами,
Розриті могили в степу назирай,
Заплач з козаками дрібними сльозами,
І мене з неволі в степу виглядай!
А поки-що мої думи,
Моє люте горе,
Сіятиму: нехай ростуть
Та з вітром говорять...
Вітер тихий з України
Понесе з росою
Тії думи аж до тебе;
Братньою сльозою
Ти їх, друже, привітаєш,
Тихо прочитаєш,
І могили, степи, гори,
І мене згадаєш.

Т Шевченко.

Сон невольника.

За день утомили і праця їй нудьга,—
Заснув я—і сниться мені,
Що ніби й до мене доходить черга,
Дають буцім волю мені...

І от я на волі, у рідній сімьі,
Цілує матуся і плаче:
— „Скоріше гадала, що буду в землі,
Ніж тебе, мій сину, побачу!"

До серденька горне і батько старий,
Зрадів голуб сизий і каже:
„Тебе вже оплакали, синочку мій,
Утіхо єдина ти наша."

І любо, і мило у рідній сімьі,
Веселая рідна хатина;
Радію в-ві сні я, і легко мені,
І плачу, мов тая дитина.

Прокинувсь... Ох лихо! Я все ще в тюрмі,
Кайдани брязчать навісніі;
Болить моє серце, і тяжко міні,
І сльози не ллються дрібніі..

П. Чубинський.

Т. Шевченко.

Не на шовкових пелюшках,
Не у величньому палаці,—
В хатині бідній він родився
Серед неволі, тьми і праці.
Нещасна мати повила
Його малого й зажурилась...
І цілу ніченьку вона
За сина кріпака, молилась.
І Бог почув молитву ту,
І дав душі убогій силу,
І в руки хлопцеві вложив
Співецьку надзвичайну ліру.
І виріс він, і кобзу взяв,
І струн її торкнувсь рукою—
І пісня дивна полилась,
Повита вічною журбою.
В тій пісні людям він співав
Про щастя, про добро, про волю,
Будив зі сну, пророкував
Ім вищу і найкращу долю;
Співав про чесну боротьбу,
Про сором кайданів брязкучих...
І не жалів він сил своїх,
І не втирав він сліз пекучих.
І пісня голосно лилась...
Але не довго: ворог лютий
Підкрався нишком—і замовк
Співець, кайданами окутий.
Замовкла пісня на устах,
Але в душі жила, бреніла,
І в серці бідному співця
Вогнем палаючим горіла.

І довго у степу глухім,
В неволі жив між москалями
Співець самітний, мовчазний
З своїми думками й піснями.
Він рвався серцем із тюрми
На волю, до ланів широких,
До синіх хвиль Дніпра-ріки,
До тихих тих могил високих.
Він рвався—і прийшла вона —
Сподівана, бажана воля —
І все чого не знав раніш,
Тепер дала лукава доля.
Та сил в співця вже не було...
Остання пісня продзвеніла —
І в небо тихо піднялась
Душа поета наболіла.
Умер співець! І привезли
Його на рідну Україну
І коло синього Дніпра
Йому насипали могилу.
Умер співець! Але живуть
В серцях людей слова безсмертні
І тихо по Вкраіні всій
Бренять його пісні славетні.

Галина Комарівна.

У шахті.

Мокро і темно, немов в домовині.
Випало кайло із рук.
Дихати важко, домота у спині,
В голову болізний стук...
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло —
Довбай!

Думка єдина: спочити хвилину—
Сили нема довбонуть.
Добре б піднятись та випростать спину,
Свіжим повітрям дихнуть...
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло—
Довбай!

Пізно чи рано? Ще довго робити?
Тягнеться час той, мов рік!..
Дайте спочити, спочити, спочити,
Дайте заснути... на-вік!..
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло—
Довбай!

С. Черкасенко.

Бурлацька.

Мати вмерла десь в острозі,
Батька сам не знаю;
Як дерізка при дорозі,
Дико виростаю.
Нещаслив я, гей!

З дня на день, як божій птиці,
Вік мені минає;
Стане тісно у столиці,
Є село безкрає.
Нещаслив я, гей!

Ліс, лани, степи широкі —
Єсть де погуляти...
Їм з чужого, пью з потоків,
В сіно йду я спати.
Нещаслив я, гей!

В день мені щебечуть птиці
І шумить діброва;
А вночі німі зірниці
Кличу на розмову.
Нещаслив я, гей!

Встану, вмиюся росою,
Нишком заспіваю,
Та й скрадаюсь борозною:
Може, що придбаю...
Нещаслив я, гей!

Правда,—инколи буває,
Трохи спухне спина...
Ет! пусте... про це не дбаю:
Попече—пристине...
Нещаслив я, гей!

Стане осінь, не журюся:
Скриюсь в ямі темній,
А на зіму примощуся
В келії тюремній,
Нещаслив я, гей!

Другий хворий, я, мов криця:
Слабість не береться.
А на старість... ет, дурниця!
Ще шпиталь найдеться.
Нещаслив я, гей!

Мати вмерла десь в острозі,
Батька сам не знаю;
Як дерізка при дорозі,
Дико виростаю.
Нещаслив я, гей!

П. Кармансъкий.

В. Самійленко.

Геростратъ.

I

Як тихо ніч чудове покривало
Роскинула над сонною землею.
Ніде ні гуку; все кругом поснуло,
І тільки зорі високо тремтять,
Розсипавшись по дивній ризі неба,
Та дивлються згори на землю, наче
Очей тих невсипущих міріади.
О, зорі-очі! я при сяянні вашім
Не раз блукав самітний уночі
І вдвох із смутним серцем вів розмову.
Я в вас питався, невсипущі очі,
Питався сто разів, щоб одповіли
На запитання тяжкії моі,
На котрі наше все знаття земнеє

Не мало сили одповіді дати.
І ви так само лагідчим промінням
Світили, ви тремтіли в високости,
Чудовні очі, в котрих одбивалась
Одвічня, невмируща, вища думка...
І думка та мені не одкривалась:
І ви, дивившись, таїну ховали...
О, хто ж, о, що ж міні промовить слово?
О, земле пишная, тебе питаю!
О, небо, злотом затканий блаките,
До тебе я звертаюся з питанням!
О, все створіння дивнеє, безкрає!
Скажіть мені, навіщо ви безсмертні?
Навіщо вам кінця нема й почину,—
Вам, що душі не маєте, ні думки!?
А я, між вас розумная істота,
Я мушу вмерти, за хвилину зникнуть;
Я, що вас можу розумом дознати,
Я, що даю вам мення і названня
І розріжняю в вас добро і зло,—
Я мушу вмерти!.. І той самий час,
Що я ділю на роки, дні й години,
Мене в ніщо поверне... Горе, горе!..
Але ж душа моя бажає жити,
Але я хочу чути й знать до-віку
Дивитись на оцю красу створіння.
Втішатись справедливими ділами,
Боліти й мучитись, неправду зрячи!
І все те—довго, довго, віковічно...
Та ні, дарма бажання,--за хвилину
Увірветься життя коротка нитка,
І за хвилину вже мене не стане:
Нема очей, що бачити хотіли,
Немає розуму що знання прагнув,
Немає навіть самого бажання...
Кінець... Ніщо... Ніщо, та й годі. Так!..
Але як так, нащо було родитись?
Навіщо це життя тоді здалося?
Коли не вічність, то не все одно
Хіба, що рік, що десять, що нічого?
О, Мойре, Мойре! люта, невблаганна!

Замісць безсмертя людям ти дала
Даремнеє бажання, а надію
Лишила тим, хто розумом дитина.
О, відбери ж од мене розум мій,
Дай вірити тому, що буть не може:
А без цієї віри я не можу
Щасливим бути в цім житті злиденнім!

II.

Нащо здалось мені моє життя?
Хіба на те, щоб дожидати смерти,
Та долю дякувать за кожний день,
Що з ряду довго віків одвічних
Вона мені схотіла відступити?..
Але навіщо цей нікчемний жарт?
Хіба не краще так сказати долі:
„Візьми твій дар нікчемний,—ось де він;
Не хочу я твоєї милостині!"
Сказати—так... Сказати зміг би я,
Але де сила, щоб оте справдити?
Хіба зробив би я не навпаки,
Коли б прийшов страшного час сконання,
Хіба б я не сказав: „О, підожди,
Моя ти, смерте, дай іще пожити
Хоч рік один, хоч день, хоча хвилину!..
Ні, не тому життя свого рішатись,
Хто тільки вічністю задовольниться.
О, що ж робити, щоб і смерть саму
Перемогти і долю одурити?
Невже немає способу такого?
Ні, кожний умира, і ряд віків
Його без жалю забуттям покриє.
О, що кажу я? що кажу? Хіба ж
Усіх покрило забуття собою?
Хіба таких на світі не було,
Що їх імья віки переживає?
О, Ахілесе! Гекторе! Патрокле!
О, тіні велетнів славетних наших!
О, славнії творці-поети вмерлі!
Немає вас, а слава ваших діл

Пережива людськіі покоління!
І ймення ваші в памяти людей
Зостануться на-віки незатерті,
А будуть завш поверх усіх імен...
Так масло чистеє в воді не тоне.
Хоча б налив на його ціле море,
Воно спливе на-верх так само чисте;
Так сонця ясного не скриють хмари.
Нехай зберуться скрізь на цілім небі,—
Розійдуться вони і знов, як перше,
Воно засяє світлом променистим.
О, велетні-героі! вас згадавши,
Я душу смутную свою розважив,
Так, значить, можна смерть перехитрити,
І хоч не жити справді на землі;
Та все ж себе частину тут покинуть
І частку ту, імья, зробить безсмертним.
Нехай же приклад ваших славних діл
Навчить мене й моє імья прославить,
Щоб, переживши самого себе,
Зозстався я на-віки в згадці люду
О, я зроблю велике щось таке,
Що буде більше над діла героів,
І піднесуть високо всі віки
Над всі імена імья Геростратa!..

III.

Ні, не мені творить діла славетні
І не мені прославити себе!..
Чи єстъ нещастя більше, як бажати
Вчинити щось велике—й не змогти
Найменшого вчинити діла навіть?!
Недавно ще я думав, що ізможу
Великим ділом здивувати землю,
І вже тепер напевне я дізнавсь,
Що я не зможу вдіяти нічого,
Що вдався я нездатний ні до чого.
Був час—я думав, що військова слава
У боі з ворогом мене покриє.
І що ж?—У першій бійці з ворогами

Я втік, перелякався смерти... Так
Нікчемний раб од батога тікає.
Я побоявся, що сконаю нагло,
Не вдіявши великого нічого;
І невимовний жах поніс мене
Від бою страшного геть-геть далеко,
І вже не скоро я опамятався.
Я кляв себе, я з себе глузував,
Я сам себе соромився, та діла
Не можна вже було вернути. Потім
Я думав ще поезії віддатись;
Але з моєї першої поеми
Усі сміялись тільки; скоро й сам
Побачив я, що я й на те не здатний.
За инше вже я навіть і не брався:
Я знав кінець, іще й не починавши...
І от тепер до першого страху
Перед нікчемністю й небуттям вічним
Ще долучилася жадоба помсти.
Кому—не знаю: не богам Олимпа,
Бо ім не вірю я; не другим людям,
Бо знаю я, що не повинні люде;—
Але жадоба невгамовна помсти
За власную нікчемність, як огонь,
Пече мене і не дає спокою.
А перше жадання діл великих
Не згасло теж і груди роспаляє...
О, що ж зроблю я? що зроблю тепер
Я, що нічого ізробить не можу?
Чи я стерплю, щоб вічність тим досталась.
Хто навіть і не думає про неї?..
Хто, може, й це життя вважає довгим?!
Ха! ха!.. тим навіть, хто не жив ніколи,
Достанеться хвала людська на-віки...
Безсмертні, бач—Кроніон! Гера! Феб!
І Артеміда!—всі вони безсмертні,
Хоч зовсім не були, а Герострат
Котрий не важить їх усіх ні за що,
Той—ефемерная істота!.. Навіть
Цей храм, цей свідок заблуду людського,
Бездушная будова, що звели

Такі ж, як я, створіння ефемерні,
І той переживе віків багато,
Стоятиме й тоді, коли мої
Кістки потліють і імья загине...
О, страшно як! мішається мій розум.
Невже нічого я?..
Знайшов! знайшов!
Не ділом хвальним я себе прославлю—
Нехай страшне, нечуване злочинство
Імья моє вікам перенесе;
Нехай усяк, здрігнувшися від жаху,
Страшне імья промовить: Герострат!
Нехай діди, розказуючи внукам
Про вчинок мій, ім скажуть: це зробив
Безумець Герострат!..
Але до діла!
Цей храм, що будувався стільки років,
На котрий стільки сил зложили люде
І часу стратили, і скарбів всяких,
Котрий стоїть окрасою землі
І славою безсмертної богині,—
Цей пишний храм, цю святощ для народів,
Зруйную зараз я в одну годину!..
Всі сплять кругом.. Ніхто не перешкодить...
Я зараз же..
(Біжить до храму і викрешує огонь).
Огонь—ось хто поможе
Мені моє вчинити діло! Ну ж,
Пали мерщій цю гордую будівлю!
Нехай вона скалками розлетиться
Й розсиплеться! Руїною страшною
Свое імья спасу я від руїни!..
(Підпалює храм).
Готово вже! Тепер ніхто не зможе
Мого страшного діла зупинити.
Горить! горить! о як загоготіло!
Ха! ха! ха! ха! ха! Безсмертна Артемідо,
Рятуй свій храм! Чого ж ти не рятуеш?
Адже безсмертна ти, адже могуча,
А Герострат!—нікчемнеє створіння!
Ха! ха!.. як легко я твою величність

Нікчемністю своєю переміг!
Ага! шкварчить! ха! ха! ха! ха! нехай,
Нехай ще краще розгориться. Потім,
Коли тут камня цілого не стане,
Піду і обьявлю своє імья.
Ха! ха! ха! ха! чому раніш не знав я,
Що легко так безсмертним можна стати?
Тепер безсилий час мого імья
Не зможе стерти з памяти людськоі,
І скрізь, де знатимуть діла героів,
Згадають теж безумця Герострата.

(У храмі починається галас і біганина.
Гасять огонь).

Що? гасите? ні, пізно, пізно вже:
Не загасити вам моєі слави!
Вона безсмертна! чуєте? — безсмертна!!.

В. Самійленко.

* * *

Крізь темніі хмари проглянуло яснеє сонце,
Простори степів далечезні воно освітило,
І думи про волю, — широкую, любую волю
У мент пробудило.

Пісні полилися — палкіі весняніі співи...
І здержати іх не здолали б ніякі кайдани:
Криштальною хвилею щастя вони затопили
І села й майдани;

Безмірним блаженством сповняли гаі і долини,
Безмежною радістю волі — всі нетрі глибокі,
І темна глибінь зворухнулася Чорного моря,
Й тополі високі...

В ту райську годину свободу кохану вславляло
І небо прекрасне, як сон, у своій високості,
І люде похмурі — сини безупинноі праці, —
І квіти у млости...

А вітер, гуляючи в полі та в пишній діброві,
Шумів, і шумів, і шумів про нові сподівання,
Шумів і радів, що збудилася воля, і славив
Її панування!..

Христя Алчевська.

До дуба.

Нехай гнеться лоза,
Куди вітер погне,—
Не обходить вона
Ні тебе, ні мене.

Може й важко їй,
Може й спина болить,
Але буря її
З коріння не звалить.

На болоті росте
І, слабая сама
Вона гнеться собі,
Бо в ній сили нема;

Вона гнеться собі
І так вік прожиє,
І без слави в багні,
Як трава, зогниє.

Як трава-осока,
Зогниє у багні,
І хіба лиш комарь
Заспіває по ній...

Нехай гнеться лоза,
А ти, дубе, крепись,—
Ти рости, та рости,
Не хились, не кривись!

Ти глибоко у глиб
Твердий корінь пусти,

Гілля вгору роскинь,
Та рости, та рости!

І до пекла достань,
І у пекло заглянь;
І до хмари достань,
І на небо поглянь,

І ввесь світ обдивись,
І усе роспізнай,
І що доброго є,—
Ти у себе впивай.

І у силі, в добрі,
Як скала, затвердій,
І як Бог світовий,
На сторожі ти стій.

І пташки світові
Защебечуть тобі;
І співак відпочне,
Заспіває тобі .

А як буря лиха
Тебе з місця зібьє,
Або хмара-гора
Тебе громом убьє,—

Світ почує ту смерть,
І повітря здріжить,
І ліси загудуть,
І земля задвижить;

І пташки пролетять,
Спогадають тебе,—
І співак перейде,
Не забуде тебе.

С. Руданський.

Коли б!

Коли б був я сокіл вільний,
Я б летів назустріч сонцю
І кричав би по-під небом
Всім живим... мерцям про його!

Коли б був я дубом пишним,
Простягав би я галуззя
До проміння золотого
І тягнувся б вгору, вгору...

Коли б був я вітром буйним,
Я б розгонив тільки хмари,
Щоб од хмар не слались тіні,
Щоб сміялось завше сонце.

Коли б був я Богом дужим,
Я б приніс на землю сонце,
Щоб земля не знала ночі,
Стужі, осені, морозів...

Та... на жаль свій—я людина...
І повинен я мовчати,
Не нагадувать про сонце
І спинять свій льот до його.

Бо... від сонця никнуть хмари,
Тане сніг, болота сохнуть,
Квіти квітнуть, співи ллються
Про свободу, радість, щастя...

О. Олесь.

О. Саксаганський.

На столітній юбілей Української літератури.

У кожного люду, у кожній країні,
Живе такий спогад, що в його в давнині
Були золотії віки,—
Як пісня і слово були у шанобі
В міцних цього світа; не тільки на гроби
Складались поетам вінки.

За пишнії хріі, величнії оди
Король слав поетам-співцям нагороди,
Він славу їх мав у руці;
За ввічливі станси, гучні мадрігали
Вродливиці теж нагороду давали,—
Не знали погорди співці.

І що-найпишніші дами з придворних
Вдавали на сцені субреток моторних,
Щоб слави і втіхи зажить
Сама королева здіймала корону,
Спускалась до-долу з найвищого трону
Поетовій мрії служить.

Богам були рівні співці лавреати,
І гордо носили коштовнії шати
У панськім, магнатськім гурті:
Цвіли в них і лаври, і квіти барвисті,
І навіть терни їх були позлотисті,
Кайдани—і ті золоті!

Так... в кожній країні є спогади раю...
Нема тільки в тебе їх, рідний мій краю!
Були й за гетьманів співці;
З них де-які—вічнії співи зложили...
А як їх на ймення? і де їх могили,
Щоб скласти хоч пізні вінці?

Цурались вони кучерявої хрії!
І вабили очі ім иншії мрії,
Не вів до палацу їх шлях:
Не оди складали, а думи народу;
Не в стансах прославили милої вроду,
А в тихих, журливих піснях...

Ті вічні пісні, ті єдиніі спадки
Взяли собі другі поети-нащадки
І батьківським шляхом пішли.
Ніхто їх не брав під свою оборону,
Ніхто не спускався з найвищого трону,
Щоб ім уділити хвали.

Чоло не вінчали лавровіі віти,
Тернів не скрашали ні злото, ні квіти,
Страждали співці в самоті.
На їх не сіяли жупани-лудани;
Колиж на руках їх дзвеніли кайдани,—
То вже не були золоті!..

Леся Українка.

Перед ранком.

Покрита мороком руіни,
Повита шатами пітьми
Вся сила славної країни
Заснула, скута сном зіми.

І на сторінці тій трагичній,
Де край знесилений замер,
Народніх сліз одбиток вічний
Лежить нестертим і тепер.

Мовчить і кинута бандура,—
Бо хто загра тепер на ній,
Коли навколо ніч похмура
Прибила й люд і світло мрій?

Та не журися, мій народе,
Не вічний той невільний сон:
Уже прорвався блиск свободи
До нас крізь тисячі препон;

Уже прилинув Геній ясний,
Що в світі зорянім живе,
І нам подав свій дар прекрасний,
Дав серце вільнеє, нове.

І скоро серце те чудесне
В народніх грудях затремтить,
Одлине морок—і воскресне
Народ розбурканий у-мить.

І струн торкнувшись, без печалі,
Такий про волю зложе спів,
Якого досі й не чували,
Сини усіх земних країв!

Ів. Стешенко.

Хмара.

Повна грому, як війна,
В сталь роспечену сповита,
Чорна, хмура і сердита,
Богом кари йде вона
І реве несамовита.

Грізно суне, грізно б'є
В піднебесному роздоллі,
Ще їй ширу, ще їй волі!—
Вона землю дістає
І росте, росте поволі.

Ні спинить, ні розігнать!
В тьмі і сяєві страшному,
Вся з води, вогню і грому,
Вся і гнів, і благодать—
Б'є й кропить без угомону.

І зажарені лани
Підіймають свіжі груди,
І стають робочі люде
Незалежні, як пани:
Урожай і воля буде!

Так, закутий в ланцюги
Гчіту, здирства і знущання,
Рух народу в час повстання
Розбива все навкруги,
Гіовний сили й поривання!

І безмірний вздовж і вшир,
Він гремить, горить і сяє,
Пута рабства розбиває,
І на-вік роскутий мир
Сонце правди зустрічає.

Ю. Будяк.

На суді.

Судіть мене, судді мої,
Без милости хвальшивої, —
Не надійтесь, що зійду я
З „дороги нечестивої,“
Не надійтесь, що голову
Перед вами смирно схилю я;
Що в добрість вашу вірити
Буду одну хоч хвилю я...
Судіть мене без боязні: —
Бо ж сильні ви—те знаєте;
Судіть без встиду, бо ви встид
На привязі тримаєте.
Судіть, як каже право вам,
Судіть гостріше, тяжче ще—
Бо ви і право—то одно
В одній машині колісце...
Тільки одно прошу я вас:
Скажіть виразно й сміло ви,
Яка вина моя і тих.
Що разом з нами йдуть і йшли?!
Скажіть виразно:—люде ці
То зрадники—вони хотять
Перетворить, перевернуть,
Звалити ввесь суспільний лад...
Та й ще скажіть, за що хотять
Перевернути лад цілий?! —
За те—що паном в нім богач,
А гнесь слугою люд німий!
За те, що чесна праця в нім
Придавлена, понижена,
Хоч ввесь той ваш суспільний лад
Піддержує й живить вона!

За те, що дармоїдство тут
З робучих рук ссе кров і піт!
За те, що в школах і церквах
Темнота ллється, а не світ!
Що ллється мілліонів кров
По прихоті панів, царів!
За те, що люде людям тут—
Кати, боги, раби, гірш псів!
Та й ще скажіте, як той лад
Перевернути хочем ми!..—
Не зброєю, не силою
Вогню, заліза і війни,
А правдою і працею
Й наукою... А як війна
Крівава понадобиться —
Не наша буде в тім вина!
Та й ще скажіть, що ви й сами
Не відмовляєте нам то,—
Що правду ми говоримо,
Що прямо й чесно ми йдемо
За правдою... Все це скажіть,
Судді мої, по-щирости,—
Тоді в імя цього ладу
Судіть мене без милости!

Ів. Франко.

Бенкет.

Палац сіяє. У світлиці
По стінах, стелі, тут і там
Горять огні, мов ті зірниці,
На втіху спещеним очам.

Біліють обруси стягою,
Гра скло веселкою на них;
Столи аж гнуться під вагою
Потрав роскішних, дорогих,

Кругом пани, роскішно вбрані,
Між них, мов квітник чарівний,
Тонкі панни і ситі пані—
Зійшлись на бенкет голосний.

Йідять і пьють, що прагнуть тільки,
Аж похилилися кряжі;
Дзвенять склянки, брязчать тарілки
І цокотять по них ножі.

Музика гра, лоскоче вуха,
Палають очі від вина...
Мене ж вялить ледача скруха,
Картина иншая зрина:

Голодний люд без хліба, соли,
В своіх нетоплених хатах,
Де не прогляне світ ніколи,
Де глупа ніч, де рабський страх.

Похилі голови від туги,
Під непоборнюю біду,
І од довічньої наруги
Тупа покора на виду.

І скрізь—обличча смерти бліде,
Рядок новітніх могилок...
Та як же в пельку мені піде
Цей ласий і смашний шматок?

М. Старицький.

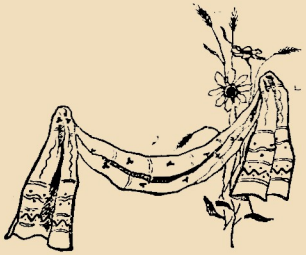

Не призивайте всує Бога.

Не призивайте всує Бога,
Не призивайте ви Христа,
Не оскверняйте ви святого
Животворящого хреста!

Христос учив народ любити,
І за народ Христос страждав:
А ви—грабуєте освіту
І те, що Бог народу дав.
Христос носив вінець терновий,
Святую кров свою пролив,
Своєю смертію святою
Народ з неволі іскупив.

А ви—народ рабом зробили,
Братів за гроші продали,
Народ у терніях водили,
І піт, і кров його пили.
Не християне ви—Іуди!
Цілуєте ви хрест святий,
А хрест народові на груди
Щодня кладете ви тяжкий.

Ви гірш Іуди!—Той вдавився,—
Ви тими грішми живете,
Що менший брат для вас трудився,
І брату жить не даєте!
Не призивайте ж всує Бога,
Не призивайте ви Христа,
Не оскверняйте ви святого
Животворящого хреста!

О. Кониський.

Чиє?

Чія то хатина обдерта схилилась,
Неначе бабуся стара?
Покрівля дірява, солома звалилась
І стіну кілок підпира?
А двір отой чий, без воріт і без тину,
Що вітру нічим не спиня?
І виє він вільно, мов пес без упину
Гнів з тлунка пустого зганя.
І діти чії, що обідрані, голі
І босі, заморені всі,
День цілий, мов ті поросята на волі,
В калюжах, пилу і в грязі?
Чія то шкапина—сама тільки шкура,
Вчепилась за стріху й гризе?
В голоблях стоіть безнадійно, понуро,
І віз з під кійка не везе?
Чія то могила ввалилась у землю?
Чий давить й на тім світі стан?
Без знаку святого хреста—і над нею
Сама кропива та бурьян?
Не чути нікого, хто б плакав там дуже
І сльози пролив до землі
Один тільки вітер невпинно все туже,
Та дощ поливає ii...
Чія ж то обстава нелюдськая наче?..
Убожество зле то чіе?..
Твоє то все, друже, бідахо-сіряче—
З дитинства й по смерть—все твоє!

В. Залізняк.

Заповіт.

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій:
Щоб лани широкополі
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий!

Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу, оттоді я
І лани, і гори—
Все покину і полину
До самого Бога
Молитися. А до того—
Я не знаю Бога!
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте,
І вражою злою кровью
Волю окропіте!
І мене в сімьі великій
В сімьі вольній, новій,
Не забудьте помянути
Незлим, тихим словом.

Т. Шевченко.

Я. Щоголів.

Бурлаки.

От уже пятнадцать літ
Ми все тягнемо в забрід,
І од спеки наше тіло
І змарніло й почорніло.
Гей, гей, панебрате,
І змарніло й почорніло!
Пізно спати ми лягли,
Як опівночі прийшли;
А вже сонечко край неба,
За роботу братись треба.
Гей, гей, панебрате,
За работу братись треба!
Хліба з сіллю поімо,
А водою запьємо.

Вітер з Дону повіває,
З неба сонце припікає.
Гей, гей, панебрате,
З неба сонце припікає.
Наша іжа голодна,
Вода в Дону холодна:
Ми, як звірі, виростали,
До всього попривикали.
Гей, гей, панебрате,
До всього попривикали!
Як до Тройці поробим,
На одежу заробим;
А ще треба нам робити,
Щоб і йісти, щоб і пити.
Гей, гей, панебрате,
Щоб і йісти, щоб і пити!
От уже пятнадцять літ
Ми все тягнемо в забрід,
І од спеки наше тіло
І змарніло й почорніло.
Гей, гей, панебрате,
І змарніло й почорніло!

Я. Щоголів.

Лесь, преславний гайдамака.

Гей, у Луцьку, славнім місті,
Там зійшлось не сто, не двісті,
А зібрався люд увесь:—
Подивиться кожен хоче,
Як то смерти тут доскоче
Гайдамака славний Лесь.

Вже збудовано й помости,
Де дають страшної хльости,

Кат з сокирою стоіть.
Круг помосту,—то не жарти—
Вояки пильнують варти—
Шабля в кожного блищить.

Бакаляри і вахмистри,
Пишні лавники й бурмистри
З патерицями в руках;
Швець, зірвавшись од роботи,
Недошиті кинув боти,—
Поспішає так, що страх!

І дівчата полохливі,
Молодиці уродливі
І перекупки міські;
Мов метелик між квітками,
Між дівоцтвом і жінками
Вьються жевжики меткі.

А в передній самій лаві,
Страх моторні і цікаві,
Дівка Хима й жіночки.
І про Леся, що він злючий
І рудий, і поганючий,
Іх лепечуть язики.

Хима, дівка соромлива,
Додає й свого ще дива:
„Кажуть: кров людськую пьє!..
Бо як їісти сяде тільки,—
Джура крові,—не горілки,—
Повний кухоль подає.“

-- „От собака! от катюга!“ —
Верещить одна і друга...
Аж ураз гукають: „Цить!“
Вся жінота поніміла:
Бий тебе небесна сила!—
На помості Лесь стоіть.

Стан високий, ус козацький,
Чорні брови і юнацький
Погляд сміливий, палкий:

Так тим поглядом проймає,
Мов у душу зазирає,
Мов звеліти хоче ій.

От як люде набрехали!..
А пан возний взяв шпаркгали
Та й почав читати з іх,
Що цей Лесь є гайдамака,
Престрашенний розбишака,
Наробив гріхів тяжких:

Розбивав панів добреньких,
Убивав ксьондзів святеньких,
Забірав жінок, дівчат;
І за цее, по статуту,
Тую „голову зопсуту"
Відрубати має кат.

— „Раз на світ родила мати,—
Тільки раз і помирати!" —
Лесь як гримне у той час:
— „Прощавайте, громадяне!..
Ну, катюго! сили стане,
Щоб утяти шию враз?"

Нахилився до колоди...
Кат сокиру вгору зводе...
Щось тоді як закричить!
Оттакого ще вам дива!
Хима, дівка соромлива,
На помості вже стоіть!

„Постривай, катюго клятий!..
За дружину Леся взяти
Хочу я... його пустіть!..
Вся громада заніміла
З дива з Химиного діла...
Кат не знає, що робить.

Але возний ані гадки:
Артикули зна й порядки
І рече судовий пан:
„Коли дівчина учтива

Взять забойцю, милостива,
У малженський хочз стан,—

То і право, і статути
Нам велять те слово вчути
І декрет такий вчинить:
Зараз іх обох узяти,
Швидче в церкві повінчати
Та й на волю відпустить!"

Кат сердитий заружився,
Люд, зрадівши, звеселився,
Хима рада, аж скака!
Лесь поглянув на дівчину—
Запялась... „А скинь хустину:
Гляну: дівчина яка."

Хустка впала. Та й негарна!..
І руда, і нечупарна,
Ще й кирпатий ніс чудний...
— „Як такую взять почвару,—
Краще вже приймати кару...
Кате! гей, рубай мерщій!"

Гуп сокира на колоду!..
Скрик розлігсь серед народу...
Покотилась голова...
Кат радіє, звеселившись,
Люд похнюпивсь, зажурившись,
Хима пада й зомліва.

Ой за Луцьком, містом славним,
Та й звичаєм стародавнім
Поховали козака:
Там долина—гей широка,
Там могила—гей висока,
Гей висока і стрімка!

Вітер віє по долині,
Росхиляє лист калині,
Що у Леся в головах;
І сіда орел крилатий
На могилі спочивати,
Налітавшись по степах.

Сяє з неба сонце ясно,
І цвіте калина красно...
А красу козак любив!..—
Добре там йому лежати.
Все прибралось в пишні шати,
Соловейків чути спів...

Б. Грінченко.

Пісні моря.

Віє вітер, плеще море,
Бьє о скелю навісну,
Вільна хвиля скелю боре,
Розбива тюрму тісну.
Пінючись, немов од гніву,
І шумлива, і прудка,
Набіжить вона бурхливо,
Вдарить в скелю, і зника...
Бьє нова... Й мережки білі
Розійшлися по воді!..
Гинуть моря діти смілі,
Гинуть хвилі молоді!
І в погоду, і в ненастя
Плещуть хвилі голубі:—
В боротьбі шукають щастя
І вмирають в боротьбі.
Їх ніхто, ніхто не впине,—
Море плеще і гуде...
Скільки ж хвиль отих загине,
Поки скеля упаде?..

Л.

* * *

Якби ви знали, паничі,
Де люде плачуть живучи,
То ви б ділілй не творили,
Та марне Бога б не хвалили,
На наші сльози сміючись.
За що, не знаю, називають,
Хатину в гаі тихим раєм...
Я в хаті мучився колись,
Мої там сльози пролились —
Найперші сльози! Я не знаю,
Чи єсть у Бога люте зло,
Щоб у тій хаті не жило?
А хату раєм називають!..

Не називаю ії раєм,
Тиі хатиночки у гаі,
Над чистим ставом край села:
Мене там мати повила,
І, повиваючи, співала —
Свою нудьгу переливала
В свою дитину; в тім гаю,
У тій хатині, у раю—
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая, ніколи
І помолитись не дають!
Там матір добрую мою,
Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положили;
Там батько, плачучи з дітьми,
(А ми малі були і голі)
Не витерпів лихоі долі—
Умер на панщині!.. А ми
Розлізлися межи людьми.

Мов мишенята: я до школи—
Носити воду школярам,
Брати на панщину ходили,
Поки лоби ім поголили,
А сестри... сестри... Горе вам,
Мої голубки молодії!
Для кого в світі живете?
Ви в наймах виросли, чужії...
У наймах коси побіліють...
У наймах, сестри, й умрете!

Мені аж страшно, як згадаю
Отy хатину край села,
Такії, Боже наш, діла
Ми творимо у нашім раї,
На праведній Твоїй землі!
Ми в раї пекло розвели,
А в Тебе другого благаєм,
З братами тихо живемо—
Лани братами оремо,
І їх сльозами поливаєм.

А може й те ще... (ні, не знаю,
А так здається) й Сам єси,
(Бо без Твоєі, Боже, волі
Ми б не нудились в раї голі)
А, може, й Сам на небесі
Смієшся, Батечку, над нами
Та, може, радишся з панами,
Як править миром?!. Бо дивись—
Он гай зелений похилився,
А он з-за гаю виглядає
Ставок, неначе полотно,
А верби геть по-над ставком
Тихесенько собі купають
Зелені віти... Правда—рай?..
А подивися та спитай,
Що там твориться у тім раю?.
Звичайне—радість та хвала
Тобі, єдиному, святому,
За дивнії твої діла?—

Оттим то й ба!.. хвали никому,
А кров, та сльози, та хула,
Хула всьому!... Ні, ні!.. нічого
Нема святого на землі!
Мені здається, що й Самого
Тебе вже люде прокляли!

Т. Шевченко.

Гімн.

Побідна пісне, загреми,
Доволі вже терпіли ми
Знущання, муки і обид—
Терпіти далі навіть встид!
З краю обид, терпінь, могил
Устань, хто краплю має сил—
В кого надії світ не зблід,
Гей, до борні! гей, до побід!

Не вижидати нам чудес,
Щоб сам собою ворог щез,
Не скинуть ласки небеса—
Сами творімо чудеса!
Огонь із душ, із сердця грім
Міцною волею крешім!
В кого надії світ не зблід—
Гей, до борні! гей, до побід!

С. Яричевський.

Ткач.

Бережно зняв я з верстату основу
Людям работу розніс і роздав,—
То ж мій спочинок; теперечки знову
Берда направив, нитки наснував.

От і роблю я. Застукала ляда;
Бігає човник відтіль і відсіль...
Човник і ляда — ткачеві порада:
Берда і цівки — ви хліб мій і сіль!

Добре багатому: він, коли схоче,
Знайде початок роботі й кінець;—
В хаті ж у бідного ляда стукоче,
Поки до дна догорить каганець.

Вчіться ви, дітки, у мене робити;
Вивчитесь—будете добрі ткачі;
Дасть вам верстат ваш і йісти, і пити,
Тільки ж робіть ви і в день і вночі!

Схочете спати,—а лихо приснiться,
З ліжка зжене вас воно до зорі;
Ляжте ж тихенько та спіть, поки спиться,
Спіть, мої діти, в теплі та в добрі!

От і заснули по лавах хлопята;
Крикнув цвіркун, догоря каганець;
Трохи притихло; побільшала хата;
Швидко вже буде й роботі кінець.

Швидко... а все таки стукає ляда,
Бігає човник відтіль і відсіль...
Човник і ляда—ткачеві порада;
Берда і цівки, ви — хліб його й сіль.

Я. Щоголів.

М. Ф. Чернявський.

Кріваве марево.

Кріваве марево стоїть
На сході хмарою грізною,
Тремтить, і міниться й дріжить,
І криє сонця світ собою...
Там другий рік іде війна...
Там кров і смерть, — безодня горя...
А дома — темрява страшна,
Народнє горе, глибше моря...
Кріваве ж марево стоїть,
Тремтить і міниться, і грає,
Що щезне враз на хвилю, мить,
То знов ще більше напливає.
Страшний, важкий, проклятий час,
За всі гріхи минулі кара!
Ота страшна крівава хмара
З ума зведе, задушить нас.

І чую я, як слізно моле
Глухий пригнічений мій край:
„Повітря свіжого, о, доле,
Повітря свіжого нам дай!...“
Повітря... Де ж його узяти,
Як мури скрізь кругом стоять,
І іх сини твоі зламати,
Немов святиню, не хотять?!

М. Чернявський.

Три тости.

За сміливість випьємо, браття,
Що дух молодий окриля,
Що будить надіі й завзяття,—
Про неі хай пісня луна!
За єдність ще випьєм, братове,
Що нашу громаду зміцня,
Що силу дає нам, панове,—
Про неі хай пісня луна!
За працю ще випьємо, браття,
Що нас, юнаків, привабля,
Бо в ій краю рідного щастя,—
Про неі хай пісня луна! —
Нум, в гору піднімемо чарки,
Яскравого повні вина!
За сміливість, єдність і працю!—
Про них нехай пісня луна.

С. Волох.

На крилах.

Мчать мене крила по рідній країні.
Гляну-погляну: де світ на Вкраїні?
Темно в палацах у панства старого,
Гуку не чути в палацах живого.
Плямами вікна холодні чорніють,
Сови по трубах і стогнуть, і виють.
Музо, повідай: чом панство дрімає?
— „Панство, мій друже, на-вік засипає.
Скарби прожиті, огні догоріли...
Трупів холодних вони не зігріли.
Панство славутне по склепах дрімає,
Спадки ж їх слави онук проживає."

Мчать мене крила по рідній країні.
Гляну-погляну: де світ на Вкраїні?
Темно у бідній мужичій хатині,
Тихо і глухо, немов в домовині.
Ніч бідні села вдяга, повиває,
Осінь дощами хати розмиває.
Музо, повідай, чом темно так всюди?
— „Світу не знали ніколи ці люде.
В панській неволі діди їх вмирали,
В злиднях, бідноті батьки виростали...
Важко їх дітям ті злидні збувати,
Пітьму ж одвічну ще важче прогнати!.."

М Чернявський.

Бажання.

Коли б мені очі скоріше закрити,
Та в ямі глибокій на віки зотліти,
Сховавши у серці несповнені мрії,
І лихо безкрає й юнацькі надії,—
Я б духом незримим літав на Вкраїну,
І щиро кохав би її сиротину.
Я б в душі людськії вливав щастя, долю,
Будив би надії, братерство і волю!..
Кайдани міцнії я з душ познімав би
І в ямі з собою недолю сховав би,
А правду святую між голого люду
Оставив би жити до страшного суду!..
Коли б мені можна на світ не дивиться
Та з злом, що царює, бороться і биться,
Я б крила розправив і в людях літав,
Боровся б і бився б, неправду карав!..
Але ж з мене доля, як з хлопця, глузує,
Сміється із мене, як з дурнем, жартує,
Ні жити, ні вмерти не дає, презлая,
В багні топить душу, проклята, лихая!
Коли б вже ті очі скоріше закрити,
Щоб в ямі холодній на віки зотліти,
Сховавши у серці несповнені мрії
І лихо безкрає, й юнацькі надії!..

Я. Супіга.

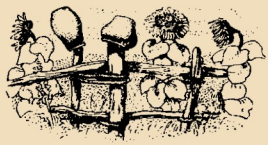

Привид.

Холодна ніч. Спокійно, важко, звільна
На землю вохкий сніг паде й паде;
З густої тьми журба якась могильна
Вихилює лице своє бліде.

Лямпи горять. Колеса світляні
Довкола них стіснились; мерехтить
Кривавий блиск. Неначе сонні мрії
Фіякри мигають і гинуть в-мить.

На тротуарах ще прохожих сила:
Ціліндри, шуби, модні боа дам
І драні лахи — ріжнобарвна хвиля
Пливе, гуде, спіраєсь тут і там.

І я в юрбі, сумний і одинокий,
Пливу безвладно, щоб од власних дум
Втекти — та невідступний і глибокий
Зо мною в серці все несеться сум.

І наче той, що тоне і в знесилі
Шукає гільки, корня, стебельця, —
Так я між лиць тих в пестрій люду хвилі
Шукаю щиро-дружнього лиця.

І враз я здеревів і стрепенувся,
Щось горло стисло, в грудях сперло дух...
Тікать бажав, але й не ворохнувся,
Мов оглушив мене важкий обух.

То не обух! То йшла передо мною
Висока постать, рівна та стрункa,
Оглянулась, хитнула головою,
Моргнула на прохожого панка.

Оглянулась ще раз. Великі очі
Глибокі, темні, мов та чорна ніч,
З моїми стрілись і в безодні ночі
Пропали... Двоє їх спішило пріч.

А я стояв, мов стовп. Юрба народу
Мене штовхала, совала раз-в-раз,
Та я не чув ні холоду, ні болю,
Мов огник свідомости в мізку згас.

„Вона!..“ Із уст одно те слово присло,
Та в нім була магічна міць страшна.
Мов камінь млиновий, за шию тисло
Мене одно словечко це: „Вона!“

Вона! ця гарна квітка, „сон царізни,“
Котроі розцвітом втішався я,
Котроі запах був такий чарівний,
Що й досі пяна ним душа моя!

Вона, котрій я все бажав віддати,
Ввесь скарб душі, всі думи, всі чуття,
Котроі слід я рад був цілувати,
В котрій вбачав красу і ціль буття.

Та, що мене одніським словом своїм
Могла героєм, генієм зробить,
Обдарувать надією й спокоєм,
Заставить все найвищеє любить.

Та, що в руці від раю ключ держала,—
Вона його закинула в багно,
І чарівного слова не сказала..:
Чи хоч в душі гризе ii воно?

Не словом — рухом, поглядом холодним
Мене зіпхнула в темний рів без дна,
Лечу!.. Валюсь!.. Та там внизу, в безодні
Хто це пропащий, стоптаний? Вона!

Стій, привиде! Скажи, яка неволя
Тебе зіпхнула з радісних вершин?
Хто смів красу й пишноту цього поля
Втоптать в болото і з яких причин?

Чи голод, холод і сирітства сльози,
Чи та жага, що серце рве й скребе,
Що хилить волю, мов та буря лози,
На торг ганьби цей випхнула тебе?

Постій! Постій! Я вмію це відчути...
Моя любов не згасла ще, горить.
Зуміє райський ключ зо дна добути,
Зуміє рай запертий одчинить.

Не чує! Щезла з ним у пітьмі ночі,
Лиш вид й проняв мене, як ніж.
О ліпше б вам було осліпнуть, очі,—
Було б в душі ясніш і спокійніш!..

І. Франко.

Рай та пекло.

Вечір. Гай. В повітрі тихо...
Повно зорь в блакиті.
Чути, десь дзюрчить струмочок
І шепочуть віти.
Чути, дзвінко соловейко
Тьохка на калині...
Рай! Це справжній рай на нашій
Славній Україні.

День. Гірка кривава праця
Та нужда з бідою.
Безземелля, недостатки,
Хліб черствий з водою.
Скрізь панує чорна сила;
Люде всі, мов тіні...
Це вже пекло на тій самій
Славній Україні!

М. Кузьменко.

Досвітні огні.

Ніч темна людей всіх потомлених скрила
Під чорні, широкії крила.
Погасли вечірні огні;
Усі спочивають у сні.
Всіх владарка ніч покорила.

Хто спить, хто не спить,—покорись темній силі.
Щасливий, хто сни має милі!
Від мене сон милий тіка...
Навколо темнота тяжка,
Навколо все спить, як в могилі.

Привиддя лихі мені душу гнітили,
Повстати ж не мала я сили...
Зненацька проміння ясне
Зі сну пробудило мене,—
Досвітні огні засвітили!

Досвітні огні переможні, урочі
Прорізали темряву ночі
Ще соняшні проміні сплять,
Досвітні огні вже горять,—
То світять їх люде робочі.

Вставай, хто живий, в кого думка повстала.
Година для праці настала!
Не бійся досвітньої мли,—
Досвітній огонь запали,
Коли ще зоря не заграла.

Леся Українка.

Співцеві.

Коли ти хочеш, щоб твій спів
Нам серце й душу зворушив,
Співаче рідний, то співай
Про нещасливий рідний край,
Співай про наші кайдани,
Про те, як нас гнітять вони,—
Щоб наша безліч мук і лих
Відбилась в тих піснях твоіх!

Про стоптаний народ співай,
Про те, що наш безщасний край
Усім роскоші—тільки нам
Він пеклом ставсь—його синам!
Що вбито волю, всі в тюрмі,
Що працьовник в тяжкім ярмі,
На праці силу загубив,
Робивши вік на глитаів.

Але ж кажи й про волю ти,
Про те, як долі досягти,
Про те, що зникнуть кайдани.
Що краю рідного сини
На себе вже—не на чужих—
Посіють на ланах своіх,
Що будуть люде та брати
Там, де раби були й кати.

Співай! До бою й праці клич!
Огонь палкий і гострий міч
Хай буде твій живущій спів,
Щоб той огонь серця палив,

Щоб пута міч рубав тяжкий!
О, гострий міч, огонь палкий,
Страшніі бурі й дикий грім
Хай в співі чуються твоім!

В.

В світ за очі.

Ранні зорі серед неба мерехтіли,
Як лебеді тиху воду сколотили.
Не лебеді злопотіли крилоньками,
Виходили бідні люде з дітоньками;
У незнану вибірались сторіноньку
Покидали свою рідну родиноньку...
Покидали рідні хати без опіки,
Мандрували за далекі гори—ріки.
Може річку глибокую переплинем,
А у рідній сторінонці марне згинем...
Ой, чужая сторінонька, чужі люде,
Та вже гірше на всім світі нам не буде!..
Ой, далека сторінонька і незнана:
А у рідній—що заробиш - все для пана.
Опадають чорні руки від работи;
Марне гинуть наші діти по-під плоти...
Та не жаль нам працювати-гарувати,
Аби пальців із голоду не глодати!..

О. Колесса.

Б. Д. Грінченко.

Лісовий царь.

(З Гетте).

Хто йіде в негоду тим лісом густим?
То батько, спізнившись, і хлопець із ним:
Обнявши, малого в руках він держить,
Його пригортає, його він пестить.

— „Чом личко сховав ти, мій синку малий?“
— „Ой, тату! чи бачиш?— он царь лісовий:
У довгій киреі, в короні... дивись!“
— „То, синку, тумани навкруг простяглись.“

„Мій хлопчику любий! до мене сюди
На луки зелені ти гратись іди;
В моєї матусі є пишні квітки,
Гаптовані злотом тобі сорочки."

„Ой, тату, він кличе на луки рясні,
І квіти, і злото дає він мені."
„Нема там нічого, мій синочку. Цить!
То вітер між листям сухим шелестить."

— „До мене, мій хлопче! в діброваx густих
Дочок уродливих побачиш моіх:
Вестимуть таночок і будуть співать,
Співаючи будуть тебе колихать."

„Ой, тату мій, тату! туди подивись:
В танку королівни за руки взялись."
— „О, ні, усе тихо у темряві там:
То верби старіі схилились гіллям."

— „Мене, хлопче, вабить урода твоя:
Чи хочеш — не хочеш, візьму тебе я!"
— „Ой, тату! вже близько!.. він нас дожене!..
Він давить, він душить, він тягне мене!.."

Наляканий батько не їде — летить...
А хлопець нудьгує, а хлопець кричить.
Добіг він до-дому і дивиться він:
В руках уже мертвий лежить його син.

Б. Грінченко.

В холодній хаті.

Темна ніч стоїть на дворі
І свистить-мете кура;
У кутку в холодній хаті
В купу збилась дітвора.
Засмутившись хирна мати
Над колискою злягла;
У думках, в скорботі батько
Мовчки сів кінець стола...
І тремтять померзлі діти,
Аж зубами цокотять...
„Мамо, дюдя! Мамо, дюдя!“
Невгомонно белькотять.
„От же слухай лишень, жінко!“
Зводе хмурий батько річ:
„В хаті можна й задубіти,—
Затопити б треба піч...“
Але жінка мов завмерла,
Не сказала ні слівця.
А голодні діти скиглять,
Їх плачу нема й кінця:
„Мамо, папи! Тату, папи!..“
Кажуть бідні, дріжачи.
„Дай ім, жінко, хоч шматочок,
Хоч сухарь ім розмочи..“
Проказав несміло батько
Та й зомкнув ізнов уста...
Але жінка й не рухнулась,
Тільки сльози все ковта.
„Дай-бо, жінко! Жінко, чуєш?
Що ти стала, мов німа?..“
А вона: — „Ні крихти хліба,
Ні цурпалка дров нема...“

В. Мова.

До Основьяненка.

Бьють пороги; місяць сходить,
Як і перше сходив...
Нема Січі, пропав і той,
Хто всім верховодив.
Нема Січі! Очерети
У Дніпра питають:
„Де то наші діти ділись?
Де вони гуляють?“
Чайка скигле літаючи,
Мов за дітьми плаче;
Сонце гріє, вітер віє
На степу козачім.
На тім степу скрізь могили
Стоять та сумують;
Питаються у буйного:
„Де наші панують?
Де панують, бенкетують?
Де ви забарились?
Вернітеся! Дивітеся:
Жита похилились,
Де паслися ваші коні,
Де тирса шуміла,
Де кров ляха, татарина
Морем червоніла...
Вернітеся!..“
— „Не вернуться!“
Загуло, сказало
Синє море; „не вернуться:—
На віки пропали!..“
Правда, море, правда синє:
Такая іх доля!
Не вернуться, сподівані,
Не вернеться воля,

Не вернеться козаччина,
Не встануть гетьмани,
Не покриють Україну
Червоні жупани.
Обідрана сиротою
По-над Дніпром плаче...
Тяжко, важко сиротині,
А ніхто не бачить...
Тільки ворог, що сміється...
Смійся, лютий враже,
Та не дуже, бо все гине,—
Слава не поляже;
Не поляже, а роскаже,
Що діялось в світі,
Чія правда, чія кривда,
І чії ми діти.
Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...
От-де, люде, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каміню,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово.
Чи так, батьку отамане?
Чи правду співаю?
Ех, як би то!.. Та що й казать,
Кебети не маю.
А до того в Московщині
Кругом чужі люде...
„Не потурай!“ може скажеш?
Та що з того буде?
Насміються на псалом той,
Що виллю сльозами;
Насміються!—Тяжко, батьку,
Жити з ворогами!
Поборовся б з москалями,
Як би мались сили;
Заспівав би,—був голосок,
Та позички зїли.
Оттаке-то лихо тяжке,

Батьку ти мій, друже!
Блужу в снігах, та сам собі:
„Ой, не шуми, луже!..“
Не втну більше. А ти, батьку,
Як сам здоров знаєш,
Тебе люде поважають,
Добрий голос маєш.
Співай же ім, мій голубе,
Про Січ, про могили,
Коли яку насипали,
Кого положили;
Про старину, про те диво,
Що було, минуло...
Утни, батьку! щоб нехотя
На ввесь світ почули,
Що діялось в Україні,
За що погибала;
За що слава козацькая
На всім світі стала!
Утни, батьку, орле сизий, —
Нехай я заплачу,
Нехай свою Україну
Я ще раз побачу;
Нехай ще раз послухаю,
Як те море грає,
Як дівчина під вербою
„Гриця“ заспіває;
Нехай ще раз усміхнеться
Серце на чужині,
Поки ляже в чужу землю,
В чужій домовині.

Т. Шевченко.

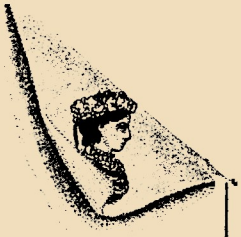

Наука.

Дочекався я свого святонька:
Виряжала в світ мене матінка;
Виряжала в світ мати рідная
І промовила мені, бідная:
„Нехай, сину мій, ми працюємо;
Нехай цілий вік ми горюємо;
Нехай сохну я, тато горбиться,—
Ти на світ поглянь, що там робиться.
Та не всі ж, як ми, в землі риються:—
Може є такі, що і миються;
Та не всі ж, як ми, димом куряться,—
Може є такі, що й не журяться.
Коли найдеш іх, милий синочку,
Ти склони себе, як билиночку;
Ти склони себе, як билиночку,
Простели себе, як рядниночку:
Спина з похилу не іскорчиться,
Чоло з пороху не ізморщиться;
Спина з похилу не іскривиться,—
Зате ступить пан-та й подивиться.
Зате ступить пан на покірного
І прийме тебе, як добірного.
І в годиночку—на драбиночку,
І підеш тоді, милий синочку!
І з панами сам порівняєшся,
В сріблі-золоті закупаєшся;
В сріблі-золоті закупаєшся,
З полем батьківським роспращаєшся!"
Але сталося друге святонько:
Виряжав у світ мене батенько.
Виряжав мене, путь показував,
Говорив мені і приказував:

„Бачиш, сину мій, як працюємо,
Бачиш, сину мій, як горюємо,
Кожний на світі на те родиться...
Не дивись на світ, що там робиться.—
Ти на бджіл поглянь: є робучії,
Але й трутні є неминучії.
Так і на світі: одні риються,
Другі потом їх тільки миються.
Будь же проклятий, милий синочку
Як погнеш таким свою спиночку,
Як погнеш таким свою спиночку,
Як простелишся на рядниночку!
І чоло тобі нехай зморщиться,
І хребет тобі нехай скорчиться...
Ти тікай від них, як од гадини,
Ти не жди од них перекладини;
Ти не жди од них перекладини,—
Ти у світ іди на оглядини;
Ти у світ іди, милий синочку,
Ти усе спізнай--і билиночку.
Тоді з світом ти порівняєшся,
В добрі-розумі закупаєшся;
В добрі-розумі закупаєшся,
З полем батьківським привітаєшся!“

С. Руданський.

Моїм синам.

Людські руки з мозолями
Поважайте, любі діти,—
Де б ті руки перед вами
Не заходились робити:
Ними вас народ годує,
А не батько, а не мати!
На таких, як ми, працює
Чарівник з людської хати:
Збудував панам господу,
Їісти й пити дав доволі,
А за це не бачив зроду
Сам він радісної долі...
Голоду в теплі не знали,
Хлопці, ви! Його ж родина
Гине з лиха та з печалі,
Як іде важка година...
Скільки стратив поту й крови,
Все шукаючи дороги,
Повен братньої любови,
На користь нам, люд убогий!
Поважайте ж люд той, діти,
Чистим серцем свято й щиро.
Мужикові пособити —
Ось мета й велика віра!
Де громада терпить муки,
Там не будьте „паничами"
Прикладіть до праці руки
Разом з темними братами!

С. Бердяєв.

До бурів.

Хай тепера рида моя кобза сумна,
Бо лунає пригнічених стогін;
Але разом з плачем будить мрії струна,
Що не згас іще дзеньки промінь.

Її спів жалібний зве до зброї братів,
На той бенкет крівавий, смертельний,
Де б по ваших кістках народ збувсь кайданів,
Що надів йому ворог пекельний...

І веде отой шлях до святині святинь,
Де зорить ваша доля безпляма,
Де всяк має скропить кровью кожну ступінь,
Щоб дістатись до рідного храма.

Хоч не ви, а сини од дверей пресвятих
Розберуть і відкинуть каміння,
І засвітють свічки в ставниках дорогих,
І осяють величне склепіння.

І без ярм, без заліз, з непохилим чолом
Ввійде люд в храм свій рідний забутий,
І з сльозами в очах заспіває псалом
За братів, що погинули з скрути,

Борячися за край і за щастя ясне
Під бичем осоружного ката,—
Тоді й кобза моя щось веселе утне
На вітання щасливого брата.

М. Старицький.

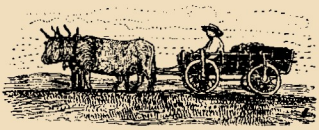

І. Карпенко-Карий.
(Тобілевич).

До мертвих і живих, і ненароджених
земляків моїх, в Україні і не в Україні
сущих, моє дружнє посланіє.

Аще кто речет, яко люблю Бога, а брата своего ненавидіт, - лжець есть.

(Соборн. посл. ап. Іоан. гл. IV, ст. 20)

І світає, і смеркає,
День божий минає,
І знову люд потомлений,
І все спочиває.
Тільки я, мов окаянний,
І день, і ніч плачу
На роспуттях велелюдних,
А ніхто не бачить...
не бачить, і не знає;
Оглухли — не чують,

Кайданами міняються,
Правдою торгують,
І Господа зневажають,—
Людей запрягають
В тяжкі ярма, орють лихо,
Лихом засівають...
А що вродить? Побачите,
Які будуть жнива!
Схаменіться, недолюдки,
Діти юродиві!
Подивіться на рай тихий,—
На свою Вкраїну;
Полюбіте щирим серцем
Велику руїну!
Роскуйтеся, братайтеся!
У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі...
В своїй хаті,—своя й правда,
І сила, і воля!

Нема на світі України,
Немає другого Дніпра;
А ви претеся на чужину
Шукати доброго добра,
Добра святого, волі, волі,
Братерства братнього... Найшли,
Несли, несли з чужого поля,
І в Україну принесли
Великих слів велику силу,
Та й більш нічого... Кричите,
Що Бог создав вас не на те,
Щоб ви неправді поклонились,
А хилитесь, як і хилились;
І знову шкуру деретe
З братів незрячих, гречкосіїв,
І сонця правди дозрівать
В німецькі землі, у чужі,
Претеся знову. Якби взять

І всю мізерію з собою,
Дідами крадене добро,
Тоді б зостався сиротою
З святими горами Дніпро!

Ох, якби то сталось, щоб ви не вертались,
Щоб там і здихали, де ви поросли!
Не плакали б діти, мати б не ридала;
Не чули б у Бога вашої хули;
І сонце не гріло б смердячого гною
На чистій, широкій, на вольній землі
І люде б не знали, що ви за орли,
І не покивали б на вас головою...

Схаменіться! будьте люде,
Бо лихо вам буде:
Роскуються незабаром
Заковані люде;
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори,
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей ваших; і не буде
Кому помагати:
Одцурається брат брата
І дитини мати;
І дим хмарою заступить
Сонце перед вами,
І на-віки прокленетесь
Своїми синами.
Умийтеся!—образ Божий
Багном не скверніте!
Не дуріте дітей ваших,
Що вони на світі
На те тільки, щоб панувать,—
Бо невчене око
Загляне ім в саму душу
Глибоко, глибоко...
Дізнаються небожата,
Чия на вас шкура,
Та й засудять, і премудрих
Немудрі одурять.

Якби ви вчились так, як треба,
То й мудрість би була своя;
А то залізете на небо:
„І ми—не ми, і я—не я!
І все те бачив, все те знаю:
Нема ні пекла, ані раю,
Нема і Бога,—тільки я,
Та куций Німець узловатий,
Та й більш нікого..."
—„Добре, брате!
Що ж ти такеє?"
„Нехай Німець
Скаже; ми не знаєм!"

Оттак то ви навчаєтесь
У чужому краю!
Німець скаже: „Ви Моголи"
— „Моголи, моголи,
Золотого Тамерлана
Онучата голі!"
Німець скаже: „Ви Славяне."
—„Славяне, славяне,
Славних прадідів великих
Правнуки пагані!"
І Колляра читаєте
З усієї сили,
І Шафарика, і Ганку
І в славянофіли
Так і претесь; і всі мови
Славянського люду,
Всі знаєте, а своєї
Дасть-Біг! „Колись будем
І по свойому глаголать,
Як Німець покаже,
А до того й історію
Нам нашу роскаже.
Оттоді ми заходимось!

Добре заходились
По німецькому показу,
Та й заговорили
Так, що й Німець не второпа,

Учитель великий,,
А не то, щоб прості люде!
А гвалту! а крику!
„І гармонія, і сила...“
Музика, та й годі!
А історія?.. „Поема
Вольного народу!
Що ті Римляне убогі!
Чорт-зна що за Брути!..
У нас Брути і Коклеси,
Славні незабуті!
У нас воля виростала,
Дніпром умувалась,
У голови гори клала,
Степом укривалась!“
Кровью вона умивалась,
А спала на купах,
На козацьких вольних трупах,
Окрадених трупах!..

Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу; та читайте
Од слова до слова;
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми;
Все розберіть, та й спитайте
Тоді себе: що ми?
Чії сини? яких батьків?
Ким, за що закуті?
То й побачите, що ось що
Ваші славні Брути:
Раби, підніжки, грязь Москви,
Варшавське сміття ваші пани
Ясновельможнії гетьмани!
Чого ж ви чванитеся, ви —
Сини сердешної України?
Що добре ходите в ярмі,
Ще лучче, ніж батьки ходили?!
Не чваньтесь — з вас деруть ремінь,
А з іх, бувало, й лій топили!

Може чванитесь, що братство
Віру заступило,
Що Синопом, Трапизунтом
Глаушки варило?
Правда ваша: наідались,
А вам тепер вадить...
А на Січі мудрий німець
Картопельку садить;
А ви її купуєте,
Йісте на здоровя,
Та й славите Зопорожжа...
А чією коровью
Ота земля напоєна,
Що картоплю родить,
Вам байдуже, аби добра
Була для городу!
А чванитесь що ми Польщу
Колись завалили!?
Правда ваша: Польща впала,—
Та й вас роздавила...

Так ось як кров свою лили
Батьки за Москву і Варшаву,
І нам, синам, передали
Свої кайдани, свою славу!
Доборолась Україна
До самого краю:
Гірше ляха свої діти
Її роспинають.
Так, як пиво, праведную
Кров із ребер точуть!
Просвітити, бачиш, хочуть
Материни очі
Современними огнями,
Повести за віком,
За німцями недоріку,
Сліпую каліку.
Добре! Ведіть, показуйте!
За науку буде
Материна добра плата:
Роспадеться луда

На очах ваших неситих,—
Побачите славу,
Живу славу дідів своїх
І батьків лукавих...

Учітеся, брати мої!
Думайте, читайте,
І чужого научайтесь,
Свого не цурайтесь,
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Чужі люде цураються,
В хату не пускають,
Свої діти – мов чужії
І немає злому
На всій землі безконечній
Веселого дому.

Я ридаю, як згадаю
Діла незабуті
Ділів наших: тяжкі діла!
Якби їх забути,
Я оддав би веселого
Віку половину!
Оттака то наша слава,
Слава України!..
Оттак і ви прочитайте,
Щоб несонним снились
Всі неправди, щоб роскрились
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви роспитали
Мучеників: кого, коли
Й за-що роспинали?..

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата,
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати!
Благословіть дітей своїх
Твердими руками,
І обмитих поцілуйте

Вольними устами!
І забудеться срамотня
Давняя година,
І оживе добра слава,
Слава Украіни.
І світ ясний, невечірній
Тихенько засяє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

Т. Шевченко.

Не потурай.

Не потурай на те, що шлях ще не пробитий,
Що нетрями пустими треба йти,
Де тільки виє звір несамовитий,—
Дарма! Прямуй до світлої мети!

Не потурай на те, що ніч глуха все вкриє,
Ударить грім з-за хмар у тьмі німій,
А вітер лютий з півночі повіє,—
Вперед, вперед сміліше, друже мій!

Не потурай ні на що! Навіть смерти
Не бійсь, її ніхто не оббіжить...
Так краще ж нам у боротьбі померти,
Ніж, у багні гниючи, мовчки жить.

Не потурай на те, як часом добрі люде
Влещатимуть, щоб не виходив сам,
А ждав, поки завзятих більше буде,—
Вперед рушай, бо честь і воля там!

Не потурай! Тоді вас більше стане,
Як знайдеться той перший, що за край
Проти всього на світі сам повстане..
Вперед, вперед! Борись, не потурай!

В. Мальований.

Марні сльози.

Росходиться вітер над морем
І хмарою сонечко криє;
Запінилось море широке
І страшно лютує та виє.
Здіймаються чорнії гори,
Біліють їх гребні високі;
Між горами ями клекочуть,
Мов печі пекельні, глибокі...
Над морем схилились понуро
Високі та голії скелі;
Над ними орлиця літає,
Шукає своєї оселі.
„Оттут—на цій скелі високій
Гніздо я собі збудувала,
Та вивела діток маленьких,
Їх розуму-правди навчала.
Росли мої діти на волі,
Росли та до зросту не стали:
Гніздо моє море розмило,
Діток моїх хвилі забрали...“
Літає орлиця та плаче
І сльози на море пускає...
А море гуляє та виє
І лиха чужого не знає!

А. Бобенко.

Нива.

Гей ти, ниво! твого гону
Од Карпату аж до Дону,—
Та й широка ж, як погляну!—
Геть укрилась килимами,
Огорнулася лугами,
Простяглася до Лиману

Що ж то, ниво, лихом збита,
Потом-кровію полита,
Заподіялось з тобою?
Не красуєшся стогами,
Не пишаєшся скиртами,
А глушишся лободою!

„Ох ви, жалібники-діти,
Та не вам би й говорити,
Коли сами марно спали!
Де ж були ви? Чужі руки
Завдавали мені муки,
Репяхами засівали.

Колись добре я родила:
Виростала з мене сила
Ворогам на страх і горе!
А тепер я геть дичаю
І не бачу тому й краю,
Бо ніхто мене не оре!"

— Правда, ниво! За сльозами
Не рушали ми з ралами...
Гайда ж в поле! Гине нива!
Додамо до праці руки!
Хоч не ми, то може внуки
Дочекають того жнива!

М. Старицький.

П. О. Куліш.

Что есть мнѣ і тебѣ, жено?

Іоан. гл. II, ст. 4.

О, як Тебе, Спасе, у тім слові бачу!
О, як Твоє серце моїм серцем чую!
Читаю завіт Твій, читаючи плачу—
Високо підняв Ти натуру людськую.

Чужа Тобі стала і рідная мати,
Зоставсь Ти без роду, без хати на світі,
Щоб родом коханим життя не скувати,
Хатнім упокоєм духа не вгасити.

О, знаю я, знаю, як те серце билось,
Як той дух високий злітав над землею!..
Що дітям на лоні у матері снилось,
Чого мертві чають – обняв ти душею.

Снились дітям райські віковічні квіти;
Чають мертві жизні грядущого віку...
Справдиш Ти, що бачуть чистим серцем діти,
Справдиш, що дорожче всього чоловіку.

Уже з раю Твоім духом
На нас повіває;
Уже знову Твоє слово
Мертвих воскрешає.

Виростають, приближають
Твоє царство діти.
Ой, не дурно жили й гибли
Праведники в світі!

Виростають,—Твоїм слідом
З матернього лона
Утікають роспинатись
Серед Вавилона.

„Жено! мати! що тобі я?
Ти своє вчинила,
Як, радіючи, під серцем
Дитину носила.

Минулися ті радощі,
Минулися й муки...
Не вмістити тобі в серці
Нової науки!

Спочивай, спасена душе,
У тихій господі,
А ми будем святу правду
Сіяти в народі.

Дай нам, мати, те справдити,
Що на чистім лоні
Сниться дітям непорочним
В грішнім Вавилоні.

Дай нам, мати, доказати,
Що ми—рідні діти
Тих великих, що за правду
Гинули на світі!"

П. Куліш.

Vae victis.

Я знемігся, згорів... Моє серце на попіл зотліло,
Мою душу самітну пожерла гадюка—нудьга,
І безсилий хилюсь я, хоч ще молоде моє тіло...
Я знемігся, згорів... Моє серце на попіл зотліло,—
В нім погасла снага.

Мов свобідний орел, моя думка в просторах шугала,
І я, спраглий, схилявся і пив із криниці знаття;
Ні, не марно я жив,—я боровся, шукав ідеала,
Мов свобідний орел, моя думка в просторах шугала—
В тих просторах життя!

І мов нагла мара мені світ ввесь од сонця закрила...
У гонитві даремній минули найкращі літа,
Мрії гасли, як зорі, вломились напружені крила,
І, мов нагла мара, мені світ ввесь од сонця закрила
Неминуча мета.

Я самітний стою. Наді мною реве хуртовина.
Зграї гарпій проклятих, що звуться „навіщо" „куди"
Мою душу жеруть... Як покинута в лісі дитина,
Я самітний стою. Наді мною реве хуртовина,
Замітає сліди.

М. Вороний.

Нетяга.

Без свити і босий, і хліба нема...
І люде те бачуть, та кажуть: дарма!
За подать останню корову цінують...
Хатина безверха—сусіди глузують;
У хижу заглянеш - у засіках пусто,
І заросла нива свиріпою густо;
І сам я дивуюсь, що звівся ні-на-що—
А змолоду був же і я не ледащо!..
Колись і для мене іграли музики,
Топтали дівчата не раз черевики;
Не раз чорнобриві сльози утирали,
Як мене в дорогу сестри виряжали.
Колись поважали і мене сусіди,
Як справляв бенкети, родини й обіди;
Колись і од мене ішли паровиці,
Степом розлягалось: „Ой, не ходи, Грицю...“
І мені колись то догоджала доля...
Та все пішло марно... Його свята воля...
Ой, кину я лихом об землю сирую,
Помяну на цей раз доленьку лихую,
Потягну степами, а косу на плечі,—
Прощай, родинонько, й веселії речі!
Гей, браття-нетяги, ударимо в коси—
За нами-панами ніхто не голосе!

В. Кулик.

Іван Підкова.

I.

Було колись—в Україні
Ревіли гармати;
Було колись—запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю;
Минулося—зосталися
Могили по полю!
Високіі ті могили,
Де лягло спочити
Козацькеє біле тіло,
В китайку повите.
Високіі ті могили
Чорніють, як гори,
Та про волю нишком в полі
З вітрами говорять.
Свідок слави, дідівщини
З вітром розмовляє,
А внук косу несе в росу,
За ними співає.

Було колись—в Україні
Лихо танцювало,
Журба в шинку мед, горілку
Поставцем кружала.
Було колись добре жити
Нашій Україні...
А згадаймо! може, серце
Хоч трохи спочине.

II.

Чорна хмара з-за Лиману
Небо, сонце криє.
Синє море звірюкою
То стогне, то виє.
Дніпра гирло затопило..
— „А нуте, хлопята,
На байдаки! Море грає—
Ходім погуляти!“

Висипали запорожці—
Лиман човни вкрили.
„Грай же, море!“ заспівали,—
Запінились хвилі.
Кругом хвилі, як ті гори,
Ні землі, ні неба.
Серце мліє, а козакам
Того тільки й треба,—
Пливуть собі та співають!
Рибалка літає...
А попереду отаман
Веде, куди знає.
Похожає вздовж байдака,
Гасне люлька в роті;
Поглядає сюди, туди—
Де то буть роботі?
Закрутивши чорні уси,
За ухо чуприну,
Підняв шапку,—човни стали.
„Нехай ворог гине!
Не в Синопу, отамани,
Панове-молодці,
А у Царьград, до султана
Поідемо в гості!“
— „Добре, батьку-отамане!“
Кругом зеревіло.
— „Спасибі вам!“
Надів шапку.
Знову закипіло

Синє море; вздовж байдака
Знову похожає
Пан отаман, та на хвилю
Мовчки поглядає.

Т. Шевченко.

Лялька.

Щира і мила, сама з тою ляльком схожа,
Граєшся з лялькою ти, моя дівчинко гожа!
Чорні ій коси росчешеш, у сукню вдягаєш,
В стьожки червоні, в намисто ясне убіраєш;
Вдінеш ій в вушка сережки, обуєш ій ніжки,
То ій головку піднімеш, то схилюєш трішки;
Тиснеш до лонь своїх щиро і щиро милуєш,
І в оченята, і в губки рожеві цілуєш.
Граться ж обридне тобі,—так іграшок нікчемний
Схопиш за ніжку та й кинеш у закуток темний.

Я прозираю, дитино, далеко—і дуже
Жаль мені й ляльки, і няньки, маленький мій друже...
Ти і не бачиш, як роки за роками плинуть...
Щирому серцю на світі не довго загинуть!
З ляльки малої ти станеш огрядна дівчина;
Зачервоніє твій вид молодий, як калина;
Очі, мов сонце на сході, огнем загоряться...
Люде захочуть з тобою, як з лялькою, граться:
Світа по правді й завчасу тобі не покажуть,
Дум, що почнуть полошити тебе, не розважуть,—
В любляче серце твоє заглядати не будуть;
Сил, що даремно дрімають в душі, не розбудють;
Леститись стануть, і стануть до ніг твоїх линуть...
Щоб, як обридне, у закуток ляльку закинуть.

Я. Щоголів.

Прийде.

О, прийде запевне той день,
Що ми відпочинем од мук
І скинем заліза важкі
З ізязаних, стомлених рук.

О, прийде запевне той день,
Що гніт, і неволя, і кров—
Все зникне на віки й тоді
Подужа святая любов.

Безсилий не знатиме більш
Од дужого в час той наруг,
Народові руку подасть
Народ—його брат, його друг.

О, прийде, він, прийде той день,
І хвальний та радісний спів
Поллється по світові скрізь
Із уст у людей, у братів.

Про волю і щастя, й любов
Казатимуть дивні пісні,
Віщуючи людськости іх
На довгі, довічніі дні!..

Б. Грінченко.

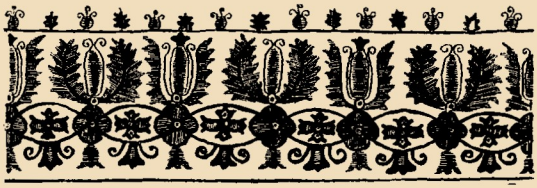

З Ади Негрі.

Ти мені признався, що мен кохаєш,
Ти поблід, тремтиш ввесь... мовчки ждеш відмови...
Прагнеш поцілунків, жартів та любови,
На молодий вік мій ласо зазіхаєш.

А чи працював ти, як працюють люде,
Чи боровсь за мрії, що нам світять всюди,
Чи ти бачив горе? Та ще хочу знать я,
Де подів ти розум, душу та завзяття?

Чи робив хоч раз ти з вечора до світа?
До якого стягу, до якої віри
Ти пристав, віддавши ім найкращі літа?
В чім твої бажання? Де твої куміри.

Ти не кажеш слова... Так вернись знечевья
В карти собі грати та бенкетувати,
Совість і здоровя швидче пропивати:—
Ні за які гроші не продам себе я!

Коли б занедужав ти з тяжкої муки,
Але твої груди полумям палали;
Коли б потомились на роботі руки,
А в очах чудовні блискавиці сяли;

Коли б був ти вбогим, а дивився вгору
Не валявся в бруді, не блукав без діла;
Коли б не ховався з переляку в нору,
А в голові думка думку знов будила,—

О, тоді б тебе я щиро покохала —,
Вся б від щастя мліла, палко пригортала —
За величні вчинки, за змагання смілі...
Ті святі обійми як були б нам милі!

А ти-що?.. Так геть же, геть іди, гультяю!
Зріс гидким рабом ти в золотих кайданах:
З усієї сили тебе зневажаю,
Недолугий сину наших днів поганих!

П. Грабовський.

Моя вітчина.

Де степ широкий, наче море,
Де дише пахощами гай,
Де небо зоряне, прозоре —
То мій святий, чудовий край.
Де житом ниви зеленіють,
Де пісня жалібно луна,
Де хати в вишниках біліють —
То мила, рідна сторона.
Де доля криється в руїнах,
Де звичай, мова йдуть на гній,
Де воля стогне в мурах-стінах —
То край це безталанний мій.
Де люд, забувши власне, скаче
Під лад чужий, де вся земля
Синів на зраду не настаче —
Вітчина то гірка моя.

В. Залізняк.

Уперед!

Уперед за рідний край та волю,
За пригноблений, окутий люд,
Хоч нічого не знайдем, крім болю,
Хоч нас жде невіддячений труд!

Уперед проти зла однодумно!—
Розрослася ворожа юрба...
Не гадаймо прожити безсумно,
Бо життя—то щодня боротьба.

Уперед, хто не хоче конати,
Статись трупом гнилим, живучи!
Сміле слово—то наші гармати,
Світлі вчинки—то наші мечі.

Уперед до завзятого бою
За громадські та власні права,
Коли бути бажаєм собою,
Коли серце ганьбу відчува!

Уперед! годі скніти рабами,
Час кормигу ганебну знести!
Щоб без хлопа, без пана — братами
Всі ми вільні прийшли до мети!

П. Грабовський.

Воскресни, Бояне!

Воскресни, Бояне, пресвітлий співаче!
Та де ж ти так довго кочуєш?
Давно вже по тобі Славянщина плаче,
А ти нас, Бояне, не чуєш?!

Воскресни, воскресни! — вже літо надходить,
Вже зоря нам ясна світає,
Лиш сонце на небі без тебе не сходить,
Бо сонце на тебе чекає.

Воскресни, Бояне, воскресни! — чи чуєш,
Як пташка гаями голосить?
А ти десь в могилі у темній ночуєш,
Не чуєш — зозуля як просить!

Воскресни, воскресни в щасливу годину,
Воскресни, Бояне, наш друже!
Прибудь із могили у нашу гостину,
Нехай так пташина не туже;

Хай пташка не туже, зозуля не кує,
Хай так соловії не плачуть,
Земля Українська тебе хай почує,
Сини України побачуть!

О. Федькович.

Нечесная.

Мов билиноньк1 в полі зівяла,
Сиротиною ти ізросл1;
Тебе лишенько рано спіткало
І недоля лиха повила.

Не зазнала ти змалку поради,
Ані ласки од гордих людей,
І ніхто тебе, бідна, з громади
Не спасав од лукавих речей.

Ізросл1 ти, навчилась роботи,
Та роботи ніхто не давав...
Не журися, небого! Чого ти?..
За красу б тебе всяк поєднав...

Так сама ти того все цуралась,
Проклинаючи долю гірку:
Тобі чесно прожити бажалось...
Та судилось не те на віку.

Несподівано ти „проступила“—
Проступа вас багато таких—
І громада тебе осудила,
Підняла, мов ледащо, на сміх.

І регочеться, пальцями тиче,
Головою на тебе кива,
А до себе ніхто не покличе,
Не спитає: „а чим ти жива?

Чи ти ласкою маєш угрітий
Під негоду спокійний куток?
Чи ти йіла слізми неполитий
А хоч раз того хліба шматок?..“

Замовчіте ж ви, пишнії, ситі,
Гордовитії, власні землі,
Бо єсть божая правда на світі,—
Та розсудить і вас, і ії!..

І. Манжура.

Contra spem spero!

Геть те, думи, ви, хмари осінні!
То ж тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?
Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть, думи сумні!
Я на вбогім, сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на їх сльози гіркі.
Я на гору круту кремяную
Буду камінь важенький здіймать
І, вагу несучи ту страшную,
Буду пісню веселу співать.
Я у темную нічку невидну
Не стулю й на хвилинку очей,
Все шукатиму зірку провідну,
І шукатиму безліч ночей.
Так!—я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть, думи сумні!

Леся Українка.

Сапфо.

(Уривок).

До вас, світозоряні музи,
З благанням я знов припадаю:
З таємних просторів блакиті,
З яскравого пишного краю,

З надхмарних поверхів Олимпа,
З оселі блискучої Феба—
Я кличу вас співом могутнім
До мене прилинути з неба!

У темні, беззоряні ночі,
Як все затихало навколо,
Спліталися ви наді мною
У срібне хвилястеє коло;

Сплітались прозористим роєм.
Неслись чарівничії згуки
І срібні ці струни торкали,
І в серденьку гоіли муки.

До мене ж злітайтеся, сестри,
Натхніть мою душу болячу.—
Співаю останню я пісню,
Сльозою останньою плачу...

О, безсмертні, вічні боги,
Ви на радість всіх створили
І довічне, ясне сонце,
І буйні вітри, легкокрилі;

Владне слово ви сказали—
І засяли ясні зорі,
І побігли легкі хмарки,
І знялися хвилі в морі!

І поля зазеленіли,
Зацвіли барвисті квіти
І дуби широкочолі
Роспустили свої віти...

Але що найкраще в світі,
Що скриля усі бажання,
До богів людей підносить?—
Всемогутне то кохання!
І од схід до захід сонця
Буде вік віків дзвеніти
В невмирущих співах ліри
Пишна слава Афродіти!

Афродіто, Афродіто!
Кинь свої золотисті хмари
І до нас прилинь ти з неба,
Принеси небесні чари!
Розігрій повітря чолом,
Окропи вуста залассям
І розсип чудові мріі
Над безкраїм іхнім щастям...

Гей, несіть, рабині, амбру,
Наливайте всі амфори,
Голосніше грайте, ліри,
Голосніш співайте, хори!
Ви на мармор сипте рожі,
Лийте пахощі чудові
І по сходах розстилайте
Пишні килими шовкові!..—

Гіменей прилине хутко
На таємних крилах ночі,
І вино заграє в кубках,
І засяють щастям очі.
На Фаона міцних грудях
Твоє серце полохливе
Знайде щастя, знайде радість
І коханнячко пестливе...

Але щастя це коротке,
Мов чудові вірши „Схоли“,
А другого щастя, бідні,
Не збагнути вам ніколи...

Фаоне, знай!
Тебе, тебе кохала над життя,
Над славу всю, над пісню, і над ліру
І ось за те... тепер вмираю я!!...
(*Кидається з лірою в море*).

Л. Старицька-Черняхівська.

Не грали нам марші.

Не грали нам марші походні
В той час, як ми йшли до роботи,
Як брались за вчинки свободні,
Зробившись братами голоти.

Ми чули один тільки регіт,
Ганьбу й ненависні прокльони,
Ми чули єхидницький скрегіт
І всюди стрічали препони.

І нині ми знаєм ті муки,
Але ідемо без упину,
Братам простягаючи руки
І служачи ім до загину.

І певні—здобудем ми волю
І станем в гурті світовому;
Придбавши і славу, і долю,
Не будем хилитись нікому!..

О. Коваленко.

* * *

Не в лоні рідного народу,
Я в стані зрадників зростав,
Що продали свою господу,
Яку народ віки збірав.
Я змалу чув, як глузували
І насміхалися над тим,
Хто все ім дав, сліпцям дурним.
Але сини землі мовчали:
Уста народні не давали
Відмови зрадникам своїм...
І я прокляв слова гордині,
Пиху безглузду і ганьбу
Народу рідного святині;
Прокляв їх сміх і похвальбу.
Всією силою прокляв
І пісню помсти заспівав...
Зневага пісню породила
Оцю журливую мою,
І я співаю, поки сила,
Огню згоріти не даю.
Не ворог правді я й законам,—
Я правди прагну і просю,
Щоб легше дихать всім було нам,
У тім і правду бачу всю.
І хай дзвенить мій спів журливий
Як дзін вартовий у-ночі,
Як голос брата незрадливий,
Братів до світу зовучи.

М. Чернявський.

Сімфонія.

Натягнуті струни тремтять і бренять
Од горя, од щастя і муки;
Здається, порвуться... ні, далі линуть
Химерні акорди і звуки.
Аж серце холоне і рветься кудись
За звуками тими на волю,
Неначе хтось стогне і гірко кляне
Нещасну, приборкану долю.
І щастя бажає, й од щастя біжить...
Чи то божевільний сміється?
Не видержить серце такі почуття!
А звук уже пташкою вьється:
Легенько і тихо. Неначе вітрець
Зеленеє жито хитає...
І сонечко світить, і гріє округ,
А дівчина пісню співає...
А там за горою знов хмари пливуть,
Все ближче, і небо укрили.
І блискавка, буря схопилась у-мить,
Мов хвилі на морі скипіли,
І стогнуть, і плачуть... І знов боротьба!
На шмаття рвуть серце ті звуки.
Неначе із темряви смерть простяга
Холодніі, довгіі руки.

Одарка Романова.

До молоді.

На вас, завзятці-юнаки,
Борці за щастя України,
Кладу найкращіі думки,
Мої сподіванки єдині:

В вас молода ще грає кров,
У вас в думках немає бруду
Палає в серці ще любов
До обездоленого люду...

Не занехайте ж ви ії,
Не розгубіть по світі всує,—
Нехай вона ваш дух гартує
У чесній, славній боротьбі!

Бо стоголовий людський кат
Лютує, дужчає що-днини...
Не можна тратить і хвилини,
Поки ще стогне темний брат.

Поки живий,—мерщій несіть
Сліпому світло ви просвіти,
І в серце, смертію повите,
Живу надію закропіть.

Вшануйте рідну його річ,
Назвіть без хитрощів своєю
І розженіте над землею
Ви непрозору, глупу ніч...

Хай кат жене, а ви любіть
Свою окрадену родину,—
Й за неї сили до загину
І навіть душу положіть!

М. Старицький.

С. Руданський.

Гей, бики!

Та гей, бики! Чого ж ви стали?
Чи поле страшно заросло?
Чи леміша іржа поіла?
Чи затупилось чересло?
Вперед, бики!—бадилля зсохло,
Сами валяться будяки,
А чересло, леміш новії...
Чого ж ви стали? Гей, бики!
Та гей, бики! Ломіть бадилля,
Ломіть його, валіть на прах:
Нехай не буде того зілля
На наших батьківських полях!

А чересло моє ізліва,
Лемiш із правої руки
Зітнуть і корінь того зілля,—
Чого ж ви стали?—Гей, бики!
Та гей, бики! Зоремо поле,
Посієм яреє зерно;
А спаде дощик незабаром,—
З землі пробудиться воно.
Пробудиться і на світ гляне,
І, як дівочії вінки,
Зазеленіють наші ниви...—
Чого ж ви стали? Гей, бики!
Та гей, бики! Зерно поспіє,
Обілле золотом поля,
І потече існову медом
І молоком свята земля:
І все мине, що гірке було,
Настануть дивнії роки,—
Чого ж ви стали, моі діти?
Пора настала! Гей, бики!..

С. Руданський.

Російським лібералам.

Гучно ляскає батіг,—
Ви ж гнете покірно спини,
Вбогодухії сини,
Рабськоі країни.

Гучно ляскає батіг,—
Ви ж поклони знов без ліку
Так, як били, всі бьєте
Під веселу ту музику.

Гучно ляскає батіг,
Але вам од Бога ласка:
Він вам шкуру дав товсту,—
І батіг даремне ляска.

Л. Яворенко.

Де поділися?

Де поділися ви, голосніі слова,
Що без вас моя туга німа?
Росточилися ви, як весняна вода
По ярах, по байраках, по балках.
Чом не станете ви, як на морі вали.
Не гукнете одважно до неба,
Не заглушите туги прибоєм гучним,
Не розібьєте смутку моеі душі
Міцним, напрасним натиском бурі?

Я не на те, слова, ховала вас
І напоіла кровью свого серця,
Щоб ви лилися, мов отрута млява,
І поідали душі, мов іржа.
Промінням ясним, хвилями буйними,
Прудкими іскрами, летючими зірками,
Палкими блискавицями, мечами
Хотіла б я вас виховать, слова!
Щоб ви луну гірську будили, а не стогін,
Щоб краяли, та не труіли серце,
Щоб піснею були, а не квилінням.
Вражайте, ріжте, навіть убивайте,
Не будьте тільки дощиком осіннім,
Палайте, чи паліть, та не вяліть!

Леся Українка.

Мерці.

(Дума на початку XX-го століття).

Мерці, мерці! Навколо, тут і там,
Куди не глянеш, скрізь самі ходячі трупи..
Немає ліку тим холодним мертвякам!
Вони клопочуться, згромаджуються в купи...
Ти чуєш регіт їх захриплих голосів,
Обридливу сварню, стогнання і прокльони?
Це все пережитки старих-старих часів,
Тисячолітні забобони!
Вони не вимерли, не згинули у тьмі,
Не одмінили їх віки, тисячоліття,
Як і давно колись, вони такі ж самі
І нині з початком двадцятого століття.
Для них усе дарма, і годі їх спинить!
Наука, поступ і всі заходи просвітні
Не винищили їх, дали ім право жить,
Прибравши в форми лиш сучасні і новітні.
Ось дикий феодал — тепер капіталіст,
Ось давній фарісей — в професорському стані,
Ось ліктор — поліцай, ось парій — журналіст,
Такі ж зажерливі, ненависні, погані!
І всі вони кричать про рівність між людьми!
Про поступ світовий, що дасть ім кращу долю,
І давлять разом з тим під тягарем тюрми
Все те, що має дух і незалежну волю!
Навіщо ж гамір цей? Чого хотять вони?
Який їх ідеал? Лад космополітичний?!
Дарма! У відповідь лишь дзвонять кайдани,
І стогоном гуде цей концерт хаотичний!

М. Вороний.

Фантастичні думи, фантастичні мрії...

Якби знав я чари, що спиняють хмари,
Що два серця можуть ізвести до пари,
Що ламають пута, де душа закута,
Що в поживу ними зміниться й отрута,—
То тебе би, мила, обдала їх сила,
Всі в твоїм би серці іскри погасила,
Всі думки й бажання за одним ударом.
Лиш одна любов би вибухла пожаром,
Обняла б достоту всю твою істоту,
Мислі б всі пожерла, всю твою турботу..
Тільки мій там образ і ясніє, й гріє...
Фантастичні думи! фантастичні мрії!...

Якби я був лицарь і мав панцирь добрий,
І над всіх був сильний, і над всіх хоробрий,
Я би з перемоги—вороги під ноги,
Що мені до тебе не дають дороги!
Я б добувсь до тебе через мури й стіни,
Я побив би смоки, розметав руїни,
Я б здобув скарби всі, що їх криє море,
І до ніг твоїх би положив, о зоре!..
Де б тебе не скрито, я б зламав верії...
Фантастичні думи! фантастичні мрії!..

Якби я не дурень, що в думках лиш кисне,
Що співа і плаче, як біль серце тисне,
Що будуще бачить людське і народне,
А в сучаснім блудить, як дитя голодне;
Що із неба ловить зорі золотії,

Але до дівчини приступить не вміє;
Ідеали бачить геть десь за горами,
А живеє щастя з рук пустив без тями;
Аж тепер, запізно, плаче та дуріє...
Фантастичні думи, фантастичні мрії!..

І. Франко.

Приходить час.

Приходить час, приходить час—
Сказати кожен мусить з нас,
Чи він народу вірний син,
Чи тільки раб похилий він.
Чи раб похилий, чи боєць—
Хай кожен скаже навпростець!
І де він стане: чи до тих,
Що в путах скована гидких,
Нарід і край свій продають
Панам, що кров із його пьють,—
А чи до сміливих борців,
Що серед бурь похмурих днів
За рідний край, за нарід свій,
За долю-волю йдуть у бій?
Приходить час—занявся світ
І вільним душам шле привіт:
Озвіться всі, хто є навкруг:—
Хто ниций раб? хто волі друг?

Л. Яворенко.

Бурлака.

Бреде бурлак степом рано,—
На опашку свита,
Його шапка стара, драна
На-бакирь ізбита.

Бреде бурлак, поспішає
В заброди до моря,
Та співає—степ лунає,
Нема йому й горя.

„Нащо мені, каже, доля
Готова із неба?
Все здобуде своя воля,
Чого мені треба!

Нащо мені те богатство,
Червінці, дукати?
Вміє славнеє бурлацтво
Без їх панувати!

Нащо мені і оселя,
Дружинонька мила?
Привіта мене і скеля,
Порадить могила!

Ой, скажи ти, стародавня
Козацькая нене,
Кому жити ще так славно
У світі за мене?“

Вітрець тихо росу ранню
З травиці здіймає,
Бурлаковому ж питанню
Відмови немає.

І. Манжура.

Роси.

Годі вам, холодні роси,
Випадати,
Бо ми – голі, бо ми—босі,
Холод в хаті.
Хіба менше, аніж треба,
Плачуть очі,
Що сиплетесь сріблом з неба
Сред ночі?
Коли б лишень вподовж поля
Походити,
Сльози ті, ще ллє недоля,
Всі злічити:
Наглий страх женця вхопив би
Враз на нивах;
Бо криваві снопи мав би
По тих жнивах.
Гляне сонце, як і досі,
На долину,
Обігріє, випьє роси
За годину.
Море ж наших сліз чи зможе
Воно спити?..
Хіба землю спалши, Боже,
Всю на світі!

П. Грабовський.

Піонери.

Сонет.

Ми плакали гарячими сльозами
І помочі благали хоч малої
У боротьбі з пітьмою й ворогами
І кликали до правди всіх святої.

Але ми йшли усе життя самітні...
І мало нас, борців, було в ту пору
І ледві ми були тоді помітні,
Та вірили, що зрушим навіть гору.

І диво дивнеє між людьми сталось:
Усім добра і правди забажалось,
І кинулись боротись всі завзято.

І марна наша не була робота:
Зробились всім гидкі дрібні турботи—
І за життя побачили ми свято.

О. Коваленко.

* * *

Про зелені садки, про пахучі квітки
Ми, бувало, під кобзу співаєм;
А тепер мовчимо,
Мов сном вічним спимо,
І охоти до співу не маєм.

Коли ж хто инший раз чує співи од нас,
То в тих співах страшне щось таїться:
Мов в руінах сичі
Завивають вночі,
Мов голосить зловістная птиця.

Хто кого не злюбив, хто кому зло зробив,—
Наша кобза про те вимовляє;
Мов ворожу ходу,
Вона чує біду
І журбою нам серце сповняє...

Колись прийде той час, що подасть правда глас
І зруйнує лукаву споруду;
До тієї ж пори
Ти нам, кобзо, дзвони,
Та приближуй день Божого суду!..

П. Куліш.

В ночі.

Листками вітер котить
І кидає, в болото;
Стежками по-під гаєм
Бездольний сум блукає.
Обходить перелоги—
Рахує панські стоги;
Обходить хлопські ниви—
І плаче нещасливий...
Там лан, як полонина,
Там стерня, як щетина,
Там скирти, наче вежі,
А тут лиш межі... межі!...
Там збіжжа, як би злото
А тут стерня—болото...
І кров, і поту ріки—
І так на віки... віки!..
Високо по-над гаєм
Буйний орел літає,
Голодний зайчик скаче,
Над полем смуток плаче.

Б. Лепкий.

С. Тобілевичка.

Te Deum.

У Мадриті дзвонять дзвони,
Всіх скликають до собору,
А в соборі тиск попівства,
Дим кадильний вьється вгору.
Од престолів до притворів
Заповняють храм побожні,—
І старі, й малі зійшлися,
Люде прості і вельможні.
Та й не диво,—бо такому,
Хто прийти не був би радий,
Певно б кари не минути
Од святої Хермандади.

Загули величні співи,
Прогули та й змовкли знову.
І відразу на амбоні
Кардинал стає на мову.

І казання зачинає:
Християне! Божі люде!
Не для простої молитви
Тут зійшлися ми з-усюди,
А щоб стати перед Богом
Із подячними сльозами
За незмірну тую ласку,
Що зьявив Він перед нами:

Він ознаку дав нам з неба,
Він зьявився перед людом
І сьогодні вранці рано,
Звеселив народ свій чудом:

Наш великий інквизитор,
Віри стовп і оборона,
Перед ким не може скритись
Навіть думка беззаконна,—
Наш великий інквизитор
У замисленню тяжкому
По нічній роботі рано
Йшов над кручею додому.

Стежка там лежить над яром,
Яр же той глибокий, діти,
Там на дні лежать каміння,
А між ними пес забитий.
І нараз, од біса пхнутий,
Полетів наш батько в кручу,
І вже був зовсім готовий
Смерть приняти неминучу.

Але тут і сталось чудо,
Тут і дав Господь ознаку:
Впав наш батько не на камінь,
А на здохлу ту собаку!
І не вбився... Значить, Бог наш
Догляда за нашим краєм.
От за віщо з щирим серцем
Цей „Te Deum“ ми співаєм.

І тому...“ Але в цій хвилі
Кардинал замовк зненацька...
Бачуть: паруч з кардиналом
Постать ще якась юнацька...
А юнак почав казати:
— „Не дури людей брехнею!
Бачить Бог, чого ми просим
Не устами, а душею!
Бачить наші муки люті,
Бачить, як ми ниєм з туги,
Як знущаються над нами
Хермандади вірні слуги.—
І справдить молитву нашу.
Слів тепер у нас немає,
Але Бог у кожнім серці
Ось які слова читає:
„Дай нам, Боже, щоб за ката
Ми вже більше не молились,
Щоб і тілом, і душею
Всі ми вільними зробились.
А найперше дай, щоб згинув
Інквизитор наш великий.
Та щоб більше не було іх
Нині, прісно і во віки!“
І „амінь“—шибнуло зразу
З грудей цілої громади.
Та юнака вже вхопили
Вірні слуги Хермандади,
І скарали: покотилась
Голова йото відтята...
Але вже тепер ми знаєм,
Як молився Мадрит за ката.

В. Самійленко.

Грішниця

Твій знівечений вид, позападалі очі,
Де обвели свій слід прожиті грішно ночі,
І безсоромна річ, і навісна хода—
Все те гидливости в мені не прокида.
Я не жахаюся, мов гадини якоі,
Тебе, принижена, занедбана всіма!
Нема в моій душі к тобі зневаги злоі
І слів докірливих на язиці нема;
Мене велкий жаль і дума обіймає.
Про молоде життя, що марне пропадає,
Оповіда мені твій помарнілий вид,
Про те, як не здобра ти занедбала стид;
Як горе—й не одно—твоі дівочі літа
Спіткало, і його ти стерпить не могла,
Бо молода була, не бачила ще світа,
І ти шляхом гріха заплющившись пішла.
Недоля зла тебе в страшну безодню пхнула;
Упала в неі ти, упала і забула,
Чи є відтіль назад надія вороття
До щастя першого, до чесного життя,
І думку навіть ти ти про те од себе гнала,
Шукала забуття, а думка мимохіть
З самого дна душі марою виринала,—
І довго не могла ти серцем зачерствіть...
Але тепер ти вже загинула на-віки,
І шкода так тебе, занедбана всіма!
Росте в моій душі до тебе жаль великий,
А слів на язиці докірливих нема.

В. Самійленко.

Чернець.

У Київі, на Подолі,
Було колись, і ніколи
Не вернеться, що діялось,
Не вернеться сподіване...
Не вернеться... А я, брате,
Таки буду сподіватись,
Таки буду виглядати,
Серцю жалю завдавати.
У Київі, на Подолі,
Братерськая наша воля,
Без холопа і без пана,
Сама собі у жупані,
Розвернулася весела.
Оксамитом шляхи стеле,
І єдвабом застилає,
І нікому не звертає.
У Київі, на Подолі,
Козаки гуляють:
Як ту воду, відром-цебром
Вино розливають;
Льохи, шинки, з шинкарками,
З винами, медами
Закупили Запорожці
Та й тнуть коряками!
А музика реве, грає,
Людей звеселяє,
А із Братства те бурсацтво
Мовчки виглядає;
Нема голій школі волі,
А то б догодила!..
Кого ж то там з музиками
Люде обступили?

В червоних штанях оксамитних –
Матнею улицю мете –
Іде козак... Ох, літа, літа!
Що ви творите? На то теж
Старий ударив в закаблуки,
Аж встала курява. Оттак!
Та ще й приспівує козак:
„По дорозі рак, рак!
Нехай буде так, так!
Якби таки молодиці
Посіяти мак, мак!
Дам лиха закаблукам,
Закаблукам лиха дам,
Достанеться й передам
А вже ж тії закаблуки
Набралися лиха, муки...
Дам лиха закаблукам,
Дам лиха закаблам,
Достанеться й передам!"

Аж до Межигорського Спаса
Протанцював сивий,
А заним і товариство,
І ввесь святий Київ.
Дотанцював аж до брами,
Кринкув: „пугу, пугу!..
Привітайте, святі ченці,
Товариша з Лугу!"

Свята брама одчинилась –
Козака впустили;
І знов брама зачинилась,
На вік зачинилась
Козакові...
Хто ж це сивий
Попрощався з світом? –
Семен Палій, запорожець,
Лихом недобитий.

Ой, високо сонце сходить,
Низенько заходить;
В довгій рясі по келії
Старий чернець ходить.

Іде чернець у Вишгород
На Київ дивитись,
Та посидіть на пригорі,
Та хоч пожуритись;
Іде чернець дзвонковую
У яр воду пити,
Та згадує, як то тяжко
Було в світі жити;
Іде чернець у келію
Між стіни німіі,
Та згадує літа свої—
Літа молодіі;
Бере письмо святе в руки,
Голосно читає,
А думкою старий чернець
Далеко літає...
І тихнуть Божіі слова.
І в келіі, неначе в Січі,
Братерство славне ожива,
А сивий гетьман, мов сова,
Ченцеві зазирає в вічі!
Музики... танці... і Бердичів...
Кайдани брязькають... Москва...
Бори, сніги і... Єнисей...
І покотились із очей
На рясу сльози.

„Бий поклони
І плоть старечу усмиряй,
Святе писаніє читай!
Читай, читай, та слухай дзвона,—
А серцеві не потурай:
Воно тебе в Сібір водило,
Воно тебе ввесь вік дурило,
Приспи ж його, і занехай
Свою Борзну і Хвастовщину
Загине все, ти сам загинеш,
І не згадають—щоб ти знав...“

І старець тяжко заридав,
Читать писаніє покинув,
Ходив по келіі, ходив,

А потім сів і зажурився:
„Для чого ж я на світ родився,
Свою Україну любив?“

До утрені завив з дзвіниці
Великий дзвін: чернець мій встав,
Надів клобук, взяв патерицю,
Перехрестився, чотки взяв...
І за Україну молитись
Палій-чернець пошкандибав.

Т Шевченко.

* * *

Ні, не спинять серця втрати,
Не убьють найкращих сил;
Грім ворожої гармати
Не злякає буйних крил.
Як що будем всі труситись,
Хто заступить рідний край?
Ти боєць — повинен битись;
Ти співець собі — співай!
Пронесуться бурні ночі,
Прийдуть тихі, ясні дні,
Усміхнуться смутні очі,
З уст посиплються пісні.
Мов цілющою росою,
Знов душа напьється в-край...
Не згинайся ж під грозою,
А співай собі, співай!

П. Грабовський.

Співець.

З Надсона.

Нехай твій спів пала вогнем пекучим гніву
І слізми правими пройма нам душу й кров,
Хай будить в нас сліпих й ненависть справедливу,
Й до краю рідного пречистую любов;
Хай кожен згук його вперед нас пориває,
Надією дзвенить знемоглим од ярма,
Полігших в боротьбі хай славою вінчає,
Ганебних втікачів на посміхи здійма;
Нехай веде нас в бій з неправдою і тьмою,
В той бій, де стяг здійма за істину борець—
І ми упадемо крижем перед тобою
І з захватом промовим: „Ти—співець!"

Нехай твій спів бренить, як лагідне дзюрчання
Струмка, що виграє у хвилі золотій
Хай джерелом киплять надії та бажання,
І міць в ньому буя і сміх луна живий;
Нехай забудемось під чарівнії згуки
І в край фантазії полинем, як і ти,—
У рай, де вже нема ні сліз палких, ні муки,
Де спокій, забуття і чари красоти...
Хай пораюєм ми, забувши думи, горе,
Хай скрасить чоло нам дитячих літ вінець—
І ми прославимо твої безсмертні твори
І з захватом промовим: „Ти—співець!"

І. Стешенко.

Упала.

Любила, кохала... за щире кохання
Дізнала лиш горя, отрути,
І серденько кровью з жалю окипало...
А люде для неї одради не знали,
А він був лиш лютий та лютий...

І ніччю від свого дружини лихого,
Щоб долі шукати, втікала;
А люде, хоч знали, чому так зробила,
Чом хату й родину вона залишила,
Сказали злосливо: „Упала."

Літами, не днями, цілими роками
В чужині тужила без хати,
І сльози по наймах усі роскотила,
Аж сил ій не стало, аж слабість зломила,
Прийшлося в нужді загибати.

У чорную днину на світ народилась,
У темную днину конала,
Сама, без родини в далекій чужині,
На жмутку соломи в лихій сороччині...
А люде казали: „Упала."

В. Масляк.

Агарь в пустині.

(З Уейського).

Лице погоріло од сонця палкого,
Навколо пустиня... До Тебе Святого
Здіймаю я слізні слова!
Звели, Ієгово, хай небо схолоне,
Хай скеля гранитова в озері втоне,
Пісок хай устеле трава!

Ніколи о, Боже, ніколи й рослини
Я більш не побачу з Гебрида долини,
Ні місця, де пан мій і рід!..
Ніколи! Ніколи! Чи й лишусь живою?..
Не спатиму в шатрах його і стрілою
Не бігтиму я до черід...

Одежа од жару полізла шматками,
Сандалі порепались, мулять зморшками,
І мучиться, й плаче мій син...
Я радість кохання, я щастя зазнала,
То хай би вже кара на мене упала,
А син мій не має провин!..

Чи вітер палючий в пустині повіє,
Чи жаром пісчаним над нами посіє—
Дитя моє мліє до ніг...
О, Боже! Тобі я себе приклоняю...
Я сина од вітру грудьми затуляю,
Щоб в затишку дихати міг.

В піску задримавши, не раз прокидаюсь,
Бо крик серед ночі несеться - лякаюсь:
Газелю то звір уловив...
Навколо шакали, з очей їх іскриться...
Тікають, завивши, бо думають: львиця –
Так страшно мій погляд світив.

А тут з-за верблюжих кісток виглядає
Лютіше щось... разом пожерти гадає...
То череп людини лежить...
Не раз крук голодний, кружившн над нами,
Ухопе намітку мою пазурами
І шарпа, й клює, і кричить...

Не раз задріма син—несу я... о, Боже!
Ізмаіл нездужа, йти далі не може,
Билиною валиться з ніг!
Уста ростулив... О, мій Боже!—він прагне!
Хай наше благання до Тебе досягне:
Ти міць, Ти всесильний, Ти Біг!

Єгово, Єгово! Він крикнув, схилився,
Уста до моіх уст він тулить, вчепився
І тягне з іх полумя-жар...
О, зглянсь, Ієгово! Почуй з свого неба!
Єгово, Єгово! Води мені треба...
Краплину, росинку із хмар!..

С. Шелухин.

Роберт Шотландський.

(Уривок).

На безлюдному березі моря
Одинока хатина стоіть,
В тій хатині рибальскій убогій
Збройний лицарь самітний сидить.
То Роберт. Він в вікно поглядає,
Чи не мріють оті кораблі,
Що везуть хрестоносців одважних
На війну до святої землі.
Ні, не видно нічого на морі,
Не біліють вітрила ясні,
Грає вільне широкеє море,
Гомонять його хвилі гучні.
Та Робертові сумно дивитись
На те море веселе, буйне,—
Як згадає він рідну країну,
Затремтить його серце сумне.
І Роберт, од вікна одступивши,
Ліг на лаву і погляд підвів
На потріскану стелю; на стелі
Павутиння павук собі плів.
І знічевья Роберт задивився
На роботу того павука:
Лицарь бачив, як прялась помалу
Тая нитка тендітна, тонка;
Як павук на тій нитці спускався,
Росколихувавсь потім на ній,
Щоб її до стіни причепити,
Потім невід роскинути свій.
Що гойднеться, то нитка й порветься,
І додолу павук упаде;
Але зараз же злазить угору
І нову собі нитку пряде.
Так шість раз той павук обривався
І шість раз він на стелю злізав;
Але всьоме таки утримався
Й до стіни свою нитку припяв.

Тут Роберт раптом скочив на ноги,
Ухопив свою зброю до рук,
І гукнув: „Та невже ж таки лицарь
Менше має снаги, ніж павук?!

Леся Українка.

Переспів з Арані.

Скільки їх смілих, одважних борців
Впало за рідну країну,—
Гордих, кипучих, а нині мерців,
Зрана лягло в домовину!

З голоду скільки загинуло їх,
Бо одцурались багатства
Ради святих заповітів своїх:
Рівности, волі та братства!

Скільки в чужині, без світлих надій,
З горя самітно страждає!
Світ не узна їх великих подій,
Славних імен не згадає...

Згинуло тіло,— не згинув їх дух,
З ними живуть ідеали;
Кров захолола, огонь не потух—
Той, що їх груди палали.

Він розгориться у наших серцях...
Кликни лиш, краю коханий:
Браку не буде в завзятих борцях,—
Кинеться в бій і останній!

П Грабовський.

Ренегат

Розгулявся Дунай
Та гука на наш край
Аж луна у Дніпровому гирлі:
„Гей розібьє, Дніпро,
Турчин скоро шатро
На старім запорожському тирлі;

Бо звелів падишах,
Тільки паша в степах—
На сини твої військо збивати;
Поведе ж його сам
Недовірок Гасан,
Що не раз уже давсь тобі знати.

Стережися того
Ти походу його!—
Цілував він клейноди султанські:
„Хоч, живий не верну,
А в іслам поверну
Я народ, каже він, — подніпрянський."

Розіслав скрізь листи,
Щоб до його нести
Усі мали ікони, кадила,
„Поки, каже, моя
Ще без зброї гуля
Несказано-страшенная сила...

„А не то, вороги,
Вибью всіх до ноги,
У неволю і брати не буду;

Я із військом своїм
Налетю, немов грім,—
Не забудете ви і до суду!"

„Так не дайся на сміх!..
На синів бо твоіх
Маю певну я, брате, надію,
Що не тільки себе,
Захистять і мене,—
Я ж нічого собакам не вдію."

Скаламутнів старий,
Бо він знав, хто такий
Оттак нагло на хрест похвалявся:
Коло його він зріс,
Йому службу він ніс,
Коло його й лицарства навчався.

А як зріс він, носив
Під Стамбул і Козлів
Дніпр чайки його утлі й ватагу;
Дав і славу йому
У Подніпрі всьому
І багатство, і честь, і повагу.

Йшла пайда козаку,—
Скоро став на знаку
За лицарство своє він в громаді;
Незабаром за тим
Козаки кошовим
Иого вибрали чесно на раді.

За-для його ж була,
Як він мислив, мала
Отта честь товариська і шана;
Спокусив його гріх:
Він ізрадив своіх,
Передавсь у Стамбул до султана.

Там він хрест потоптав,
Свій закон поламав,
Недовірком зробивсь, ренегатом;

І за скверну хулу
Заробив він хвалу,—
Став султанові ніби б то братом..

Аж ось чутка прийшла,
Що орда уже йшла
З Перекопу на рідну Вкраїну;
Тут уже козакам,
Немов вільним пташкам,
Не було суперечки і впину.

Мов роі ті гулкі.
Де і брались полки,
Уставала за лавою лава...
Короговки шумлять,
Наче миру ясять:
Пробудилась козацькая слава!"

Ось минає страсна,
Настигає чесна,
Рокова Великодня субота;
Завтра ж той роковий
Йде Великдень святий...
А козацтву нагальна робота:

І не йість, і не спить,
Пильно варту держить,
Та у стінах пробоі латає;
Бо його, як вода,
Хижа Кримська Орда
Із Турчином кругом обіймає.

То ізрадник Гасан
Свій розбив отам стан
Круг Килиберди, славного міста;
І вже з тиждень гуля,
З церков бані валя,
Та не вибьє ніяк товариства...

Він на завтра усім
Заказав це своім—
Дочуватися дзвона святого:

Як ударить—то йти,
Смерть на стіни нести,
Не шкодіти й дитяти малого.

Мовчки ждуть козаки...
Од лихої руки
Не минути цю ніч ім напасти;
І жадав з них усяк,
І дукарь, і харпак,
Щоб за віру із честію пасти.

Ось загув уже дзвін,
А за ним не один—
Затрезвонили, радість віщують,
І „Христос воскресе“
Буйний вітер несе—
А хижаки немов і не чують.

Що ж сталося там
Лютим іх ворогам?
Де іх похвалки зліі на-віки?
Чом на стіни не йдуть,
Наглу смерть не несуть,
А збіраються ніби на-втіки?

У роскішнім шатрі
Та на львовім хутрі
Недовірок лежить, мов конає;
Склепив очі юнак,
Роспластавсь, як мертвяк,
Та силенно-силенно зітхає...

То він тильки почув,
Як трезвін той загув
Радість певну хрещеного світа,—
Спогадалось йому
Все те, вірив чому
Він колись то у давніі літа.

Йому мірють церкви,
Лопотять корогви,
Празникову він чує скрізь мову...

І силенно тоска
Йому груди стиска:
Вже не вернеться те йому знову!..

Ось він тихо підвівсь,
На схід сонця схилився
Та ридає так тяжко без гласу;
Навкруги аж гуде,—
Орда хижа та жде,
Коли дасть на грабіжку він ясу,

Він же гірко рида
Та поклони склада,—
Напути його, Мати Пречиста!..
А там вийшов, гукнув
Та й назад повернув
Од Килиберди, славного міста.

І. Манжура.

Над могилою Котляревського.

Ми довго і страшно боролись
За край наш, за віру, за волю..
Орли клекотали над нами,
Вовки завивали по полю...
Валилися трупи на трупи,
Вода червоніла од крові
І дим, як пекельная хмара,
Крив поле, лягав по діброві.
А вітер плакучий так сумно,
Так жалібно пісню виводив:
Мов янгол на цвинтарі древнім

Оплакував долю народів.
Йому підтягала бандура
І мовою журно-дзвінкою
Співала про лицарську славу
Благаючи згоди людської...
Бог свідок: нам крові чужої
І лиха чужого не треба:
Ми згоди й спокою шукали
І тільки стояли за себе...
Недавно минулось те лихо,
Ще кров не засохла в долинах,
Ще явір зелений не виріс
На славних убогих руїнах,—
А тільки бандура замовкла
І рідної мови не чути,
Бо лицарські діти успіли
І пісню, і мову забути...
Та не можна заховати
Ні в полі, ні в морі,
Того, чим Бог наділив нас
На долю й на горе.
З-під руїни Кобзарь встане,
Направить бандуру,
Заспіває і розбудить
Сонливу натуру!

А. Бобенко.

О. Романова.

На італьянський мотів.

Гук веселий карнавала,
Регіт, співи серед ночі,
Все замовкло, все затихло,
Рим закрив веселі очі.

Він прокинувся уранці
Під сумні, поважні дзвони:
Богомільніі сіньйори
Поспішали до Мадонни.

Он чернець сидить і тихо
„Pater noster“ він читає,
І понуро на прочанок
Із віконця поглядає.

Підійшла до сповідальні
І упала на коліна

Бліда, гнучка, мов лілея,
Чорноока сіньйоріна.

— „О спаси мене, мій падре!
На тебе моя надія...
Mea culpa, mea culpa!..
Чи простить свята Марія?..“

І вона йому на вухо
Щось тихесенько сказала,
І сльоза з очей гаряча
На холодний мармур впала.

„То була одна хвилина!
О, мій падре!.. як згадаю,—
Плачу, плачу і сумую...
І вернуть її бажаю!“

— „Затремти ж, геєно, пекло!..
Ти річей моіх жахайся,
Сатано, що гріх посіяв!
Зараз, грішнице, покайся!“

Так хотів чернець сказати,
Та згадав — неначе вчора —
На його дивилась пильно
Теж коханая сіньйора.

І світив чудово місяць,
І чудово сяли зори...
— „О, щасливая година!“
Він сказав тоді сіньйорі.

В молодих очах надія
І кохання росцвітало...
То була одна хвилина...
Далі... далі все пропало!

Він давно забув сіньйору
І вона його забула.
І щасливая година,
Мов чудовий сон, минула...

А тепер в старечім серці
Знов воскресла та хвилина.

Він мовчить, забув всі речі,
Теж умовкла й сіньйоріна.

Гріх, геєна, пекло, кара—
Він усе перебірає,
А уста його німіють,—
Що сказати—сам не знає.

Хто щаслив був хоч хвилину,
Той ніколи не забуде...
— „Хай простить тебе Мадонна
І Господь за гріх не суде!..“

Одарка Романова.

Увечері в хаті.

Глибоким, тихим вснуло сном
Усе кругом.
Лиш вітер виє під вікном
Сумний псалом.
Кріз шиби невиразно чуть
То там,—то тут,
Як краплі дощеві падуть
Важкі, мов ртуть.
І в двері чути легкий стук:
Стук-стук, стук-стук!..
Таємний, добре знаний звук
Незримих рук.
Хто йде?—питаюсь мов зі сна —
„То я, то я,
Твоя товаришка давна,
Нудьга, нудьга.“

Б. Лепкий.

Мадярський магнат.

(З Петефі).

Ржавий меч, що носили батьки,
Що тремтів перед ним супостат,
Ще не бачив моєї руки,
Бо на те я—мадярський магнат.
Не робив я нічого ввесь вік;
Спраді жити—це праці не знать...
Хай працює на мене мужик,
Бо на те я—мадярський магнат.
Тобі, хлопче, возити панів,
Так і шлях щоб виходив рівнять;
Чи ти хоч, щоб я пішки ходив,—
Я, вельможний мадярський магнат?
Вчені люде—то все бідарі;
Нащо б став я читати, писать?
Їім та пью од зорі до зорі,
Бо на те я—мадярський магнат.
Не плачу я податків зовсім,—
Це гаразд... Треба правду казать:
Маю все, але винен усім,
Бо на те я—мадярський магнат.
Рідний край, люд закутий в ярмо...
А, нехай їх мордує сам кат!
Прийде час,—чисто всі помремо,—
Навіть я... я, мадярський магнат!
Курю люльку—такий мій звичай,
Не побачу ні горя, ні втрат;
Однесуть мене янголи в рай,
Бо на те я—мадярський магнат.

П. Грабовський.

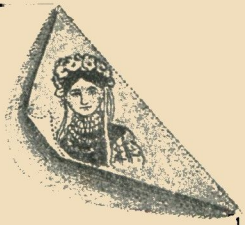

Отаман Музика.

На ринку в містечку
Велика громада
Зійшлася з усюди
Весела і рада.

На ринку в містечку
Стовпи із петлею;
Страшний гайдамака
Стоїть перед нею.

Того ж і радіє
Громада велика,
Що згине сьогодні
Отаман Музика.

„Останні хвилини
Тепер доживаю—
Нехай перед смертю
В свистілку заграю!..“

З землі до помосту
Драбина велика,—
На нижньому щаблі
Спинився музика.

Узяв він свистілку,
Торкнувся губами,—
Послав дзвінкий голос
Степами-лісами.

Струснулося листя
У темному гаі,
Високая тирса
В степу коливає.

Кат лядський гукає:
„Гей чуєш бо, брате!
Покинь! —На тім світі
Час буде дограти!“—

„Гей поки живу я,—
Ще втну я співанку,
В співанці уславлю
Свою я коханку.“

Ізнов на драбину
Ще вище ступає,
До степу до гаю
Він голос пускає.

І падало листя
З несвітського грання,
Здіймалось бурхливе
В річках хвилювання.

Кат знову гукає:
„Гей чуєш бо, брате!
Кінець вже драбині,—
Нам треба кінчати!“

„Нехай же в-останнє
Я ще раз заграю—
Що кидаю в світі,
Те все повітаю!“

Заграв тоді знову
Отаман Музика,
І пісня лунає
Могутня і дика,

Аж чорніі хмари
Сховали пів неба...
„Гей, чуєш?“—кат знову—
„Кінчати нам треба!“

Даремнеє слово!
Він грає і грає:
Од рік і од моря,
Од степу, од гаю

Вернувся той голос
Чудною луною:
Сто душ гайдамаків
Гукнуло: „до бою!"

„Гей, де наш отаман?..
Бий лядство прокляте,
В петлю того ката
Тягни, пане-брате!"

З ляхами, з жидами
Будинки палають;
Ревуть гайдамаки:
„Оттак у нас грають!"

Б. Грінченко.

Чого мовчиш?

Сонет.

Чого мовчиш, окрадений мій брате,
І, наче раб, свої несеш кайдани?
Чого терпиш оте страждання кляте
І сам собі даєш разити рани?

Ти вільний син великої природи
І рівним ти повинен буть між людьми;
І, як вони, пить мусиш трунки вроди
І пахощі вдихати вільно грудьми.

Кричи, благай, борись за кращу долю,
Готовий будь життя оддать за волю,
І правди в світі скрізь шукай невпинно.

Як визволиться дух твій із темноти,
То певний будь—настане край бідноті,
І ти страждать не будеш неповинно!

О. Коваленко.

Я та земля.

Я.

Кажи мені, темная ніч,
Чом місяця в небі нема?
Та зіроньки ясні поклич,
Щоб краща здавалась тюрма.
Що люде прозвали „Земля,“
Де горе панує і гріх,
Де правду убила брехня,
Де стогін я чую і сміх,
Де завше неправда кує
Кайдани на душу мою,
Де ворог безжурно плює
На те, що бажаю й люблю...
Чому ж я цю кляту тюрму
Не хочу покинуть, чому?..

Земля.

Мене проклинаєш? Дарма!
Сьогодні я клята тюрма,
А завтра вже буде не те,
Як сонечко зійде святе.
А пташки в повітрі, і гай
А пахощі квітів в садку,
А річку прозору згадай,
Згадай соловейка в бузку,
Кохання, музику і все,
Що людям надія несе.
Схилися до мене, спочинь,
Та думки непевні покинь.
Я силу у душу віллю,
Я кожне створіння люблю.

Я.

Прости ж мене, ненько Земля!
Твоя я, на віки твоя!

Одарка Романова

Перемога.

Довго я не хотіла коритись весні,
Не хотіла ії вислухати;
Тії речі лагідні, знадні, чарівні
Я боялась до серця приймати.
„Ні, не клич мене, весно,—казала я ій,—
Не чаруй і не ваб надаремне.
Що мені по красі тій веселій, ясній?
В мене серце і смутне, і темне.
А весна гомоніла: „Послухай мене!
Все кориться міцній моій владі:
Темний гай вже забув зімування сумне
І красує в зеленім наряді;
Темна хмара озвалася громом гучним,
Освітилась огнем блискавиці;
Вкрилась темна земля зіллям-рястом дрібним,—
Все кориться мені, мов цариці.
Хай же й темнеє серце твоє оживе
І на спів мій веселий озветься,
Бо на нього озвалося все, що живе,
В тебе ж серце живе, бо ще бьється."
Тихо думка шепоче: „Не вірь тій весні..."
Та даремна ії осторога,—
Вже прокинулись мрії і співи в мені...
Весно, весно, твоя перемога!

Леся Українка.

Коли б мені голос.

Коли б мені голос великий та дужий,
Як хвиля в негоду на морі бува,
Як грім між горами, як вихор невпинний,
Що й велетня дуба з корінням зрива;
Як буря південна, що хмари безкраї,
Важкі, оливяні розвіює в мить,
І сонце в прозорій блакиті зьявляє,
Щоб землю промінням його звеселить—
Я крикнув би дуже, страшенно, болюче,
Що й мертві б схопились, почув би ввесь світ
І крик мій, і біль мій, і лихо пекуче—
То був би вітчини моєі привіт!

Коли б мені голос і дужчий, і ширший,
Що міг би луною зробитися він
Простого народу моєі вітчини—
Тоді б заспівав я виразно, як дзвін;
Тоді б показав я широкому світу,
Де є самоцвіти й величня краса,
Де перли коштовні, алмази блискучі,
І серце де чисте, як рання роса.
Тоді б росказав я, хто ворог вітчині,
Щоб всі зрозуміли, де зла джерело,
Що нівечить, труїть життя до загуби,
Неначе гадюче, смертельне жало.

Тоді б заспівав я про кривди зневагу
Про зраду й надіі на краще буття,
Побачили б люде замучену душу
І скривджене тяжко народне життя.

. . . .

О пісні огнисті, ідейні і мрійні!
Я вклав би в вас серце, всю душу, ввесь жар,
І запал думок всіх надійних, високих,
Щоб в грудях братерських занявся пожар!

С. Шелухин.

М. Кропивницький.

* * *

Думи моі, думи моі,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?
Бо вас лихо на світ на сміх породило,
Поливали сльози... чом не затопили,
Не винесли в море, не розмили в полі?
Не питали б люде, що в мене болить,
Не питали б, за що проклинаю долю,

Чого нужу світом?.. „Нічого робить!“—
Не сказали б на сміх...
Квіти моі, діти!
Нащо ж вас кохав я, нащо доглядав?
Чи заплаче серце одно на всім світі,
Як я з вами плакав? Може і вгадав:

Може, знайдеться дівоче
Серце, карі очі,
Що заплачуть на ці думи--
Я більше не хочу.
Одну сльозу з очей карих—
І пан над панами!
Думи моі, думи моі,
Лихо мені з вами!

За карії оченята,
За чорніі брови
Серце рвалося, сміялось,
Виливало мову;
Виливало, як уміло,
За темніі ночі,
За вишневий сад зелений,
За, ласки дівочі...

За степи та за могили,
Що на Україні,
Серце мліло; не хотіло
Співать на чужині;
Не хотілось в снігу, в лісі,
Козацьку громаду
З булавами, з бунчуками
Збірать на пораду...

Нехай душі козацькіі
В Украйні вітають—
Там широко, там весело
Од краю до краю.
Як та воля, що минулась,
Дніпр широкий—море,
Степ і степ. Ревуть пороги,
І могили-гори...
Там родилась, гарцювала
Козацькая воля;

Там шляхтою, татарами
Засівала поле;
Засівала трупом поле,
Поки не остило...
Лягла спочить... а тим часом
Виросла могила,
А над нею орел чорний
Сторожем літає
І про неї добрим людям
Кобзарі співають,—
Все співають, як діялось,
Сліпі небораки,
Бо дотепні... А я... а я...
Тільки вмію плакать,
Тільки сльози за Вкраїну...
А слова немає...
А за лихо... Та цур йому—
Хто його не знає!..
А надто той, що дивиться
На людей душою—
Пекло йому на цім світі,
А на тім...

Журбою
Не накличу собі долі.
Коли так не маю.
Нехай злидні живуть три дні—
Я їх заховаю;
Заховаю змію люту
Коло свого серця,
Щоб вороги не бачили,
Як лихо сміється.
Нехай думка, як той ворон,
Літає та кряче,
А серденько соловейком
Щебече та плаче
Нишком—люде не побачуть,
То й не засміються...
Не втерайте ж моі сльози,
Нехай собі ллються,—
Чуже поле поливають
Що дня і що-ночі,

Поки попи не засиплють
Чужим піском очі...
Оттаке то... а що робить?
Журба не поможе.
Хто ж сироті завидує—
Карай того Боже!
Думи моі, думи моі,
Квіти моі, діти!
Виростав вас, доглядав вас
Де ж мені вас діти?..
В Україну ідіть, діти.
В нашу Україну,
По-під-тинню, сиротами,
А я—тут загину.
Там найдете щире серце
І слово ласкаве,
Там найдете ширу правду,
А ще, може, й славу...

Привітай же, моя ненько,
Моя Україно,
Моіх діток нерозумних,
Як свою дитину!

Т. Шевченко.

Переспів.

З Надсона.

І голос оргії і співів пьяних звуки,
У сяйві святочнім весельчатих огнів...
А поруч—лемент, крик знеможеної муки,
Гвалт деспотів і стогін—плач рабів...
Розятрений порок, роспуста під вінками,
І труд зневажений, і дурня регіт, глум...

І потай зрошений кривавими сльозами,
Загубленний в юрбі глашатай чесних дум...
І це життя? Це світ? І це перлина твору,
Розумний чоловік?! В нікчемній метушні
У ярмарку людськім нема думкам простору,
Як розуму нема в мутнім, безладнім сні!
Але таке життя гнітить, як віко трумне,
Як хворість зла, що ламле нашу путь
І серце шарпає в безсонні ночі сумне...
І нікуди тікать, і ніколи зітхнуть...
Часами мариться мені чудова мрія—
Ласково стелеться геть далина німа
І колос нив тремтить, і річенька леліє
В садку, що в золоті гарячому дріма;
Гущавина глуха мене зове, як мати
Привабним шепотом в обіймища свої
І обіця вернуть безповоротні втрати
Для щастя, втіх нових, для другої зорі...
Так не тому ж зложить мозольні з праці руки,
І розумом заснуть під захистом дурниць,
Хто постеріг, що гвалт і боротьба, і муки
Не вигадки книжок, не мари огневиць...
Я не ховав життя жахливо за омани,
Не убирав його у квіти й намиста,
А без страху вкладав в розкрівянілі рани,
Як лікарь-побратим досвідного перста...
Вогнем, тортурами правдивого зневірря
Збагнув я все—й себе не можу ошукать,
Що годі ждать мені і забуття, й сумирря,
А вік за скривдженних боротись і страждать!..

М. Старицький

Огні.

Коли б не ви, святі кумири,
Коли б не ви, ясні огні,
Я не почув би гласу ліри,
Або проспав ії пісні.
Як на невольничому ринку
Іде невольник з рук до рук
І переходе од будинку,
Де потерпів не мало мук,
В нові, незнані ще палати,
Де знов добра йому нема,—
І я так мусив мандрувати
З ярма до другого ярма.
Але в цій темряві гнітючій
Засяли ви, святі огні—
Високих душ вінець блискучий—
І шлях осяяли мені.
Ви звали геть із мряки ночі
Туди, де сяє всім любов,
І рухи струн душі співочі
Зачув я в себе в грудях знов.
І замість битої дороги,
Багатства й влади, я обрав
Малий прослідочок убогий,
Життя без хліба і без прав:
Обрав співця зрадливу долю...
І як не важко в ій мені,
Не кинусь в другу я неволю,
Поки горять святі огні...

М. Чернявський

Притомленному братові.

Я бачу куток твій холодний:
Ти лихом підбитий лежиш,
З обличчам змарнілим, голодний,
Ти книжку покинув, дріжиш...
На долю ти шлеш нарікання.
Роспука рве серце тобі...
Доволі, доволі страждання!
Немає вже сил в боротьбі!
О, друже мій любий, мій брате!
Стоять при хатині твоій
Убогії, темнії хати,
Мільйони мільйонів людей.
І стогін із хат тих несеться,
І люде недолю клянуть,
І море великеє ллється
Тих сліз, що із кровью пливуть.
То плачуть голодніі діти,
То, роблячи, стогнуть батьки...
І гордо сміється упитий
Ваал, беручись у боки.
Незмінно смеркає, світає...
Богам дорівнявсь чоловік—
За хмари у небо літає
І блискавку з неба зволік.
Віки за віками минають....
Живуть фарісеі лихі
І правду щодня роспинають,
І в темні ховають льохи...
О, друже мій, брате мій милий!
Не в три дні воскресне вона...

І може, од праці змарнілий,
Онук твій голодний скона.
Хай море кругом розіллється
Горючого горя і сльоз,
Хай жито нове розівьється
Й новий його вибье мороз,
Хай правду побиту прийняти,
Роскриється нова труна,—
О, вірь мені, друже і брате,
Воскресне, возстане вона!..
Хай правду неправда змордує—
Воскресне, возстане вона!

В. Л.

Святиня.

Мовчки струни на бандурі
Я перебіраю.
Заспівав би я до тебе—
Голос замірає.

Не почуєш мого слова
Серцем молоденьким,
Квітчаною головкою
Схилишся до неньки.

„Пести мене, моя нене
Як малу дитину,
Я твойого, нене, лоня
До віку не кину".

„ Ой, покинеш, моя доню,
Далебі покинеш,
У чужий край, в чужі люде
Пташкою полинеш.

Прийде, прийде, моя, доню,
Такая година,
Що рідніша неньки буде
Любая дружина,"

І я чую тихі речі,
Голосніше граю,
Я душею молодую
Красу обіймаю.

Ой, бандуро, рідна сестро,
Золотіі струни!
Вложи в неі моє серце
Високіі думи.

Нехай ій вві сні присниться,
Що я чую й знаю,
Про що серцем одиноким
Господа благаю,

Нехай ій вві сні присниться
Мати Украіна,
Наше горе, наша радість,
Надія єдина.

Святе слово — „рідна мати"
Єсть іще святиня
Вища, Богові миліша—
Рідная Вкраіна.

Зрозумій моє кохання
Чистою душею,
Що́ люблю я, чим живу я, —
Будеш ти моєю.

П. Куліш,

Імпровізація.

Омельянові Партицькому.

Ходили ми разом до школи,
Потім ми дружили з тобою,
І кожний на иншому полі
Трудивсь для Вкраіни розвою.
Багато вже праці за нами:
І наша сівба зеленіє,
І вітер колише нивами;
Ще хвилька — і зерно доспіє.
Та ми того бачить не будем,
Не будем збірати колосся!
Пора б одпочити вже грудям—
Вже й сніг нам порошить волосся.
І ляжем ми, брате, в могилу,
Й не жалко нам буде спочити,
Лиш жаль нам Украіну милу,
Жаль ниву, як море, лишити:
Встає якась буря, і громи
Ревуть свої страшнії пісні.
Хто ж вдарить в завітнії дзвони?
Хто тучі розгонить зловістні?..
Ні, брате, іще не лягаймо,
Ударьмо у дзвони: „вставайте!
Грім вдарив, занялось... вставаймо!
Не дайте Вкраіну, не дайте!“
А як оця буря просуне,
Як знову заблисне погода—
Тоді вже кладімся до труни,
Безпечні свободи народа.

К. Устиянович.

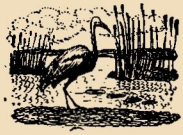

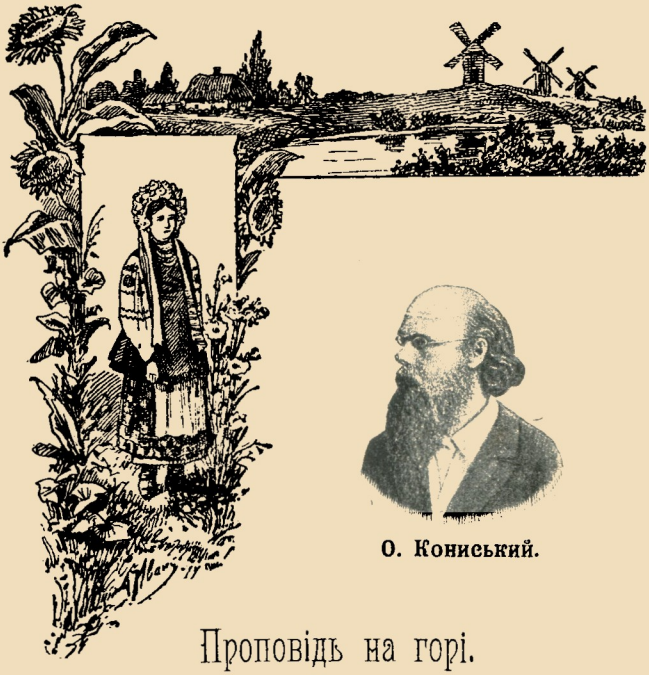

О. Кониський.

Проповідь на горі.

Висока скеля. Біля неї
Народу тиск. Із Іудеї,
З Єрусалима, з Галилеї
Прийшли старії і малі
Послухать нового Равві.

Ген на шпилю стоіть Мессія.
Він наче вічна та краса—
Вродливий, гарний син Марії,
Привітен, наче небеса.
По білому, як сніг, хитоні
Роскішні кучері лежать;
Промінням правди і любови
Пророчі очі аж горять,
А на чолі його високім
Печать великого ума,

Неначе сяєвом широким
Лягла там истина сама.

Скрізь на горі у ніг Мессії
Лунає гомін навкруги...
На морі так лунають хвилі,
Бьючись об скелі в береги;
Дніпро старий оттак шумує,
Через пороги пливучи,—
Реве і стогне він, хвилює,
У море сльози несучи.
Лунає гомін: — Воля-доля
Колись світила, як зоря;
Тепер у нас ярмо неволі
Й жорстокість Ірода царя."

У-гору руки звів Мессія,
Дав знак, що хоче говорить, —
Замовкло все, мов оніміло,
Дух притаїло і мовчить...
Всі ждуть: от-от спасене слово
Промовить до людей Равві —
Сподіване, бажане, нове
Те слово правди і любові.

І він отверз уста святії,
І з них, немов з ключа вода,
Лилася сріблом і бреніла
Наука истини свята:

„Блажен, хто гордощів не має,
В кого дух кривди не сидить;
Хто в скринях золота не дбає,
Хто на громаду звик робить;
Хто брата темного навчає,
У хату вбогу вносить світ,
І завше духом нищ буває,—
Тому на небі царство в-вік!"

„Блажен, хто щирими словами
Чужу оплакує біду,
І брату добрими ділами
Розважить тугу і нужду.

Блажен! До нього в дні турботи,
В часи, коли душа болить,
В годину суму, сліз, скорботи
Од Бога радість загостить."

„Блажен, хто серцем незлобивий,
Хто приязно живе з людьми;
Блажені кроткі, несварливі —
Ті будуть дідичі землі..."

„Блажен, хто істини святої
Жадає, алче, мов їди,
Мов подорожній в літню спеку
Жада криничної води,—
Ситна для його буде страва,
Погоже чистеє пиття:
Добро землі, народня слава,
Громадське вільнеє життя."

„Блажен, хто милостив буває,
Хто неімущому дає,
Голодних кормить, напуває,
Одежу вбогим роздає;
Хто йде провідати в неволі
Яремних узників в тюрьмі,
Хто вдовам, сиротам в недолі
І безпомошним в чужині
У поміч стане, братом буде,—
Такого двір біда мине,
Вини його Господь забуде,
Гріхів його не помяне.

„Блажен, хто заздрости не знає
І серце чистеє в груді
Без плями носить, і плекає
Завіт святий: „не осуди!"
Хто не завидує нікому
І помсти в серці не таїть,
Хто ворогу не зичить злого, —
На небі Бога той уздрить."

„Блажен, хто сіє у народі
Зерно найкраще на землі,
Зерно любві, братерства, згоди
В громаді, в хаті і сімьі.
Усі, що щедрою рукою
Плекають згоду між людьми,
Ті в царсті Бога назовуться
Його коханими дітьми."

„Блажен, хто правду возвіщає,
Кого за правду кат гнобить,
В чужину жити проганяє—
Той в царстві Бога буде жить."

„Блажен, хто за Мою науку,
За правди, істини слова
Терпітиме тяжкую муку
І встоіть, наче ця скала!"

„Блажені ви, коли наруга,
Ганебне слово, покліп, глум
Вам завдадуть велику тугу,
Тяжкий навіють в душу сум...
Та ви на теє не вважайте,
І в тяжкі, лютіі часи
Радійте, весело вповайте,
Що мзда вас жде на небеси!"

О. Кониський.

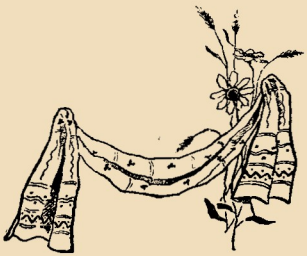

Псалом 136.

З-під неба рідного в неволю
Над Вавилоньскі береги
Нас завели з Єрусалиму
Тяжкіі наші вороги.
Тімпани, гуслі і цимбали
На вербах висіли чужих;
Ми гірко плакали, ридали—
Не було милости у них.
Вони на сльози не вважали,
Вони казали без жалю:
—„ Возьміте гуслі і цимбали,
Заграйте пісню нам свою!“
Та як нам грати, як співати
Про славу наших перших днів?
Ні... не дамо ми свої пісні
На сміх заклятих ворогів!
Розбийтесь, гуслі дорогіі,
Порвіться струни, всі у-раз,
Як я рукою на чужині
Доткнуся тільки-но до вас!..
Ізсохни ти, руко лукава,
Як тіі струни колихнеш,
Закаменій ти, мій язику,
Як рідну пісню-но почнеш!..
А Ти, Кому ми так служили,
Твоі коханіі сини,
Поглянь, поглянь на нас із неба
І день нещасний спомяни!
Ти спомяни, як ворог тяжкий
Невинні душі побивав;
Як руйнував Твою святиню
І над руінами кричав:

— „Копайте стіни Русалима,
Нівечте Бога і людей,
Ведіть в неволю молодята
І ріжте старців і дітей!"

Щасливий будь, хто вам одплатить,
Хто й ваші діти росповье,
І зо сміхом, без серця й жалю
Об перший камінь розібье!

С. Руданський.

Найдорожча перлина.

Бачив я усякі перли
І коштовні самоцвіти;
Але єсть одна перлина,
Що з усіх найкраща в світі.

Купувать її не можна.
Або нею торгувати;
Її часто мають бідні
І частіше, ніж, багаті.

Ту перлину не дістати
Ні з печер землі, ні з моря:
Тільки той її знаходе,
Хто чутким родився до горя.

Одібрать її не зможе
Ніяка злоба несита.
Єсть вона — сльоза святая,
За нещасний люд пролита.

В. Самійленко.

До кобзи.

Кобзо моя, непорочна утіхо!
Чом ти мовчиш? Задзвони мені стиха,
Голосом правди святої дзвони,
Наші пригоди мені спомяни.
Може, чіє ще не спідлене серце
Тяжко забьється, до серця озветься,
Як на бандурі струна до струни.

Хто не здолає озватись словами,
Хай обізветься дрібними сльозами,
Ти ж своє слово дзвони-промовляй,
Душам братерським заснуть не давай.
Хай недовірки твої туманіють
Хай вороги твої з жалю німіють,
Рідну сімью ти до-купи ззивай!

Гей, хто на сум благородний багатий!
Сходьтеся мовчки до вбогої хати,
Мовчки сідайте по голих лавках,
Мовчки сумуйте по вбогих братах,
Темно на дворі, зоря не зоріє,
Вітер холодний од півночі віє,
Квилять вовки по степах-облогах.

Козбо! ти наша одрадо єдина...
Поки прокинеться сонна країна,
Поки діждеться живої весни,
Ти нам по хатах убогих дзвони!
Стиха дзвони; нехай мучене серце
Важко забьється, до серця озветься,
Як на бандурі струна до струни.

П. Кулiш.

Невольник.

Ой Боже мій, Боже, мій світе коханий,
Болять, огнем палять кровавії рани,
Що понатирали тяжкії кайдани!
Що понатирали за довгії роки
У темній темниці, у ямі глибокій!
Глибока темниця, муровані стіни—
Оттут натерпишся лихої години!
Муровані стіни, маленькі віконця,—
Ні неба не видно, ні ясного сонця;
Маленькі віконця, зеленії грати—
Оттут нам і жити, оттут і вмирати!
Ой, а там дес за стіною,
За стіною камяною
Живуть люде, втішаються,
Життям вільним пишаються.
Ой зійдімось, брати моі,
Сизокрилі орли моі,
В глуху північ на пораду,
На невольницькую раду:
Як хуртовина завиє,
Чорна хмара небо вкриє,
Буде нам як мати рідна
Нічка темная, невидна.
Бо сторожа спати буде,
Наші речі чуть не буде;
Ой порадимося, братця,
Як за діло треба взяться:
Як ті грати розібрати,
Як каміння роскидати,
Як ту долю, вільну волю
В чистім полі здобувати.

М. Вербицький.

Пан та ратай.

На горі—послухай, зоре,—
Вбогу ниву ратай оре.
Плугом скиби чорні крає,
Зграї крюків розганяє.
Иіде пан... ти ж слухай, зоре!.
До плугатиря говоре:
„Кидай, хлопе, сивих, плуга—
В мене є тобі послуга.
Будеш ти“—чи чуєш, зоре?—
„Жити в мене“—пан говоре—
„Будеш ласо йісти, пити,
Будеш в золоті ходити.“
Ратай став. Ось слухай, зоре!..
Очі звів: скрізь степ, мов море...
Глянув панові він в вічі
І такі говоре річі:
„Пане мій!..“—Чи чуєш, зоре?—
„І в степу мені не горе,
Та й кому ж той степ орати,
Хлібом-зерном засівати?..
Славен той“—ти ж слухай, зоре—
„Хто сам-на-сам лихо зборе...
Нам діди отак мовляли.
Не піду я в підлипайли!
Гей, ви, сиві!..“ Чула зоре?
Знов плугатирь землю оре.
Пан стоіть... „Які ж завзяті“—
Каже—„хлопи наші кляті!..“

М. Чернявський.

Слово.

Слово чому ти не твердая криця,
Що серед бою так ясно іскриться?
Чом ти не гострий, безжалісний меч,
Той, що здійма вражі голови з плеч?

Ти, моя щира, гартована мова,
Я тебе видобуть з піхви готова,
Тільки ж ти кров з мого серця проллєш....
Вражого ж серця клинком не пробьєш...

Вигострю, виточу зброю іскристу
Скільки достане снаги мені й хисту,
Потім ії почеплю при стіні
Іншим на втіху, на смуток мені.

Слово, моя ти єдиная зброє,
Ми не повинні загинуть обоє!
Може в руках невідомих братів
Станеш ти кращим мечем на катів.

Брязне клинок об залізо кайданів,
Піде луна по твердинях инших мечей,
Стрінеться з брязкотом инших мечей,
З гуком нових, нетюремних речей.

Местники дужі приймуть мою зброю,
Кинуться з нею одважно до бою...
Зброє моя, послужи воякам
Краще, ніж служиш ти хворим рукам.

Леся Українка.

О. Федькович.

Пречиста Діво!

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
У сине море сонце ясне тоне,
І своє світло, ніби кров червоне,
По всій краіні доокола сіє;
А там зозулька стала десь кувати,
А там дзвіночок у селі чувати,
Там в борі вітер листям шелевіє:
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!..

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Он молод жовняр мертвий на мураві,
Личко студене, шати му криваві,—
Розстрілен нині, бо сам вже не вміє...

Камраття яму темную копали,
І на спочинок бідного поклали;
Уже не скаже, як дзвінок запіє:
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Під плотом сіла удовиця-мати,
До себе тулить бідне сиротяти,
І плаче ревне, серденько ій мліє...
Ба вже не плаче, вже і не голосить,
Склонила чоло, більше не підносить...
Зірниці плачуть, а дзвінок німіє...
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Там он-де блудить сплакана дитина,
Без тата, мами, бідна сиротина,
Давно не йіло, душечка му мліе,—
І хоче в хату, бідня, навернути,—
Господарь псами тровить його чути:
Верескло, впало, кров із ніжки ліє...
Пречисто Діво, радуйся Маріє!..

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Бо я нн можу... Адже ж маю душу
І чути мушу, і дивитись мушу
Що тут на світі—ах, тутки ся діє!
Да як до гробу зложуть моє тіло,
Де темно, тісно, студено, зотліло,
Де ніч не плаче, де усе німіє—
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!

О. Федькович.

Смілі майстрі.

Смілі майстрі нової будови,
Прямування нового борці;
Ви, що волі, знаття і любови
Світич держите міцно в руці;

Ви, що твердо за правду стояли,
Не боявшись ні з ким боротьби;
Ви, що голови вік свій ламали
Над знищенням людської журби;

Я єднався в думках моіх з вами,
Ваша праця й мене затягла;
Я до всіх поривався з словами:
„Де те джерело кривди і зла?

Із якої сумної причини,
Занехавши і розум і лад,
Кожен тратить обличча людини,
Хижим звірем зробится рад?...“

„Але що це? Зоря випливає,
Чорні хмари по-троху зганя,
Нас промінням рожевим зливає,
Обсипа поцілунками дня.

„Ото ваша зоря засіяла,
Ви на душу звіваєте мир...
Поробім же з мечів наших рала,
Не вживаймо на брата сокир!

„Царство боже уже зародилось
На руінах старого життя:
Не катам вікувати судилось,
Не гнобителям ждати пуття...“

Прислухаюсь—ревнуло з гармати,
Ясне небо сховалось в диму,
Гук за гуком почав долітати,
Розбудивши і пекло, і тьму.

П. Грабовський.

Орел.

Широким помахом крил дужих своїх
Високо піднісся орел сизокрилий,
Все вище та вище—до хмар золотих,
Та й хмари високі його не спинили.

Злетів він над хмари й гукнув відтіля;
„Гей! хто ще зо мною? до сонця полинем!“
Та поклик могутний хоч чула земля,—
Ніхто не озвався за криком орлиним.

А сам він ще вище тоді полетів,
Аж поки зовсім од землі заховався;
Він дихав повітрям надхмарних країв,
На сонце дивився і в світлі купався,

І рвався ще вище, але вже не міг—
Не стало ні сили, ні крилам підпори...
І смуток великий орел переміг,
І тихо спустивсь на високії гори.

Тоді зрозумів він, що син він землі,
Що буде на-віки до неї прикутий;
Але його небо манило здалі
І вічно про його не міг він забути.

І в час, як нудьга обгортала його,
Як гидко ставало на землю дивитись,
Літав він за хмари до сонця свого,
Щоб ясним промінням на волі напитись.

А втомлений—знову на землю сідав,
На гору високу край темної кручі,
І другим створінням земним повідав
Про небо, про сонце, про зорі блискучі.

В. Самійленко.

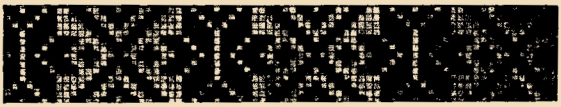

Царь Мідас.

(Стародавня легенда).

В покоях дорогих і на роскішнім троні,
В одежі золотій і в золотій короні
Сидів задумавшись Фрігійський царь Мідас.
Як тільки сояшний останній промінь згас,
Казав він принести свої скарбові скрині
І, одчинивши їх, звелів в одну хвилину
Все разом освітить, і диво дівне стало:
В тих скринях золото, як жар в печі, засяло,
Заграло навкруги,— мов сонце ізійшло,
Сліпучим сяєвом покої залило.

Залюбувався царь на купи золотіі...
„О, праведні боги! О, вічніі, святіі“,—
Од серця щирого промовив царь Мідас:
„Послухайте мене, молюся я до вас:
Я хочу золота, я золота бажаю,
Щоб скільки є в землі, од краю і до краю—
Щоб все моє було. О, ні, цього мені ще й мало!
Пошліть мені той дар, щоб золотом ставало
Усе, до чого я хоч доторкнусь рукою,
Або гуляючи хоч наступлю ногою.“

На другий день Мідас, з постелі вставши пізно,
Зирнув і остовпів: постіль його залізна
Зробилась золота! Він доторкнувсь до стін—
І стіни золоті! Біжить до саду він,—
Трава і дерева, квітки і весь садок,
І гребля, і місток, і з рибою ставок—
Все золотом стає! Вбігає царь до хати
І, з радощів таких, став слуг він обнімати,
І тільки він пройшов, чоломкаючись з ними,
Всі слуги стали в мить стовпами золотими.

Вжахнувся царь Мідас.. Іде в свої покої,
Зустріли тут його коханих діток двоє:
Як квіточка, дочка і кучерявий син,
Підбігли до царя—і тут же в раз один
Перед царем упали... Із ляку царь омлів...
Та сила чарівна, священий дар богів,
Йому в прокляття стала... Усе що серцю мило,
Усе, що там жило, все вічним сном спочило...
Природи більш нема, кругом все золоте,
І все округ його і мертве, і пусте...

Сидить, сумує царь... Хоч би де тварь живая...
І серце тиша рве мертвучая, німая.
Але ось чує царь: бренить коло вікна
Комашечка жива; летить в вікно вона,
Вітає царь ії, неначе рідну неньку,
З любовью ходе він за нею потихеньку
Як ока стереже. Комашка політала
Торкнулась об царя і тут же мертва впала...
І тільки бачe царь, як хмара геть несеться
І тільки чує царь, як серце в горі бьється..

П. Річицький

* * *

Забуті ми, забуті і світом, і людьми,
Дрімаємо у мряці ріднесенькоі тьми.
У нас порядок і давній обичай:
Од ранку аж до ночі роби, не спочивай!
Ми люде не змінчиві: тут син такий самий,
Який колись був батько—покірний і німий.
Лиш дівчина співає та швидко і вона
За нелюбом замовкне застрашена, сумна.
У путах та у злиднях, утративши красу,
Немов підтята квітка, зівяне без часу
Забуті ми, забуті і світом, і людьми,
Дрімаємо у мряці ріднесевькоі тьми.

Т Галіп.

Сподівання.

В душі пекли гарячі муки,
На серце скорбі налягли,
І ми, до Бога звівши руки,
Недолю та людей кляли.

Ми сподівались — сонце зійде,
День тьму розгонить навісну
Настане світ і правда прийде,
Всім приведе красу-весну...

Ми сподівались, ждали, ждали...
Ждемо й тепер... весни нема,
А перед нами і за нами
Холодна, темная зіма!..

О. Кониський.

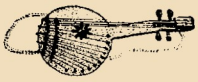

Будьмо, як сонце!

Будьмо, як сонце! гукає поет.
Зробимось чисті і духом, і тілом
В сяйві величнім священних прикмет,
Славу придбаєм безсмертним ми ділом!

Станьмо високі, мов сонце ясне,
Згорда погляньмо на землю мизерну
Киньмо життя все пустеє, сумне,
Миттю забудьмо турботу нікчемну!

Вгору на крилах даваймо летіть,—
Нудно блукати у темній безодні,
Годі даремно без просвітку скніть!
Скрізь все буденне учора, й сьогодні...

Знімимось вище над всіх ми людей,
Котрі не хочуть до сонця летіти,—
Ввійдем в країну найвищих ідей,
Будем величним огнем ми горіти.

Хай плазуни лиш в темноті сидять,
Од проміння ховаючи очі,
Наші ж всі думи туди хай летять,
Де споконвіку не чули про ночі!

О. Коваленко.

Заспів.

Удосвіта встав я... темно ще на дворі;
Де-не-де по хатах ясне світло сяє,
Сяє ясне світло, як на небі зорі...
Дивуюсь, радію, у серця питаю:
„Скажи, віще серце, чи скоро світ буде?“

— Ой, скоро світ буде,
Прокинуться люде,—
У всяке віконце
Засіяє сонце...

Ой ударю ж зразу
У струни живіі:
Прокинтесь, вставайте,
Старіі й малііі!

Віщуванням новим
Серце моє бьється,—
Через край із серця
Рідне слово ллється.

П. Куліш.

В шинку.

Сидів в шинку і пив горілку
Бо коло серця щось пекло.
Згадав про діти, хвору жінку
Згадав про щастя, що втекло...
Згадав, як був господарь він,
Як шанували всі сусіди,
Всяк оддавав йому поклін
І слово добреє завсіди.
А далі... далі не хотів
І згадувать! Настало лихо!
Чому мовчати він не вмів,
Коли казали бути тихо?
Коли громаду кривдив пан,
Чому він мусив позиватись?
Хоч не його зорали лан,
З панами права добиватись?...
І не добився з панами права,
Ще й сам од них біди дізнавсь,
Громадськая пропала справа,
Він сам до крихти зруйнувавсь:
Худоба, хата, поле й сад,
Пішли за кошти судовіі...
В широкий світ, неначе в ад,
Його з сімьєю без надіі,
Без хліба пхнули. Жінка мре
Із голоду на переднивку,
У наймах діти...—Тато де?—
Сидить в шинку і пьє горілку.

І. Франко.

* * *

Я знав забутий пишний храм:
Давно покинутий жерцями,
Що продались чужим богам,
Стояв він сумно перед нами.

І не було в ньому одправ,
І не курилось фіміаму,—
Бо ворог злий печать поклав
На дверях замкненого храму...

А щоб ніхто з людей не смів
Із храму знять тої печати,
Він смертю й дзвоном кайданів
Велів невольників лякати ..

Але прийшов і правди час...
Зьявився юнак, мов з сталі скутий,
І знять з народу гніт образ,
Пішов у рідний храм забутий,

І хоч на каміні ступнів
І впав він жертвою тяжкою,
Але той храм за-для братів
Одкрив він власною рукою.

І нині ходим ми в той храм
І там, свободи вірні діти,
Складаєм гімн тому, хто нам
Дав змогу в рідний храм ходити.

Ів. Стешенко.

С. Воробкевич.

Рідна мова.

Мово рідна, слово рідне!
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має.
Як ту мову мож забути,
Котрою учила

Нас всіх ненька говорити,
Ненька наша мила?!..

Ой, тому плекайте, діти,
Рідненькую мову,
І учиться говорити
Своїм рідним словом!
Мово рідна, слово рідне,—
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має!

С. Воробкевич.

Заграли труби...

Заграли труби, заревли гармати,
І почалась різня людей скажених,
Танок скажений при свисті бомб огнених,
За димом неба ні землі не знати.

Стемніло. Втихло. Кров дзюрчить річками,
Холонуть трупи. Сонце вкрило очі.
Лягає тінь. Хтось ходить в пітьмі ночі:
Це люде вбитих волочуть до ями.

Над тим крівавим полем ангол лине,
Надслухує, в лице вдивляєсь синє;
Де чує стогін, крила опускає,

Рукою тихо очі закриває,
Втішає серце... Всі вже сплять, безжурні,
Лиш ангол тихо плаче: „Дурні! Дурні!“

О. Козловський.

* * *

Рученьки навхрест поклав ти на груди,
Не мордуватимуть більш тебе люде...
Царство небесне! Чи бачиш, бурлаче,
Крапле роса—це березонька плаче.
Заснуть на віки і злидні, і горе,
Вже на стогнатиме серденько хворе,
Ти не почуєш вразливого слова...
Сумно шумить над тобою діброва...
На світі, друже, не марно прожив ти:
Сміливо йшов проти всякої кривди,
Чесно боровся за праведне діло,
Ближнім оддавши і душу, і тіло.
Царство небесне тобі! Над труною
Хай соловейко щебече весною!
Тихого сна не стурбує сичання
Заздрости злої та дуків знущання.
Брехні тебе вже не вкусять ніколи.
Любо на квітах гудуть собі бджоли;
Це, бач, щоб солодко спав ти, небоже...
Спи ж, бо збудити ніщо вже не зможе.
Серед зеленого вільного поля
В гості до тебе не прийде недоля;
Тільки промінячка сяяшні хвилі
Грають у тебе щодня на могилі.

П. Грабовський.

Могутний орел.

У клітці дубовій, в кайдани закутий,
Могутний орел умирає,
Вмирає в неволі, братами забутий,
Кінця його мукам немає...
То жалібно стогне, то гірко він плаче,
За дітьми мов бідная мати,

То крила росправить, на волі неначе,
І бьється об товстіі грати...
А люде регочуть. Щодня і що-ночі
Вставляють ще товщіі грати,
Скубуть з його пірья виколюють очі,
Щоб мусив скоріше сконати.
Все терпить безщасний, і жде не дождеться,
Коли вже порвуться кайдани,
Потрощаться грати, неволя минеться
І вільним, могутним він стане...

І Рулька.

Убогий.

Дощ холодний хлюпотить,
Лист пожовклий шелестить,
Вітер виє в димарі,
Чорні хмари угорі..
Літо швидко пролетіло.
Холод. Мерзне схудле тіло;
Нічим печі прокурити,
Нічим діточок прикрити.
Вже два роки недорід:
Ні з чого зварить обід,
Де не кинешся—біда!
Скрізь убожество, нужда...
Обтоптав усі пороги—
Не знайшов ніде спромоги..
Де ж ти, де, моя надіє,
Що ще сонечко пригріє?!..
Дощ холодний хлюпотить,
Лист пожовклий шелестить,
Вітер виє в димарі,
Чорні хмари угорі...

С. Шелухин.

До товариша.

Чи згадали хоч раз ви про мене,
Як про вас я спогадую хвора?..
Як ростинам бракує життя в вохкій тьмі,
Так обом нам бракує простора.

Ох, тепера мене у недолі моїй
Не один добрий друг потішає:
„Не годиться журитись в пригоді такій,
Адже иншим ще гірше буває!“

Та які це слова і даремні, й нудні,
Хоч порадники щирі й охочі!
Якби знали ці люде, які то сумні,
Дні без сонця, без місяця ночі!

Та ще гірше, ніж болі й неволя тісна,
Ця єдина думка вбиває,
Ця розвага людська і ганебна й страшна:
„Адже иншим ще гірше буває.“

В тім і жаль, що хоч би ми черпати могли
Непомірними чишами горе,
Скільки б ми таких кубків гірких не пили,
Ще зостанеться цілеє море;

В тім і лихо, що скільки б вінків не плели,
Для робітників діла і слова,
Скільки б терну на тії вінки не стяли,
Ще зостанеться ціла діброва!

Леся Українка.

* * *

I.

Де набрати слів? де виразів найти
Для мук, що душу всю шматують,
Коли я подивлюсь, як лютії кати
У нашій хаті бенкетують?
Щодня те бачити!.. І очі ще мої
Не вийшли разом із сльозами?
І не згоріли ще од сорому в огні
Уста, закуті кайданами?
Який же сором нам! Так смійтеся ж із нас
Ви, горді волею народи:
Це перед вами ті, що в божевільний час
Сами одкинулись свободи!

II.

Так, смійтеся тепер! Але вже близько дні,
Що оживе наш люд забутий
І ті, що слухають од нас самі пісні,
Почують голос ще нечутий.
І правди світ ясний, якого не було,
Здивована земля побачить.
І світом тим новим гнобителям за зло
Народ великий наш оддячить.

В. Сивенький.

Розвага.

Пада сніг, степи вкриває.
Хукга бьє в моє вікно;
Смуток груди розриває,
Тужить серденько давно,
Що на світі одиноке...

Гей, не плач лишень, дурне!
Поле праці так широке,
Що й твій взір не осягне...
А надії вічно ясні,
Шлях до світлої мети,
Наші мрієньки прекрасні,
Та товариші-брати?!..
Хай же виє хукга люта,
Жах і сум розворуша:
Сил здобуде думка скута,
Загартується душа!

П. Грабовський.

Великий день.

(Мельницький).

Великий прийде день колись,
Великий день святої волі,
До раю-щастя чоловік
Узятий буде із недолі.

Той день не буде днем таким,
Що сонце бігом одміряє,
Ні, буде він довічним днем,
Що божество над ним вітає.

З народом зійдеться народ,
Зьєдна братерство цілий світ,
Що зроду зародком було,--
Те процвіте, як пишний квіт.

Б. Грінченко.

* * *

Знесилів духом я,
О, вічний Дух!
Стомився розум мій,
Стомився слух.
Але не хочу я,
Щоб вже земля
Взяла, хоч через рік,
Мене на вік.

О, зачаруй мене,
Великий Дух,
На довгі сотні літ,
Щоб тільки слух
Не скований мій був
І вічно чув
Гармонії світів
Блаженний спів!

О, зачаруй мене,
Таємний Дух!
О, зачаруй, та так,
Щоб навіть слух
Безмірним сном заснув,
І щоб я чув
Лиш тихий серця шум,—
Щоб спав мій ум!..

М. Чернявський.

Степ.

Гей, ти, степ широколаний,
Мій килиме сріблотканий!
Роспростерся ти широко,
Що не скине й орле око
Твоє займище безкрає!

Гей, повідай бо, мій раю,
Де краса твоя роскішна;
Сива тирса срібно-пишна,
Що коневі колись крила
Круті бедра й гомоніла,
Мов та хвиля в синім морі,
З буйним вітром на просторі?

Та повідай ще, де славні,
Наддніпрянські твої плавні,
Те таємне, несходиме
Царство звіря незміриме?
Твій великий Луг—розділля,
Предковічнеє привілля,
Що у йому усіх нетрів
Не сходили тури й вепрі?

А гайки де чарівнії,
Що річки твої бистрії
Мов віночки, закрашали,
Та дівчаток спокушали
Холодком своїм темненьким
На розмову із миленьким?

А зімовники одинці,
Що ховались од Ординців
У балках твоіх пригожих,
Де чумаченьки захожі
З України прилучали,
Одпочив собі держали?

Та де й саме те чумацтво?
А де й славнеє те братство
Що за матір шаблю мало,
Спис за батька почитало,
А рушницю за дружину,
Та своій не знало впину
Вольній воленьці?.. І хану
Та ледачому султану,
У гаремові заспати
Не давало, пане-брате?!..

Степ мовчить, нема одвіту...
Мов козак той недобитий,
Він од рани знемогає,
А над ним в горі кружляє
Крюк поганий та крюкоче,
Мов добити криком хоче:
„Вже тобі не животіти!
Ростеклися твої діти,
Що пишалися тобою!“

І. Манжура.

* * *

Ніч. У хаті зимно, темно,
Каганця дасть бі!
Бідна мати плаче ревно
В скрутонці-журбі —
Хлипа з голоду дівчатко
З-під рядна в кутку;
Під грудима немовлятко
Стогне в сповитку
На той плач голодний в хаті
Й вітер за одно
Виє, знай, в шибки дірчаті,
Плаче жалібно...
По стіні з гнілої стелі
Капає вода;
Мабуть в бідного оселі
І стіна рида.

М. Старицький.

Ю. Шостаковська.

Суботи св. Дмитра.

Був день осінній. Сіра мла
Габою землю одягла,
І сіяв дощ. Ішла пора
Перед суботами Дмитра.
А й досі наш веселий край
Шанує щиро той звичай,
З котрим ще прадіди жили
Й нащадкам в рід передали,—
Щоб в ті суботи поминать,
Кого нам приязно згадать.

І взявши карту, щоб на ій
Писать споминник дорогий,
Я в думці враз перелетів
Ряди похованих годів.
Як в темну ніч, в таємнім сні
Тоді побачилось мені,
Що з щирокоханих могил
Встають ряди безсмертних сил,
І безборонно ті ряди
Ідуть—невідомо куди...
Он - ветхі деньми. В очах іх,
Колись блискучих і живих,
Утома, горе і годи
Зробили буріння сліди.
Надій в іх серці не живе,
Ніщо іх далі не зове,
Ніщо не кличе іх назад,—
Недбало йде одживших ряд...
О, помяни, мій Боже, іх
У житлах праведних Твоіх!..
Дивлюсь—в красі і мочі літ,
Як в день весняний первоцвіт,
На зорях щастя, зорях сил
Встають юнаки із могил.
В іх чистих душах теплинь мрій,
В іх очах світить блиск надій;
Вони минулим не живуть,
Вони чогось од долі ждуть;
На те й уваги ім нема,
Що іх дорогу перейма
Нещадно смерти грізна тінь,
І жде в землі холодна тлінь...
О, помяни, мій Боже, іх
У житлах праведних Твоіх!..
Ізнову падають важкі
На землю з пишних трун кришки:
Встають з іх лади... О, не там,
Цариці світа, жити б вам!
Огрядні, постаттю гінкі...
На чолах мраморних вінки;
Біліш од мату білих шат

На рамях їх прозорий мат.
Я бачу іскри їх очей,
Я чую голос їх річей;
Я памятаю грізний час,
Як їх останній погляд гас;
Як не хотілось кидать ім—
Тоді безсумно-молодим—
Те, що любилось на землі,
Й чого нема в могильній млі...
О, звесели, мій Боже, іх
У житлах праведних Твоіх!..
І тих, хто тут без смутку жив;
І тих, хто страждав і терпів,
І хто був грішний, хто святий,—
Іх дії милостю покрий!..

Я. Щоголів.

На роспутті.

Як пусто скрізь і темно, й сумно,
І де ви, друзі всі мої?..
Ми розійшлися нерозумно
Стежки у всіх у вас свої.
Ви всі пішли шукать спокою,
І ваші вітер змів сліди.
А я, з палкою головою,
Геть за сцілющою водою
Пішов шукать собі біди...
І пусто скрізь... Води немає.
Шляхи край світу розійшлись,
Стою і чую—хтось гукає:
„Назад до нас, назад вернись!“
До вас вернутися безславно...
Тому вклонитися, що сам

Я потоптав ще так недавно,
Служити вашим знов богам?!.
О, ні! Ще поки в грудях тліє
Одваги іскра хоч одна
І хоч одна живе надія,—
Мені дорога не страшна!
І я шукати не покину
По смерть таємної води,
І хай я без-вісти загину,
А не піду до вас в ряди!..

М. Чернявський.

Грай, моя пісне!..

Досить невільная думка мовчала,
Мов пташка, у клітці замкнута од світа,
Пісня по волі давно не літала,
Приборкана тугою, жалем прибита.
Час, моя пісне, у світ погуляти,
Росправити крильця, пошарпані горем,
Час, моя пісне, по волі буяти,
Послухать, як вітер заграв по-над морем.
Плинь, моя пісне, як хвиля хибкая,—
Вона не питає, куди вона плине;
Линь, моя пісне, як чайка прудкая,—
Вона не боїться, що в морі загине.
Грай, моя пісне, як вітер цей грає!
Шуми, як той шум, що круг човна вирує.
Дарма, що відгуку вітер не має,
А шум на хвилиночку погляд чарує!

Леся Українка.

Саул.

В непробудимому Китаі,
В Єгипті темному, у нас,
І по-над Індом і Евфратом
Свої ягнята і телята
На полі вольнім вольно пас
Чабан. Було, в своїому раі
І гадки-гадоньки не має:
Пасе, і доїть, і стриже
Свою худобу та співає.
Аж ось—лихий царя несе
З законами, з мечем, з катами,
З князями, темними рабами.
Вночі підкрались, зайняли
Отари з поля, а пасущих,
І шатра їх, убогі кущі,
І все добро, дітей малих,
Сестру, жону, і все взяли,
І все ростлили, осквернили,
І осквернених, худосилих,
Убогих серцем завдали
В роботу-каторгу. Минали
За днями дні. Раби мовчали,
Царі лупилися, росли,
І Вавилони мурували.
А маги, бонзи і жерці
(Неначе наші панотці)
В храмах, пагодах годувались,
Мов кабани царям на сало
Та на ковбаси. І царі
Сами собі побудували
Храми, кумирні, олтарі;
Раби німіі поклонялись...

Жидам сердешним заздро стало,
Що й невеличкого царя
І з кізяка хоч олтаря
У іх немає. Попросили
Таки старого Самуіла,
Щоб він, де хоче, там і взяв,
А дав би ім, старий, царя.
Отто ж премудрий прозорливець,
Поміркувавши, взяв єлей,
Та взяв од козлищ і свиней
Того Саула здоровила,
І ім помазав во царя.

Саул, „не будучи дурак",
Набрав гарем собі чималий,
Та й заходився царювать.
Дивилися, та дивувались
На новобранця чабани
Та промовляли, що й вони
Таки не дурні: „Ач якого
Собі ми виблагали в Бога
Самоде́ржавця!" А Саул
Бере і город, і аул,
Бере дівча, бере ягницю,
Будує кедрові світлиці,
Престол із золота кує,
Благоволення оддає
Своім всеподданнійшим голим...
І в багряниці довгополій
Ходив по храмині, ходив,
Аж поки, лобом не широкий,
В своім гаремі одинокий,
Саул сердега одурів.

Незабаром зібралась рада:
„Панове, чесная громадо!
Що нам робить? Наш мудрий царь,
Самодержавець господарь,
Сердешний – одурів! Панове!
Чи нам його тепер лічить?
Чи заходиться та зробить

Царя здоровшого?“ По мові,
По мудрій раді розійшлись
Смутніі пастирі.

В кедровій,
В новій палаті царь не спить,
Не їсть, не пьє, не гомонить,
А мовчки долі, всемогучий,
Дере порфиру на онучі,
І ніби морщить постоли;
Плете волоки, озуває,
І у кедрових стін нових
Про батькове осля питає,
То візьме скипетр і заграє,
Мов на сопілці. І Саул,
Чабан Саул, сидить, співає,
Поки не втне на караул
І Самуіла не згадає.
Отто ж вельможі й чабани,
Веніаминови внучата,
Тельця отрокам принесли,
Щоб ім дозволено співати
У сінях царських. Заревла
Сивобородa, волохата
Рідня Саулова пузата,
Та й гусляра ще привела,
Якогось чабана Давида.
— „І вийде цар Саул, і вийде“—
Чабан співає -- „на війну!..“

Саул прочумався та й ну,
Як той москаль, у батька, в матір
Свою ріденьку волохату
І вздовж і впоперек хрестить;
А гусляра того Давида
Трохи не вбив, не растоптав,
Як ту гадюку. Якби знав,
Яке то лихо з його вийде,
З того лукавого Давида,
То ростоптав би і ростер
Гадючу слину. А тепр

Плугами, ралом не розорем
Прокляту ниву: проросла
Колючим терном. Горе, горе!
Дрібніють люде на землі,
Ростуть і висяться царі!

Т Шевченко.

До Чарівниці.

Ти гордишся своєю красою,
Міччю чорних, блискучих очей,
Пишним станом, густою косою,
Чистим мармором білих плечей.
Ти пишаєшся тим, що усякий
Не погляне на тебе дарма,
І що линуть до тебе юнаки,
Що ти владна звести їх з ума.
Знали й ми колись вродниць чимало,
І у їх грали іскри в очах,
Джерекгелями плечі вкривало
І коралі були на губах.
Те ж саме, ті часи божевільні,
Вже покинутий їх черевик
Ми, палкі й необачно-прихильні,
Підняли б, щоб сховати на-вік.
Але młодість і пишную вроду
Що, здавалось, ій мір не було.
Як листки у осінню негоду,
Бо-зна як і куди рознесло.
І в той час, як вони нами грались,
Вже од їх утікала весна,
Біль плечей і коралі стирались,

В джерекгелі плелась сивина.
О, багато з тих вродниць не стало;
А котрі до зіми дожили,
Щастя іх,—як нікчемного мало
На свій захід вони зберегли!
Раю й я тобі, дівчино пишна:
Памятай собі на-кріпко те,
Що весна і весела, й роскішна
Двічі людям у нас не цвіте.
Проживи ії так, щоб зуміла
І під старість згадати не раз,
Як ти впору жила і любила,
Мавши чистую душу в той час!

Я. Щоголів.

* * *

Земле, моя всеплодющая мати,
Сили, що в твоій живе глибині,
Крапплю, щоб в бою сильніше стояти,
Дай і мені!

Дай теплоти, що росширює груди,
Чистить чуття і відновлює кров.
Що до людей безграничную будить
Чисту любов!

Дай і огню, щоб ним слово налити,
Душі стрясать громовую дай власть,
Правді служити, неправду палити
Вічну дай страсть!

Силу рукам дай, щоб пута ламати,
Ясність думкам—в серце кривди влучать,
Дай працювать, працювать, працювати,
В праці сконать!

І. Франко.

З скорбних пісень.

I.

Не грає безкрає, а тихо шумить;
Мов свічки, на небі ті зірки горять;
За хвилею хвиля цілує граніт;
Гінкі кипариси байдужіі сплять;
Лиш кедри з Ливану в далекій чужині
Журливу, скорботну розмову зняли
Про край незабутній, про любу родину...
Я бачив, що з жалю тремтіли вони...

II.

Одна-одинока березка стоіть,
На гору Ай-Петрі журливо глядить;
Ні велетні-кедри — сусіди німі,
Ні мірти пахучі не ваблять іі,
Фонтани про неі не мають ваги...
А ген на Ай-Петрі біліють сніги,—
Туди іі думи, туди іі очі
Пильнують од ранку до темної ночі:
Вона споминає далекі гаі,
Де сестри зростають на рідній землі,
Коли б іі воля, коли б іі сила,—
З роскішного парку туди б полетіла.

О. Кониський.

О Афанасьев.

Шевченкові.

Гарно твоя кобза грає,
Любий мій земляче:
Вона голосно співає,
Голосно і плаче.

І сопілкою голосе,
Бурею лютує,
І чогось у Бога просе,
І чогось сумує!

Ні, не люде тебе вчили –
Мабуть сама доля,
Степ, та небо, та могили,
Та широка воля!

Мабуть часто думка жвава
Труни роскривала,
І козацька давня слава,
Як сонечко, сяла...

І вставали з домовини
Закуті в кайдани
Вірні діти України —
Козаки й гетьмани;

І святі кістки біліли
Спалених в Варшаві,
І могили кривавили
Прадіди безглаві.

Мабуть ти учився співати
На руінах Січі,
Де ще рідна наша мати
Зазирає в вічі,

Де та бідна мати просе
Кожну душу щиру
Хто по світу кобзу носе,
Щоб співали миру

Про козацтво незабутнє,
Вірне, стародавнє,
Про життя козацьке смутне,—
Смутне, але славне.

Знаю ж, братіку рідненький,
Як учився ти грати:
Ти послухав тиї неньки
Та й став нам співати.

О. Афанасьєв.

Богданова слава.

Стогне Київ старий, аж здрігається,
На Подолі луна розлягається,
Всюди дзвони гудуть
І гармати ревуть,
І гукає поспільство завзято...
В славнім Київі свято.

Суне з міста народ лава-лавою,
Бо йде в Київ Богдан вкритий славою.
Із походу верта,
Поминає міста,
Йде у Київ старий із чужини—
В саме серце Вкраіни.

Не огонь по шляху розгоряється,
Гей, то військо іде, наближається.
Суне військо здалія,
Стогне мерзла земля,
Корогви гомонять... А на чолі
Йіде влюбленець долі.

Ніби лев степовий, ситий славою,
Що шаблями придбав під Пилявою,
Побратимів своіх,
Леопардів грізних,
В Золотіі Ворота з собою
Він веде з поля бою.

До Софіі іде не хвалитися
Вкупі з людом усим помолитися,
Що минулась війна
І неволя страшна—
Ті кайдани злих утисків панських
Впали з рук християнських.

І дзвініці гудуть, аж хитаються!
А Богдан у Софіі вклоняється.
І співають попи...
В вікна сонце снопи
Золотого проміння вкидає.
Гетьман сльози втирає:

„Не дарма морем кров розливалася,
Білим трупом земля укривалася,—
Дорога то ціна...
Та минулась війна,—
І немає ніде, в цій хвилині
Більш рабів на Вкраїні!..“

М. Чернявський.

До праці!

Праця єдина з недолі нас вирве:
Нумо до праці, брати!
Годі лякатись! На діло святеє
Сміло ми будемо йти!

Праця єдина нам шлях уторує,
Довгий той шлях і важкий,
Що аж до щастя і долі прямує;
Нумо до праці мерщій!

Праця не згине між людьмі даремне:
Сонце засвітить колись,—
Дякою нас тоді люде згадають—
Нум же! до праці берись!

Хоч у недолі й нещасті звікуєм,—
Долю онукам дамо!
Ми на работу на світ народились,
Ми для борні живемо!

Сміливо ж, браття, до праці ставайте,—
Час наступає—ходім!
Дяка і шана робітникам щирим,
Сором надбалим усім!

Б. Грінченко.

У цариці.

У цариці моєі високий дворець,
На сімьох він стовпах золотих,
У цариці моєі блискучий вінець
Од алмазів горить дорогих.
У цариці моєі в зеленім саді
Краса рож і лілей росцвіла,
І сріблястий потік у прозорій воді
Ловить блиск іі кіс і чола,
Та не чує вона, що струмок шепотить,
І не гляне вона на квітки;
Блиск очей лазурових скорбота тьмарить,
І журба заповнила думки.
Вона бачить: в північній десь там стороні,
Де мороз і туман, і біда,
З злою силою тьми у нерівній борні
Нею лишений друг пропада.
Свій алмазний вінець відкида на цю вість,
Двір лишає і золото все,
І до друга невірного — нежданий гість—
Своє серце пречисте несе.
Мов над трупом-зімою весна молода,
Вся блискуча схилилась над ним,
І покрила його, мов зірниця бліда,
Промінистим покровом своім.
І роспалися темніі сили до тла,
Чистим полумям ввесь він горить,
І з любовью в чудових очах почала
Стиха другу вона говорить:
— „Знаю воля твоя, наче морська струя:
Клявсь ти вірність мені хоронить,
І ти клятву зламав... та чи ж зрада твоя
Могла серце моє одмінить?“

І. Франко.

* * *

Ой, поля ви, поля!
Мати—рідна земля!
Скільки крові і сліз
По вас вітер розніс!
Він розносив кругом,
І Дніпром, і Дністром
В Чорне море котив,
Босфор кровью поів—
Од Карпат за Кубань,
По-за Сейм, за Єсмань,
По траві, по степах,
У ярах, у горах,
І на листі в лісах
Блищить, наче роса,
Наша рідна сльоза,
Наша тямка лиха—
І блищить, і горить,
Жалем серце гнітить:
Та сльоза гаряче
Душу чулу пече.
Сивий діду—Дніпро!
Свої води давно
Ти всі морю оддав,
Собі сліз ти набрав,
І у Дністер, і в Прут
З гір не води течуть,
То не повінь була,
Що поля залила,
Не водою заливсь
Дніпровою наш Низ,—
То з народних із сліз
Береги розійшлись...

О. Кониський.

Поклик до братів Славян.

Чи довго ще кривді і гвалту тлумити
Святе наше право розвою?
Невже не одної ми матері діти,
Невже—не брати між собою?

За віщо ж зневага? Для чого не милі
Братам наші щирі жадання?
Кого ми чіпали, кому ми вчинили
Чи кривду, чи зле руйнування?

Ми тільки боролись за власную хату,
За те, що нам дорого й нині;
Бажаємо ми і тепер не багато:
Рідного розвою родині,

Щоб дума славутня і мова співоча
Ширіли й пишались в народі!..
Ми всіх пригорнули б до серця охоче,
Якби нам хоч трохи свободи!

Чому не ймеш віри ти, брате-Москалю?
Невже ти лякаєшся зради?
З тобою недолі нас кревне з'єднали,—
Не буде між нами розради.

З тобою давно ми працюєм на полі
Розросту науки й освіти,
З тобою давно ми шукаємо волі—
Її нам з тобою ділити.

А ти, брате-Ляше,—невже пак до суду
Між нас буде нелад невдячний?
Ой, скинь-бо з очей ти цю давню полуду
Та праведно глянь, необачний!

Ми тільки за наше лягали кістками,
Коли нам чинилися шкоди;
Ніколи не гралися ми кайданами,
Чужої не гнули свободи.

Хай Чех оповіда, чи ми не стояли
За волю братерню горою?
Та з Жижкою ж вкупі діди наші дбали
Й здобули козацького строю!

Хай Сербин роскаже, чи ми не братались
Оружно з ним в щасті і в горі?
За віру, за волю чи ж ми не рубались
На горах, на полі, на морі?

Спитайсь у Словака—і той не згадає
Од нас коли-небудь образи:
Злоби не було в нашім серці й немає—
Ми хтіли б загоіти врази.

До згоди ж, до гурту, до-купи, Славяне!
Забудьмо днедавнії свари,
Вгамуймо, братове, розладдя погане:
Встають бо на заході хмари!..

Спізнаймося сами, вважаймо на брата—
Тоді нас ніхто не здолає,
Тоді не дамо ми Німоті урвати
Ні цяти славянського краю!

Подаймо ж ми руки на вічне кохання
І крикнем на бенкеті згоди:
„Ми цілому світу бажаєм братання,
Поради, освіти й свободи!"

М. Старицький.

Божевільна.

Сидить на ліжку одинока.
Яка хороша, чорноока!
Румянець грає, кров кипить,
Любови жар в очах горить;
До лоня руки притискає
І стиха „котика“ співає.

Сумна історія ії:
Вона не знала батька зроду.
А мати—вже на восьмім году
У найми оддала ії:
Сім літ за хліб вона служила,
На восьме плату получила.

Пан добрий був—подарував
Разок намиста і хустину...
А на весні Господь дитину
Ій несподівано послав.
За це ії недужу, вбогу
Господарь витурив небогу.

Шукать роботи потягла.
Потіль ходила та шукала,
Покіль на улиці упала...
Отямилась в тюрмі вона...
— „А де дитина?“—поспитала.
„Ії давно вже поховали...“

Заголосила, заревла,
Несамовито закричала,
В шматки одежу розірвала
Й „кота“ співати почала.
Так третій рік сидить, співає,
Дитину ніби присипляє...

О. Конiський.

Серед поля.

Блакитними небо сія глибинями,
Поля по-під небом прослались безкрайні.
Іду я обміжком—шумлять колосками,
Шумлять і хвилюють лани урожайні.

Назад озирнуся, там далі високі
Сіяють, мигочуть блискучі палати,
І тільки що мріють у балці глибокій
Убогі, обдерті похилені хати.

А передо мною за хвилями хвилі
Аж ген до край неба пливуть без упину
Сіяють під сонцем, мов золото, спілі,
Сіяють і плещуть, де оком не скину

Поля моі рідні, найкращіі в світі,
Багаті на силу, на пишную вроду,
Засіяні хлібом і потом политі,
Робітницьким потом мойого народу,

Родючі та щедрі! в золочені шати
Свого хлібороба могли б ви окрити,—
Чого ж то так часто на йому ті лати?
Чого ж то в тих хатах змарніліі діти?

Тими колосками, що повні та спілі
Схиляються низько од зерна важкого,
Кого в рідпім краі годуєте, милі?
Куди ваша сила зникає, для кого?

Хвилюються мовчки поля за полями,
Сіріють у балці убогіі хати:
І високо знявшись в горі над хатками
Блищать і пишають високі палати.

Б. Грінченко.

Г Затиркевичка.

Квшан-зілля.

Поема.

Жив у Київі в неволі
Ханський син, малий хлопчина,
Половецького б то хана
Найулюблена дитина.

Мономах князь Володимир
Взяв його під час походу
З ясирем в полон і потім
При собі лишив за вроду.

Оточив його почотом
І роскошами догідно,
І жилось тому хлопяті
І безпечно, і вигідно.

Час минав. І став помалу
Рідний степ він забувати,
Край чужий, чужі звичаї
Став за рідні уважати.

Та не так жилося хану
Без коханої дитини:
Тяжко віку доживати
Під вагою самотини!..

Зажурився, засмутився—
Вдень не їсть, а серед ночі
Плаче бідний та зітхає,
Сна не знають його очі.

Ні од кого він не має
Ні утіхи, ні поради,—
Світ увесь йому здається
Без краси і без принади!

Кличе він „гудця“ до себе
І таку держить промову,
Що мов кровью з його серця
Слово точиться по слову:

„Слухай, старче! Ти шугаєш
Ясним соколом у хмарах,
Сірим вовком в полі скачеш,
Розумієшся на чарах,

Божий дар ти маєш з неба
Людям долю віщувати,
Словом, піснею своєю
Всіх до себе привертати:

Ти піди у землю руську,
Ворогів наших країну,—
Відшукай там мого сина,
Мою любую дитину

Роскажи, як побиваюсь
Я за ним і дні, і ночі,
Як давно вже виглядають
Його звідтіль мої очі.

Заспівай йому ти пісню,
Нашу, рідну, половецьку,
Про життя привільне наше,
Нашу вдачу молодецьку...

А як все те не поможе
Дай йому євшана-зілля,
Щоб, понюхавши, згадав він
Степу рідного привілля!"

І пішов гудець в дорогу.
Йде він три дні і три ночі,
На четвертий день приходе
В місто Київ опівночі.

Крадькома пройшов, мов злодій,
Він до сина свого пана
І почав казати стиха
Мову зрадженого хана.

Улещає, намовляє...
Та слова його хлопчину
Не вражають, бо забув вже
Він і батька, і родину.

І гудець по струнах вдарив:
Наче вітер у негоду,
Загула невпинна пісня,
Пісня вільного народу!

Про славетнії події,
Ті події половецькі;
Про лицарськії походи,
Ті походи молодецькі!

Мов скажена хуртовина,
Мов страшні Перуна громи,
Так ревли-стогнали струни
І той спів гудця-сіроми!

Але ось вже затихає
Бренькіт дужий, акордовий,
І замісто його чути
Спів народній, колисковий.

То гудець співає тихо
Пісню тую, що співала
Мати синові свойому,
Як маленьким колисала.

Наче лагідна молитва
Журно пісня та лунає...
Ось її акорд останній
В пітьмі ночі потопає.

Але спів цей ніжний, любий,
Ані перший—сильний, дужий,
Не вразив юнацьке серце,—
Він сидить німий, байдужий.

І схилилася стареча
Голова гудця на груди!—
Там, де пустка замісць серця,
Порятунку вже не буде!..

Але ні!.. Ще є надія!..
Тут, на грудях, в сповиточку...
І тремтячими руками
Розриває він сорочку,

І з грудей своїх знімає
Той євшан, чарівне зілля,
І понюхать юнакові
Подає оте бадилля.

Що ж це враз з юнаком сталось?
Твар поблідла у небоги;
Затремтів, очима блиснув
І зірвась на рівні ноги.

Рідний степ – широкий, вільний,
Пишнобарвний і квітчастий
Раптом став перед очима,
З ним і батенько нещасний!..

Воля, воленька кохана!
Рідні шатра, рідні люде...
Все це разом промайнуло,
Стисло горло, сперло груди!..

„Краще в рідній краї милім
Полягти кістьми, сконати,
Ніж в землі чужій, ворожій
В славі й шані пробувати!“

Так він скрикнув. І в дорогу
В нічку темну та погожу
Подались вони обоє,
Обминаючи сторожу.

Байраками та ярами
Неутомно прохожали,—
В рідний степ, у край веселий
Простували, поспішали...

Україно, мамо люба!
Чи не те ж з тобою сталось?
Чи синів твоїх багато
На степах твоїх осталось?

Чи вони ж не одцурались
Не забули тебе, неньку?
Чи сховали жаль до тебе
І кохання у серденьку?

Марна річ! Були і в тебе
Кобзарі-гудці народні,
Що співали-віщували
Заповіти благородні.

А про те тієї сили,
Духу, що зрива на ноги,
В нас нема... і манівцями
Ми блукаєм без дороги!..

Де ж того євшану взяти,
Того зілля-привороту,
Що на певний шлях направе,—
Шлях у край свій повороту?!

М. Вороний.

Бенкет.

Вернувся з бенкету і ліг одпочити,
Бо час заспокоіти тіло.
Заснула і жінка, не плачуть і діти,
Та щось мов за серце вхопило.
Не спиться. І міцно його обгортає
Нудьга на роскішному ліжку,
Он місяць таємно в вікно зазирає,
На стелі малює доріжку.
Згадав, на бенкеті як всі гомоніли,
Як очі жіночі блищали,
І квітів роскішних солодкії хвилі,
І вина, що в чарки вливали.
Неначе весь мізок його отроіли
Ці похощі квітів, ці вина...
Не панночки гарні з ним поруч сиділи:
Друга змалювалась картина...
Він бачить те поле, де жито жовтіло:
Не жінки там ходять з серпами,
То хижеє птаство туди налетіло,
Махає над трупом крилами.
І місяць безжурно на мертвіі очі
Свій промінь холодний наводе,
Там смерть бенкетує тепер серед ночі,
Мов злодій, між трупам ходе.
Спіть міцно, героі! Ви сон заробили,
І слава гучна вас вквітчає.
Безсмертніі лаври ці трупи покрили,
Щаслиий, хто так умирає!
А тим, що без слави прийшлось умирати
В убогій і тісній хатині,
І хліба шматочок останній оддати
Голодній і хворій дитині —
Невже ж на скрижалях небесних вони
Имення свої не побачуть?
Нещасної долі убогі сини,
Нащо же вони вірять і плачуть?

Одарка Романова.

Співцеві.

Сій, сіваче, в людські груди
Правди вічної зерно;
Дарма, брате, що не всюди
Зразу прийметься воно.
Вже співців не трохи мали
Ми, що нас в часи тяжкі
З підупаду підіймали,
На нові вели стежки.
Оттака й твоя задача:
Сміло йди за ними вслід,
Щире серце, хіть гаряча,
Чесна думка, жвавий вид!
Не того втішай, хто злобі
Та насильству послугач,
А хто в горі та в жалобі,
Над бездоллям нашим плач!
Не трать віри в силу духа,
Сій насіннячко добра,
Хоч на всяк тебе послуха,
Хоч лиха тепер пора!
Де-що видмуть бурі дужі,
Робачіння де-що зсість,
Де-що вибьють ранні стужі,
Але також буде й ріст.
Розсівай же, доки сила,
Та не вмре останній згук.
Всім ділись, чого вділила
Тобі доля з щедрих рук!

П. Грабовський.

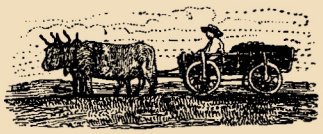

* * *

Чого являєшся мені
У сні?
Чого звертаєш ти до мене
Чудові очі ті ясні,
Сумні,
Немов криниці дно студене?
Чому уста твої німі?
Який докір, яке страждання,
Яке несповнене бажання
На них, мов зарево червоне,
Займається і знову тоне
У тьмі?

Чого являєшся мені
У сні?
В життю ти мною згордувала,
Моє ти серце надірвала,
Із нього визвала одні
Оті риданя голосні—
Пісні.
В життю мене ти й знать не знаєш,
Ідеш по вулиці—минаєш,
Вклонюся—навіть не зирнеш
І головою не кивнеш.
Хоч знаєш, знаєш, добре знаєш,
Як я люблю тебе без тями,
Як мучусь довгими ночами
І як літа вже за літами
Свій біль, свій жаль, свої пісні
У серці здавлюю на дні.

О, ні!
Являйся, зіронько, мені
Хоч в сні!
В життю мені ввесь вік тужити—
Не жити!
Так хай те серце, що в турботі,
Неначе перла у болоті,
Марніє, вяне, засиха,—

Хоч в сні на вид твій оживає,
Хоч в жалощах живіше грає,
По-людські вільно оддиха,
І того дива золотого,
Зазнає щастя молодого—
Бажаного, страшного того
Гріха!

І Франко.

П о р а!

Терпи, терпи!—нам так казали:
Всього не можна враз зробить!..
Сами ж кайдани нам кували,
Щоб нам на ноги їх надіть.
І, окрутивши кайданами
Усіх України синів,
Звеліли бути нам рабами
В катів і здирщиків панів...

І ми тягли ярмо... Жили,
Неначе в турків, у неволі,
Сльозами землю полили,—
Та нишком радились про волю.
„Пора!"—гукнули всі у мить:
Кидайте панські коси й рала,
„Кайдани ржавії порвіть!
У бій, у боротьбу—пора настала!"

О. Свирський.

* * *

Як все нікчемне наше щоденне,—
Праця з-за хліба в нетрях, в болоті,
Щастя міщанське темне, злиденне,
Сльози безсилих, чванство страшенне
Дурнів вельможних, сильних по плоті!
В світі ж так тихо, в світі так глухо;
Гасне дух Божий в роді людському...
Слухає серце, слухає вухо,—
Тихо скрізь, глухо в світі пустому!..
Втоптані в сміття неба дарунки—
Розум високий, віра живуча;
Зводе шахрайство з честю стосунки,
Дружна з безчестям слава блискуча...

Де ж ті пророки, посланці Божі,
Де ті катюги, вістники злоби,
Де ті блудниці сміливі, гожі,
Жени, що плачуть рано при гробі?..
Неміч, дрібнота, сонна отара,
Салом налита, пилом повита...
Це ще не лихо, це ще не кара!
Сміттям земля скрізь вся перекрита!..
Мчиться той тягар в небі німому,
Чорний, холодний, мертвий, смердючий,
Море хлюпоще, стогне на йому
Носиться вітер, вітер ревучий...
Дивляться зорі з неба ясного,
Бачать, як тягар пітьма окрила,
Шкода ім брата темного, злого
І обігріти сяйвом не сила...

М. Чернявський.

Ів. Стешенко.

До статуї Гомера.

Величний батьку наш, Гомере незабутний!
Неначе кріз етер блискучий, золотий
Я бачу образ твій яскрявий та славутний,
Що сяє з-під вінка, мов промінь той святий.
Могучий погляд твій блищить натхненням мира,
Душа у мріях вся палає та горить...
І у твоіх руках проста, нештучна ліра
Небесних згуків рій от-от проллє у мить.
І тихо ти заграв... Дзвенять, зростають згуки...
А тут світліша все—і сонце, й світ, і день.
Немає більше сліз! Нема нудьги та муки,—
Втонуло все лихе на дні живих пісень.

І слуха пишний світ, і слуха все на світі,
І усьому тому, про що дзвенить той спів,
Вважаєм теж і ми, мов чарами сповиті,
І нині—через ряд намучених віків·

І. Стешенко.

Думка.

На скелі високій сижу одинокий,
Круг море синіє безкрає та хвилі...
Про тебе згадаю, моя чорноока...
Лягла ти спочити у тихій могилі!..

Зорею ясною, пишною, святою
Не довго для мене ти в світі зоріла,
Не довго втішався я щастям з тобою,
Не довго яснеє проміння світило...

Зайшло моє сонце, скотилася зоря;
Я знов одинокий на скелі сижу.
На синє, безкрає, на вільнеє море —
Невольник-засланець, журливо гляжу!

Я б кинувсь у хвилі, нехай би втопили,—
Так в серці палає ще инша любов:
Любов до родини, святої Вкраіни...
На Вкраіну може вернуся я знов!

В дари принесу я коханому краю
Не злото, не гроші,—пісню голосну,
Ту пісню старую про волю новую,
Про рівність, братерство,—тоді я і вмру...

О. Кониський.

Ніч в тюрмі.

Тихо, тихо... в коридорі
Ледве ходить вартовий.
В небі ясно сяють зорі,
Світе місяць молодий,
І сріблом своїм безшумним
Сумно грає на стіні,
І поснулі мрії, думи
Будить з болем у мені:
За тюрмою вал чорніє,
А за валом... там усе!
Там Дніпро — он, ледве мріє,
Звідти радістю несе,
Там життя, там люде, браття!
А по цей бік... тут тюрма!
Є тут штик, є кари й грати,—
А життя, людей... нема!
Тихо, тихо... Клен дрімає...
Місяць грає на стіні...
Ша!.. за валом хтось співає!
Притулившись на вікні,
Жадно згуки ті хапаю,
Згуки волі!.. Ніч пливе,
Майська ніч, жива, палкая,
В яку смерть лиш не живе...
Смерть, та ми, мерці живії...
Пісня стихла вже давно,
Я ж сижу все... А палкії
Думи линуть за вікно...
Тихо скрізь, як в домовині...
Плакать хочеться, ридать!
Головою бити стіни,
Щоб не чуть, не бачить грат...
Але ніжно, як кохана,
Вітер гладе волос мій
І шепоче про бажаний,
Тихий, радісний спокій.
„Не до віку, любий, грати,—
Він шепоче,—буде час,

Будеш, рідний й ти стояти
В битві лютій серед нас..."
І шепоче він про волю,
Про могучу боротьбу,
Про грядущу, иншу долю,
Про свободу ту святу,
Що на гратах, на вязницях,
На салдацькому штику
Гордо, ясно загориться
Й всеросийську тюрму
З буйним шумом розруйнує
І на порох рознесе...
Він шепоче і милує
Теплим подихом лице,
І з любовью, як кохана,
Ніжно гладе волос мій,
І шепоче про бажаний,
Тихий радісний спокій...

В. Винниченко.

Повідають люде.

Повідають люде: „як ліпив людину,
Бог зросив водою пересохлу глину;
Та підкрався демон, видушивши воду,
Підмісив він сльози в людськую природу;—
Через те нас нудять смути та печалі.
А єдиний спосіб, щоб вони мовчали—
Виплакать іх щиро, голосно чи тихо,
Щоб із слізьми разом вилилось і лихо..."
Ох, мені тим ліком погоітись трудно:
Сліз мені немає, а в душі так нудно.
Вже й душа згоріла, а сухіі очі!
Серце перетліло, а ридать не хоче...

А. Кримський.

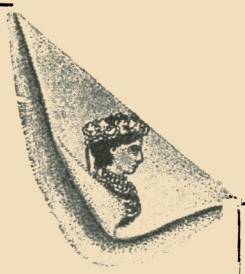

* * *

У тієї Катерини
Хата на помості;
Із славного Запорожжа
Наіхали гості:
Один—Семен Босий,
Другий—Іван Голий,
Третій—славний вдовиченко,
Іван Ярошенко.
Зіздили ми Польщу
І всю Україну,
А не бачили такої,
Як це Катерина,—
Один каже: „Брате!
Якби я багатий,
То оддав би все золото
Оцій Катерині
За одну годину."
Другий каже: „Друже!
Якби я був дужий,
То оддав би я всю силу
За одну годину
Оцій Катерині."
Третій каже: „Діти!
Нема того в світі,
Чого б мені не зробити
Для цієї Катерини
За одну годину."

Катерина задумалась
І третьому каже:
— „Єсть у мене брат єдиний,
У неволі вражій—
У Криму десь пропадає.
Хто його дістане,

То той мені, запорожці,
Дружиною стане."
Разом повставали
Коней посідлали,
Поіхали визволяти
Катриного брата...
Один утопився
У Дніпровім гирлі;
Другого в Козлові
На кіл посадили;
Третій—Іван Ярошенко,
Славний вдовиченко,—
З лютої неволі,
Із Бакчисараю,
Брата визволяє.
Заскрипіли рано двері
У великій хаті.
— Вставай, вставай, Катерино,
Брата зустрічати!"
Катерина подивилась,
Та й заголосила;
Це не брат мій, це мій милий,
Я тебе дурила.—
„Одурила!" І Катрина
До долу скотилась
Головонька... „Ходім, брате,
З поганої хати!"
Поіхали запорожці
Вітер доганяти.
Катерину чорнобриву
В полі поховали;
А славнії запорожці
В степу побратались.

Т Шевченко.

* * *

Горить моє серце, його запалила
Гарячая іскра палкого жалю,
Чому ж я не плачу? Рясними сльозами
Чому я страшного вогню не заллю?

Душа моя плаче, душа моя рветься,
Та сльози не ринуть потоком буйним:
Мені до очей не доходять ті сльози,
Бо сушить їх туга вогнем запальним.

Хотіла б я вийти у чистеє поле,
Припасти лицем до сироі землі
І так заридати, щоб зорі почули,
Щоб люде вжахнулись на сльози моі.

Леся Українка.

Природа.

Природо люта, мачухо лукава,
Убійнице ненаситна, крівава,
За що тобі пісні од нас і слава,
Чого принаджуєш ти нас собою
І всіх на смерть затроюєш борбою,
Учителько ненависти й розбою?

Тобі пісні співати за всі муки,
За кров, за смерть, за окрики роспуки,
Подателько злодійскоі науки?
За ту борбу, зажерту од дитини,
За всі затроєні життя хвилини
Прийми од мене гордий сміх і кпини!

О. Маковей.

* * *

Не співай нам тепер, бандуристе,
Про кохання веселих пісень,
Ні про позір дівчини зористий,
Ні про соняшний день!
Про лихую співай нам недолю,
Що приспала серця наші вкрай,
Про ганебно окривджену волю—
Про кайдани співай!
Про голоту співай нам забуту,
Що у темряві й досі сидить,
Про недбалість, у злото окуту,
Що у роскошах спить!
Будь співцем свого темного люду
Його сльози в пісні виливай,—
Тоді змиєш з очей тих полуду,
Що забули свій край.

О. Доорохолський.

З Ади Негрі.

Їх сотні, тисячі, їх цілі міліони...
А там іще—не злічиш, скільки всіх...
Ідуть, ідуть... Як грому відгомони,
Доноситься здалека голос їх.

Ідуть вони... Ревуть вітри сердиті.
Спиняючи слабий їх, тихий крок.
В лахміттях всі, а голови не вкриті.
У погляді—журба з важких думок.

Вони мене шукають. Люте горе
Одбилося на лицях їх давно.
Густа юрба, немов бурхливе море;
Мене кругом затоплює воно.

Вони мене гуртом беруть в неволю:
Я слухаю—не дишуть, а хриплять;
Я чую плач, гіркі жалі на долю,
Я чую гук зітхання та проклять.

„Ми кинули невитоплені хати
Без сонечка ясного, без огню,
Де нам хвороби не давали спати,
Де ми були не раді навіть дню.

Ми кинули брудні, вонючі ями,
Всю нашу тьму кромішню та глуху,
Щоб сіяти повсюду тінь і плями
Своїх скорбот, погрози та страху

Шукали ми собі рятунку в вірі,
Але вона дурила нас що-раз;
Кохали ми,—за почування щирі
Нас зрадили,—ми не знесли образ.

Ми працювать хотіли,—молодіє
У праці дух,—та без жалю за пліт
Шпурнули нас. Де ділась ти, надіє?
О, згляньтеся! Завязано нам світ!

Скрізь гарно так: блакитне небо сяє,
Промінчик злотисте роскида;
Внизу, вгорі гремить—не затихає
Величний гімн любови і труда.

В степах змія залізна засичала,
Пробивши гори людськими грудьми;
Гучна труба індустрії зібрала
Круг себе все—і руки, і уми.

Скрізь тисячі закоханих раюють
У любощах солодких та палких;
Скрізь тисячі з неправдою воюють.
А ми... в сльозах ми гинемо тяжких.

Що в нас було—ми марно розгубили;
Наш вік минав без цілі, без пуття...
О, нащо ж нас на глум цей породили?
Чом не дали нам кращого життя?

Нікчемні ми, нікому не потрібні...
Хто ж засудив нас на цей сором, хто?
Мордують нас... за які ж вчинки хибні?
Чом радощів не відав з нас ніхто?

Хто нас щодня ненавидить, катує?
Хто нас жене, куди, б ми не пішли?...
Даремно все!—Недоля, знай, дратує.
О, згляньтеся, бо нас перемогли!"

П. Грабовський.

Потайні ученики.

Ми там були... Його роспяли,
А ми дивились оддалі,
Та обережливо мовчали,
І в глибині душі ховали,
Свої незважені жалі...

До нас присікались словами:
Повинно, й ви тії ж руки—
Адже ж були Його друззями?
Ми одцуралися з клятьбами,—
І півень крикнув здалеки...

Вони замучили Мессію...
Усе простив Він ворогам;
Він душогубу, лиходію
В раю зустрітись дав надію...
Та чи простив же Він друззям?

М. Старицький.

Подорожній.

Глухе, бездушне отупіння
Напало землю, квіти мрутъ,
Поля байдужно снігу ждуть,
А хмари висять, як каміння;
Часами вітер набіжить
І сірим туманом повіє.
Село в долині бовваніє
І пяним сном дрімає-спить.
Погасло світло. Зачинились
Од зимна двері. Вірні пси
В солому з ухами зарились;
Лиш сум блукає по межі.

Лиш стежкою по-під плотами
Йде голод—сел щорічний гість,
Держить в руках мужицьку кість
І грізно зиркає очами.

Б. Лепкий.

Якби я знав.

Якби я знав ії душі пустоту,
То віри в неї я б не йняв;
За пестощі я б не продав чесноту,
Якби я знав! Якби я знав!

Якби я чув, що розум полохливий
В той райський час мені шепнув,
Я б вільний був, хоч може й нещасливий—
Якби я чув! Якби я чув!

Якби я міг усю зневагу щиру
Лукавій кинути до ніг,
Я б знов знайшов загублену віру—
Якби я міг! Якби я міг!

Я дух згубив, зміняв його на жарти,
І в жартах розум потопив;
А жарти ті і спомину не варті!..
Я дух згубив! Я дух згубив!

Я не живу; себе я зневажаю...
І як же я свій гріх назву?
Я знищив дух, одно лиш тіло маю...
Я не живу, ні, не живу.

П. Панченко.

З Одисеї

Музо, повідай мені про бувалого лицаря того,
Що наблукався по світу, столицю Троян зруйнувавши.
Що й на всіляких людей надивився й спізнав ввесь їх побут.
В морі ж біди натерпівся та горя, як тілом так духом,
Щоб і себе, й товариство спасти і вернути додому;
Та не вхранив товариства, хоч сильне об тім побивався:
Марне загинули всі од свойого ж розсудку дурного,
Бо пережерли биків Геліоса, що ходить над нами,
І за цю кривду їх ім не судилось вернуться,—
От про це все й роскажи нам, богине, Зевесова дочко!
Лицарі другі усі, натерпівшися горя у Трої,
Та од війни і од моря утікши, вернулись додому,
Лиш Одисея одного, од жінки й од дому далеко,
Нимфа панянка, богиня з богинь, Калипсо все держала
В гарних печерах, силкуючи надто, щоб був її мужем.
Та й опісля, як настала година, за кільки там років,
Що йому боги судили вернутись в Ітаку
В дім свій, ні він, ні його товариство біди не збулися.
Боги усі, опріч лише Посидона, його миловали:
Цей же, сердитий раз-в-раз, вельми ремствовав на Одисая
Богоподобнаго, доки в свій край Одисей не приїхав.

П. Нищинський.

Невідомий борець.

Мене ніхто не знає з вас...
Борець я із народу,
Що сотні літ в нужді, в біді
Оплакує свободу...
Я з того люду, з тих рабів,
Що бидлом їх прозвали,
Що їх в кайдани закули,
І в очі їм плювали!...
Та все ж нарід мій не пропав,
Бо душу мав живую,
Хоч сотні років він стогнав.
Співаючи сумную,—
Та вже прийшла і та пора,
Що пісню він співає
Веселую, і прапор свій
Високо підіймає!...
Не впав він духом і не вмер,
Коли його давили!...
О, мій народе, мій святий,
Багато в тобі сили!...

М. Бездолець.

* * *

І день іде, і ніч іде...
І, голову схопивши в руки,
Дивуєшся — чому йе йде
Апостол правди і науки?!

Т Шевченко.

* * *

Сніг в гаю... але весною
Розівьється гай...
Може долею ясною
Зацвіте й мій край.

В небі мла... а сонце гляне—
Й мла ростане в мить...
Може й мій народ повстане,
Й скрикне: „будем жить!"

Сон... але всю землю збуде
Жайворон-гінець...
Може й ти, мій сонний люде,
Знайдеш сну кінець.

На обличчу рабство, туга,
Безпросвітня мла...
Де ж гординя твого духа,
Вільного орла?

Як вулкан стоіш ти згаслий,
Але чую я,
Що в душі твоій нещасній
Море ще огня!

Вірю я, що не схоронне
Сам себе мій край,
І кричу: „о, мій Самсоне,
Пута розривай!

О. Олесь.

Пташки.

З Беранже.

Зіма. Сумнішають хатини;
Поля замерли в тихім сні;
Пташки в далекіі краіни
Несуть кохання і пісні.
Та де б вони гніздо не звили.
Все будуть край наш памятать.
Пташки, що в вирій одлетіли,
З весною знову прилетять.

Їх виганяє доля з хати,
І нам сумніш стає, ніж їм:
Тепер ніхто нас утішати
Не буде співом чарівним.
Летіть же ви в краіни милі
Щасливим людям щебетать.
Пташки, що в вирій одлетіли,
З весною знову прилетять.

Немов пташки до гнізд прикуті,
Ми заздримо легким пташкам.
Негодонька, морози люті
З півночі йдуть на горе нам.
О, чом же ми не маєм сили
Летіти зіму переждать?
Пташки, що в вирій одлетіли,
З весною знову прилетять.

Вони нас бідних ізгадають,
І тільки вернеться тепло,
Старого дуба одшукають,
Де їх гніздо торік було.
Щоб знали ниви почорнілі,
Що прийдуть дні щасливі впять,
Пташки, що в вирій одлетіли,
З весною знову прилетять.

В. Самійленко.

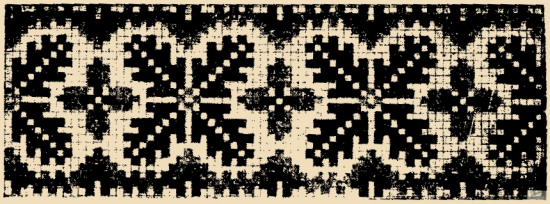

Зімовий вечір.

На дворі крутить заверюха,
Мов звір неситий, завива;
В моїй хатині ж тепло, сухо,
Тріщать у комінку дрова,
І полумья веселе грає,
По снігу в вікнах миготить...
А сум все душу огортає,
І серце втомлене болить.
Добро, в кого не зла оселя,
Того й хурдикга не дотне,—
А позирніть у наші села,
На те убожество страшне:
Як то тепер отій голоті
Сидіть в нетопленім хліві,—
Замученій в тяжкій роботі,
Без думи навіть на чолі.
Стирчить в заметі та землянка,
Подертий дах зовсім поліг,
Замісць вікна, з паперу латка,
Кріз стіни аж пробився сніг,
Над піччу капає із стелі,
І глина ляпає на піл;
У хаті лава тільки й стіл,
Нема й заводу тут постелі,
Ні подушок посагових—
Лиш двоє ряден сирових,
Та оберемочок соломи...
Дрібнята, діточки-сіроми

На іх посинівши лежать,
А мати іх, сердешна мати,
Немов з хреста сьогодні знята,
Не буде цілу нічку спать,
Бо треба хліба заробити.
Сидить бліда, немов мара,
Іще, здається, й не стара,
А тільки, видно, лихом бита;
Сидить й шиє в самоті,
Та на сиріток поглядає...
Каганчик ледве, ледве сяє;
Над ним віта туман густий,
В кутках горбатих аж чорніє,
Немов діди які стоять...
Дитинка стала щось стогнать
Та кашлять: в неньки серце мліє,
Устала, нишком підійшла,
Зняла останнюю свитину,
Укрила хворую дитину—
І знов робити почала;
Тільки на віях замигтіла
Сльоза гірка та накипіла...
Так от кому страшна зіма,
А нам—байдуже і дарма:
В моій хатині тепло, сухо
І догоряють вже дрова;
На дворі ж стогне заверюха,
Мов звір неситий, завива.

М. Старицький.

Сироти.

Дітки маленькі кликали маму:
„Вставай, голубко, нене кохана,
Прокинься швидче та кидай яму,
Бо ми не йіли з самого рана!“
Даремно ждати; побігли в клуню:
„Чом не йде мама?—скажи, татуню!“

— Пождіть, не плачте, дітоньки милі;
Не видно-прийде ваша матуся,
Зварить кулешик, дасть льолі білі,
А я ще трохи помолочуся, —
Не ждеться діткам — побігли в клуню:
„Де ж наша мама?—скажи, татуню!“

Голову сумно тато понурив,
Обійняв діти, та що казати?
Трьома струмками піт з його дзюрив...
Лишив роботу, побрів до хати,
Злагодив йісти і знов у клуню...
А дітки в голос: „Куди, татуню?“

Зростають дітки — і голі, й босі,
Вже не питають, бо зрозуміли,
Чом не приходить матуся й досі.
Нелюдські злидні кругом обсіли,
Всю спорожнили комору й клуню;
По заробітках женуть татуню.

На дворі люто тріщать морози,
А він працює і дні, і ночі;
Краялось серце, змерзали сльози,
Поки заплющив на віки очі.
Побіжать дітки із хати в клуню:
„На кого кинув ти нас, татуню?“

П. Грабовський.

Гімн.

Вічний революціонер—
Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастя й волю,
Він живе, він ще не вмер.
Ні пекельнії тортури,
Ні тюремні чорні мури,
Ані війська муштровані,
Ні гармати лаштовані,
Ні шпіонське ремесло
В гроб його ще не звело,

Він не вмер, він ще живе!
Хоч од тисяч літ родився,
Та аж вчора росповився
І о власній силі йде
І простує, і міцніє,
І спішить туди, де днієї;
Словом сильним, мов трубою,
Мілійони зве з собою,—
Мілійони радо йдуть,
Бо це голос духа чуть.

Голос духа чути скрізь:
По курних хатах мужицьких,
По варстатах ремесницьких,
По місцях недолі й сліз.
І де тільки він роздасться,
Щезнуть сльози, сум нещастя,
Сила родиться й завзяття
Не ридать, а добувати,
Хоч синам, як не собі,
Кращу долю в боротьбі.

І. Франко.

Дніпрова-Чайка.

Мури.

Умерти я права не маю,
А жити охоти нема,
І ось — поміж людьми блукаю
З нудьгою, мов тая тума.
Даремне до праці, до волі,
Неначе до сонця трава,
Все ж тягнеться серце — і болі,
І роспач, самітне, хова.
Даремне! Простору немає,
Ні звідки поради нема,
І сила вже крила згортає
І розум обхоплює тьма.

Круг мене мов мури зростають
Щодня, що-години на жах,
А замкнені двері ховають
Тернистий вузесенький шлях.
Щоб бачити небо—єдине
Віконце малесеньке є,
Та й там вже павук павутиння
Невпинно, старанно снує...
Я б стелю зірвала! під небо
Ще б вийшла я вільна на шлях,
Так... серце для цього, бач, треба
Твердішеє мати в грудях.
Пропав би й павук з павутинням,
Якби тії мури зламать,
Та тільки ж... побиті камінням,
В той час будуть тяжко стогнать...
Цей стогін отих, що кохаю,
Для кого ще мушу я жить...
Муруйтеся же, мури безкраї,
Мене, а не їх придушіть!

Дніпрова-Чайка.

„Єретик“ або „Іван Гус“.

(Поема)

Посланіє славному П. І. Шафарикові.

Запалили у сусіда
Нову добру хату
Сусіди злі; нагрілися,
Та й полягли спати,
І забули теплий попіл
По полю розвіять.
Лежить попіл на роспутті,
А в попелі тліє

Огню іскра великого,
Тліє не вгасає,
Підпалу жде, як той местник
Часу дожидає,
Злого часу. Тліла іскра,
Тихо дотлівала
На роспутті широкому,
Та й гаснути стала.

Оттак Німота запалила
Велику хату, і сімью,
Сімью Славян розьєдинила,
І нишком тихо упустила
Усобиць лютую змію.
Полилися рікі крові,
Пожар погасили,
А німчики пожарище
Й сиріт поділили.
Виростали у кайданах
Славянськіі діти
І забули у неволі,
Щó вони на світі.
А на давнім пожарищі
Іскра братства тліла,
Дотлівала, дожидала
Рук твердих та смілих.
І діждалась. Прозрів-єси
В попелі глибоко
Огонь добрий смілим серцем,
Смілим орлім оком;
І засвітив, любомудре,
Світоч правди, волі
І Славян сімью велику
Во тьмі і неволі
Перелічив до одного,
Перелічив трупи,
А не Славян, і став-єси
На великих купах,
На роспутті всесвітньому,
Іезекіілем.
І, о диво! трупи встали

І очі роскрили!
І брат з братом обнялися,
І проговорили
Слово тихоі любові
На віки і віки.
І потекли в одне море
Славянськіі ріки.

Слава тобі, любомудре,
Чеху-Славянине,
Що не дав ти потонути
В німецькій пучині
Нашій правді! Твоє море
Славянськее, нове,
Затого вже буде повне,
І попливе човен
З широкими вітрилами
І з добрим кормилом,
Попливе на вольнім морі,
На широких хвилях.
Слава ж тобі, Шафарику,
Во віки і віки,
Що звів-єси в одно море
Славянькіі ріки.

Привітай же в своій славі
І мою убогу
Лепту, думу немудрую
Про чеха святого,
Великого мученика,
Про славного Гуса!
Прийми, отче! А я нишком
Богу помолюся,
Щоб усі Славяне стали
Добрими братами,
І синами сонця правди,
І єретиками
Оттакими, як Костанський
Єретик великий.
Мир мирові подарують
І славу во-віки!

I.

Камень, егоже небрегоша зиждущіи, сей бисть во главу угла: от Господа бисть сей, і есть дивен во очесех наших.

Псалом CXVII, ст. 22.

Кругом неправда і неволя,
Народ замучений мовчить,
А на апостольскім престолі
Чернець годований сидить:
Людською кровію торгує.
І рай у найми оддає.
О, Боже! суд Твій правий всує.
І всує царствіє Твоє!
Розбійники, людоіди
Правду побороли,
Осміяли Твою славу
І силу і волю!
Люде стогнуть у кайданах,
Немає з ким взятись,
Роскуватись, одностайне,
Односердне стати
За євангелію правди,
За темніі люде.
Нема кому! Боже, Боже!
Чи то ж і не буде?
Чи настане великий час
Небесноі кари?
Чи розломим три корони
На гордій тіарі?
Розломимо!... Благослови,
Не на месть і муки,
Благослови моі, Боже,
Нетвердіі руки
І слово тихеє! О, Боже!
Чи вони ж почують?..“

. . .

Оттак
У келіі своій правдивий
Іван Гус думав роскувать

Народ замучений, і диво.
Святеє диво показать
Очам незрячим.
„Поборюсь!
За правду Бог! Да совершиться!..“
І в Вифлеємськую каплицю
Пішов молиться вірний Гус.

II.

Папська Булла.

„Во імя Господа Христа,
За нас роспятого на древі,
І всіх апостолів святих,
Петра і Павла особливе,
Ми розрішаємо гріхи
Святою буллою сією
Рабині божіій оттій,
Що водили по улицях
В Празі позавчора,
Що хилялась
По шинках, по станах,
По чернечих переходах,
По келіях пьяна.
Отта сама заробила
Та буллу купила:
Тепер свята!...“

„Боже, Боже,
Великая сило!
Великая славо! згляньсь на людей!
Одпочинь од кари у святому раі!
За що пропадають, за що Ти караєш
Своіх і покірних, і добрих дітей?
За що закрив іх добрі очі
І вільних розум окував
Кайданами лихоі ночі?!
Прозріте, люде! день настав!
Просніться, Чехи, змийте луду
Росправте руки, будьте люде,
А не посмішище ченцям!

Розбійники, кати в тіарах,
Все потопили, все взяли,
Мов у Москві татари,
І нам сліпим передали
Свої догмати. Кров, пожари,
Всі зла на світі, войни, чвари,
Пекельних мук безкраій ряд,
І повен Рим байстрят—
От іх догмати і іх слава!
То явна слава!.. А тепер
Святим положено конклавом:
Хто без святої булли вмер,
У пекло просто! Хто ж заплатить
За буллу вдвоє, ріж хоч брата,
Окроме папи і ченця,
І в рай іди—кінець кінцям!
У злодія вже злодій краде,
Та ще й у церкві. Гади! гади!
Чи напилися ви, чи ні
Людської крові?!—Не мені,
Великий Господи, простому,
Судить великії діла
Твоєї волі: люті зла
Не дієш без вини нікому!"

І плакав Гус, молитву дія,
І тяжко плакав; люд мовчав
І дивувався: що він діяв?
На кого руки піднімав?
„Дивіться, люде! Ось де булла,
Що я читав!" І показав
Перед народом. Всі здрігнули:
Іван Гус буллу розідрав!

Із Вифлеємської каплиці
Аж до всесьвітньої столиці
Луна, гогочучи, неслась;
Ченці ховаються: мов кара,
Луна в конклаві оддалась,—
І похилилася тіара...

Шепочеться Авіньоно
З римськими ченцями;
Шепочуться антіпапи,
Аж трясуться стіни
Од шопоту. Кардинали,
Як гадюки, вьються
Круг тіари, та нищечком,
Мов коти гризуться
За мишеня. Та й як таки?
Одніеі шкури
Така сила! А мясива!
Аж здрігнули мури,
Як зачули, що у Празі
Загелкали гуси
Та з орлами летять биться...

Конклав схаменувся,
Зібрав раду. Положили:
Одностайне стати
Проти Гуса, і в Констанцу
Всіх ворон скликати,
Та й стерегти яко мога
І з верху і з долу,
Щоб не втекла тая птаха
На славянське поле.

Як та галич поле крила,
Ченці повалили,
До Констанці; степи, шляхи,
Мов сарана, вкрили
Барони, Герцоги, і Дюки
Псарі, Герольди, шинкарі
І Трубадури (Кобзарі),
І шляхом військо мов гадюки.
За герцогинями німота,
Хто з соколами на руках,
Хто пішки, верхи, на ослах,
Так аж кишить! все на охоту
Мов гад у вирій поспіша!
О, чеху! де твоя душа?
Дивись, що сили повалило,

Мов Сарацина воювать
Або великого А т и л у!

У Празі глухо гомонять,
І Цесаря, і Вячеслава
І той собор тисячеглавий
У голос лають! не хотять
Пускать в Констанц Івана Гуса!
„Жив Бог! жива душа моя!
Брати, я смерти не боюся!
Я докажу отим зміям,
Я вирву їх несите жало!..“
І чехи Гуса провожали,
Мов діти батька...

Задзвонили у Констанці
Рано в усі дзвони.
Збіралися кардинали
Гладкі та червоні,
Мов бугаі в загороду,
І прелатів лава.
І три папи, і баронство,
І вінчані глави:
Зібралися, мов іуди
На суд нечестивий
Проти Христа. Свари, гомін,
То реве, то виє,
Як та орда у таборі,
Або жиди в школі...
І, всім разом заціпіло!..

Мов кедр серед поля
Ливанського, -- у кайданах,
Став Гус перед ними!
І окинув нечестивих
Орлими очима.
Затрусились, побіліли,
Мовчки озирали
Мученика.—„Чого мене:
Чи на прю позвали?
Чи дивиться на кайдани?“
„Мовчи, чеше смілий...“

Гадюкою зашипіли
Звірем заревіли.
„Ти єретик! ти єретик!
Ти сієш росколи!
Усобища розвіваєш,
Святішої волі—
Не приймаєш!.. „Одно слово:
Ти Богом проклятий!
Ти єретик! ти єретик!..“
Ревіли прелати
„Ти усобник!.. одно слово:
„Ти всіми проклятий.“
Подивився Гус на папи,
Та й вийшов з палати!..
„Побороли! побороли!..“
Мов обеленіли...
„Автодафе! автодафе!“
Гуртом заревіли.

І цілу ніч бенкетували
Ченці, Барони... всі пили
І пьяні Гуса проклинали,
Аж поки дзвони загули.
І світ настав... Ідуть молиться
Ченці за Гуса. З-за гори
Червоне сонце аж горить,—
І сонце хоче подивиться
Що будуть з праведним творить?!..

Задзвонили в усі дзвони
І повели Гуса
На Голгофу у кайданах...
І не стрепенувся
Перед огнем... став на йому
І молитву діє.
„О, Господи милосердний,
Що я заподіяв
Оцим людям? Твоім людям?
За що мене судять?
За що мене роспинають?
Люде! Добрі люде!
Моліться, неповинні,—

І з вами те буде!
Молітеся! люті звірі
Прийшли в овчих шкурах
І пазури роспустили...
Ні гори, ні мури
Не сховають Розіллється
Червонеє море
Крові... крові з дітей ваших
О горе! о горе!
Он де вони! в ясних ризах...
Їх лютії очі...“ „Пали! пали!“
Уже крові...“ „пали, пали!...“
Крові! крові хочуть!
Крові вашої!..“ І димом
Праведного вкрило.
„Молітеся! молітеся!
Господи, помилуй,
Прости Ти їм, бо не знають!...“
Та й не чути стало!
Мов собаки, коло огню
Кругом ченці стали.
Боялися щоб не виліз
Гадиною з жару
Та не повис на короні
Або на тіарі.
Погас огонь, дунув вітер
І попіл розвіяв.
І бачили на тіарі
Червоного змія
Прості люде. Пішли ченці
Й „Te Deum“ співали.
Розійшлися по трапезах
І трапезували
І день, і ніч, аж попухли...
Малою сім'єю
Зійшлись чехи. Взяли землі
З під костра, і з нею
Пішли в Прагу. Оттак Гуса
Ченці осудили,
Запалили... та божого
Слова не спалили,

Не вгадали, що вилетить
Орел із-за хмари
Замісць Гуса і росклює
Високу тіару.
Байдуже ім, розлетілись,
Мов тії ворони,
З крівавого того свята
Ченці і борони,
Розвернулись у будинках
І гадки не мають,
Бенкетують, та инколи
„Te Deum“ співають.
Все зробили... постривайте!—
Он над головою
Старий Жижка з Таборова
Махнув булавою.

Т. Шевченко.

* * *

Коли часом бенкет на всю губу товсту
Ти справляєш,--про тих спогадай
Хто квилить край церков, на шляху, на мосту
І дріжить, простяга свою руку пусту:
„Христа ради на голод подай!“

Коли скрутно в житті доведеться тобі,
Зрадить віра,—поглянь лиш на тих,
Хто до краю поклав свої сили слабі
За насушний шматок у лихій боротьбі,
А думок не потратив святих!

Коли світло знаття й розуміння своє
Забажав ти людям передать,--
Не забудь: всіх темніш, безталанніш всіх є,
Що ім сонця бува—і того не стає...
Відкіля більш поради ім ждать?

П. Грабовський.

А Кримський.

* * *

Дивувала зіма, дивувалася:
Де ж то сила її подівалася?
Ще не втишились вітри студенії,
А луки розцвітають зеленії!
Дивувала й земля, дивувалася,
Звідки сили такої набралася?
Вільно дихає грудьми роскритими,
І поля одягаються квітами.
Тільки я ні на що не дивуюся,
Бо для мене зіма не минулася:
Я вдихаю не радість весняную,
А холодную смерть невблаганную.

А. Кримський.

Дочка Іефая.

Коли доля велить полягти за свій край
В несподівану ранню могилу,
Ти, мій батьку святий, серце скорбне втримай:
Моя смерть дасть одвагу і силу!

В нетремтячій руці поведи мене сам
До тії катової сокири,
І без жалю, без сліз похилюся я там
З серцем, повним надії та віри,

Що одужа народ, не знесе більш ярма
І росправить натружені груди,
Що на рідній землі просвітліша пітьма,
Правди сонце засяє повсюди,

І на вільних полях в свою землю ратай
Кине зерна добірного жита,
І красуня дочка той збере урожай,
Не даючи напаснику мита...

Вас, діброви, гаї, у одежі рясній
Не побачу я в щасну годину;
Але кревний мій люд в своїй згадці ясній
Спомяне і мою домовину...

Задави ж, батьку мій, ти сльозу на очах,
За край рідний прийми мою плату;
Подивись—я сама, знеповаживши страх,
Сміло йду з ясним оком на страту!

М. Старицькій.

Збір до нічліжного приюту.

День осінній над вечір хилився,
Землю густо туман покривав;
Вітер лютий ревів і казився
Й бідолах до ночліґу зганяв.
Як курчата до квочки під крила,
Поспішають; як дощ капотить—
Так вони до ночлігу спішили,
Щоб хоч трохи себе обігріть.
Глянем в гурт ми: кого там немає?
Кого хочете можна уздріть:
Тії всі там приюту шукають,
Кому доля не стала годить!
Там лакей і прикащик безмістні,
Там актьор, ремесник і писець,
І проживший маєнтики поміщик,
І в трубу пролетівший купець,
Там покинута дітьми вдовиця—
Помарнілий, ізмучений вид,—
І продивша себе молодиця,
Занедбавшая сором і стид!
І покинуті матіррю діти
(Що тоді, як на світ привела,
Вона кинула іх самих жити,
А сама десь без вісти пішла).
І усі вони... горе, та й годі!
Тяжко глянуть, не тільки сказать...
Бідолашніі... трохи не голі,
Замісць одежі лахміття висять ..
Без надіі в обличчах, без віри
Вже на краще життя у серцях,
Без любови до себе й до миру
У розбитих болючих душах...
А чого все?... того, що ті люде
Збились з шляху, яким вони йшли,
І сліпуючи в мирі безлюднім,
Ишли туди, куди ноги несли.
Ишли вони навмання, без дороги
Все бажали пробитись на шлях,

Та в болото й зайшли без підмоги,
Хоч несли ще надії в серцях...
І загрузли в болоті гидкому...
Сил не мають без помочі йти...
Силу ж маючі бідних не бачуть
І не йдуть із болота тягти.
От куди треба б глянуть тим людям,
Що так голосно всюди кричать:
„Ми на користь народу працюєм,
Нам усякий бідаха—то брат!"
Щоб вони не словами, а ділом
Тим нещасним людям помогли,
Щоб хоч тисячну долю вділили
Із того, що за вік здобули.
Та біда!.. не уздрять цього чуда
Бідолашні ті люде й на мить—
Не на те сиплють гроші ті люде,
Щоб полегкість бідноті зробить.
А на те, щоб за них говорили,
Що „доброді всім вони нам,"
Щоб медаль ім за це почепили
Та ще з надписом: „брат біднякам."
Щоб потім було вільно гукати:
„Ми брати неімущих усіх!
Про те знають палати й сенати,
Скільки ми працювали для них!.."
А біднота, як зараз страждає,
Так і буде до-віку страждать,
Голодать, як тепер голодає,
Й не нажившись на світі, вмирать.

А. Шабленко.

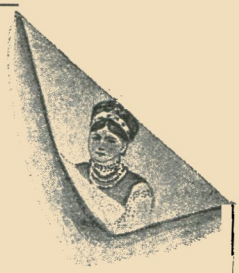

Багато упало борців.

Багато упало великих борців
На ниві тяжкої борби за свободу,
Без слави і пишних блискучих вінців,
Немов не було і на світі їх зроду.

Богато вже крові повсюди лилось
Укупі з гіркими, дрібними сльозами,
Багато нам горя зазнать довелось
І гнити в неволі нелюдській годами.

А сонце сіяє з високих небес
І радість вливає у душу слабую,
І щастя чека світ широкий увесь
І вірить він щиро у правду святую.

І прийде той певний, сподіваний час:
Не буде насильства й тиранів жорстоких
І правди почують народи всі глас
І вийдуть на волю із тюрем глибоких.

Тоді помянуть всіх погибших в бою
І славою вкриють на вічні роки
Усіх, що спасали країну свою,
Що перші були і борці, і пророки...

О. Коваленко.

Паничеві.

Між гордим панством там, небоже, ти родився,
В будинку панському і вчився там і зріс:
Чого ж бо, мов репьях, до нас ти причепився,
І по що сунеш ти в мужицьке діло ніс?

Не знаєш певно ти, яка робота наша,
Як мліє на жарі за ралом менший брат,
Як гірко плаче він, що вигоріла паша,
Або як в полі хліб, буває, вибье гряд.

Це все тобі чуже, якісь далекі муки,
Про котрі досі ти ні разу не гадав;
Бо маючи спокій, сидів, згорнувши руки,
Біду робітника по чутці тільки знав.

Чого ж кричиш про нас та липнеш до народу?
Чи в пишнім городі наскучило вже жить?
Чи може, пане, тим сповняти хочеш моду,
Щоб честь собі дешево заслужить?

Е, знаємо ми вас! Чимало пили крові..
Поглянеш—щирий ти до брата мужика,
А чом цураєшся народної ти мови?
Чого цураєшься коси та сіряка?

Ні, згинь мерщій з очей! Народ тебе не знає,
Для тебе він і був, і лишиться чужим;
Він тільки тих людей з надією пріймає,
Хто ділом помага—і не кричить об цім.

О. Галка.

Рибалка.

Балада.

Над берегом крутим Дніпровим
У хаті світе каганець,
Рибалка з обручем лозовим
Сидить, лаштує ятірець.

Каганчик блима; хата вбога;
Під стінами лавки стоять;
А на полу... там жінка хвора
Та двоє діточок лежать.
І сплять голодні .. „Тату, папи!“
Прохали дітки, й обляглись:
А в батька слізоньки гарячі
В очах запалих запеклись.

Із полу хвора простогнала:
„Води, мій голубе, подай!“
І сльози бідная ковтала,
Збіраючись у инший край...
У хаті тихо, всі поснули,
Один рибалонька не спить,
Бо думи батьківськіі чулі
Його примушують робить.
Коли б хоч завтра що вловить!..
— „Весна... Розлив... Немає тоні;
Продав би все що мав би в човні,
Щоб хліба діточкам купить.“
Отак рибалка міркував,
Та ятірець новий ладнав.

Дніпр розстелається;
Вьється гадюкою;
Берег вмивається
Хвилею хлюпкою.
Вітер аж свище, та дме, напинається;
Хвиля все вище, та вище здимається.
Хмари біжать собі густо згромаждені,
Мов до війни вони вітром налажені;

Сонця не видно і птиця ховається,
Дерево грізно під вітром ламається...
Буря, розвіявшись,
Дужче лютішає;
Хвиля, розбігавшись,
Дужче сивішає:
Котить горою, бурхає і піниться;
Берег з лозою не знать де і дінеться.
Он на середині
Човник гойдається,
Хвиля, мов тріскою,
Човником грається...
Де вже змагаться з високими хвилями
Де вже спасаться з захлялими силами?!
Човничок кинуло
І... перекинуло!..

С. Денезський.

Певність.

Якби знаття, що треба жить
І сподіватись, і бажати,
То жив би так, щоб кожну мить
Для цілі одній оддати,
Щоб і хвилини не згубить,—
Якби знаття, що треба жить!

Якби знаття, що все дарма,
Що в руху вічному створіння
Мети ніякої нема,—
Навіщо радощі й боління,
Навіщо нам і жизнь сама,—
Якби знаття, що все дарма!

В. Самійленко.

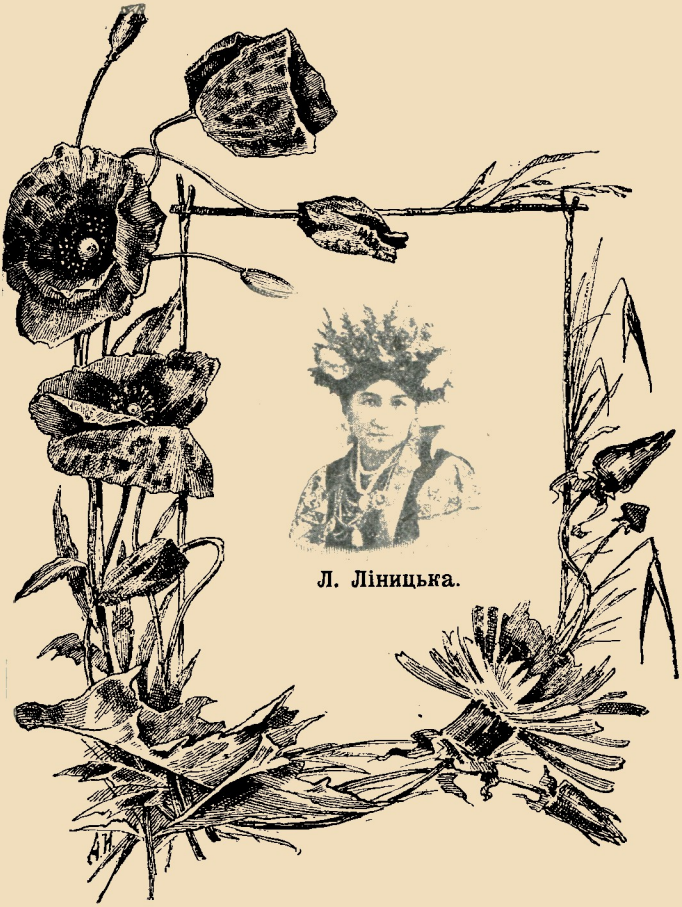

Л. Ліницька.

Розрита могила.

Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?!
Чи ти рано до схід сонця

Богу не молилась?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?
— „Молилась я, турбувалась,
Ден і ніч не спала,
Моіх діток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої діти,
Мої добрі квіти,—
Панувала і я колись
На широкім світі.
Панувала! О, Богдане,
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Вкраіну,
Що колишучи співала
Про свою недолю,
Що співаючи ридала,
Виглядала волю...
Ой, Богдане, Богданочку!
Якби була знала,
У колисці б придушила,
Під серцем приспала!
Степи моі запродані
Жидові, Німоті;
Сини моі на чужині,
На чужій роботі;
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
А могили моі милі
Москаль розриває:
Нехай риє, роскопує,
Не своє шукає;
А тим часом перевертні
Нехай підростають,
Та поможуть Москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку здіймати!
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати!..“

Начетверо роскопана
Розрита могила...
Чого вони там шукали?
Що там схоронили
Старі батьки?—ех, якби то,
Якби то знайти те,
Що там поховали,
Не плакали б діти,
Мати б не ридала.

Т Шевченко.

Молитва.

Всесильний! я Тобі молюся,
Молекул космоса Твого...
Де Ти, хто Ти,—даремно бьюся...
Ні, не збагну во-вік сього!
Во-вік науці не обняти
Всього, що Ти создав єси...
Даремно розум наш крилатий
Шукає краю небеси;
Знемігшися, на ту пилинку
Спускається, що ми звемо
Вселенною, що на хвилинку
Ії в імперії рвемо.
І тут безодня животвору,
І тут премудрість без кінця...
Однаково горі і долу
Сіяє світ Твого лиця.
Молюсь, не дай мені з роспуски
Зректися розуму мого:
Нехай не гасне світ науки
В проміннях сяєва Твого!
Нехай мій дух в земній юдолі
Не знижується до звірят,
З Твоєї пресвятої волі
Нехай во-віки буде свят!

П. Куліш.

На смерть друга.

З неба скотилась зоря променистая
В темну глибінь океана...
В мирі порвалася чесна та чистая
Жизнь, за братерство оддана!

Згасла лямпада, що блимала лагідно,
Гріла на чесні пориви...
Згасла самітня... і згасла негадано:
Видно, забракло оливи.

Всю ії, друже, в-кінець осирочений,
Витратив щиро на других;
Був і в останній ти час заклопочений
Знять боротьбу за наруги...

Серце і душу, і силу невтомную
Клав ти на рідную справу;
Вік побивавсь за бідноту бездомную,
За ії працю кріваву...

Хто ж твою буйну, од туги похилену
Зняв до братерського лона?
Хто твою муку тяжку, неосилену
Стишив до вічного сона?

Вмер ти один, не зогрітий порадником,
Вмер, як борець, серед поля:
Мов насміялась над спільним упадником
Наша щербатая доля.

Спи ж супокійно на лоні холодному·
Зійде зоря твоім мріям...
Память довічня борцеві народному
Слава гучна його діям!!

М. Старицький.

* * *

Людина єсьм... Де взять такої вдачі,
Щоб примхи всі украй перемогти,
Нікчемних мрій ті пориви гарячі?
Як їх забуть? куди од їх втекти?
Все враз порвать... Нема у грудях влади:
Страшне життя, страшніша вічна тьма;
Не жду я більш, ні щастя, ні одради...
Та хто зважа на доводи ума?
Палка жага кохання бьється в серці,
Зворушує химери світові...
Простіть мене, о мученики-мерці!
Простіть мене, о страдники живі!

Стомився я... без сил, на півдорозі,
Задуманий, зневірений стою;
Молю в людей я ласки, ллючи сльози...
Як сором стис головоньку мою!
Коли ж, і де я просвіток побачу?
Чому ж мені, в самотині-глуші,
Ти не послав, о Боже, на додачу
Усіх незгод хоч рідної душі?
Людина єсьм... Жага любови в серці...
Як одігнать приваби світові?
Простіть мене, о мученики-мерці!
Простіть мене, о страдники живі!

П. Грабовський.

Вітер з півночі.

Вітер з півночі реве завиваючи,
Снігом дрібним замітає доріженьку...
Серце од думок холоне та жалібно
Рветься з грудей у далеку чужиноньку...

Там у ярах та лісах позамітаних,
Жде мене друг мій... мій янгол сподіваний.
Долю спокутує, марно блукаючи,
Плаче в самоті, мене дожидаючи...
Лину я, лину в чужину до милого,
Там його стріну дружиною вірною,
Серцем гарячим, любовью безкраєю
Втішу, пригрію я друга коханого!..
Може... а може... ох, доленько лютая!..
Може під снігом чужини холодної
Ліг спочивати, забувши про горенько...
Може ні вітру, ні бурі не слухає,
Може не жде вже ні друга, ні доленьки...
Що це згадала я?.. Горенько, горенько!
Лину я, лину в чужину до милого.
Там його стріну дружиною вірною,
Серцем гарячим, любовью безкраєю,
Я і в могилі зустріну коханого!

П. Залозний.

* * *

О, дужий! Як же ти погірдливо підвівсь,
Ти думаєш,—зборов, то ти уже і правий?
Радієш, що зломив того, хто й сам хилився?
Пишаєш, що здобув в борні нерівній слави?
Стривай бо, не радій: що мало росцвісти
І рясно уквітчать чоло твоє квітками,
Шепшиною тобі постелеться в путі,
І в тіло те віпьється колючками!
Здивуєшся тоді, як сталося таке:
Мизерне зіллячко та велетня спиняє?
Так знай же, що й плохе, і кволе, і хибке
В образі лютої отрути добірає!

Дніпрова Чайка.

Землякам.

Ще не вмерла Україна,
Але може вмерти:
Ви самі ії, ледачі,
Ведете до смерти!

Не хваліться, що живе ще
Наша воля й слава:
Зрада іх давно стоптала,
Продала, лукава.

Ваші предки торгували
Людськими правами,
Іх продавши, породили
Вас на світ рабами.

Не пишайтеся ж у співах
Ви козацьким родом;
Ви раби, хоча й пани ви
Над своїм народом.

Україна вам не мати,
Є в вас инша пані,
Зрадних прадідів нікчемних
Правнуки погані!

Тільки той достойний щастя,
Хто боровсь за його:
Ви ж давно покірні слуги
Ледарства гидкого.

Ви ж давно не люде—трупи
Без життя і сили,
Ваше місце—кладовище,
Яма та могили.

Як живі покинуть мертвих,
Щоб з живими стати,
„Ще не вмерла Україна"
Будемо співати.

Як живі покинуть мертвих,
Прийде та година,
Що ділами, не словами
Оживе Вкраіна.

Б. Грінченко.

Я для краю свого працював.

Я для краю свого працював, а тепер
Покидає мене уже сила;
Скоро, скоро в труні уже знайдо собі
Одпочинок душа наболіла.

Я умру, але ж я не жалію життя:
Дай, о Боже, і другим зазнати
Того щастя, яке тепер я зазнаю—
За краіну свою умирати!

Ти ж, мій краю святий, прийми в землю того,
Хто за тебе життя покидає;
Добрим словом його помяни, як твоя
Зірка ясно у небі засяє!

Бо настане той час, що в тобі, краю мій,
Не вживатимуть слова: „неволя“,
І у рідних степах і по рідних хатах
Пануватиме щастя і доля.

Легко стане в той час нам лежати в труні,
Бо і ми свою лепту останню
Положили на те, щоб краіні своій
Пособити в її безталанню...

М. Загірня.

Де щастя?

Косарь в степу траву стинає,
Женці назублюють серпи,
Господарь поле оглядає
І дума: скільки ж то з копи
Вмолоту буде на ціпи?

Дідок у пасіці старенький
Збірає молоді роі,
Йому „щастить“ і він раденький:
Заходи виручить свої
І ниву сплатить у гаі.

Чабан глядить свої отари,
Настриг шерсти — ягнят надбав,
Будує три нові кошари,
Купив з млином глибокий став
І третій приробив постав.

Розумний ковалів хлопчина
Учився в батька майстерства
Бо бачив: свіжа копійчина
І паляниця не черства
Є в батька завше з ремества.

Скінчивши вищий курс науки,
Міркують дідича сини
Про карти, про дівчат, про штуки,
Де б легше заслужить чини
Та брати гроші й ордени.

І так, для користи своєі
Торгують, вчаться, сіють, жнуть...
Немає вищоі ідеі:
Для себе тільки живуть—
І щастям тільки це й зовуть!

Сліпі! Ви щастям те назвали,
Що тоне, і гниє, й горить!
Ви щастя в тліні поховали
І стали гній з його творить...
Тим щастя в світі й не зорить.

То все матерія, а духу
Ніякого не найдеш там,
К добру і злу нема там руху,
Ніщо любить не скаже вам
І як допомогти братам.

Громадський діячу! Всі сили
В громадську справу понеси!
Не бійсь того, що до могили
В житті не діждешся краси,
Яку ти праці оддаси.

Для щастя людськости святого,
Для вічности працюєш ти!
Твій ідеал накращий всього!
І всякому добро нести—
Немає вище красоти!

С. Шелухин.

Стінний календарь.

Кожним ранком на висячий
Календарь я поглядаю,
І листок його вчорашній
Я злорадісно зриваю.
І зірвавши, люто нищу...
Ну, вже більш тебе не буде!
Пропадай, погана днино,
Днино туги та зануди!..
Та чого це я радію,
Як деру той день ледащий?
Бо невже я справді вірю,
Що новий день буде кращий.

А. Кримський

М. Шашкевич.

Не чужого ми бажаєм.

Серед поля широкого дубець виростає;
Ой там полем на воронім молодець гуляє.
Віють вітри, віють буйні, аж дуб похилився;
Скажи, скажи, козаченьку куди ти пустився?

Чи ти йідеш в Туреччину християн визволяти,
Чи ти йідеш на Вкраіну волі добувати?
Не йіду я в Туреччину, а ні на Вкраіну
Од могили до могили соколом полину

Полину я, полину я, до могил приляжу,
Батькам нашим всю тяжкую недолю роскажу
Роскажу ім наше горе, наше лихоліття;
Тепер, скажу, сердешнії, поблагословіте.

Благословіть! погуляєм у чистому полі!
Не чужої ми шукаєм, а своєї долі!
Не чужого ми бажаєм, а свойого права:
Де полягла, там воскресне наша рідна слава!

М. Шашкевич.

На страстях.

Голосе дзвін... В церквах сумна одправа
Кадильний дим, осяяний огнем,
І крижем люд... Кому співаєш „слава!“
Чіім ти молишся „страстям“?

Чи відаєш? То справді був голоті
Найщирший Бог, Бог мученів рабів,
Розіпятий, забитий на Голготі
За слово те, що зняв проти панів.

Чого ж стоять невіри і пронози,
Чого сюди на поминки прийшли,
Оті що Господа, борця за людські сльози,
Сами на смерть, як бунтаря, 'ддали,

Не відаєш, мій люде темний, голий..,
Ти молишся, щоб душу одвести
І в розум твій не западе ніколи,
Що тешеш ти на себе сам хрести.

Як в оний час, так і тепер на муки,
Оддав би ти апостолів своіх...
О, Господи! Коли ж той світ науки
Та просвітить твоіх дітей сліпих?

М. Старицький.

Похорон.

Чуєш—в селі за рікою ясною
Піснею дзвін там лунає сумною,
Дзвін похоронний, тяжкий ..
Глухо і тихо удари сумні ті
Тонуть в далекости, сяйвом повиті,
В хвилі проміння легкій.

Чуєш—бренять похоронні там співи?—
Це ж той апостол трудовної ниви,
Чесний робітник спочив...
Довго дорогою йшов він тяжкою,
Довго він кровью, сльозою гіркою
Рідную землю мочив.

Південь палив його сяйвом пекучим,
Вітер морозив диханням тим злючим,
Дощ його з хмари мочив.
Хукгою хатку кругом замітало,
Грядом на ниві ввесь хліб вибивало...
Тяжко він вік свій прожив.

Скільки стерпів він міцною душею,
З долею скільки боровся своєю!..
Хай же в могилі тісній
Він одпочине під тихії співи,
Славний апостол трудовної ниви
В нашій країні сумній!

Галина Комарівна.

* * *

Я не завидую рабам,
Що позвикали до неволі,
Ні тим приборканим пташкам,
Що не літали в чистім полі.

Усім годити, потурать,
Над братнім горем не тужити,
А супокій за ціль обрать...
Хіба ж для цього варто жити?!

Хто без жалю од себе гнав
Найкращі людські почування,
Той не зазнає та й не знав
Ні щастя в світі, ні кохання.

Кому не важко—що й казать—
Рідніщу душу в яму класти?
Ще ж гірше—серцем замерзать,
Так самотою і пропасти.

П Грабовський.

* * *

Важко, не стрінувши в людях привіту,
Одгуків серця на рухи живі,
Марно розвіяти душу по світу
Вмерти—і здатись на їжу черві!..
Важко... А скільки нещасних на світі,
Скільки занедбано кращих сердець!
Всі оті душі, любовью зогріті,
Може в найкращий сплелися б вінець
Нашій убогій, нікчемній годині,
Хворій, недужій, безсилій добі
Нашій забутій і бідній країні...
Де ж ви, о, люде,—до гурту пробі!..

М. Чернявський.

Соловейко.

Розцвівся пишно мій садок:
Рясна черемха і бузок,
І яблуневий цвіт
В своїм убранні молодім
Блищать на сонці золотім
І шлють йому привіт.

Барвінок стелеться в траві,
В зеленій свіжій мураві
Рясніють квітоньки
Жовтогарячі, голубі
І срібні, з ними ж у юрбі,
Конвалій пелюстки.

Ставні, поважні явори,
Дуби, зіпнявшись до гори,
Красують мовчазні,
Заледве вітер набіжить,
По їх верхах зашамотить
І зникне в гущині.

Цвіте, буяє рідний край,
Немов казковий, тихий рай
Фантазії і снів!
Ось чую—що то ляскотить,
В яснім повітрі аж дзвенить,
То соловейків спів:

„Прийшла весна, прийшла красна,
Роскішна, люба, чарівна
Тепло і світ несе вона,
Розбуджує од сна!

Живімо ж всі, поки життя
Дає нам світлі почуття,
Хвилини щастя, забуття—
Не буде вороття!

Радіймо всі,—весна прийшла.
Вітаймо сонце, що тепла
Дає для мушки і стебла
Хвала йому хвала!"

Так соловейко щебетав,
А я сидів та сумував,
Мене не тішив спів—
Туманом мій повився зір,
Мов темна ніч, важкий докір
В душі моїй бренів.

Вітай, бажаний гостю мій,
Але на жаль спів любий твій—
Це пісня не моя.
Бо звик ти очі закривать,
Коли почнеш пісень співать—
Цього не вмію я.

Роскішний край мій у ярмі,
Мій люд—невольники німі;
На їх устах печать.
Чого од їх навчився я,
Те пісня й оддає моя:
Умію я... ридать!

М. Вороний.

* * *

Промінням усе золотило,
Сміялося радісно сонце
І в темную нашу хатину
Гляділо в низеньке віконце.
Гляділо... І радість, і втіху
Несло воно наче з собою,
А ми не зважали на його,
Зібравшися всі над труною...
Сміялося сонце... Про щастя,
Життя і надію казало
І сяйвом воно в домовині
Того, хто не жив, обливало.
І в його були ті надії,
І він вірив сяйву ясному.
І смерть узяла його й більше
Не верне його вже нікому...
І в нас у душі не надія,—
З образи там зло піднімалось
Як сміє й тепер оце сонце
Сміятись, як перше сміялось!..

Б. Грінченко.

Життєпис.

Не веселі пісні в ночі темні, страшні
Над колискою в мене лунали,—
Сльози чулись трудні та ридання сумні,
Лився стогін безкрайний печалі.

Не вітання та сміх сонцем любих утіх
Мої роки дитинячі гріли,
Ні, од рана й до ночі лиш лайка й батіг
Всяк радість без жалю гнітили,

А в путі життьовий—в грізній скруті моій—
Не любов мені гоіла рани,—
Ні, за здійснення мрій світ в злобі навісній,
Замісць лік, мене брав у кайдани.

І як стали в борні сили гаснуть мені
І життя моє тліло без світу,
Знову чув я одні лиш погрози страшні
Спочуття не стрічав, ні привіту.

І. Стешенко.

До Миколи Лисенка.

Вдарь по струнах тихесенько, та про нашу долю
Не грай мені веселої, а заграй смутної,
Легесенько, тихесенько. мов на сон дитині,
Щоб встав образ перед мене сонної Вкраіни,
Ніч зоряна... блідий місяць... соловей співає;
Мати в хаті голодного сина присипляє.
Світ на дворі... Із кошари останню телицю
Бере збірщик за податки... Плаче молодиця...
А от літо, от і жнива, на вкраінських нивах
Буйне жито колосисте на славу вродило.
От пожали, в копи склали, у клуню звозили;
Змолотили, попродали - подать заплатили...
Зіма холод, діти плачуть голодні і голі...
Оттакої то смутної заспівай, козаче,
Нехай в пісні і в музиці Україна плаче...

О. Кониський.

Плач козаків у неволі.

Віє вітер, повіває, синє море грає;
Золотом його з заходу сонце заливає.
Та ні золота на морі, ні на небі сонця
Не побаче бідний бранець із свого віконця,
Угорі над головою мов каганчик сяє,
Мутним світом кострубаті стіни обливає,
Бо не дармо Чорною та башта зветься;
Чорно, темно, сумно, гірко там живеться,
О яке ж воно життя у домовині!
Серце ниє у неволі на чужині:
Думка вороном літає по Вкраїні,
Кряче, плаче, поклоняється родині...
Та нема рятунку при лихій годині.
Сорок їх сидить у башті без одного,
Що коня в степу сідлали степового,
Не питаючись, не боючись нікого,
Тих, що бурею на море вилітали,
На лиман мов стадо лебедів спадали,
Кого стріли, жакували-плюндрували,
Супротивного у полі трупом клали,
На дні моря темний похорон справляли;
Не одну галеру на пожар пускали,
Попелами берег на один вкривали;
До невільницких базраїв налітали,
Кокаків-братів з неволі визволяли;
На Вкраїні рідній славою сіяли,
Мов квітки в городі пишно процвітали:
І понуро мовчать молодці-низовці чуприндирі...
Без одного сидить їх у башті десятків чотирі,
Вже од нужі облазили в хирних обірванців гирі,
І в кулак, як мовляв той кобзарь, з голоднечі трубили.
У віконечко ім милосердна рука подавала
Трохи хліба святого, а часом кришеник і сала.
А про борщ вязники вже, який у нім смак, забували,
Сирівцем та потапцями душу гіркую питали.
Повпивались кайдани у ноги бідахам і в руки,

Узнають на прикові короткім страшенної муки.
На соломі гнилій, мов той пес волоцюга, лягали,
Полягавши, сльозами один одного обливали,
Україну простору та вільну, свій рай споминали:
„Ой ти, краю, наш раю! Ти сяєш, мов небо, степами,
Повбиравши степи та поля, мов стрічками, річками.
Ой ти, Дніпре Славуто, найдавній ти шляху козацький,
Ізжили по тобі ми свій вік молодецький-юнацький!
Наші предки в твоїх водах чистих, святих охрестились,
А діди у твоїх покаянних печерах молились,
А батьки на тобі за козацькіі вольности бились!
Ой ти, Росе, пораднице наша, ти втіхо Росаво,
Наша честь незабута, велика козацькая славо!
Ти, Суло, наша, Сулище, полем далеко гуляєш,
Із Ромна та в Черкаси з тугенького лука стріляєш,
Ненависників наших лихих хоч не бьєш, то лякаєш!
І ти Ворскло, бабусенько люба, старенька, тихенька,
Як щаслива дитина, синенька, як рай, веселенька!
І ти Доне, наш брате, товаришу рідний в недолі
Пристановище певне староі козацькоі волі!
Воздиханняя та сльози гіркі ми до вас посилаєм,
Як батьків-матірок, як сестриць-жалібніць вас вітаєм,
Ми щодня, що-години й хвилини про вас памятаєм.
А ти, Мати козацька, ти Батьку козацький великий,
Процвітайте між людьми хвалою во віки і віки,
Щоб хилились до вас помічниці Дніпрові, всі ріки,
Посилаючи борошно вам із бочками горілки,
Нам не йісти вже хліба у вас, горілок тих не пити,
Споминаючи вас, тільки плакати гірко, тужити!“

П. Куліш.

Артистка
М. Старицька.

* * *

Мати у могилі, батько у шинку;
Злидні посідали в кожному кутку;
Хоч би крихта ззісти, хоть би крапля спити,—
Нізащо порожні руки зачепити.
Вбоге голубятко, в самоті журбі
Гірко довелося бідувать тобі!
Іграшки та жарти ії не втішають;
Холод з лютим вітром в хаті не стихають,
А женуть до ліжка,—і дріжить в ночі
Кволе та голодне, слізоньки ллючи:
Нічим одягтися —все пішло до шинку...
Що то дожидає тебе, сиротинку?
Моторошно в хаті, а вона сама;
На дворі стемніло—батька все нема.
Де б йому—міркує—поночі так бути?
Сказано, дурне ще... Де ж хіба забути

Про дитину рідну, як не в тім шинку...
Як ії терпіти, долю цю важку?
Цілу ніч сердешна в ліжку простогнала,
Люде не почули, як вона сконала...
Сонечко пригріло, та дарма було —
І ласкавий промінь і святе тепло:
Все спала небога... Смерть здалась ій мила;
Бо вона нещасну тільки й пожаліла.

П Грабовський.

* * *

Обоє ми, серце, з тобою
Мужицького чесного роду
І панської крові немає
У нас а ні краплі й заводу
Ніхто з наших предків безвістних
Не жив за чужими руками,
Ніхто земляками своіми
Не їздив, неначе волами...
Усі вони з плугом і ціпом
На себе сами працювали,
Сами собі дбали насушний
Та ще і панів годували,
А иноді, кинувши плуга,
З мечем і сокирою в полі,
Як лицарі славні, боролись
І кров проливали за волю.
Тепер вони сплять, потомившись,
На вічному ліжку могили...
Ніхто не посміє збудить іх—
Вони собі сон заробили!..

А. Бобенко.

Поле.

Поле, давно вже плугами пооране,—
Ач, як чорніє кругом!

Що ж стоїте ви, неначе поморені?
Нум бо, до праці гуртом!...

Сійте, не гаючись, дрібну пшениченьку
В цюю пухкю ріллю;

Сійте усяку добіріну пашниченьку
В землю святую свою.

Щедро кидайте руками невтомними:
Зерна бажає земля..

Гайда ж вперед! Тільки з сівами повними,
Бо застоїться рілля.

Тут потребується сили великої,
Спільної праці гуртом,

Бо насівається погані дикої
Вельми богато кругом.

Сіються злії зілля, розсіваються
Й буйно ростуть та ростуть...

Що ж сіячі того доброго гаються?
Чом же завчасу не йдуть?...

О. Доорохольський.

* * *

Тебе... тебе забути нам? Ніколи!
Поки життя хоч іскра в серці є,
Поки, мов крига, груди не схололи,
За щастя я боротимусь твоє,
О, краю мій, найкращий між краями,
Зруйнований та знищений катами!

Коли б ти став великим, як колись,
І незалежним од усіх, як здавна:
Коли б вернулась твоя доля славна—
Пісні моі, як хвиля б полились;
Але нехай збулась би ця надія,
Кохать не зміг би дужче і тоді я!

Зневажений важким вінцем з тернів,
Змордований в руках гидких тиранів
Неволею та соромом кайданів,
Ти ще миліш зробився для синів,
Мов пелікан годуючи нас кровью
Із власних ран з болінням і любовью!

П. Грабовський.

* * *

Вже захід шаріє над протягом гаю.
Змовк шепіт баєчний тополь,
Хмаринок перлистих спинилася зграя,
Вгорі серед пишних роздоль.

Он зірка зирнула, ген блима вже друга
І в ризі ніч тихо летить...
Наруго, велика над людом, наруго,
Чи втишалась ти хоч на мить?

М. Старицький.

Додому.

Далекая доріженька
Гадюкою вьється...
Знову серце оживає
І знову сміється.
Ой, округи хуртовина
Плаче, завиває,
А на душі ясне сонцѐ
Мені знову сяє.
З далекого чужого краю
Додому знову завітаю
І матір рідну Україну
Побачу знову; од себе
Не прожене мене... Тебе
Побачу знову, мій ти раю,
Мій батьку рідний—степ без краю!
І на тебе, Дніпро-дідусь,
Погляну знову; подивлюсь
На ті роскоші, ті долини,
Де тільки мріють домовини
Дітей козачих,—ті могили,
Де сплять народні наші сили
І наче слова правди ждуть...
Нема його!.. Літа ідуть,
Проходять марно... Україно!
Моя нене мила!
Даси мені серце нове
І новую силу,
Щоб з братами за ту правду
Одностайне стати,
Братів моіх менших, бідних,
Розуму навчати;

Щоб із ними наше давнє
Лихо одбувати,
Щоб із ними щирим серцем
Господа благати...
І розійдеться та хмара,
І біля віконця
Ми у своїй рідній хаті
Діждемося сонця...

М. Вербицький.

Журба еврейська.

(З Байрона)

Ой, плачте так, як плакали діди
Над вавилонськими ріками!
Розорен храм, родини в нас нема —
Чужі знущаються над нами!
Ой, плачте, люде! От її тріски...
Розбилася святая арфа Юди!
У тій землі, де Бог наш панував,
У тій землі панує ворог лютий!
Куди тепер Ізраєль помандрує?
Чи ще сіонську пісню він почує?
Чи ще музика Юди задзвенить?
Чи ще вона нам серце звеселить?
Нещасний люду! сирото-народе!
Куди біжить він? Де він оддихає?
Ма припутінь гніздо, лисиця—„скоту",
Родину—чоловік,—він і труни не має!

М Костомаров.

* * *

Не люде наші вороги,
Хоч люде гонять нас і судять
І запирають до тюрми,
І висмівають нас, і гудять.

Бо люде що? Каміння те,
Котре розбурхана весною
Валами котить і несе
Ріка розлитая з собою.

Не в людях зло, а в путах тих,
Котрі незримими вузлами
Скрутили сильних і слабих
З їх мукою і їх ділами.

Мов Ляокоон серед змій,
Так люд увесь в тих путах вьється...
Ох і коли ж той скрут страшний
На тілі велетня порветься?

І. Франко.

З пісень молодости.

Парубоцькі літа—то бурхливий поток—
Не страшні ім ні кручі, ні гори,—
Для них, повних замірів, і мрій і думок,
По коліна глибокеє море!
Ось попробуй—скажи, що минеться усе,
Що їх серце погасне з літами,
Що їх мрії, як вітер, життя рознесе
І ростопче своїми ногами—
Бережись! іхне слово то куля метка,
Іхній сміх—то огонь,—не повірять!
Та й хто зможе безодню душі юнака
Прямим оком і міркою змірять?!

Парубоцькі літа—то орел молодий,
Що до сонця із скелі злітає,—
Тільки здалека вигляне промінь ясний,
Тільки барвами хмари вквітчає—
Він давно вже в дорозі, назустріч йому,
Він давно уже сонце вітає!
Та і гріх, надзвичайная ганьба тому
Хто з душею живою дрімає.

О. Олесь.

З поезій Тана.

Не слабим, недужим, остилим бойцям,
Що змучені в битві тяжкій,—
Я хочу одважним, юнацьким серцям
Мій спів присвятити палкий.

Хай мертвіі мертвим приносять любов
Та плачуть біля їх могил,
Ми живі, пала в нас червоная кров
Огнем незмарнованих сил,

Без сліз заховаєм ми память святу
Про всіх, що уміли вмирать,
Ми прагнемо знову на тую ж мету
Всі сили, всю душу оддать,

Чи ж очі поникли чіі до землі?
Ні! Стежим ми ліпшого слід,
Уперто шукаємо світа у млі,
Ждем зорі далекоі схід.

Хто молота кинув, та гострий різець?
— В роботі ми всі, як один,
Народу будуєм ми вільний дворець
З каміння державних руін.

Дзвени ж моя пісне, як радість, лунай,
В далекій чужій стороні
І працю шляхетну й змагання вітай,
Що молодь тримають в огні.

Дзвени ж, моя пісне, у небі шугай,
Як сокіл, що вирвався з пут,
І геній всесвітний та творчий вітай—
Великий, увільнений труд.

Дзвени, моя пісне, греми над землей,
Як суду страшного труба,
Хай царствує мати всевладна людей,
Основа життя—боротьба.

Од краю до краю в своїй стороні
Несем ми веселий привіт,
Співаєм, як ластівки... ми на весні
Звіщаєм про знесений гніт.

Ще скута в кайданах німая земля,
І кожний бурхливий потік,
І листя зівьяле, і сніг на поля
Мов саван, улігся й не зник;

Але вже пронісся громовий удар,
Грізний прокотивсь між людьми
Здрігнулася сила змертвіляя чар,
Хитається утиск зіми.

І вітер вже ранком повіяв тепліш.
Струмочки сніг риють міцніш і міцніш,
Незримі невпинно працюють вночі
Живі, золотіі, весняні ключі!

Хай згине ніч темна: настала весна!
Ми вістники волі,— розбитий вже лід:
Горять, червоніють святі знамена,
І Сонце нам сходить услід!

К. Не—я.

Перед світом.

Гей покинь, не турбуйсь, ти, журливий мій друже,
Що у нас навкруги так потемніло дуже,
Що зоря по зорі вже на небі згасає,
Що вже й місяць блідний в темні хмари сховавсь,
І холодний туман по землі розіславсь,—
Байдуже: так перед світом, друже, буває.

Не лякайсь, друже мій, тих гадюк йідовитих
І тих лютих звірюк, людоідів неситих,
Що хотіли б вони всіх живих проковтнути,
І що вся навіжінь скаженіє, гуде,
І що ревом луна розлягається, йде:
Так перед світом, друже, повинно і бути,

Не журися дарма, що у темній темноті
Кожен з нас мов би спить у важенній скорботі,
Що і слова у нас тут живого немає,
Що вже тільки самі роскричались сичі,
Сіроманці-вовки, що блукають вночі—
Байдуже: так перед світом, друже, буває.

Зійде сонце ясне і розібьє темноту,
І прокинеться всяк, піде всяк на роботу, –
Он зоря світова, подивись, уже сяє!
Але ти, друже мій, сам себе борони,
Діла щиро пильнуй, стережись, не засни,
Бо перед світом, друже, й таке ще буває.

К. Ухач-Охорович.

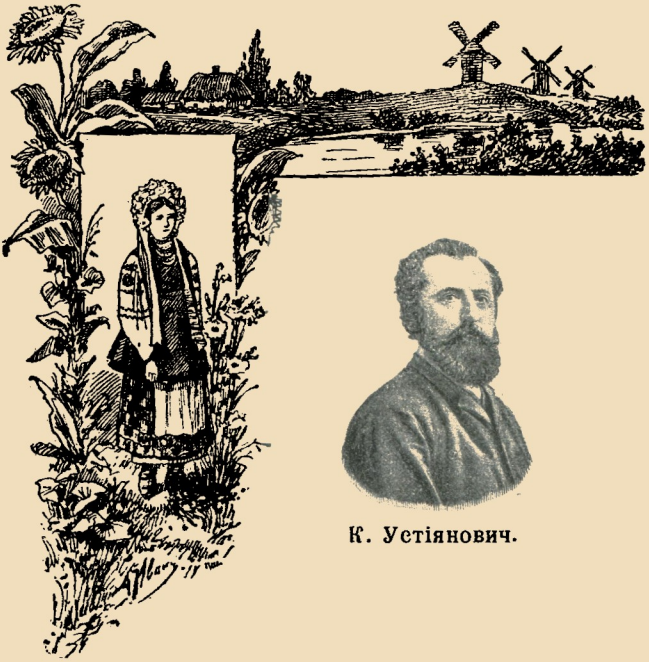

К. Устіянович.

* * *

Листям дубовим повита
Старая гусля лежала;
В ній голосниця розбита
І хвора струна в ній мовчала.
„Гей!—кличе май легкокрилий:
Встань, гусле! Пташка співає“,—
Гуслі ж і світ вже не милий,
Холод за серце стискає.
„Гей!—кличе слава блискуча:
Грай так, як перше нам гралось!..“
Дарма все... струна гримуча
В неї либонь вже порвалась.
„Гей!—кличе помста, гукає:
Гусле, до бою, до бою!
Нарід твій в ярма впрягають“—
І гусля зойкнула з болю.

Та тільки янгол любові
Зросив ій серце сльозою —
Й ожили струни—здорові,
І ллються пісні рікою.

К. Устіянович.

Танки бюрократів.

Вони танцюють на ножах...
Вони повинні танцювати,
Щоб стан ім любий затримати,
Але в серцях їх лютий жах.

Нікчемна помилка—і в тіло
Упьється враз холодна сталь.
Та танцюристів тих не жаль,
Бо танки ті—їх власне діло.

Ось підколовся з їх один...
Ось другий скрикнув, сполотнівши,
А третій, ніби занімівши,
Спинивсь на де-кілька хвилин...

І знов танцює... І надія,
Що, може, витанцює він
Собі і владу, й вищий чин,
Схолоде серце знову гріє.

Танцюйте, поки вдаре час,
І враз поглине вас безодня...
Це може статися й сьогодня,
Але не жаль, не шкода вас!..

М. Чернявський

Весною.

Тихо та любо на дворіі..
Вечір на землю спускається,
В небі займаються зорі,
Мла навкруги розстилається,—
Тихо та любо на дворі!..

Степ що-хвилини темніє,
Плине туман по-над річкою,
З-заходу край червоніє
Довгою дивною стрічкою,—
Степ що-хвилини темніє...

Ані шелесне у гаю!
Листя висить, не гойдається,
Змучене серце до краю
Вечером гожим впивається,—
Ані шелесне у гаю!

Співи лунають звабливі,
Ген покотили долиною...
Гетьте, думки полохливі,
Годі лякать домовиною,—
Співи лунають звабливі.

Смерти весною немає,—
Все росцвітає, пишається!
Сором тому, хто вбиває,
Хто над весною знущається,—
Смерти весною немає!

П. Капельгородський.

* * *

Жалібного на струнах не грай,
Мій єдиний, коханий мій друже!
І серденька мого не вражай,
Бо воно і без того недуже.

А утни мені пісню одну
І широку, й веселу, як воля,—
Щоб, почувши співочу струну,
Усміхнулась і мачуха доля.

Щоб спалахнув огонь у крові
І забилося серденько мляве,
Щоб роїлись заміри нові—
Стать до праці за чесне, за праве.

Сльози—неміч жіноча, слаба,
А нам треба розбуркати сили,
Щоб піднять того брата з могили,
Просвітить вікового раба.

Так не грай же сумного, не грай,
А заграй таку пісню завзяту,
Щоб долинула й в темную хату
І там жовч зворушила украй!

М. Старицький.

* * *

Нема в світі мілішого нам,
Як та воля, те любе кохання,
Життя вільне та вільне обрання;
За кохання життя я оддам,
А за волю оддам і кохання.

П. Грабовський.

До вязнів.

Не шліть на долю нарікання —
Вона до вас, як сон, прийде;
Ви право маєте на волю,
Насильство ката упаде!

Ви не кажіть — не можна жити,
Тюрма на вік задушить нас,—
Боріться! Скоро виймуть грати,
Не за горами волі час!

Ви молоді — надія серце
Ще вам зогріє, оживить;
Іще любови ясне сонце
Країну нашу освітить!..

М. Вдовиченко.

Певному другові.

Не на віки чорна хмара сонце заступила,
Не на віки сумна доля нас заполонила.
Не сумуй же, певний друже! долі кинь шукати!
Мені руку, моя сестро, дай! ходім блукати!
Вкупі глянем на світ білий, чи світло ж на йому
Може й доля одізветься серцю молодому.
Ходім, друже, ходім сестро, візьмемось за руки.
А як долі не знайдемо, то знайдемо муки...

Г. Кернеренко.

Перед грозою.

Хмари насунулись... Тихше!.. Довкола
Тіні химерні лягли,
Наче природи пресвітлеє чоло
Думи сумні повили.

Хмари темнішають... Тихше!... Що буде?
Сльози? благання? жалі?—
Мукою сповнені висохлі груди
Неньки святоі—землі.

Все притаілося... Тихше!... З грозою
Гучно гремітиме грім:
Душу знеможену збуде до бою
Покликом грізним страшним...

С. Черкасенко.

Студент.

В славнім місті Петербурзі,
Недалеко од Неви,
Із болота виглядає
Хата бідноі вдови.

Стара хата зо вдовою
Разом вік свій оджила,
Почорніла, похилилась
І в болото увійшла.

Увійшла по самі вікна...
В кганку сходи до сіней;
В сінях на бік похилилось
Двоє скривлених дверей...

І на-право—старій бабі
Смерть підписує патент,
А на-ліво—без копійки
Бьється з нуждою студент.

Зіма люта. Вітер свище;
Сніг по вікнах брязкотить;
Мороз душу обіймає,
Мороз тіло каменить.

А у хаті на постелі
У сурдуці і плащу
Сидить студент медицини
Другій місяць без борщу

І живіт— як гріб, запався,
Облізає голова...
І остання догоряє
Його свічка лойова.

І сидить він, поглядає
На похилену стіну...
Під стіною лежить череп;
Нема й кришки тютюну.

І стіння кругом чорніє...
Тільки лазять павуки,
Тільки сумно виглядають
Із шкалубин прусаки...

С. Руданський

Робітник.

Од рана і до вечора працює,
Без одпочинку на тяжкій роботі,
З утоми ані рук, ні ніг не чує
І закрутилась голова з турботи,

Але заледви бідний заробляє
На хліб щоденний той черствий родині,
І часто холод дошкульний гуляє
В убогій і нетопленій хатині.

А жінка і дрібнії, бідні діти
Те лихо мусять зносити, терпіти
І долі кращоі ім годі ждати.

Тяжкая праця однімає силу...
Роби аж поки ляжеш у могилу!..
І ніде порятунку ім шукати...

О. Коваленко.

Буруи.

Насупилось грізнеє море,
Бурýн за буруном іде,
На герць викликає він гори,
Сердито та грізно гуде.

Вщух вітер. І хвилі зрівняла
Ніч-мати пестливим крилом.
А гнівний бурун не вгаває—
Все бьється незборений сном.

У сонне, криштальнеє море
Вдивляється рання зоря,—
Безсонний бурун все говоре,
Все гірко когось докоря.

Устало веселеє сонце,
Розбіглась хмарок череда,
Всміхається море з-просоння—
А він все журливо рида.

Налинув вітрець і до хвилі
Приник з поцілунком палким,
Бурун до каміння німого
Підскочив а питанням гірким.

Так любо! Так світ ввесь раює!
Чого ж бо у час цей ясний
Під камінем плаче, сумує
Та квилить бурун навісний?

Та ж море—як воля просторе,
Як доля—хороше, ясне.
А він божевільний на горе
Кохає каміння тіснеі

Даремні твоі силкування:
Од віку байдужий до всіх—
Не схилиться він на благання,
Не вчує докорів твоіх...

Одлинь, безталанний, у море,
Ти змучивсь в даремній борні:
На морі багато простору,
Покинь ці каміння сумні!..

Дніпрова-Чайка.

Ще не вмерла Україна!

Ще не вмерла Україна і слава і воля,
Ще нам, браття молодці, усміхнеться доля:
Згинуть наші вороги, як роса на сонці,
Запануєм, браття, ми у своїй сторонці!
Душу й тіло
Ми положим
За свою свободу
І покажем,
Що ми, браття,
Козацького роду!
Гей, гей, браття милі,
Нумо братися за діло!..
Гей, гей, пора встати,
Пора волю добувати!

Ой, Богдане, Богдане, славний наш гетмане,
Нащо оддав Україну ворогам поганим?!
Щоб вернути ії честь, ляжем головами,
Наречемся України вірними синами!
Душу й тіло і т. д.

Спогадаймо тяжкий час, лихую годину
Й тих що вміли умирать за нашу Вкраіну
Спогадаймо славну смерть лицарства-козацтва,
Щоб не стратить марно нам свойого юнацтва!
Душу й тіло і т. д.

П. Чубинський.

ЧАСТИНА ДРУГА

МЕЛОДЕКЛАМАЦІЯ І ЛІРІКА

М. Вороний.

Легенда.

Дівчину вродливу юнак покохав,
Дорожче од неї у світі не мав.
Ой, леле!—у світі не мав.

І клявся, божився, що любить її
Над сонце, над місяць, над зорі ясні,
Ой, леле!—над зорі ясні.

„Тебе я кохаю. За тебе умру...
Оддам за кохання і неньку стару!..“
Ой, леле!—і неньку стару!

Та мила його не боялась гріха:
Була, як гадюка, зрадлива, лиха.
Ой, леле! – зрадиива, лиха.

Всміхнулась лукаво і каже йому:
„Не вірю, козаче, коханню твому."
Ой, леле!—коханню твому.

„Як справді кохаєш, як вірний єси,
Мені серце неньки живе принеси".
Ой, леле!—живе принеси.

Юнак мов стерявся: не йів і не спав,
Три дні і три ночі він десь пропадав.
Ой, леле!—він десь пропадав.

І стався опівночі лютий злочин:
Мов кат витяв серце у матері син..,
Ой, леле! – у матері син!

І знову до милої, з серцем в руках,
Побіг, і скажений гонив його жах.
Ой, леле!--гонив його жах.

Ось-ось добігає, не чуючи ніг...
Та раптом спіткнувся і впав на поріг.
Ой, леле!—і впав на поріг.

І серденько неньчине кровью стекло
І ніжно од жалю воно прорекло.
Ой, леле! – воно прорекло.

В-останнє озвалось до сина в ту мить:
— „Мій любий, ти впав... Чи тебе не болить?"
Ой, леле!—тебе не болить?

М. Вороний.

Чумаки-Ночліжане.

По-над шляхом ночліжане
Чумаки постали,
Полягали, та не спали,—
Мовчки сумували.

Небо темнє; ані місяць
Не світив, ні зорі.
Поле тихе та понуре,
Мов туман на морі.

Хто проіде—не видати:
Промайне марою.
Стогне, квилить і голосить
Дзвоник під дугою.

Казанок про-між возами
Над багаттям мріє;
Вьється вгору з димом пара:
Вітерець не віє.

Сивий дід вусами світе,
Таганка пильнує,
І, насупившись, унукам
Чабака готує.

По стерні пустопаш ходять
Сиваки та Гливи,—
Ремикають круторогі,—
Нехай будуть живі,

„А подайте глас, хлопята!
Чого поніміли?
Потомились у дорозі,
Чи посиротіли?“

І сопілочка до діда
Стиха промовляє...
Один голос... другий голос—
І ввесь кіш співає.

Оживають давні предки
З давніми словами,
Випливають з того світу
Діди за дідами.

І вливається дух віщий
В душі молодіі,
І вселяються у серце
Почуття святіі.

П. Куліш.

Маленька пісня.

Лети, моя пісне, маленькая ти!
Лети, моя пісне, лети та лети!
Лети, бо ти вільна, лети, бо смутна,—
А смуток як промінь, як співів луна,
Скрізь може літати. В краіну чужу
Неси моі думи, куди я скажу
Хоч ніч, як могила, хоч місяць у млі,
Хоч зорі не світять, все спить на землі,
Лети, моя пісне, і вільна й смутна!
Як промінь од зірки, як співів луна,
Скрізь будеш літати. В краіну чужу
Неси моі думи, кому я скажу.
Тобі я сказала... Хоч ніч облягла,
Хоч зорі не світять, хоч стелеться мла,
Хоч сон скрізь царює—не сплять ще вони;
І стиха, тихенько ти ім задзвени.
Дзвени, моя пісне, у тиші німій,
То вчується зразу там голос ім мій,
Та глянуть у вічі ім очі моі...
Лети, моя пісне, в далекі краі!

Надія Кибальчич.

Весняна розмова.

Весна вже на дворі. І гріє, і світе
Ласкавеє сонце.
Весняне повітря потоками лине
У хатнє віконце.

Бігаймо з хатини! Яка ж то принадна
Лука молоденька!
З сусіднього гаю летять чарівницькі
Пісні соловейка.

Привільно несе течія-дзюркотонька
Прозорую воду,
Журчить—повідає чудовую казку
Про дівчину-вроду.

Вітрець подиха, розливає нам силу
Новітню по крові.
З фіялки й конваліі пахощі дишуть
І звуть до любові.

І сонце, й лука, й течія, й соловейко,
І вітер, і квіти—
Вмовляють і кличуть: „Кохати!.. Любити.
Кохати!... Любити!..“

— Любити... кохати... О, ні! не для мене
Обійми жіночі!
Ні в зіму, ні в весну мене не прибавлять
Жіночіі очі.

Запашне повітря та вітер весняний
Зовуть до коханняя?!
Це легіт для тебе, мені ж він доносить
Мужицькі стогнання.

Тобі про кохання тороче фіялка
Й південнії квіти...
Мені ж вони шепчуть: „мужик безталанний
Без хліба й освіти.“

Тобі дзюркотонька нагадує любку...
Немов на наругу,
В ній бачу я тільки мужицькії сльози
Та вічную тугу!

Нехай соловейко верзе про кохання...
Дурненька пташина!
У мене коханка, у мене є любка —
То рідна країна.

До неї горнуся, її поцілунком
Упьюсь до сконання...
О, друзі! чи є що на світі солодше
Од цього кохання?

А. Кримський.

Смутні картини.

У богіі ниви, убогіі села,
Убогий, ошарпаний люд...
Смутніі картини, смутні, невеселі,
А инших не знайдеш ти тут.

Не став би дивитись, хотів би забути,
Так сили забути нема!—
То рідніі села, то рідніі люде,
То наша Вкраіна сама.

Б. Грінченко.

У волинській стороні.

У волинській тихій стороні
В церкві кобза висить на стіні;
Сотню літ вже висить сумно,
Мов не кобза, але трумно,
Де спочили давніі пісні.

Стародавній запорожський лад
Дав тим давнім пісням дивний склад;
І дала ім силу слова
Голосна Дніпрова мова;
Дивувавсь пісням тим Цареград.

А коли озвалися, як грім,
То й Варшава дивувалась ім.
Жовті Води стали в крові
Од крівавоі іх мови,
Що нагнала добре жаху всім.

Бо ж і сила в тих пісень була!
Все з завзяттям лицарів росла,
Поки з славою могила
Іх собою не покрила,
Поки кобза в церкву не зайшла.

Нема того, хто б з грудей своіх
Кобзі сили уділити міг,
Тоі сили, що несла на море,
Тоі сили, що борола горе,
Що з ярма нас визволяла всіх.

У волинській тихій стороні
В церкві кобза висить на стіні;
Сотню літ вже висить сумно,
Мов не кобза, але трумно:
Встаньте з трумна давніі пісні!

В. Щурат.

Співанка.

(З Гейне).

Ти несись, мій спів, з мольбою,
В небо долітай.
Потай легкою ходою
Вийди, мила, в гай.

У гаю шумить невпинно
Листя в пізній час;
Там ніхто, моя дружино,
Не почує нас.

Слухай, як гремить, стихає
Пісня соловья;
То він милу викликає
Молить, як і я.

В пісні тій любов палає
І мольба сумна,
І на душу навіває
Рій думок вона.

Не впиняй же ти любови,
Серцю волю дай,
І на тихую розмову
Вийди, мила, в гай.

В. Александров.

О. Маковей.

Сон.

Тихий сон по горах ходе,
За рученьку щастя воде.
І шумлять ліси вже тихше,
Сон малі квітки колише.
Спіть, мої дзвіночки сині,
Дикі рожі в полонині!
Не шуміть, ліси зелені,
Спати йдіть, вітри студені!
Квітоньки хай сплять здорові,
Хай ім сняться сни чудові,
Аж на небі зазоріє, —
Сонце іх малих зігріє;
І зігріє, поцілує,
І світами помандрує...
Тихий сон по горах ходе,
За рученьку щастя воде.

О. Маковей.

Журба.

Стоіть гора висока,
По-під горою гай,
Зелений гай, густесенький,
Неначе справді рай.

Під гаєм вьється річенька,
Як скло, вода блищить;
Долиною зеленою
Кудись вона біжить,

Край берега, у затишку
Привязані човни;
А три верби схилилися,
Мов журяться вони,

Що пройде любе літечко,
Повіють холода,
Осиплеться іх листячко,
І понесе вода.

Журюся й я над річкою...
Біжить вона, шумить,
А в мене бідне серденько
І мліє, і болить.

Ой, річенько, голубонько!
Як хвилечки твоі
Пробігли дні щасливіі
І радощі моі...

До тобе, люба річенько,
Ще вернеться весна;
А молодість не вернеться,
Не вернеться вона!..

Стоіть гора висока,
Зелений гай шумить:
Пташки співають голосно,
І річечка блищить.

Як хороше, як весело
На білім світі жить!..
Чого ж у мене серденько
І мліє, і болить?

Болить воно та журиться,
Що вернеться весна,
А молодість... не вернеться,
Не вернеться вона!

Л. Глібов.

На озері.

Верболозом, осокою
Молодою
Плесо озера ясне
Огорнулося і сяє,
Вигравае
В сяйві сонця, мов шкляне.

І пливуть по ньому хмари,
Мов примари,
Сніжно-білі, осяйні,
Усміхаються і линуть,
Ніби гинуть
У прозорій глибині.

Так в душі моій спокійній,
Тихо-мрійній
Образ любий твій встає
І небесною красою,—
Чистотою
Вабить серденько моє.

М. Вороний.

Вона умерла.

Вона умерла! Слухай! Бам! Бам-бам!
Це в моїм серці дзвін посмертний дзвоне.
Вона умерла! Мов тяжезний трам,
Мене усього щось до долу клоне.
Щось горло душить! Чи моїм очам
Погасло світло?.. Хто це люто гоне
Думки з душі, що в собі біль заперла?
Сам біль! Вона умерла!.. Вмерла!.. Вмерла!..

Ось бач, ще рожі на лиці цвітуть
І на устах красніє ще малина...
Та цить! І подихом одним не труть
Її! твоіх бажань це домовина.
Бам-бам! Бам-бам! Далеко, зично чуть
Цей дзвін... Припадь і плач, немов дитина!
Це ж твоіх мрій заслону смерть роздерла,
Розбила храм твій! Цить! Вона умерла!...

І як це я ще досі не здурів?
І як це я гляжу і не осліпну?
І як це досі все те я стерпів,
І у петлю не кинувся коніпну?
Аджеж найкращий мій огонь згорів!
Аджеж тепер по-вік я не окріпну!
По-вік каліка!... Серце гадь пожерла,
Сточила думи всі!.. Вона умерла!..

Лиш біль страшний, пекучий в серці там
Сповняє все, усю мою істоту
Лиш біль і це страшенне: бам, бам! бам, бам!
А сліз нема, ні крові, ані поту.
І меркне світ довкола... і я сам
Лечу кудись в бездонну стужу й слоту...
Ридать... Кричать...—та горло біль запер...
Вона умерла!..—Ні, це я умер...

І Франко.

Серед праці.

Серед праці на світ я родився,
Серед праці тяжкої зростав,
І під нею, мов лист, я хилився,
І даремне спочинку благав.

Немов раб, що приковані руки
До залізної тачки, стогнав,
Переносив пекельнії муки
І часами шалено ридав.

Вся душа замирала од болю,
І в роспуці тяжкій я конав,
Але серце все рвалось на волю...
Та, чи прийде вона, я не знав.

А принадніі мріі літали
І несли, куди сам я бажав...
Але швидко мене покидали,
І я знову один сумував.

На роботі ростратив я силу,
І всю молодість їй я оддав.
На роботі я ляжу й в могилу,
Не знайшовши того, що шукав.

О. Коваленко.

Забудь мене!

Забудь мене, дивись байдуже,
Як я поволі з туги вяну,
І не питай мене, чи дуже
Ятряться в серці давні рани.

Хіба ти винна, що недоля
Між нас поклала яр розлуки?
Кого розлучить люта доля,
То як йому бажати злуки?

Забудь, не плач, що ти не в силі
Отерти сліз з очей каліки;
Вони самі присхнуть в могилі...
Забудь мене, забудь на віки!..

П. Карманський.

З тюремних мотівів.

Із нашої муки, із нашого горя,
Хвороби й неволі
Згартується сила, що лихо поборе
Для кращої долі.
Мені оця думка немов одчиняє
Замкнутіі двері,
Мені оця думка журбу розганяє,
Що владна тепера.
Мені оця думка все втішне говоре...
Й мені так здається,
Що з нашої муки, із нашого горя
Та воля скується

Надія Кибальчич.

Світає.

Давно північ вже минула...
Я прокинувся у сні.
Чую—наче забреніли
Старі гусла на стіні.
Тихо, тихо гук злітає:
„Скоро день – кругом світає!“

Давно північ вже минула,
Сплять і гори, і яри,
Тільки вітер понад морем
Повіває з-за гори;
Шепче нишком—гук злітає:
„Скоро день—кругом світає!“

Давно північ вже минула,
Ні чичиркне по землі.
Божа пташка стрепенулась
На калині, у гіллі;
Тьохка – ранок, бач, вітає:
„Скоро день—кругом світає!“

Скоро день—кругом світає,—
Годі ж спати, краю мій!
Розганяє чорні хмари
Промінь сонечка ясний,
Він загляне в недра темні,
Скарби виявить таємні.

П. Грабовський.

Орел.

В напоєній світлом небесній блакиті
Високо, далеко десь плине орел.
Туди прудкокрилій стріли не злетіти,
Туди не піднятись і гомону сел.

Росправивши крила в повітрі плавкому
Поважно він плине, крилом не здрігне.
Купається, вільний, в промінні ясному
На сонце погляне—глядить, не зморгне,

Коли б мені крила, та крила орлині,
О, як би я сміло одвідсіль злетів!
Обридло нудитись в цій земній країні,
Рвуть душу і сльози, і співи братів.

М. Чернявський.

Кедр.

В холодній та дикій північній пустині,
Де бурям і впину нема,
Там кедр одинокий на гірній вершині,
Обсипаний снігом, дріма.

І бачe у сні він далеку країну,
Де сонечко сходе святе;
Сумна й одинока на цілу долину
Там пишная пальма цвіте.

В. Александров.

Олена Пчілка.

Прощання.

Прощай, моя люба, прощай, моя мила!
Подай мені руку твою!
Прийми ж ти, голубко моя сизокрила.
Останнюю сповідь мою:

Мандрую, кохана, в непевну дорогу
В тяжку, невідомую путь;
Судилось здобути мені перемогу
Чи ранньою смертю заснуть?..

Хай буде, як буде! Не маю вертатись
Назад з того шляху, що взяв,
Не маю тії корогви одцуратись,
Що вільно і щиро обрав.

Жили ж поривання й надії палкії
У нас, моя вірна, в обох,—
Ми щирую віру і думи святії
З тобою кохали удвох;

Чи треба ж казать, що тебе не забуду?
Нехай не турбується серце твоє!
З останнім диханням хіба я позбуду
І думи й кохання моє!

Прощай! Хай очей твоїх ясне сіяння
Просвітить непевную путь,
Хай любі стискання руки, цілування —
Не жаль, а одвагу дають!

Олена Пчілка.

Переспів.

Дивилося небо у тихеє море
Одбито багато зірок там було.
Журилося небо, що ясні зорі
Мінливеє море собі узяло.

Дивилося море на зоряне небо
І все сумувало, журилось воно,
Що яснеє небо забрало до себе
Ті ясні зорі, жадані давно...

Надія Кибальчич.

До моря.

Чолом тобі, синє, широкеє море!
Незглибна безодне, безмежний просторе,
Могутняя сило,—чолом!
Дивлюсь я на тебе—і не надивлюся,
Думками скоряюсь, душею молюся,
Співаю величний псолом.

Міцне, необорне!.. Ні грому ні хмари
Не страшно тобі, не боішся ти кари,—
Само собі висший закон!
Звабливе, роскішне! В тобі й раювання,
І мрія солодка, і втіха кохання,
І любий та лагідний сон...

Прийшов я до тебе змарнілий та бідний,
Проте ж не чужий, але близький та рідний,
Тобі бо іздавна я свій.
І ось я з тобою душею зливаюсь,
В просторі блакитнім на хвилях гойдаюсь,
Втопаю в бездоні твоїй!..

Як ти неосяжне, хистке, таємниче,
Як ти чарівливе, як ти бунтівниче,
Така ж і душа у співця;
Тому і до тебе вона так прихильна,
Що пут і кайданів не зносить, і вільна,
Бурхає, як ти, без кінця.

М. Вороний.

Ворожіння.

Петрівочка-нічка тепленька-ясненька;
Мов жемчугом сипле од місяця, ненько!
В воді круглолиций пливе-поринає.
В саду соловейко голосе-співає.
Рибалочки плавлють з огнем під погоду,—
І тихо-тихенько несе річка воду.

Ось пісня дівоча дзвенить-розляглася,
Огнем над водою земля зайнялася:
Вродливі на воду віночки пускають;
Човни з дівоньками під сяєвом сяють;
Пускають—ворожать про щастя й пригоду,—
І тихо-тихенько несе річка воду.

„Віночку мій любий, рясний, зелененький!
Пливи за водою, мов човник легенький;
Скажи, яка доля обом нам судилась:
Чи буду я в парі, із ким полюбилась?“
І дивляться в воду на пишную вроду,—
І тихо-тихенько несе річка воду.

„Красо моя, вродо! яка твоя доля?
Чи щастя судилось тобі, чи недоля?..“
З піснями і жарти, і регіт, і крики:
Кому з вінка втіха, кому жаль великий.
„Втону, як вінок мій, далеко од роду...“
І тихо-тихенько несе річка воду.

„Світи, білолиций, ясненько-гарненько!
Пливи, мій віночку, по річці струмненько!
Пливи, не крутися і вирви не бійся,
У морі, в любові в коханні втопися!..“
Жартують, віщують, питають природу,—
І тихо-тихенько несе річка воду.

П. Куліш.

Штука штук.

(З. Г Роллєта).

Ми знаємся на штуці штук,—
Це штука співаків.
Чи світло зорь, чи запах лук—
Все виразить наш спів.

Шум вітру, гамір хвиль шумних,
Біль серця, щастя рай—
Все в нас пливе з грудей співних,
Як соняшний ручай.

Для скритих мрій слова знатні
Є в нас у кожний час
І що кому лиш сниться в сні,
Те явне є для нас.

І все, що тисяч серць гнітить,
Мов сумерк навісний,
Те виявить у пісні в мить
Лиш спів наш голосний.

В. Щурат.

* * *

Минулися літа моі, літа молодіі;
Іде старість тихесенько, морозить надіі.
Остигає кров юнацька, думка умирає,
Тільки серце ще тріпочесь—любитись бажає.

Шкода праці! Хто під зіму зацвіте квітками,
Тому дружба на весіллі—мороз із снігами.
Усе має свою пору,—опізнивсь, паничу!..
Вже дівчина-домовина тебе к собі кличе.

К. Устіянович.

Дйте бо жить.

В чарах кохання моє дівування
Хочу я вільно, як пташта, прожить.
Вільне обрання і вільне кохання,
Серденьку воля, як хоче, любить!..
Шкода й розмови; святої любови
Силою в серце не можна вложить.

Поки шовкові чорнітимуть брови,
Дайте бо жить мені, дайте бо жить!

Той мені шепче, той руки цілує,
Той тут навколюшки смирно стає,
Той мені вірші любовні віршує,
Той аж поклони, мов Богові, бье...
З них же один мені бачиться всюди,
До одного тільки серце лежить...

Поки горять моі полумям груди,—
Дайте бо жить мені, дайте бо жить!

Нащо питати, якого кохати?—
Серденько зразу вгадало само.
Нащо шукати, который багатий?—
Там, де багатство, там певне ярмо...
Ненька зітхає, а батенько лає,
Слава недобра про мене біжить...

Суд, пересуд... Але все те минає,—
Дайте бо жить мені, дайте бо жить!

Що тут і батько, і рідная мати?
Що тут всі родичі? Що увесь мир?
Все мені байдуже! Годі й казати—
Байдуже глум і людський поговір!
Серденько бьеться і ниє, і рветься
В грудях гарячих пала і дріжить...

Поки аж молодість красна минеться,—
Дайте бо жить мені, дайте бо жить!

Ц. Білиловський.

* * *

Пяніть себе, чим хочете, пяніть!
Чи правдою і добрими ділами,
Чи кривдою і тяжкими гріхами
Впивайтеся, як хочете ви жить!

Впивайтеся високими думками,
Вино кохання пийте кожну мить,
Щоб голову і серце звеселить,
Щоб не ридать крівавими сльозами.

Впивайтеся, бо тільки пяні очі
На божий світ дивитися охочі:
Тверезому не можна втішно жить;

Тверезому не світять ясні мріі,
Не гріє сонце правди і надіі!..
Пяніть себе, чим хочете, пяніть!

М Славінський.

Ліки.

Світ білий од сонечка грає,
Світ Божий життям ввесь кипить,
А мучене серце бажає
Лиш смирти,—цурається жить...

Світ Божий зірками пишає,
Його присипляє весна,
А темнеє серце страждає
І ночі конає без сна.

Крізь соняшний радісний промінь
Я бачу той погляд сумний,
Крізь гамір байдужний та гомін,
Я чую той крик болізний;
І в синіі зоряні ночі
Він спати мені не дає,
Росплющує втомлені очі,
Роботу думкам завдає.
Не можу я спати, устану,
Роскину повсюди думки:
А ну ж, може зілля дістану
Цілити оті виразки?
Піду я в степи по травицю,
У ліс по коріння піду
Сцілющу шукати водицю
У нетрі подамсь, і знайду!
Знайду я, наллю нею зілля,
Я слово скажу чарівне,
Теплом свого серця зігрію
Те чисте пиття помішне.
У кубок ясний, кришталевий
До краплі я виллю пиття —
Нехай воно зроде на-ново
Потрощене горем життя.
Цить! Треба ступати злегенька:
Несу я пиття чарівне,
Нам сцілиться хворе серденько —
Воскресне знов чисте, ясне,
А що як отрути—не ліки
Зварила помилкою я?..

Дніпрова-Чайка.

П. Карманський.

Як побачиш сліпця.

Як побачиш сліпця, що край шляху пристав,
І трівожно шукає дороги,
Приступи, роспитай і на путь його справ,
Розясни йому хвилі трівоги.

Глянь—це я. Морщина поорала чоло,
Буйний волос инеєм укрився;
Провалилось життя, мов з водою пішло,
Завчасу я журбою упився.

Із потоку життя я знімав рамена
І благав на колінах підмоги;
Але ти перейшла, мов царівна грізна,
І лишила мене край дороги.

Рік за роком минав, я в роспуці ридав,
А з сльозами я виплакав очі,
І тепер я ослаб, серед шляху пристав,
Серед тучі, і громів, і ночі.

Ти могла мене знять по-над земські світи
І зробить самим Ікаром богом...
А тепер я сліпцем волочусь без мети,
А мій лан спочиває облогом.

Приступи, подивись і на путь мене справ,
Розясни мені хвилі трівоги! —
Я втомився, ослаб, серед шляху пристав
І трівожно шукаю дороги.

П. Карманський.

„Палімпсест".

Коли в манастирях був папірусу брак,
Ченці з рукопису старе письмо змивали,
Щоб написати знов тропар або кондак,
І „палімпсестом" той рукопис називали.
Та диво! час минав—і з творів Іоанна
Виразно виступав знов твір Арістофана.

Коханая! Душа моя—той палімпсест.
Три роки вже тому, твій образ чарівливий
І усміх лагідний, і голос твій, і жест
В душі я записав,—зворушений, щасливий.
І хоч виводив час на ній своє писання,—
Твій образ знов повстав, і з ним моє кохання!

М. Вороний.

Сон.

Той сон чарівничий приснився весною
Він снився в ту пору, як вишні цвіли,
Земля покривалась травою рясною,
І пахло вербою, і жаби гули;
Як з ласкою тихо, несміливо, ніжно
Горнулись до цвіту листи молоді,
І роси сіяли, мінилися ріжно,
І зоряне небо світилось тоді.
Той сон був, як мрія, як хмарка летюча,
Що вітер повіє—і зникне вона.
Я сном тим раділа, нічого не ждучи:
Я знала, що з цвітом мине і весна.
Мій сон був прозорий, як скалка кришталю,
Її не займала людськая рука.
Я суму не знала, жахалася жалю...
Була моя мрія химерна така.
Промінчасті зорі у небі тремтіли,
Ізнизу од річки, де мріло село,
І щебет і гомін, і співи летіли,
Їх хвилею тихо повітря несло,
Десь огник зорівся зорею ясною,
Од співів пташиних луною йшов дзвін...
Той сон чарівничий приснився весною
Й туманом сріблястим розвіявся він.

Надія Кибальчич.

* * *

Не росцвівши, квіти зжовкли,
Ясний промінь сонця згас,
В серці хворім струни змовкли,
Що бреніли якийсь час.
Підломились буйні крила,
Думка з місця не руша,
Зникла зірка, що десь мріла,
Занудилася душа.
Не сміюсь я та й не плачу—
Тихий сум мій давній друг.
Молоду завзяту вдачу
Підтинає злий недуг
Смертю дишуть хмурі стіни...
Де не глянеш—скрізь межа...
Тільки голос з України
Мою тугу розважа.

П. Грабовський.

Ein Lied ohne Klang.

Якби моі думи німіі
Та піснею стали без слова,
Вони б тоді більше сказали,
Ніж вся моя довга розмова.

Якби моі думи німіі
На струни проречисті впали,
Зайшлись би плачем тіі струни
І сміхом дитячим заграли.

Мов хвиля морська в сумну бурю,
І темна, й блискуча, й раптова,
І сонцеві рідна, й безодні
Була б моя пісня без слова.

Важке побережне каміння
Зрива переможнеє море;
Невже переможная пісня
Важкого жалю не поборе?

Невже моя пісня не хвиля?
Ой, леле! Даремні питання...
Німі мої думи, а руки
Дають лиш німіі стискання.

Леся Українка.

Озриєць.

(З Гейне).

Кожним вечором царівна,
Дивно-гарноі уроди,
Похожала близь фонтана,
Там, де плещуть ясні води...

І що вечір близь фонтана
Молодий стояв невольник,
Там, де плещуть ясні води...
Він марнів-марнів, бездольник.

От, як стій, колись царівні
Забажалося спитати;
„Як зовуть тебе, молодче?
Хто ти родом? звідкіля ти?“

Одказав на те невольник:
„Махамедом прозивають.
Я з Ємену, з племя Озрів,
Що з любови помирають.“

А. Кримський.

Косарі.

Ще роса з житів не спала —
Ми взяли бруски й клепала
І з зорі

Гострим коси, в ручку йдем;
Колос під ноги кладем
До зорі.

Пройдем гони, другі й треті,
А жита, як очерети,
Не пробьєм;
Тягнем коси—так блищать,
Вдарим в жито—аж бряжчать,

Ми все йдем.
Жовте жито переспіло,
Тим і спину надломило,—
Аж болить;
Нуте ж, нуте, косарі,
Недалеко до зорі —
Потягніть!

День заходе, сонце сяде,
Кашовар таган наладе
Над огнем;
Сядем ми до казана.
Поімо куліш до дна
Й оддихнем.

На покоси впали роси,
Не бряжчать об жито коси
На ланах;
І до ранньої зорі
Всі заснули косарі
На стернях.

Я. Щоголів.

Три дороги.

В чистім полі на роздоллі вітер завиває;
Сидить козак на роспутті та думку гадає.
Три дороги простяглися у широкім полі;
А в козака думка така: йти шукать долі.
Три дороги... котру вибрать? Де щастя, де горе?
Козак в полі—як той човник без весельця в морі.
Доле, доле! Якби то знать, де тебе шукати!
Світ широкий, люде мовчать, а шляхів багато!
В чистім полі на роздоллі буйний вітер віє;
У долині за байраком вороння чорніє.
Лежить козак у долині, одпочив, не плаче...
А вороння клює, щипле личенько козаче.

П. Кузьменко.

На позичений мотів

Переспів.

Я боюся тобі росказать про любов...
Бо вітер, почувши, здається,
Злякається дуже страшних моїх слов
І бурею геть понесеться.

Я боюся тобі росказать про любов...
Бо море те, може, почує
І дуже злякавшись, підніметься знов
І в хвилях страшних забушує.

Я боюся тобі росказать про любов...
Боюсь я тебе налякати,
Боюсь, що почувши, загра в тобі кров—
Боюсь твоє серце порвати.

Г. Кернеренко.

* * *

Я молилася я, й сподівалася я—
Чи не гляне хоч раз любо доля моя...
І минали літа—дожидала ії,
Та даремні були сподівання моі.
Не діждалася я... І минули літа—
В серці пустка німа, я тепер вже не та!..
На роботі тяжкій звікувала життя—
Воно марно пішло, все пішло без пуття.
І недоля моя й досі давить мене,
І та праця тяжка стан недужий мій гне,
І вже сліпнуть од сліз очі карі моі,
А все долі нема—не діждалась ії!..
Ні родини нема, ні дружини нема!
Світ широкий усім, а мені він—тюрма!..

Б. Грінченко.

До пісні.

О, пісне блаженна, о, пісне крилата,
Лети над землею, дзвени і зови
До світу, до сонця із темряви брата,
Надію у серці йому оживи!

Сумує безсмертна душа чоловіча,
Немає ій сонця, просвітку нема...
Збуди ж ії, сило пісень чарівнича,
Скажи, що світ Божий—не склеп, не тюрма!

Хто в силі на душу скувати кайдани?
Хто дух наш безсмертний згасити здола?..
О, пісне небесна, розвій же тумани,
Хай дня не змагає іх темрява, мла!

М. Чернявський.

Леся Українка.

Ритми.

Хотіли б я уплисти за водою,
Немов Офелія уквітчана, безумна.
За мною вслід плили б мої пісні,
Хвилюючи, як та вода лагідна,
Все далі, далі...

І вода помалу
Мене б у легкі хвилі загортала,
Немов дитину в тонкий сповиток,
І колихала б, наче люба мрія,
Так тихо, тихо...

Я ж, така безвладна,
Дала б себе нести і загортати,
Пливучи з тихим, ледве чутним співом,

Спускаючись в блакитну ясну воду
Все глибше, глибше...
Потім би на хвилі
Зостався тільки одгук невиразний
Моіх пісень, мов спогад, що зникає,
Забутоі баллади із давніх часів...
В ній щось було таке смутне, кріваве...
Та як згадати? Пісня та лунала
Давно, давно...
А потім зник би й одгук,
І на воді ще б колихались тільки
Моі квітки, що не пішли за мною
На дно ріки. Плили б вони, аж поки
В яку сагу спокійну не прибились
До білих водяних лілей,—там стали б...
Схилилися б над сонною водою
Берез плакучих нерухомі віти;
У тихий захист вітер би не віяв:
Спускався б тільки з неба на лілеі
І на квітки, що я, безумна, рвала,
Спокій, спокій...

Леся Українка.

Хмари.

Сунуться, сунуться хмари,
Темні, брудні,
Наче злих фурій отари,
Мов ті привиддя, страшні.
Вітер гуде, завиває,
Гілля зелене ламає,
Цвіт молодий обриває—
Цвіт на весні.

„Сонечка, сонечка з неба,
Світла й тепла!
Жити нам, житоньки треба!..
Весно... ти нас завела...“
Туже зелена діброва,
Плаче травиця шовкова,
Хилиться квітка чудова—
Квітка мала.
Сунуться, сунуться хмари—
Думи сумні.
Де ж ви поділися, чари,
Мрії щасливі, ясні?
Чи вже вам більш не рясніти,
А чи, як зірвані квіти,
Вянути тільки й марніти
В серці на дні?

М. Вороний.

Вічні звуки.

Замовкла бандура, покояться струни—
Покрив їх нанесений порох,
Ні звуку не чути, лиш тихії луни
Бренять, мов оддалений шорох.
Лиш тихії луни у темряві ночі,
Мов голос молитви святої,
Пливуть в моє серце і серце тріпоче,
Як скроплене листя росою.
Замовкла бандура, лишилися звуки
Рукою майстерною злиті,
І гоять на серці пекучії муки,
І мрії скропляють розбиті.
О, звуки величні! вам смерти немає,
Хоч вмер ваш творець незабутній,
Ви з нами до віку, бо те не вмірає,
Що витворив геній могутній.
Насунуться хмари з страшними громами,
Завіють оркани північні,
А тихії звуки все будуть над нами
Бреніть, незаглушені, вічні...

Ів. Федорченко.

Коло колодізя.

Нагулялося по небу
Весняному сонце,
Зазирає на добраніч
У низьке віконце.

І промінячком угору
Огняним стріляє;
Хрест на церкві ростопленим
Золотом сіяє.

Закотилося, сховалось
За степи, за море;
По-над морем кров палає,
Хмара хмару боре.

Стало темно по садочках;
Тихо пил сідає,
І село у прохолоді
Ніби оживає.

Обливаючись червоним
Світлом од заходу
Із колодізя дівчата
Набирають воду.

Чорнобриві-уродливі,
Всі в квітках дівчата;
Мов ясні принадні зорі,
Грають оченята.

Щебетання, реготання
Оддалеки чути;
Без пісень, без жартів, сміху
Нема ні минути.

П. Куліш.

Чогось так сумно...

Чогось так сумно... Повиті млою,
Стоять в задумі струнке тополі;
З вершин Бескида пливе росою
Вівчарська пісня,—а тут на долі
Чогось так сумно...

Чогось так сумно... З гробів несеться
Якесь таємне сумне квиління;
Співають півні, і серце бється:
Скінчиться швидко моє терпіння?
Мені так сумно!..

Чогось так сумно... Посеред лугу
Снуються мари, а в темнім борі
Пугач заводить тужливо: Пугу!
Розлився сумерк, померкли зорі—
Чогось так сумно...

П. Карманський.

Українська мелодія.

„Ні, мамо, не можна нелюба любить
Нещасная доля із нелюбом жить.
Ой, тяжко, ой важко з ним річ розмовляти...
Хай лучче я буду ввесь вік дівувати!"

Хіба ж ти не бачиш, яка я стара? —
Мені в домовину лягати пора...
Як очі закрию, що буде з тобою?
Останешся, доню, одна сиротою!

А в світі якеє життя сиротї?—
І горе, і нужду терпітимеш ти...
Я, дочку пустивши, мовляв, на поталу,
Стогнать під землею, як горлиця, стану.

„О, мамо-голубко, не плач, не ридай,—
Готуй рушники і хустки вишавай:
Нехай за нелюбом я щастя утрачу—
Ти будеш весела, одна я заплачу...“

Ген там, на могилі, хрест Божий стоїть,
Під ним рано й вечір матуся квилить:
„О, Боже мій милий, що я наробила?
Дочку, як схотіла, із світа згубила!“

Є Гребінка.

* * *

Акації білі... Таємні розмови,
Повні весняної мрії й любови;
Шемрання тихе в садку...

Щось тихо шепоче, шаліє і хоче
Віі шовкові твої покорити
Зоряній нічці і сну.

Солодкі зітхання, і подих кохання,
Й темнії віти тобі говорити
Будуть про любку палку

Не слухай речей їх! не слухай любови!—
Осінь замінить палкіі розмови,
Горе украде весну!...

Христя Алчевська.

З Альпів

Ой, там моє серце,—не тут на горах...
Ой, там, на Вкраіні, в безкраіх степах,
В степах на могилах вподобало жить,
Де здавна покоіться, тихо лежить
Батьків моіх слава і лицарів прах.

Ой, там моє серце на нивах, полях,
Ой, там моє серце в густеньких садках,
Де пташка щебече удень і вночі,
Співає дівчина, по воду йдучи,
У плахті червчатій, головка в квітках.

Ой, там моє серце, де лірник співа
Про те, як живе безталанна вдова,
Де в полі за плугом козак-хлібороб
Працює, гукає на воликів:—„соб!“
І сипле він злото, ним землю вкрива.

Ой, там моє серце, де Божий мов рай,
Стоіть над Дніпром зеленесенький гай;
А близько край гаю та коло Дніпра
Висока могила; вона озира
Свій рідний, коханий, занедбаний край...

Ой, там моє серце... Хоч тут на горах
Живу я й тиняюсь по вічних снігах,
Та що б я не бачив, і що б не найшов,
І де б я не був, і куди б не пішов,
А все моє серце у рідних степах!

Ц. Білиловський.

Виклик.

Ніч яка, Господи, місяшна, зоряна!..
Ясно, хоч голки збирай...
Вийди, коханая, працею зморена,
Хоч на хвилиночку в гай!

Сядем укупі ми тут під калиною—
І над панами я пан...
Глянь, моя рибонько,—срібною хвилею
Стелеться полем туман;

Гай чарівний, ніби промінням всипаний,
Чи загадався, чи спить?
Он на струнків та високій осичині
Листя пестливо тремтить;

Небо незміряне всипано зорями—
Що то за Божа краса!
Перлами-зорями теж під тополями
Грає перлиста роса.

Ти не лякайся-но, що свої ніженьки
Вмочиш в холодну росу·
Я тебе, вірная, аж до хатиноньки
Сам на руках однесу

Ти не лякайсь, що замерзнеш, лебедонько:
Тепло—ні вітру, ні хмар...
Я пригорну тебе до свого серденька,—
А воно ж палке, як жар.

Ти не лякайсь, аби тута підслухали
Тиху розмову твою;
Нічка поклала всіх, соном окутала —
Ані шелесне в гаю!

Сплять вороги твої, знуджені працею,—
Нас не сполоха їх сміх...
Чи ж нам, окривдженим долею клятою,
Й хвиля кохання—за гріх?

М. Старицький.

В. Пачовський.

Жайворонок.

Я молодий, веселий птах,
Лечу, як вітер, в небесах—
З пісень моіх все лллється сміх,
Весняний спів для всіх!

Хай буря грає,—я сміюсь,
З новою піснею несусь—
За мною вслід вже сходить світ,
Весна розсипле цвіт!

Не плачте, люде, над дітьми—
Вони побачуть, як не ми,
Зелену ярь, як сонце з хмар
Розсипле злотий чар!

По бурі буде ясний день,
Зійде зерно із ваших жмень,
Веселка там заблисне вам,
Сповістить весну нам!

Засяє сонце, втихне плач,
Зерно збіратиме сівач—
Засвітить лан, як океан,
Розсиплеться туман!

Я чую серцем, знаю я,
Що пісня справдиться моя,
Мені в очах ясніє шлях:
Я Божий віщий птах.

Лечу, співаю ніч і день,
А сміх бренить з моїх пісень,
Бренить одна, як дзвін, струна:
Весна іде, весна!

В. Пачовський.

* * *

Моє серце не тут, моя дума не тут,—
Вони ген на Поділлю над Збручем:
Дума лине орлом, серце рветься притьмом
На лани, сном повиті могучим.
Доки щастя твоє, рідний краю, є сном,—
Моє серце і дума над Збручем!

Гей, Поділля, лани, плодотворні лани,
Джерело мого смутку і суму!
Йдуть за море по хліб ваші рідні сини,
Я ж до вас мою скорбну шлю думу.

Там блукає вона і шукає тих сліз,
Що по трав розлилися коверці,
Що зросили стежки всі і кожний покіс,
І сльозами тими труїть серце.

Моє серце не тут, моя дума не тут,—
Вони ген на Поділлю над Збручем:
Дума лине орлом, серце рветься притьмом
На лани, сном повиті могучим.
Доки щастя твоє, рідний краю, є сном,—
Моє серце і дума над Збручем.

В. Щурат.

Сонет.

Минула молодість!.. мов пісня, прошуміла!..
У думах смутно я схиляюся чолом—
Я чую смерть: неначе віє вже крилом
І заглядає в очі ій постать біла

Це ти, нірванно вічная, сумна, немила?..
Безсилий чую жах перед твоїм лицем.
Пожди! не поспішай з смертельним тим вінцем
Нехай моя додолу ще не пада сила!

Нехай на любу Україну надивлюсь,—
Мій погляд промінем святим палає;
Нехай з братами ще я словом поділюсь,

Хай пісня тая ще по світу погуляє.
Нірванна десь туманом повилась...
Із мого серця пісня знову полилась.

Олена Пчілка.

* * *

Минають дні, минають ночі;
Минає літо; шелестить
Пожовкле листя... гаснуть очі;
Заснули думи, серце спить;
І все заснуло... і не знаю—
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже й не плачу, й не сміюсь...

Доле, де ти? доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої, злої!
Не дай спати ходячему,
Серцем замирати,
І гнилою колодою
По світу валятись;
А дай жити—серцем жити
І тебе хвалити,
І Твій світ нерукотворний
І людей любити...

Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі;
А ще гірше—спати, спати,
І спати на волі,
І заснути на вік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого!.. однаково—
Чи жив, чи загинув.

Доле, де ти? доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої, злої!..

Т Шевченко.

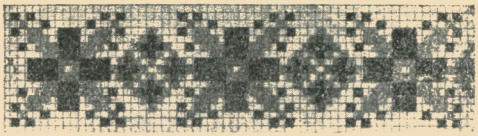

Давнє горе.

Дума Василеві Михайловичу Білозерському.

Чом, Дунаю, став ти мутен,
Став ти мутен, каламутен?
Ой, чи вітри тебе збили,
Чи лебеді білокрилі,
Чи коники вороненькі,
Чи козаки молоденькі?

Чого, серце, ти сумуєш,
Чого ниєш, заниваєш?
Чи ти нове горе чуєш,
Чи давнє споминаєш?
„Ой, хоч чую — не боюся:
Я крівцею розіллюся,
Розіллюсь по рідним краю
Од Єсмані до Дунаю.
І з крові уродють квіти, —
Звеселяться малі діти,
Уквітчаються дівчата,
Радітиме стара мати.
Я сумую давнім горем,
Що зросло над синім морем
І в безщасную годину
Обняло всю Україну, —
Як зіновать, розрослося,
В серце глибоко впилося:
Я сумую, що не знаю
І не бачу йому краю."

На далекій Україні
Не одна, не дві дівчини
Раді мене привітати,
До серденька пригортати,
В речах душу виливати.
Братом, татом називати.
Ой, дівчата, пишні квіти,
Безталанні моі діти!
Лучче мене не вітайте,
Та сліз ревних мені дайте;
Лучче мене не цілуйте,
Та зо мною посумуйте.
Нехай сум наш по Вкраіні,
Як та мати по дитині,
Плаче, стогне, вбивається,
В сонні душі вривається.
Нехай всяке тепле серце
Нашим болем іздригнеться,
Нашим болем, нашим горем,
Що зросло над синім морем!

П. Куліш.

* * *

Гомоніли люде:—
„Та що з того буде?!..“
Гомоніли люде: —
„Ми вже омертвіли!..“
Гомоніли люде: —
„По степах широких
Вже не встати,—спати
Нашій Україні!..“
А Вкраіни доля
З іх усіх сміється—
В небесах високих
Горличкою вьється...

Христя Алчевська.

Там, на розі.

Там на розі при дорозі
Біленькая хатка;
Протікає там потічок,
Через нього кладка.
На день скільки разів кладку
Мушу я минати,
І в садочок той вишневий
Крадьки заглядати.

О, бодай же сад той висох,
Хатка щоб запалась,
А ту кладку яворову,
Щоб вода забрала!
Через тую кладку мушу
Я ходить що-днини,
Милим оком поглядати
Крадьки до дівчини.

Оченята ті дівочі—
Ясні дві зірниці;
Гляне—вяну, як од ока
Злої чарівниці.
Іду кладкою, тумане
Дурь і заморока,
І гадаю: ось-ось впаду
Просто до потока.

С. Воробкевич.

Зівяле листя.

Полудне.
Широкеє поле безлюдне.
Довкола для ока й для вуха
Ні духа!
Ні сліду людей не видать...
Лиш трави, мов море хвилясте,
Зелене, барвисте, квітчасте,
І сверщики в травах тріщать
Без впину.

За річкою геть у долину
І геть аж до синіх тих гір
Мій зір
Летить і в тиші потопає.
У пахощах дух спочиває,
У душу тепла доливає,
Простір.

Втім—цить!
Яке ж то тихеньке ридання
В повітрі, мов тужне зітхання
Тремтить?
Чи це моє власнеє горе?
Чи серце стріпнулося хворе?
Ох, ні! Це здалека десь тільки
Доноситься голос сопілки.

І ось
На голос той серце моє потяглось,
В тім раю без краю воно заридало
Без слів,—
Тебе, моя зоре, воно спогадало
І стиха до строю сопілки
Поплив із народнім до спілки
Мій спів.

І. Франко.

Панна Клара.

(З Гейне).

У саду доби нічної
Гарна панночка гуляє,
А в світлицях у палаці
Там музика грає-плаче.

„Вже мені обридли танці
І заучена розмова
Лицарів, що тільки вміють
Погляд мій рівнять до сонця.

Скрізь мені так прикро, смутно
З того часу як до мене
Під вікно прийшов раз лицарь—
Лютню мав він із собою.

Сміливий, ставний та гордий,
Очі—ніби в небі зорі,
А лице—бліде та гарне,
Як у Юрія святого"

Мріяла так панна Клара
І дивилась у садочок;
Тільки зирк—той самий лицарь
Знову став поперед неі.

І рука з рукою, тихо
Йшли вони; тремтіли зорі,
Вітерець згинав листочки,
Любо коливали рожі.

„Глянь-но, коливають рожі,
Гарні, ясні, як кохання...
Та скажи мені, чого це
Ти, кохана, счервоніла?"

— Комарі мене напали;
Не люблю я іх так само,
Як жидів отик поганих
Довгоносую породу. —

„Киньмо комарів з жидами," —
Сміючись говоре лицарь, —
„Подивися он микгдальний
Цвіт із дерева злітає.

Цвіт микгдальний все повітря
Сповнив чистим ароматом;
Та скажі мені, кохана:
Щиро ти мене кохаєш?"

Я тебе кохаю, милий,
І кохати присягаюсь
Тим, кого народ жидівський
Заквітчав вінком терновим. —

„Позабудьмо про жидів ми," —
Сміючись говоре лицарь;
„Глянь лиш: у траві, як мріі,
Скрізь тремтять лілеі білі;

Скрізь тремтять лілеї білі,
Зорі ллють на них проміння...
Та скажи, мій друже ясний,
Не обманюєш мене ти?"

Ні, нема в мені обману,
Як в своїх не маю жилах
Ані маврської я крови,
Ні жидовської мутної.—

„Киньмо маврів ми з жидами," —
Сміючись говоре лицарь
І у захист по-під мирти
Він веде дочку алькада.

Він її кохання словом,
Ніби сіткою, обплутав,—
Стало менше чути мови,
Тільки більше поцілунків...

Соловейка співи ллються,
Ніби ті пісні весільні,
Світляки скрізь у травиці
Світють, як огні в палаці.

І у захисті під листом
Тихо стало... Тільки чути,
Як шепочуть мирти гарні,
Та квітки рожеві пахнуть...

Тільки враз музика гучно
У палаці щось заграла;
Клара вирвалась з обіймів
І до лицаря говоре:

Чуєш? грає—зве музика!
Та у час розлуки цеї,
Як зовуть тебе, скажи ти!..
Чом я раньш того не знала?! —

Лицарь дивиться лукаво
І у панночки цілує
Губки, рученьки та чоло
І одказує нарешті:

„Панночко, я, ваш коханок,
Син розумного старого
Рабина у Сарагоссі,
Люде звуть його Ізраель."

М. Славінський.

У храмі.

Свічки горіли; дим кадила
Зносився вгору, хор співав:
„Тебе поєм"—сцілюща сила
Була в тій пісні. Спів лунав
І нісся над стовпи кадила,
Ген вгору до осель святих,
Щоб там молитвою бреніти...
Господь в ту хвилю мав вступити
В серця покірних слуг своїх...
Поважна хвиля. Мов з мармору
Стояли ковані ряди...
Ще раз почулась пісня хору,
Дзвінок ударив—всі тоді
Схилились долі...
Всі шептали:
„Прости нам, Господи, прости...
Як ми врагам своїм прощали,
Так Ти гріхи нам одпусти!.."
І тихо стало. Втім звернула
Очиці ясні та сумні
Вона до мене і зітхнула:
— „І ти прости мені!.."
І я простив...

П. Карманський.

Шелестіння очерету.

Як смутно...
Сухий очерет шелестить...
Зірки ще не світять, півтемрява стала,
Вечір осінній не може вже жить,
Хмарини погасли, тумани ростали,
І сивая барва навколо лежить...
Дзвінке шелестіння бентежно біжить
Та все замираючи тихне...
Шелеснуло... шепче... неначе все диха,
Знов тихо, мов руху ніде не було,
Мов щиреє слово, що вирвалось тихо
І камінем знову не серце лягло,
Ніким не почуте...

Мов десь загуло...
Як смутно, як сумно...
Хитнулась стеблина і вся задзвеніла,
Хитнулася друга—і дзвін той тремтить,
Стихаючи лине... усе заніміло...
Та видкільсь ізнову, мов стогін летить—
Сухий очерет шелестить...
О, Боже, як сумно!..

Надія Кибальчич.

Добраніч.

Добраніч, рідні ви моі,
В далекім, любім, краю!
Один без вас на чужині
Про вас я споминаю.

Гадки моі шлю до зорі—
Вона й у вас там сходе...
Стоіть хатинонька в ярі,
В світлиці мати ходе.

В вікні стає ось і з зорьою
Веде розмову тихо;
Благає Господа зо мною
Щоб одвернув все лихо;

Щоб сина ій беріг, вертав
До рідненького краю...
Добраніч, матінко моя!
Тебе я споминаю.

А батько сів понуривши
Чоло, і люльку куре;
Далеко мислі десь пустив—
Чогось то він ся журе?

Ой, знаю я той смуток твій
І мислі твоі знаю!
Добраніч, батьку рідний мій!
Добраніч, рідний краю!

Ой, знаю я ще там в долі
Про ту одну дівчину;
Шиття зложила на столі –
Для братчика хустину,

А в оці блиснула сльоза...
Й тебе я споминаю.
Добраніч, сестронько моя!
Добраніч, рідний краю!

В. Навроцький.

* * *

Місяць яснесенький
Промінь тихесенький
Кинув до нас.
Спи ж ти, малесенький,
Пізній бо час.

Любо ти спатимеш,
Поки не знатимеш,
Що то печаль;
Хутко прийматимеш
Лихо та жаль.

Тяжка годинонько!
Гірка хвилинонько!
Лихо не спить...
Леле, дитинонько!
Жить--сльози лить.

Сором хилитися,
Долі коритися!
Час твій прийде
З долею битися,—
Сон пропаде...

Місяць яснесенький
Промінь тихесенький
Кинув до нас...
Спи ж ти, малесенький,
Поки є час!

Леся Українка

До соловейка.

Не щебечи, соловейку
На зорі раненько,
Не щебечи, малюсенький,
Під вікном близенько!

Твоя пісня дуже гарна,
Ти гарно співаєш,
Ти щасливий—спарувався
І гніздечко маєш...

А я бідний, безталанний,
Без пари, без хати,—
Не довелось мені в світі
Весело співати.

Сонце зійде—я нужуся,
А заходить—плачу.
Яку люблю дівчиноньку
Тієї не бачу

Давно чутки я не маю
Про свою дівчину;
Цілий вік свій усе плачу
На лиху годину.

Не щебечи, соловейку,
Як сонце пригріє,
Не щебечи, малюсенький,
Як вітер повіє.

Ти лети, співай тим людям
Котрі веселяться,—
Вони піснею твоєю
Будуть забавляться;

Мені пісенька такая
Серце розриває,
Дужче б'ється моє серце,
Аж дух замирає.

В. Забіла.

О. Коваленко.

На дворі ранок.

На дворі вже ранок біліє,
А ми все спимо непробудно,
Байдуже, що й сонце вже гріє,—
Од сну нам прокинутись трудно,

Вже люде спішать до роботи,
Їх пісня весела лунає,
А ми не поборем дрімоти,
З нас кожен ганебно куняє.

Цвітуть уже ниви чужії,
А наші—покриті тернами
І глушать їх трави густії...
Чужинці панують над нами.

Скрізь чути розмови завзяті,
За правду величні змагання;
А ми мовчимо, мов закляті,
Лиш чути тяжкії стогнання.

Весь світ здобуває свободи,
А ми, мов раби, у кайданах...
Нема в нас братерства і згоди—
І гинем безсилі у ранах..

О. Коваленко.

Із Сапфо.

То щастя небесне—сидіти з тобою!
Зрівнявся з богами щасливець такий,
Що жадібно ловить солодку розмову
І осміх принадливий твій.

Солодку розмову й принадливий осміх...
Од їх мою душу стуманює страх.
Дивлюся на тебе, дивлюся—і голос
Мені замирає в устах...

Обличча горить і скропляється потом,
Ба! й трепет холодний мене обгорта.
Я блідну, неначе посохле бадилля,
І чую, як смерть надліта.

А. Кримський.

Сонце заходе.

Сонце заходе, цілуючи гай;
Квіти кивають йому на добраніч,
Шепчуть, листочки звиваючи на ніч:
„Не покидай, не покидай!..

„В рідному краї нам долі нема:
Бурі нас нищуть, пригноблює тьма,
Студють морози...
Цвіт наш, красу нашу—гублють усе!
З півночі вітер з собою несе
Люті погрози...

„Мало зазнали ми світу й тепла:
Холод, тумани та сіра імла—
От наша доля!
Пасербам в рідній своїй стороні,
Нам хіба тільки ввижається в сні
Щастя та воля."

Сонце заходе, цілуючи гай;
Квіти кивають йому на добраніч,
Шепчуть, листочки звиваючи на ніч:
„Не покидай, не покидай!.."

М Вороний.

Пісня.

Повій, вітре, на Вкраїну,
Де покинув я дівчину
Де покинув чорні очі...
Повій, вітре, опівночі.

Між горами там долина,
Там біленькая хатина;
В тій хатині голубонька,—
Голубонька-дівчинонька...

Повій, вітре, до схід сонця,
До схід сонця, край віконця;
Край віконця постіль біла,
Постіль біла, дівча миле.

Повій, вітре, тишком-нишком
Над румяним білим личком;
Над тим личком нахилися,
Чи спить мила,—подивися.

Як спить, мила, не збудилась,—
Згадай того, з ким любилась;
З ким любилась і кохалась
І кохати присягалась.

Як забьється ій серденько,
Як дівча зітхне тяженько,
Як заплачуть чорні очі,
Вертай, вітре, к полуночі!

А як мене позабула
І другого пригорнула,
То розвійся край долини—
Не вертайся з України...

Вітер віє, вітер віє,
Серце туже, серце мліє.
Вітер віє, завиває,
З України не вертає.

С. Руданський.

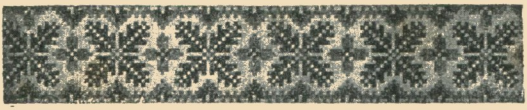

Хустина.

Пролітала зозуленька
Через ясний бір;
Завітала дівчинонька
До козака в двір.
— „Здоров, милий, чорнобривий!
Чи мене пізнав?
Як з иншою повінчався,
То ще ж не стрівав!..
Та не схиляй головоньки, —
Не корить прийшла;
Була б довга та розмова, —
Година ж мала:
Уже стоіть осідланий
Твій кінь воронець, —
Треба хутко знаходити
Розмові кінець...
Одізджаєш ти, козаче,
У непевну путь, —
Може тобі доведеться
І руки згорнуть!
То ж колишня твоя мила
Прощатись прийшла,
Та гостинця на прощання
Тобі принесла:
Памятаєш мережену
Хустину мою?
На весілля готувала, —
Цього не втаю!
Не здалася хустиночка
Не весілля нам...
Але ж — тобі готувала,
Тобі і оддам!

Нехай здасться хустиночка
Не на те, щоб гнить,—
А для слави козацькоі,
Сідельце укрить.
Добре ж твоє, козаченьку,
Серденько воліло,
Виступаєш з товариством
За святеє діло.
Хай Господь тебе провадить
У тую дорогу,
Нехай доля над ворогом
Судить перемогу!
Коли ж будеш незрадливим,—
Хай доля спріяє,
Нехай щастя ця хустина
Тобі привертає!
Повертайсь тоді додому
Із військом щасливо,—
Хай росплете твоя жінка
Коникові гриву!..
Коли ж в ділові святому
Зрадиш, козаченьку,
Хай натрапиш, вертаючись,
На злу доріженьку.
Хай тоді у чистім полі
Ти марно загинеш—
І моєю хустиною
Собі руки вкриєш!
Памятай же теє слово,
Що тут говорила,
Як прощатись приходила
Незвінчана мила!..“
По тій мові пішла з двору.
Тихо біля хати,
Тільки чутно, як голосить
Жінка у кімнаті...

Олена Пчілка.

* * *

То літньої ночі було на Дніпрі...
Чудової теплої ночі!
Горіли бриллянти в небеснім шатрі
І очі зоріли дівочі...
То літньої ночі було на Дніпрі...

Як тихо та любо було навкруги!..
Все лагідним сном спочивало.
На гори, долини, Дніпра береги
Роскинула ніч покривало.
Як тихо та любо було навкруги!..

І серце спочило в щасливому сні,
Трівоги його не лякали,
Розмова солодка і очі ясні
Голубили і колисали...
І серце спочило в щасливому сні...

Як буря, хвилина страшна надійшла!
І серце немов яка сила
Схопила в обійми, кудись понесла,
І довго, шалено крутила...
Як буря, хвилина страшна надійшла!..

То літньої ночі було, на Дніпрі...
Чудової, теплої ночі!
Горіли бриллянти в небеснім шатрі
І очі зоріли дівочі...
То літньої ночі було на Дніпрі...

М. Вороний.

* * *

Мені снились сльози й палкі поривання...
У милої в косах барвінок рясний...
Гіркая розмова, солодке кохання,
І голос надбитий у пісні сумній!

Ті мрії давно рознесло, як полову,
Той образ коханий на-віки пропав!
Зосталася пісня; тій пісні до схову
І радощі, й тугу не раз я звіряв.

Лети ж, моя пісне, од мене на волю,
В просторі, де зникли надії, лунай;
Ширяй там по світу, знайди мою долю—
Й останнє зітхання ти долі оддай!

М. Старицький.

Любов.

О, не дивуйсь, що ніч така блакитна...
Що вийдеш ти, те знала ніч оця,—
І через те вона така привітна,
Така ясна і ніжна без кінця.

О, не дивуйсь, що пахощі навколо,
Що, мов зомлілі, дивлються квітки,—
Ця ніч твоє квітчає ними чоло
І з них тобі одній плете вінки.

О, не дивуйсь, що безліч зорь на небі,
Що так прозора срібна мла,—
Ця ніч ясна вбиралася для тебе
І срібло це для тебе розлила.

О. Олесь.

Христя Алчевська.

* * *

Молодая та весела, жартовливая весна
Щебетала, виривалась із міцних обіймів сна;
Милувала гай зелений, в нього сиплючи квітки,
Дерева усі ласкала, ім гойдаючи верхи;
В полі білую березу розбудила до життя,
І зрадлива, і блискуча, і залюблена в себе,
Як коханнячко щастливе й сонце яснеє палке,
Розігнала темні хмари, розігнала засмуття!..
Золотая і прекрасна, і зрадливая весна
Серед тихої природи прокидалася зі сна...

Христя Алчевська.

Дзвонять дзвони.

Дзвонять дзвони вечір, сумно дзвонять нині;
Пишуть сумні вісти—я на світі сам...
Мамо моя хвора, руку дай дитині,
Мамо, тіі дзвони, на добраніч нам!

Мамо, моя, мамо, слухай мого серця,
Хоч я так далеко, чуєш добре там—
Болить мені дуже в грудях край реберця...
Мамо, тіі дзвони, на добраніч нам!

Не журися, мамо, за тобою піду
Тут ся не побачим, здиблемося там—
А по наших муках не остане сліду...
Мамо, тіі дзвони, на добраніч нам!

В. Пачовський.

Блискавка.

Блискавко темної ночі,
Чом я тебе так люблю?
Чом уночі я не сплю,
Пильно втопляючи очі
В пітьмі нічною добою,
Блискавко темної ночі?
Блискавко, в чім твоя сила?
В тім, що лиш блиснеш огнем,
Темна ніч робиться днем?
Чи мені тим так ти мила,
Що в твоім з пітьмою бою
Бачу бій мислі живої—
Блискавко, в чім твоя сила?

В. Щурат.

Весна.

Прийшла весна, шумить Десна
Та хвилі розганяє;
„Пора, пора, вставай од сна!“ —
До діда промовляє.
Прокинувсь дід — Дніпро старий,
Реве, гуде, клекоче;
Десна жартує, гомонить,
Радіє та регоче,
Та міцно горнеться до вуст
Дідусенька старого,
Щоб той всі сни ій розгадав,
Ведуть вони до чого?
— „Я мучилась в тяжкому сні,“
Казати починає;
— „Та дай пробуркатись мені!“
Дніпро перебиває
І гнівно свій надувши вус,
Тріпоче головою
Та позіхаючи зі сну,
Несе й Десну з собою...
— „Які там сни? Тепер кажи!“
Аж літом Дніпр питає...
Та в спеку спить, мовчить Десна
І мовить не здолає...
Лишень вітрець шумить по ній
І ніби тихо каже:
— „Десна весною ожива,
Весною сни роскаже!..“

М. Кононенко.

Айстри.

Опівночі айстри в саду росцвіли,
Убралися в роси, вінки одягли,
І стали рожевого ранку чекать,
І в райдугу барвів життя убирать...
І марили айстри в роскішнім півсні
Про трави шовкові, про сояшні дні,—
І в мріях ввижалась ім казка ясна,
Де квіти не вянуть, де вічна весна.
Так марили айстри в саду в осени,
Так марили айстри і ждали весни...
А ранок стрівав їх холодним дощем,
І плакав десь вітер в саду за кущем.
І вгляділи айстри—довкола тюрма,
І вгляділи айстри, що жити дарма,—
Схилились і вмерли... І тут, мов на сміх,
Засяяло сонце над трупами їх!..

О. Олесь.

Єрихонська рожа.

Я бачила квітку з святої землі—
Побожні прочане до нас занесли:
Без пахощів, сіра, посохла, негожа,
Та квітка була „єрихонськая рожа."
„Це дивная квітка," прочанин сказав,
Поклав на долоню, водою полляв
І—диво! рослина прочнулася враз,
В очах розгорнулась, в очах росцвілась.
Оттак же часами, як рожа пустині,
Міняється серце од ласки в людині.

Дніпрова Чайка.

Рибалка.

Українська баллада.

Вода шумить!.. вода гуля!..
На березі рибалка молоденький
На поплавець глядить і промовля:
Ловіться, рибоньки, великі і маленькі!

Що рибка смик, то серце тьох!..
Серденько щось рибалочці віщує:
Чи то тугу, чи то переполох,
Чи то коханнячко... не зна він, а сумує.

Сумує він,—аж ось реве,
Аж ось гуде,—і хвиля утікає...
Аж—гульк!.. з води дівчинонька пливе,
І косу счісує, і брівками моргає...

Вона й морга, вона й співа:
— „Гей! гей! не надь, рибалко молоденький,
На зрадний гак ні щуки, ні лина!
Нащо ти нівечиш мій рід і плід любенький?

Коли б ти знав, як рибалкам
У морі жить із рибками гарненько,
Ти б сам пірнув на дно к линам
І парубоцькеє оддав би нам серденько!

Ти ж бачив сам,—не скажеш: ні,—
Як сонечко і місяць червоненький
Хлюпощуться у нас в воді на дні
І із води на світ виходять веселенькі!

Ти жбачив сам, як в темну ніч
Блищать ў нас зіроньки під водою,—
Ходи ж до нас, покинь ти удку пріч:
Зо мною будеш жить, як брат живе з сестрою!

Зирни сюди!.. чи це ж вода?..
Це дзеркало: глянь на свою уроду!..
Ой, я не з тим прийшла сюда,
Щоб намовлять з води на парубка незгоду!“

Вода шумить!.. вода гуде!..
І ніженьки по кісточки займає...
Рибалка встав, рибалка йде,
То спиниться, то впять все глибшенько пірнає!..

Вона ж морга, вона й співа...
Гульк!.. приснули на синім морі скалки...
Рибалка хлюп!.. за ним шувбовсть вона!..
І більше вже ніде не бачили рибалки...

П. Гулак-Артемовський.

* * *

Соловейковий спів на весні
Ллється в гаю, в зеленім розмаю,
Та пісень тих я чуть не здолаю;
І весняні квітки запашні
Не для мене розквітли у гаю,—
Я не бачу весняного раю;
Тії співи та квіти ясні,
Наче казку дивну, пригадаю—
У сні..

Вільні співи гучні, голосні
В рідним краю я чути бажаю,—
Чую скрізь голосіння сумні!
Ох, невже в тобі, рідний мій краю,
Тільки й чуються вільні пісні—
У сні?

Леся Українка.

О. Олесь

Конвалія.

Ніжна конвалія очі роскрила,
І в здивуванню застигла, зомліла...
Бо біля неї не трави шептались,
Бо по-над нею не віти гойдались—
Мовчки кімната пустельна сіріла.

„Де ж тії пестощі вітру летючого,
Де ж тії, квітонько гаю пахучого,
Де ж тії ночі сріблясті, блакитні,
Де ж тії ранки рожеві, привітні,
Де ж тії усміхи сонця блискучого?!“

О, не одна, ти не в рідній оселі,
Квітко!—проминувсь і я у пустелі!
Марив: мене окружатимуть люде,—
Глянув—чорніють, сіріють усюди
Ворони, змії, та з каменю скелі.

О. Олесь.

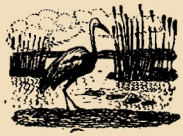

Щербата.

Сказав ти, мій друже, колись то,
Що ллється із чарки вино
Тоді лиш, коли аж до вінців,
До-повна налите воно.
А я тобі, друже, одмовлю,
А ти розміркуй, розгадай:
З щербатої чарки ще швидче
Поллється вино через край.
З щасливого серця багато
Лунає пісень голосних,
А горе, а доля щербата
Ще більше виспівує їх.
Як в чарці, налитій до краю,
Вже місця й для краплі нема—
Душа, переповнена щастям,
Частенько буває німа.
А доля, сліпенька бабуся,
Щербату все хоче сповнить—
Гірка не сповняється—й з неї
За піснею пісня біжить.

Дніпрова Чайка.

Pantum.

(З Лянге).

Шумить, гуде зелений гай,
На сонці сяє квіт злотистий...
Співаку молодий, співай!
Лети на небо, в етер чистий!

На сонці сяє квіт злотистий,
Із вітром шепче тихо колос...
Лети на небо в етер чистий,
Послухай дивний пташок голос.

Із вітром шепче тихо колос,
Неначе тихі ліри згуки...
Послухай дивний пташок голос:
Зіма пройшла,—минули й муки.

Неначе тихі ліри згуки,
Бренить в природі спів весільний...
Зіма пройшла-минули й муки;
Земля роскрила груди вільні.

Бренить в природі спів весільний;
То спів життя, кохання спів!
Земля роскрила груди вільні:
В полях врожайний буде сів.

То спів життя, кохання спів...
Співаку молодий, співай!
В полях врожайний буде сів...
Шумить, гуде зелений гай!..

М. Чернявський.

Гребінці

Скажи мені правду, мій добрий козаче,
Що діяти серцю, коли заболить?
Як серце застогне і гірко заплаче,
І дуже без щастя воно защемить?

Як горе, мов терен, всю душу поколе,
Коли одцуралось тебе вже усе,
І ти, як сухеє перекоти-поле,
Не знаєш, куди тебе вітер несе?

Е, ні! кажеш мовчки: скосивши билину,
Хоч рано і вечір водою полий,—
Не зазеленіє;—кохай сиротину,
А матері й батька не бачити їй.

Оттак і у світі: хто рано почує,
Як серце заплаче, як серце зітхне,
Той рано й заплаче... А доля шуткує—
Поманить, поманить та й геть полине...

А можна ж утерпіть, як яснеє сонце
Блисне і засяє для миру всього
І гляне до тебе в убоге віконце?
Осліпнеш, а дивишся все на його!..

О. Афанасьєв.

* * *

„Чи не час, брати, нам одпочити?
Темно скрізь, не видно маяка...
У душі ворушаться прокляття,
Однімається слаба рука.
Сил нема... Немає більше волі...
Кидай весла!.. Стерном хвиля грає,
Ми даремно кричимо од болю...
Кидай все!.. хай човен погибає!..“
Так не раз ми у борні стогнали,
Як ізмучених лишала нас любов,
Але завжди в серцеві палкому
Нові сили прокидались знов.
Скільки раз нам опускались руки
Й боротьби ми покидали поле,
Але завжди знов ми йшли на муки,
Знов боролись сміло ми за волю.
Піднімали знов ми прапор правди,
Знову сіяли у душі ті слова,
Од которих дужче серце бьється,
Віра і завзяття ожива.

Маруся Полтавка.

В мене серце до любови.

В мене серце до любови,
Біле личко, чорні брови;
Що робила — мати знала:
В скринях скарбу принадбала.
І вишневий є садочок,
З шістю крилами млиночок,
Хата біла, гай у полю, —
Не жалкую я на долю.

Вмію голосно співати,
Тугу в серці розважати...
Мов ті зорі, очі сяють...
Коло мене хлопці грають,
Та нема, нема нікого
Над козака молодого:
Він на скарби не зважає,
Він за те мене кохає,
Що у мене чорні брови,
В мене серце до любови.

В. Кулик.

* * *

Гори, снігами сповиті,
Бори, морозом побиті,
Вбрала ти весно, в зеленії, пишнії шати,
Як мати;
З рік познімала окови,
Всім розділила обнови,
Все пригорнула, все сонця промінням огріла,
Як вміла.
Цвіт тобі голову клонить,
Жайворон пісеньку дзвонить,
Все твою силу голосить, прославлює весну
Чудесну.
Весно, ти всім шлеш обнови
Любіі... Ти й мужикові
З ласки своєі змінила зіми мороз-холод
На голод.

В. Щурат

П. Нішинський.

Фрагменти.

(З „Антігони").

I.

Єсть на світі пребагато усякого дива,
Та дивнішого немає, як душа мислива:
Ревуть звірі, шумлять води, буйний вітер дує,
А над ними над усіми чоловік царствує.
Коли звір де йому вадить—капкан наставляє,
А по морю, то й зімою, як літом шмигає.
Як же часом розреветься не в пору буйненький
Він на теє не вважає—собі веселенький:

Вітер гне, ламає верби, а йому й байдуже,—
Сидить собі та співає: „ой не шуми, луже."
І сирую матір-землю що-рік розриває
Або плугом, або ралом,—все жнитво збірає.

II.

...Розумніший між тварями Бога
І вдатний до всього й на все чоловік,
Та ба!—він сьогодні спішить кілька мога
До чести, а завтра в багні весь поник!..
Сьогодні він віри і царства пильнує
І мудрі закони на них видає;
А завтра, нікчемний, геть все поруйнує,
Збагнить, занехає, потопче, побье!
Та злого такого, як Бог, так і люде
Цураються завжди, і гине він сам;
Такому немає, не було й не буде
Добра ніякого ні тут, а ні там!

П. Нищинський.

Сон.

Зелений гай, пахуче поле
В тюрмі приснилося мені,
І луг широкий, наче море,
І тихий сум по кружені.

Садок приснився коло хати,
Весела літняя пора;
А в хаті... там знудилась мати
І знудьгувалася сестра.

Поблідло личко, згасли очі,
Надія вмерла, стан зігнувсь...
І я заплакав опівночі
І, гірко плачучи, проснувсь.

П. Грабовський.

По-над хмари.

По-над хмари! По-над хмари, брате!
Вийди в гори з навісної хати!

На верхах самітних там ще тихо,
Не зайшло туди ще людське лихо.

Не встають там весняніі чари,—
Вітер там горою, низом хмари.

Але кращі там сніги лискучі,
Ніж на долах повінь, град і тучі;

Краща студінь, пустка там сонлива,
Ніж весна на долах нещаслива.

Тихий світ там буде твій учитель,
Сам ти свій суддя і потішитель!

О. Маковей.

Огні.

Колись було: батьки тихенько
Збирались в хаті уночі,
І іх огнище помаленьку
Таємно жевріло в печі.

А ми бажали роспалити
У полі огнища свої,
Багаттям правди і освіти
Засяти враз на всі краі...

І наші мрії незабаром
У дійсність справжню повились:
Знялося огнище пожаром
І розійшлось далеко скрізь.

І не загасять вже на волі
Його ні вітер, ні дощі,
Бо розгорілося у полі—
Не так, як батьківське, в печі.

С. Черкасенко.

Вечірній час.

Вечірній час—чудовий час:
Рожевий світ на небі згас,
А таємничий сумерк ляг
На горах, борах і полях.

Скрипить останній віз снопів,
З садків летить дівочий спів:
По сумерках самітних піль
Розносить він розлуки біль.

Вкінці згубивсь ручай пісень,
Пішов на сон робочий день,
Однак на небі тихий путь,
Що-раз, то кращі зорі йдуть.

В такій то зоряній тиші
Панує мир в моїй душі!
Так, кинувши житейський вир,
Піду колись на вічний мир!..

В. Щурат.

Брат та сестра.

Не зозуля в лісі затужила,
Не пташина в лузі голосила.—
То сестричка лист писала,
На чужину посилала
Та й до брата слізно промовляла:

„Брате милий, брате-соколоньку
Ти покинув сестру сиротоньку,
А я ходю—покликаю,
Як зозуля в темнім гаю:
Ой вернися з далекого краю!“

„Сестро моя, сестро моя, руто!
Як я можу до тебе вернути
Через ліси темнесенькі,
Через ріки бистресенькі,
Через степи рівні-рівнесенькі?“

„Гаєм—маєм, лебедем—Дунаєм
А степами—швидким горностаєм,
А на моє подвіренько
Впади швидким соколоньком,
А голубом на моє серденько!“

— „Ой летів я сім день та й годину,
Прилетів я до сестри в гостину
Прилетів я та й гукаю,
А сестрички не видаю—
Ой, мабудь я вже сестри не маю...

Сестро ж моя, лелієнько біла!
Скажи мені, де ти ся поділа?"
„В гаю, брате, в гаю, в гаю
Та у ямі пробуваю,
Все про тебе розмовоньку маю."

О. Федькович.

* * *

Як в сумерки вечірній дзвін
Під темний вечір сумно дзвоне,
Як з вітром в полі плаче він,
А у діброві тяжко стогне,—

Тоді душа моя болить
Од смутку, плачу по невірній,
А думка все туди летить,
Де вперш почув я дзвін вечірній.

Де вперше так я полюбив
Поля привольні та діброви,
Де вперше світ і радість вздрів,
Та карі очі й чорні брови...

Проснеться все в душі тоді,—
Вечірній дзвін усе розбуде,—
Сльоза пробьє, і од нудьги
Душа всі радости забуде.

О, тяжкий, дзвоне, твій привіт
Тому, хто милого не має!
Душа болить і меркне світ,
А серце гірше заниває...

М. Петренко.

В. Александров.

Розбите серце.

Я бачив, як вітер березку зломив:
Коріння порушив, гілля покрушив...
А листя не вяло і свіже було,
Аж поки за гору вже сонце зайшло.

Я бачав, як серну підстрелив стрілець:
Звалилася, бідна,—прийшов ій кінець;
Боротися з смертю було ій не в міч,
Одначе боролась, поки зайшла ніч.

Я бачив—метелик поранений млів:
Крильце перебите на сонці він грів;
Ще трошки пожити на думці було,
І може пожив би, та сонце зайшло.

На світі у кожного сонце своє...
Любенько живеться, як сенечко є;
А згасне те сонце—і жити шкода:
На світі без сонця усе пропада.

В. Александров.

Після похорону.

Гірко ти плакала... Стіни мовчали.
Блимала, гаснучи, свічка сумна.
Тіні по темних кутках хвилювали,
Мов шепотіли: „сама ти, одна!...“

Гірко ти плакала.. Все проминуло:
Милощі, любощі, свята ясні...
Все геть минулося. Круто звернуло
Щастя недовге на темряві дні.

Гірко ти плакала... Сльози душили.
Сумно гляділи на тебе з стіни
Очі дружини і мов говорили:
— „Серденько, годі!.. забудься, засни!..“

Гірко ти плакала... Стіни мовчали;
Мов прислухалася й тиша німа.
Тіні ще ближче з кутків виступали...
В цілому світі була ти сама!..

М. Чернявський.

* * *

Ой люлі, люлі, химерний смутку!
Шепоче вільха й верболіз;
Квилить задума, шовкові вії
Сріблиться синім бриллянтом сліз.

Ой люлі-люлі, дрімучий смутку!
Давно вже сонце пірнуло в гай;
Поснули квіти в обіймах мяти;
Перлисто-срібний журчить ручай.

Ой люлі-люлі, таємний смутку!
Втомився легіт, вільшина спить;
На небі меркнуть сріблясті зорі,
Снуються тіні... Цить, смутку, цить!

Ой люлі-люлі, зловіщий смутку!
Зітхають верби, хвилює лан;
З царин несеться туман-задума;
І хворі груди поняв туман.

П. Карманський.

Осінь.

Меланхолійна осінь йде—
Скрізь цвіти горді клонить,
Іде над сірий, тихий лан
І дзвонить,—дзвонить,—дзвонить...

Ще хвиля—птах змовкне спів
Чарівний, молодечий...
Прощайте, други весняні,—
Я з вами не полечу!

Як вернете, знов прийде май
І сонечко весняне...
Хоч може бути—ця весна
Не всіх,—не всіх застане...

Поллється пісня чарівна
На ниву золотую...
Не плачте, любі,—я ваш спів
І там, і там почую...

О. Луцький.

Літня ніч.

Нічко лукавая,
Нічко цікавая,
Нащо людей чарувать?
Квітами віяла,
Зорями сіяла...
Як тії зорі достать?
Їх не спіймаємо,
Нічку спитаємо:
Що вона людям дала?
Мрією новою
Пісню чудовую,
Наче отруту, влила.
Ні, не отрутою—
Мятою, рутою,
Віяла нічка в вікно...
Спать не хотілося,
Серцю приснилося
Все, що минуло давно.

Одарка Романова.

Зорі.

Вийду ніччу на могилу,—
Горби бовваніють,
Погляжу я в ясне небо,
Там зорі синіють;

Рівним рухом, живим духом,
Вічною красою
Без упину і без ліку
Плинуть надо мною.

Плинуть зорі в ладнім хорі
Вічними шляхами...
Не нам, не нам, дітям праху
Любуваться вами!

Нас неволя, наша доля,
На світ породила,
Подражнила свободою
Та й не вдовольнила...

Світять зорі, як світили
І будуть світити...
А ми, на їх надивившись,
Ляжем в землю тліти...

М Костомаров.

Парус.

(З Лєрмонтова).

В блакитному тумані моря
Біліє парус самітний.
Чого шука він в тім просторі?
Чом в рідній краї він чужий?
Лютує вітер, хвиля грає
І щогла гнеться і тріщить...
Та й там він щастя не шукає,
Та й не од щастя він біжить...
Вода під ним—блакить прозора,
Над ним проміння виграє,
А він благає бурь у моря...
Немов спокій у бурях є!..

П. Шелест.

Віють вітри.

Віють вітри, віють буйні,
Деревина гнеться;
По-під хату, по-під вікна,
Чорний сум снується.

Стук!—А хто там?—Я, твій Смуток,
Одчини віконце:
Поворкуєм, посумуєм,
Поки встане сонце.

Стук!.. Віконце одхилилось,
Сум по хаті вьється...
Віють вітри, віють буйні,
Деревина гнеться...

П. Карманський.

Три деревини.

Зімою укупці на краю долини
Стоять на узліссі аж три деревини.
І перша в тій купці—висока сосна,
Що саме у-зімку зелена й рясна;
Про літечко ясне соснині байдуже—
Тоді вона жовта, сумна і недужа.
І друга в тій купці стоїть деревина—
Гнучка та висока тополя-раїна.
Ій листячко вітром холодним обдуто,
І вітоньки голі у кригу окуто,
І думка одна ій не сходе з ума:
Коли то минеться лихая зіма?

Коли то весняне живуще тепло
Увільнить од криги ій віти й стебло
Та щедро одягне у листя рясне,
Зелене та ніжне, хороше, ясне?
Коли то в роскошах красою засяє,
Уклонами вітра з теплом привітає,
Тонким верховіттям у небі заграє,
І після негоди, страждання і сну
Вона засоромить красою сосну?..
І третя в тій купці стоіть деревина—
Розложиста, біла, ярка березина.
Та голіі віти, у кригу закуті,
Даремно у-ростіч тепер розіпнуті,
І гордого шуму од неі нема—
Замкнула уста ій лихая зіма...
І жалібно стогне і бьється вона;
Коли то настане весела весна,
Із промінем ясним, з живущим теплом,
Й одягне ій віти тремтючим листом?
І гордо вона іх по вітру розносить.
І шумом сердитим ліси огопосить,
І гордую пиху соснини нарушить,
І гомін сосновий забьє і заглушить?..
. . . . . .
Але ще далеко живуща весна—
І гордо панує зелена сосна,
І сумно куняє тополя-раіна,
І рветься та стогне ярка березина...

В. Мова.

Люблю.

Люблю дивитись, як водиця
По білім каменю біжить;
Люблю дивитись, як пшениця
На нивах золотом блищить.
Люблю дивитись, як на небі
Стидливо сходить молодик,
І зіркам ясним, мов дівчатам,
На „добрий вечір" шле привіт;
Люблю дивитись, як дівчина,
Обнявшись з парубком, стоїть,
А соловейко недалечко
І заливається й тремтить;
Тоді і я, мов молодію,
І оживаю, і люблю,
І серцем чистим, незлобивим
Усіх людей благословлю...

О. Яковенко.

Весняна ніч.

Темно—не темно... Тихо—не тихо...
Ледве примітно природа вся диха;
Дивна задума ії поняла.
Змовкла розмова зеленого листу:
В чарах німіє і поле, і місто,—
Землю вже ніч обняла.

Шлях іздалека сріблиться рікою;
Шовком здається трава під рукою,
Зорями роси блискучі, рясні,
Білим туманом—сади у росцвіті...
Ночі весняні, найкращії в світі!..
Казки, чи мрії у сні...

Тихо, так тихо... Неначе хто грає?...
Серце забилось, тремтить, замирає..,
Серцю без суму так хочеться жить,
Хочеться нічці тепер покориться...
Нічка весняна, всевладна цариця,
Нічка, як мить пробіжить!..

Надія Кибальчич.

Царівна Далека.

(З Ростана).

Обняти білявку, стиснути чорнявку
Та й так іх кохати—не дивно!
А я так кохаю, кого і не знаю:
Далеку Царівну.

Хто вірний для любки, бо тиска ій руки
Та полу цілує,—це легко!
Не можу я й зріти, а буду любити
Царівну Далеку.

Бо це—щось високе, бо це—щось глибоке.
Любить, хоч не люблять вас рівно,—
Над всякую міру кохаю я щиро
Далеку Царівну.

Любить без надіі... Ховати лиш мріі...
Самісінькі мріі—чи легко?
Не мріти ж—не жити!—не кину любити
Царівну Далеку.

А. Кримський.

* * *

Не дивися на місяць весною:
Ясний місяць наглядач цікавий,
Ясний місяць підслухач лукавий,
Бачив він тебе часто зо мною
І слова твої слухав колись...
Ти це радий забуть? Не дивись,
Не дивися на місяць весною.

Не дивись на березу плакучу:
На березі журливеє віття
Нагадає тобі лихоліття,
Нагада тобі тугу пекучу,
Що збратала обох нас колись...
Ти це радий забуть? Не дивись,
Не дивись на березу плакучу

Леся Українка.

Дочка до матері.

Тіш мене: занедужала я—
На хвилинку не знаю спокою...
Перехрести, як бувало малою,
Колиши мене, ненько моя!

Оддихнула б хоч трішечки я!..
Кожна квітонька спить серед ночі,
Сон стуляє й мандрівцеві очі...
Колиши мене, ненько моя!

В боротьбі крила стратила я...
Боже! Нащо ж оттак покохала?!..
Світла молодість даром пропала...
Колиши мене, ненько моя!..

П. Грабовський.

* * *

Як маю я журитися,
Докучати людям,
Піду собі світ-за очі:
Що буде, те й буде!
Найду долю, одружуся,
Не найду, втоплюся,
Та не продамсь я нікому,
В найми не наймуся,

Пішов же я світ-за-очі...
Доля заховалась,
А воленьку люде добрі
І не торгували,
А без торгу закинули
В далеку неволю,
Щоб не росло таке зілля
На нашому полі...

Т Шевченко.

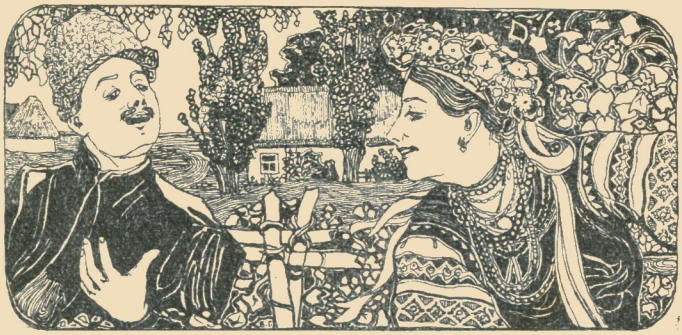

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

ЖАРТИ
САТІРА
ГУМОРЕСКИ

Ів. Котляревський.

Пекло.

Тепер Еней убрався в пекло,
Прийшов зовсім на инший світ;
Там все поблідло і поблекло,
Нема ні місяця, ні звізд...
Там тільки тумани великі,
Там чутно жалібнії крики,
Там мука грішним не мала.
Еней з Сивиллою гляділи,
Якії муки там терпіли,
Якая кара всім була...

Смола там в пеклі клекотіла
І грілася все в казанах;
Живиця, сірка, нефть кипіла,
Палав огонь великий—страх!

В смолі цій грішники сиділи
І на огні пеклись, горіли,
Хто як за віщо заслужив...
Пером не можна написати,
Не можна і в казках сказати,
Яких було багацько див!

Панів за те там мордували
І жарили зо всіх боків,
Що людям льготи не давали
І ставили іх за скотів;
За те вони дрова возили,
В болотах очерет косили,
Носили в пекло на підпал.
Чорти за ними приглядали,
Залізним пруттям підганяли,
Коли який з них приставав...

Всім старшинам тут без розбору
Панам, підпанкам і слугам,
Давали в пеклі добру хльору,—
Всім по заслузі, як котам.
Тут всякіі були цехмистри
І ратмани, і бургомистри,
Судді, підсудки, писарі,
Які по правді не судили
Та тільки грошики лупили
І одбирали хабарі.

І всі розумні филозопи,
Що в світі вчились мудрувать;
Ченці, попи і протопопи,
Мирян щоб знали научать,
Щоб не ганялись за гривнями,
Щоб не возились з попадями,
Та знали церкву щоб одну;
Ксьондзи, до баб щоб не іржали.
А мудрі, звізд щоб не знімали—
Були в огні на самім дну.

Жінок своіх що не держали
В руках, а волю ім давили,

По весіллях їх одпускали,
Щоб часто в приданках були
І до півночі там гуляли,
І в гречку де-коли скакали,—
Такі сиділи всі в шапках,
Із превеликими рогами,
З зажмуреними всі очами,
В кипячих сіркой казанах.

Батьки, які синів не вчили,
А гладили по головах
І тільки знай, що їх хвалили,—
Кипіли в нефті в казанах:
Що через їх синки в ледащо
Пустилися, пішли в ні на що,
А послі чубили батьків
І всею силою бажали,
Батьки щоб швидче умирали,
Щоб ім принятись до замків...

Були там купчики проворні,
Що йіздили по ярмаркам,
І на аршинець на підборний
Поганий продавали крам,
Тут всякіі були пронози,
Перекупки і шмаровози,
Жиди, міняйли, шинкарі,
І ті, що фиги-миги возять,
Що в баклагах „гарячий“ носять,—
Там всі пеклися крамарі...

Там всі невірні й христіяне,
Були пани і мужики,
Була тут шляхта і міщане,
І молоді, і старики;
Були багаті і убогі,
Прямі були і кривоногі,
Були видющі і сліпі,
Були і штатські, і воєнні,
Були і панські, і казенні,
Були миряне і попи.

Гай-гай! та ніде правди діти,—
Брехня ж наробить лиха більш,—
Сиділи там скучні піїти,
Писарчуки поганих вірш,
Великіі терпіли муки,—
Ім звязані були і руки,
Мов у татар терпіли плін.
Оттак і наш брат попадеться,
Що пише, не остережеться...
Який же втерпить його хрін?..

Ів. Котляревський.

Мрія бюрократа.

Як гляну на місяць і зорі червоні,
Хотів би я вгору летіти в бальоні.
Покинув би службу і землю прокляту,
Де так небезпечно тепер бюрократу,
Де вільности всякі заводять премьєри,
Де людям поважним грозяться ес-ери,
Де легко маєтку позбутись до щенту,
Де цінять так низько державную ренту.

Ой, дайте ж бальона! я землю покину!
Сами вже спасайте крамольну країну,
Нехай вам голота діктує закони;
Мене ж авансуйте, та дайте прогони:
Копійку на милю земної орбіти,
Щоб стало з залишком на місяць летіти...
А може, я кину цю любу химеру,
І, грошики взявши, махну на Рівьєру.

В. Сивенький.

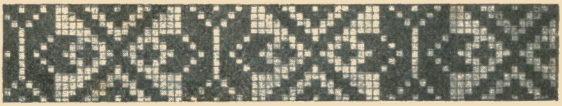

Завтра.

Довго, довго ми мовчали,
Та терпіння вже не стало,
Бо, де кинеш тільки оком –
Все заснуло, задрімало!
А роботи ж – Боже, Боже,
Скільки праці отієї!..
Але часу щоб не гаять,
Краще завтра ми про цее!

А тепер мерщій до діла,
Нумо ж зараз починати!
Перш усього сон громадський
Треба швидче розігнати:
Треба так, щоб діло спільне
Закипіло як живее,
Бо без цього... Ні, вже завтра
Всі ми візьмемось за цее!

А тепер складем програму,
Як вести громадське діло,
І по ній тоді ми працю
Будем гнати жваво, сміло!
І найперше у програмі
Ставте правило святеє...
Ні, стривайте, краще завтра
Поміркуєм ми про цее!

А сьогодні й без програми
Слід би нам урахувати,
Що давненько ми збирались
Голод людський описати.

Освітить його джерела,
Дошукатись, що тут злеє,
Що не тільки тут природа...
Ні, вже завтра хай про цеє!

Бо сьогодні справді пізно,
Скоро зверне вже з півночі,
Та й не схопим все одразу,
Тут багато треба мочі!
Але що ж?—робити треба,
Бо без праці тут не теє!..
Але ж завтра безпремінно
Розміркуєм ми про цеє!

Бо роботи, ой работи!
Треба швидче, пильно братись
Тут дебати не поможуть,
Час із ними росквитатись,
А мерщій, мерщій до праці—
Воруши і цеє й теє...
Ну, та завтра безпремінно
Поміркуєм ми про цеє!

М. Школиченко.

Москаль з полотном.

Кричить баба, репетує,
Стукає в вікно,
А москаль припав до плоту,
Тягне полотно.

Стягнув собі. „Пращай бабка!
Злом не памінай!..“
Стара баба у погоню:
„Службо, почекай!“

Москалеві те й байдуже.
Баба вже й клене:
— „Нехай тебе, препоганий,
Куля не мине!..“

„Пусть сєбє,—москаль говоре,
Баба паарьот,
Віть добрава челавєка
Пуля не вазьмьот“

„Бодай же тя сво́ю лаской
Господь обминув!
Бодай же ти, препоганий,
Дзвона не почув!“

„Что мнє, бабка, твоі дзвони?
Дзвонов не відал?!
Каби я ліш ва паходє
Барабан слихал!“

— „Бодай же ти світа сонця
Більше не видав!
Бодай же ти зозуленьки
Більше не чував!“

„Что мнє слушать, как зазуля
Вашая пайот?
Мінє в матушкє Расєі
И одуд закуйот!“

С. Руданський.

Сичі.

На ниву в жито уночі,
На полі, на роздоллі,
Зіталися по волі
Сичі—
Пожартувать,
Поміркувать,
Щоб бідне птаство заступить,
Орлине царство затопить
І геть спалить,
Орла ж повісить на тичині
І, при такій годині,
Республику зробить.
І все б здавалося!—А ні!
Щоб не толочили пашні,
Воно було б не диво,
Як би хто инший на тій ниві
Сільце поставив, а то зирк—
Таки голісінький мужик
Поставив любо, та й пішов
В копиці спать собі. А рано,
Не вмившися, зайшов
Гостей довідать. Та й погані,
Усі до одного сичі!
Оце тобі вари й печи!
Щоб не нести додому
Таке добро, то повбивав;
А инших гратися оддав
Приборканих воронам,
І не сказав нікому.

Т Шевченко.

Притча про красу.

Аристотель мудрець Олександра навчав
І такий йому вірш у альбом написав:
„Більш ніж меч і огонь, і стріла, і коса
Небезпечне оружжа—жіноча краса.
Тільки мудрість, наука і старші літа
Подають проти неї міцного щита."
Аристотель мудрець по садочку гуля,—
Бач, Аглая іде і очима стріля!
Та Аглая, котроі надземна краса
Звеселяє людей і самі небеса;
Та йідких ii слів і шпаркого ума
Всі боялися, навіть цариця сама.
Аристотель дівчині гаразд придививсь,
Як повз нього ішла, низько ій полконивсь
І промовив: „Аглає, благаю, молю! —
Над всю мудрість, над сонце тебе я люблю,—
На часок-волосок вволи волю мою,—
Чого хоч зажадай, я для тебе зроблю!"
Усміхнулась Аглая: „Це ж почесть мені,
Що на мні зупинив свої очі ясні
Той мудрець, що пишаєсь ним Греція вся,
Що умом обняв землю, зглубив небеса.
Я твоя, що захочеш—зо мною чини,
Лиш одну мою просьбу в тій хвилі сповни:
По саду тім, де вьються доріжки круті,
Пів години мене провози на хребті."
Усміхнувся мудрець: дивні примхи в дівчат!
Та дарма! обіцявсь, то вже годі бурчать.
І хламиду він зняв, і рачкує піском,
Иого очі Аглая закрила платком
І сидить на хребті, й поганяє прутком.
Так зайіхали враз аж на площу садка,
Де під тінню дерев край малого ставка
Олександер сидів, його мати й ввесь двір,—
Срібний сміх там лунав і пісні, й бренкіт лір.
І Аглая кричить: „Ну, мій осилку, ну!
Ще хвилиночки дві! Ще хвилинку одну!"

Аж у круг двораків його дівка пуста
Завезла і зіскочила живо з хребта,
І платок із очей поспішилася знять...
Що там сміху було, то й пером не списать!..
Аристотель мудрець Олександра навчав
І такий у альбом йому вірш написав:
„Більш ніж меч і огонь, і стріла, і коса
Небезпечне оружжа — жіноча краса:
Ані мудрість, наука, ні старші літа
Не дають проти неї міцного щита.
Це я сам досвідчивсь; лиш мертвець та сліпець
Може буть проти неї надійний борець."

Ів. Франко.

Бюрократ.

Був він хлопцем, то збирався
До Америки тікати,
Став студентом, домагався
Світ увесь перевертати.

Вийшов з університету
То посаду взяв тепленьку
І спустив у-плинь на Лету
Все минуле помаленьку.

Попливли спочатку мрії
Про святе сердець єднання,
Ім у слід пішли палкії
Перших літ переконання...

Замісць їх прийшли помалу:
Власний дім, чини, шаноба,
І проценти з капіталу,
Угодована утроба...

М Проноза.

Ведмежий суд.

Лисичка подала у суд таку бомагу:
Що бачила вона, як попілястий віл
На панській винниці пив, як мошенник, брагу
Йів сіно і овесь, і сіль.
Суддею був ведмідь, вовки були підсудки.
Давай вони його по своєму судить,
Трохи не цілі сутки!
„Як можна гріх такий зробить!
Воно було б зовсім не диво,
Коли б він йів собі мясиво."
Ведмідь сердито став ревіть.
„А то він сіно йів"—вовки завили.

Віл щось почав був говорить,
Та судді річ його з початку перебили,—
Бо він ситенький був,—і так определили
І приказали записать:
„Понеже віл признався попілястий,
Що він йів сіно, сіль, овес і всякі сласти—
Так за такі гріхи його четвертувать
І мясо розідрать суддям на рівні части,
Лисичці ж ратиці оддать.“

Є Гребінка.

Розумний панич.

Привіз дідич раз на свята
Ізі школи сина
І не може натішитись,
Що вчена дитина.
Раз здибує гуменного
І тому хвалиться:
— Ото, каже, мій синочок
Як у школі вчиться!
Та і розум, що за розум!
Як тобі, Іване?
А мені то щось не так то
Здається, мій пане!
Бо якби наш панич мали
Розуму доволі,
То нічого ім би було
Вчитися у школі!..

С. Руданський.

Заклопотаний Россіянин.

Спершу думав я вступити
Прямо в партію С. Р...
Та бажаю ще пожити
В світі, поки сам не вмер.

Ну, та я не буду дикий
І вступлю хоч до С. Д...
Ні, тоді моя навіки
Вся земелька пропаде!

Може б до К. Д. ще встряти?
Це воєнним чимсь бренить...
Та чи будуть демократи
Бюрократів боронить?

От ще був би хід практичний
До К. П. або три П.,
Тільки ж лад бюрократичний
Поки що у іх in spe.

От морока! от робота!
Не потрапить сам Зевезь!..
То пишіть куди охота,
Хоч до партіі с... с...

В. Сивенький.

Доля.

У дощову пилипівськую ніч
Забравсь Іван на піч
Та й спочиває;
Аж чує,—під вікном гукає;
„Здорові! вечір добрий вам!“
Здоров! а хто ви там?—
Іван у просі обізвався.
„Хворутуна я; чи ждав мене, чи сподівався?“
Не сподівався, нічого брехать...—
„Вставай же, годі спать;
Бери мішок, виходь хутенько:
Червінчиків копицю я найшла,—
І чималеньку,—
Та це до тебе і прийшла,
Щоб із тобою поділиться,
Копійчина тобі згодиться...“
Ось зараз одягнувсь.—
„Та йди і так!“—Стривай, підпережусь.—
„Чи я тебе діждусь?“
Та дай хоч чоботи надіну,
Та одягну свитину...

Поки Іван збиравсь—
Обувсь, одягсь, підперезавсь,
Та вийшов з хати—
Хвортуни й сліду вже не знати.

Вернувсь у хату Йван та на Хвортуну плаче...
А я б йому сказав: не що бо й що, козаче!
Не на Хвортуну—на себе жалкуй:
Тоді залізло куй,
Як ще воно гаряче.

Р. В.

Мушка.

(Жарт).

Правда, вам цікаво знать,
Як мене вкусила мушка?
Я почну оповідать...
Правда, вам цікаво знать?
Тільки цур—не заважать!
Наставляйте ж добре вушка.
Правда, вам цікаво знать,
Як мене вкусила мушка?

Раз пішов собі я в сад,
Бо весна мене манила
Пишним маревом принад.
Раз пішов собі я в сад...
Хто ж весні не був би рад?
Ах, весна роскішна, мила!
Раз пішов собі я в сад,
Бо весна мене манила...

Був чудовий, ясний день—
Сонце, пахощі і співи!
Я ж поет, не дуб, не пень...
Був чудовий, ясний день,
Щонайкращий для пісень
На закохані мотіви.
Був чудовий, ясний день—
Сонце, пахощі і співи.

Иду, аж бачу—угорі
Наді мною гарна мушка!
Крильця—мов два янтарі...
Иду, аж бачу—угорі,

В променистій сонця грі
Золотиста чепурушка!
Йду, аж бачу—угорі
Наді мною гарна мушка.

Я хотів її піймать,
Як вона на груди сіла,
Так, щоб крильця не помять,
Я хотів її піймать
І хіба поцілувать,
А вона мене вкусила...
Я хотів її піймать,
Як вона на груди сіла.

Од солодкого жала
Защеміло бідне серце,
Засвербіло од тепла.
Од солодкого жала,
Що ним мушка протяла,
Щось занило край реберця.
Од солодкого жала
Защеміло бідне серце.

З того часу вяну я,
Що робити—сам не знаю;
З того часу вяну я,
Вгамувати почуття
Не здолаю, не здолаю!..
З того часу вяну я,
Що робити—сам не знаю.

Я зложив цей мадрігал,
Наче баєчку жартливу,
Про химерний серця пал.
Я зложив цей мадригал,
Мов цвяхований кинджал,
На панянку вередливу.
Я зложив цей мадрігал,
Наче баєчку жартливу.

М. Вороний.

Ячмінь.

Син.

Скажи мені, буд ласкав, тату,
Чого ячмінь наш так поріс,
Що колосків прямих я бачу тут багато,
А де-які зовсім схилилися униз,
Мов ми, неграмотні, перед великим паном,
Мов перед судовим на стійці козаки?

Батько.

Оті прямії колоски
Зовсім пустісенькі, ростуть на ниві даром;
Котрі ж поклякнули—то Божа благодать:
Їх зерно гне, вони нас мусять годувать.

Син.

Того ж то голову до неба зволить драть
Наш писарь волосний, Онисько Харчовитий!
Аж він, бачу...

Батько.

Мовчи! почують—будеш битий!..

Є. Гребінка.

Міністерська пісня.

В недобрий час
Зібрали в нас
Оту Державну Думу:
За тридцять днів
Од тих послів
Ми досить маєм глуму.

Тут іх пятьсот—
Роскриють рот
І слухать нас не хочуть.
А от раніш—
„Мовчи та диш,"
Бувало всі шепочуть.

Де ті часи,
Як голоси
Начальство тільки мало
І як воно
Само одно
Усим порядкувало!

Ніхто не знав
Якихсь там прав,
Корились мовчки долі;
Тепер же—глянь—
Усяка тварь
Землі бажає й волі.

Та ще коли б
Єдиний хліб
Вони бажали мати,
То ще б нехай,
А то ввесь край
Хотять до рук прибрати.

Якийсь Грицько,
Чи там Стецько,
Очухався од бійки—
І вже кадет,
А кабінет
Не варт йому й копійки.

От так би взяв
Та й одчухрав
Отих творців законів!
Та от напасть:
Тоді не дасть
Європа милійонів.
Ні, хай ім кат!—
Без грошенят
Не здавимо їх крику.
Ми вчиним бій,
Як граф Сергій
Здобуде нам позику.
І вже в той день
Ми ім пісень
Не будемо співати,
А просто всіх
За карк та в міх
З високої плати.

В. Сивенький.

Вишнівка.

Е, ні!.. вже не найдеш такої вишнівки
Як пив я колись-то! дід мовив Степан:
Густа, як олія! Бувало, як цідеш
З барила, булькоче: „пан-пан! пан-пан-пан...“
Тепер же не можу і чарки я випить,
Хоч як ти не силуй, хоч як не неволь:
Тепер та вишнівка рідка, як водичка,
Дзюрчить, ледве чутно: „голь-голь! голь-голь-голь.“

М. Кузьменко.

Соломяний дід.

Щоб горобців шкідливих настрашити,
Вигадливий хазяін взяв
Соломяного діда приладнав,
Та ще й з лозиною, неначе хоче бити;
Горобчики сміються у кутку,—
Вони, пройдисвіти, дізнались,
Що то химера, не залякались
І шкоду роблять у садку.
— „Чи вам обридло в світі жити?“
Озвавсь пацюк: „он дід стоїть
Лозиною вас хоче бить,—
Тікайте швидче, дуросвіти!“
А горобці кричать: „найшов дурних!
Ми бачили ще не таких;
У панському саду стояли генерали—
Та й тим на голову сідали,
А це соломяник... Не боімось,
Під носом пурхаєм і сміємось.“

Такі діди і між людьми бувають,
І нічогісенько не помагають;
А час би людям перестать
Соломяного діда пхать
І тільки горобців смішити;
Тепер не пугалом добру навчать:
Нам треба иншого бажать—
Живого слова, правди і просвіти.

Л. Глібов.

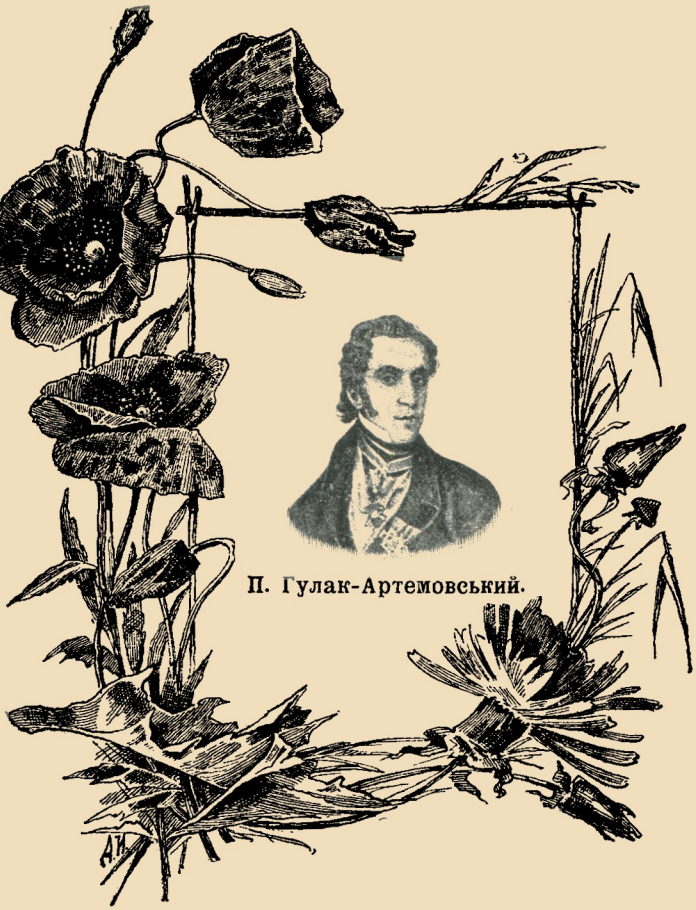

П. Гулак-Артемовський.

Пан.

Якийсь десь пан ясновельможний,
І гордий, і заможний,
(А може був то й лях),
Як-раз утрапив на свій шлях,
У пекло до Плутона.

Не вспів одважить ще й поклона,
Як тут спитав його Еак:
— „Ну, на тім світі що ти, як,
Чим був ти, де родився?
Як жив і чим живився?
Ти перед нами не гріши,
Кажи лиш правду, не бреши!"
Пан глянув: перед ним мужик!
А пан наш не привик,
Щоб так мужик з ним обьяснявся.
„Я із польскего єстем панства,"
Вельможний дзизом одповідав:
„До півдня спав, до півночі обідав,
Був власним паном на Волині."
„За цеє тобі пасти свині!"
Еак так пану присудив
І вельми цим Плутонові вгодив.

—

Якби і в нас таким судом судили,
Багацько б свинопасів наробили.

П. Гулак-Артемовський.

Сон.

В північній столиці, в роскішній світлиці,
На ліжку лежить бюрократ,
Хропе, як убитий, увесь оповитий
У шовк з голови аж до пят.

І раптом схопився: сон дивний приснився
Йому, що в світлиці без грат,
Як він, оповитий і досі не битий,
Спокійно заснув демократ.

В. Сивенький.

Дівоцька правда.

Сонце вставало; скрізь на небі чисто;
Де-не-де хмарка гуляла на волі;
Тихо в діброві, тільки ледве листом
Щось розмовляла висока тополя.

„Слухай, козаче!“ говоре дівчина:
„Як одно сонце у неба святого,
Так ти, мій любий, вірна дружино,
Один у мене й немає другого!“

Сонце сідало; скрізь на небі чисто;
Місяць з-за гаю випливав поволі;
Тихо в діброві, тільки ледве листом
Щось розмовляла висока тополя.

А вже другому казала дівчина:
„Як один місяць у неба святого,
Так ти, козаче, вірная дружино,
Один у мене й немає другого...“

О. Чужбинський.

Соловейко.

У садочку все сідала
Дрібні зорі рахувати,
Аж знайшлись такіі зорі,
Що і стали чарувати.
Були чорні тіі зорі
І чорніші ще од ночі;
Вони знали лік на горе,
Вони звались—карі очі.
Раз віконце одчинила,
Щоб одкрити зіркам долю,
Аж зблизились тіі зорі,
Що взяли ій серця волю.
Прихилились за-близенько
До віконця і до личка;
Так іх бачив місяченько,
Іх розмову чула нічка.
Щось між ними шепотіло,
Наче вітер у гайочку;
То цілунки лопотіли,
Мов ті хвилі в ручайочку.
Щось між ними стукотіло:
Сердець стукіт добувався;
Хвильку наче загриміло—
То, що „любить", він так клявся.
У кущеві співак божий
Прищебетував злегенька,
Його ж голос добирався
Просто в душу до серденька.
Аж з світлиці двері скрипли,
Пита мати пів-грізненько:
„Доню, хто це там з тобою?"
„То, мамуньцю,—соловейко."

В. Масляк.

На печі.

Українська патріотична дума.

Хоч пролежав я цілий свій вік на печі,
Але завше я був патріотом,—
За Вкраіну мою, чи то в день, чи в ночі,
Моє серце сповнялось клопотом.

Бо та піч—не чужа, українська то піч,
І думки надиха мені рідні:
То мій Луг дорогий, Запорожська то Січ,
Тільки в форми прибралась вигідні.

Наші предки колись за для краю свого
Труд важкий підіймали на плечі,
Я ж умію тепер боронити його
І служити, не злазючи з печі.

Еволюція значна зайшла од часів,
Як батьки боронились війною:
Замісць куль і шабель у нових діячів
Стало слово гаряче за зброю.

Може, зброя така оборонить наш край
Але й з нею прекепська робота:
Ще підслухає слово якесь поліцай
І в холодну завдасть патріота.

Та мене почуття обовязків своіх
Потягає служити народу;
Щоб на душу не впав мені зрадництва гріх,
Я знайшов собі добру методу.

Так нехай же працюють словами й пером
Ті, що мають дві шкури в запасі.
І, розваживши так, я оддався цілком
Праці тій, що єдине на часі.

На таємних думках та на мріях палких
Я роботу народню обмежу;
Та за те ж для добра земляків дорогих
Я без мрій і хвилини не влежу.

Я у мріях скликаю численні полки
З тих, що стати за край свій охочі,
Слово ж маю на те, щоб ховати думки,
Як що зраджують їх моі очі.

До письменства я кличу,—звичайно, в думках,—
Щоб світило над нашою ніччу,
Хоч, на жаль, мати книжку народню в руках
Я признав небезпечною річчу

О, Вкраіно моя! я звязав свій язик,
Щоб кохати беспечно ідею;
Але в грудях не можу я здержати крик
У годину твого ювилею:

„Ще стоіть Україна! не вмерла вона,
І вмирати не має охоти!
Кожна піч українська—фортеця міцна,—
Там на чатах лежать патріоти."

Слава ж нам! бо коли б дух народу погас,
Не стерпівши цього лихоліття,
То по йому хоч зо два примірники з нас
Дочекають нового століття.

Слава нам! хоч би вмерла Вкраіна колись,
Її слід буде легко шукати,
А щоб краще на-вік ті сліди збереглись,
Буде зроблено з нас препарати."

В. Самійленко.

Вовк та журавель.

Гриз кістку сірий вовк та нею й подавився:
„Ой лишенько!.. Ой пропаду!..“
На цю біду
Летів од конопель
Цибатий журавель,
Та біля вовка й зупинився.
Вовк і почав його благати;
„У тебе довгий ніс, мій брате,
Спаси мене!.. Озолотю,
Що схочеш, те я й заплатю!“
„Роззяв пащеку...“ Й сірий скоса
Дививсь, як журавель встромив в горлянку носа,
І кістку витягнув... „Плати
Мені тепера, вовче, ти!“
Ох ти, пройдисвіте, ти ланець,
Між журавлями ти поганець!
Хіба я мало заплатив,
Що голову твою нікчемну з рота цілою пустив?!

Я. Жарко.

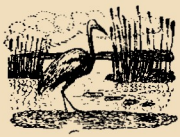

Сенатор.

(З Беранже).

В мене жінка—честь моя і слава.
Очі в неї, як зірки горять.
Через жіночку ж добув я права
Дорогого пана другом звать.

В самий день, як з нею повінчався,
Я з самим сенатором спізнався.
Маю щастя нечуване!
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до-віку

Ряд подій його передо мною.
Вже ж таких, як він нема на жаль!..
Із моєю Розою зімою
До міністра йіздив він на баль.
А мене де-небудь як спіткає,
Зараз руку перший простягає.
Маю щастя нечуване!
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до-віку

Біля Рози вдатний він на жарти,
Знає чим ії розвеселить;
А зо мною часом грає в карти,
Як вона заслабне та лежить.
Іменин моіх не забуває.
В день нового року нас вітає.
Маю щастя нечуване!
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до-віку.

По обіді иноді зімою,
Сидимо ми. Сніг страшний мете.
Він до мене з ласкою такою:
„Чом же ви в проходку не йдете?
Будьте, друже мій, без церемоній—
Я вам дам свою карету й коні."
Маю щастя нечуване!
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до-віку.

Раз у вечері притьмом намігся,
Та й повіз нас до свого села.
Пив я там вино, що аж знемігся...

Роза в иншій хаті спать лягла.
Та найкраще ліжко в тим будинку
Одступив він для мого спочинку!
Маю щастя нечуване!
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до-віку.

Як у мене хлопчик народився,
Я за кума попросив його.
І якби тоді хто подивився,
Як він пестив хлопчика мого:
І цілує, й на руках колише...
Певно, в заповіт його запише.
Маю щастя нечуване!
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до-віку.

У компаніі він любить сміхи;
Я ж буваю гострий на язик:
На обіді якось, для потіхі,
Я пришив йому такий гаплик:
„Кажуть, що моя до вас шаноба
Додала мені... ріжки до лоба."
Маю щастя нечуване!
Маю честь велику!
Ах, вельможний, ясний пане,
Ваш слуга до-віку

В. Сивенький.

Рожа та хміль.

Охріме, дядечку! будь ласкав, схаменись;
Ти чоловік і з хлібом, і з волами,
І грошики у тебе завелись—
Який тебе лихий заніс
І побратав з панами?
Покинь іх, хай ім цур! із ними не водись!
А то, коли не заверну до тебе в хату—
Ти з благородієм сидиш за панібрата,
І чарка каторжна гуляє по столі.
Чи то в село лихий примчить якого
Паничика, мовляють, судового —
Та сарана живе на твоєму добрі.
Або і возний сам, червоний, ніби квітка,
Деньків по пятеро кружляє у тебе;
А коней-калічі повнісенька повітка
Твоє сінце скубе.
Тим часом хліб давно у полі половіє;
Його і птиця бьє, і вітер марно сіє,
А дядько мій гуля!
З письменними по чарці та по чарці,
Останній шаг витрушує шинкарці.
Рівняться з ними нам сам Бог не позволя:
То, сказано,—пани, щоб день-у-день гуляли,
А ми, неграмотні, щоб хліба заробляли.
Охріме! не зробись сміховищем, села,
Покинь, кажу, панів, водиться з ними годі!
Ось слухай лиш! Недавно в мене на городі
Червона рожа зацвіла,
І треба ж, на біду,—край неі хміль пустився!
Іспершу гарно страх з сусідкою він жив.
Дивлюсь, аж приятель за гілку зачепився,
А трохи згодом, глядь, всю рожу обповив:
І бідная вона змарніла,
Поблідла, далі пожовтіла;
А проклятущий хміль, як рута, зеленів.

Є Гребінка.

Артист
Р. Чічорський.

Ельдорадо.

Десь далеко єсть країна,
Пишна, вільна, щастям горда,
Кожний там живе щасливо...
Держиморда, держиморда.

В тій країні люблять волю,
Всяк ії шука по змозі
І про неї розмовляє...
У острозі, у острозі.

Там усяк говоре правду
Непідкупними устами,
Там за правду щира дяка...
Батогами, батогами.

Там уряд глядить законів,
Дба про всіх, немов про рідних,
За провинности ж карає...
Тільки бідних, тільки бідних.

Суд там скорий: як ти винен,
То зашлють „без проволочки“,
А не винен, то й одпустють...
Без сорочки, без сорочки.

Там тверезість у повазі,
Видно скрізь тверезу спілку
Всі там пьють самую воду...
Та горілку, та горілку.

Там всі люде роботящі,
Там нарівні з мужиками
Всі пани працюють щиро...
Язиками, язиками.

Там велика воля слову:
Кожний пише все, що знає,
А цензура ліберальна...
Все черкає, все черкає.

Там письменникам за працю
Сам уряд складає дяку
І з тріумфом їх провадить...
В Сібіряку в Сібіряку

Там говорять по французьк
Не то значні, а й лакеі,
А пани всі мови знають...
Крім своєі, крім своєі.

Там зібрались всі народи:
Москалі, „хахли,“ поляки,
І живуть вони так дружно...
Як собаки, як собаки.

Там живе племін усяких
Престрашенна мішанина,
І за те той край зоветься—
Русь єдина, Русь єдина...

В. Сивенький.

Лист.

Один дідич мав у школі
Кохану дитину.
Ото раз до неї й пише:
„Милий ти мій сину!
Як ти здоров—слава Богу,
А як добре вчишся,
То не візьме тебе дідько,
Про те не журися.
Моя жінка, твоя мати,
Без відома мого
Посилає на оріхи
Тобі золотого.
А я тобі посилаю
Старі ногавиці:
Зроби собі жупанину,
З рештків рукавиці.
Та учися, милий сину,
Та читай багато,
Бо ти дурнем зостанешся,
А я твоїм татом...“

С. Руданський.

Гуменний.

Виїздив дідич за гряницю—
Назад повертає,
Та й до свого гуменного
Листи посилає,
Щоб гуменний на гряницю
Прибув і дав знати,
Що діється в його дома
Та і коло хати.
Прибуває і гуменний.
„А що там, Іване?"
А гуменний йому каже:
„Та все гаразд, пане!
Тільки ножик, що пан дали
Таляра за нього,
Ізломився, сказать правду
Ні з того, ні з сього.
„Ну зламався, то зламався,
Що то й споминати;
Певне хлопці мали гратись,
Та його й зламали!"
„Таки правда, ясний пане,
Хлопці ізламали,
Лиш не грались, а сивого
Коня білували"
„А з чого ж то сивий згинув?"
„Пані хорували,
За лікарством як погнали,
То і підірвали!"
„То і пані хорувала?!
Ах, Боже мій, Боже!
Що ж, здорова моя пані?..
Говори, небоже!"
— „Помоліться, пане, Богу:
День лишь хорували,
А на другий од пожару
Богу й душу дали."
„Од пожару? Що такеє?!"
„Просте, пане, діло:

Як зайнявся тік у пана,
То все погоріло."
„Пані вмерла!.. все згоріло!..
Будь здоров, Іване!"
„А ще панна ваші вдома—
Поверніться, пане!"
„Що ж там, голубе Іване,
Як там бідна дочка?"
„А нічого!.. уповила
Хлопця, як линочка!.."
Спомянув тут бідний дідич
Чорта і чортицю,
Плюнув з лиха, сів на бричку:
„Рушай за гряницю!"

С. Руданський.

Патріотові.

Вже давно тебе я знаю:
В оборону за для краю
В хаті військо ти скликаєш...
Більше ж про свій шлунок дбаєш.
За свій вік, хоч коротенький,
Ти гаман набив повненький...
Хоч усіх ти запевняєш,
Що лиш правду поважаєш.
Завжди дуже ти гвалтуєш,
Що убогий люд рятуєш...
Та робота вся лиш в тому
Що ти мелеш по-пустому
Всіх ти в свити одягаш
І на працю посилаєш...
Сам же в запічку міркуєш,
Що багато й так працюєш.

А. Теплинський.

Легенда.

У пустельника питає хлопець: „Що мені робить,
Щоб у світі без печалі мені можна було жить?“
„Бачиш, сину, там могили, гробовище все в хрестах,
Ось іди, та лай цих мертвих, оджени од себе страх.“
Лаяв хлопець, лаяв добре, аж язик вже заболів,
Та й вернувся до манаха: „Я зробив, як ти велів!“
„Що ж мерці тобі казали?“—старець хлопця поспитав.
„Як один—усі мовчали,“—старцю хлопець одказав.
„Ну, іди тепер, мій сину, та почни їх вихвалять!“
Хлопець ходе та все хвале,—мертвяки усе мовчать.
„Що, хвалив?“ питає старець. „Вже й не знаю, як хвалить!“
„Що ж мерці тобі казали?“ „Тихо скрізь, усе мовчить.“
„Як почнуть тебе хвалити люде, або дорікать,
Треба, сину, тобі мертвих ціх скоріше споминать.“

Одарка Романова.

Пісня про гарбуза.

Ходив гарбуз по городу,
Питаючи свого роду:
— „Ой чи живі, чи здорові
Всі родичі гарбузови?“
Обізвалась жовта диня,
Гарбузова господиня:
— „Де ти в біса волочився?
Од сімьі зовсім одбився,
Жити вкупі не схотів,
Мало вік мій не заів.

Одчепися ж, не горнися,
Та й на себе подивися:
Бач, он як увесь обдувся—
Десь хвороби роздобувся.
Став товстий, мов тая бочка;
Аж порепалась сорочка;
Листя стало аж колюче
І огудиння товстюче.
Де ти в гаспіда і ріс,
Відки впять до нас приліз?"

„Годі, мамо, верещати,
Треба правду росказати,"
Обізвались огірочки,
Гарбузови сини й дочки.
— „Здрастуй, тату! Відки взявся?
Гей пізненько ти припхався,
Бо вже стала пані диня
Кавунова господиня.
Сам ти винен, що вона
Покохала кавуна."

„Цур же вам, рідня проклята!
Щоб вам свині й поросята!...
Геть піду ж я з огороду,
Иншого шукати роду."
З тим гарбуз собі й подався,
З усіма розродичався
І покинув паню диню,
Кавунову господиню;
Тільки з хмелем побратавсь
Лазить по тинах принявсь.

В. Александров.

Батькова рада.

Цитьте, дітки, цитьте, любі:
Не дай Боже — хто підслуха,
Бо вже певно лихий ворог
Нашорошив вуха.

Гарна річ — так гарно й чути;
Тільки от що... Якось сміло...
Треба добре розважати:
Розум — перше діло.

Хочеш справу роспочати,
Оглядайся на всі боки,
Щоб яка личина часом
Не втяла мороки.

До пуття все обміркуймо —
Бо що вдієш без поради?—
Тільки... майте осторогу..
Тихше, Бога ради!

П. Грабовський.

Собака й кінь.

Був на селі Квачан — собака,
Кудлатий та товстий,
Хвіст здоровенний, як ломака,
І сам такий страшний,
Раз лежачи знічевья на травиці
У холодочку під кущем
Він розбалакався з конем
Про те, про це, про всякіі дурниці.
А далі річ на те звернув,
Що він у господарстві—сила
Не те, що кінь, або кобила,
Усяк це, може, чув.

„Що ж, коню, ти?—попихач головатий...
Диковина тим возом торохтіть;
Велике діло борону тягати,
Або снопи возить!
Он я: і череду у полі доглядаю,
Ввесь двір, кошару стережу,
До току побіжу—
Цілісенькую ніч не спочиваю!"
На річ таку собаці кінь сказав:
„Це, може, й правда, хто вас знає...
На світі всяк буває...
А я б тебе про от що попитав:
Коли б я не хотів у полі працювати,
Коли б я хліба не возив,
То що б тоді стеріг кудлатий
І що б він йів?"

—

І люде є такі ледачі,
Мудрують по-собачі:
Ми, бачте, сила, ми — стовби,
У нас, мов, золоті лоби,
Ми громадяне,—
А то все сучча копійчане,
Бадилля світове!..
Сказав би щось про Квачана такого—
І що воно й до чого,—
Та цур йому! бо ще порве...

Л. Глібов.

Пісенька.

Раз я в волості судився
З нашим сельскім адвокатом.
Катом, катом, катом, катом...
З нашим сельскім адвокатом.

Нас судили судді, вбрані
В сукні й чоботи сапянні.
Пяні, пяні, пяні, пяні...
В сукні й чоботи сапянні

Вони совісти й закону,
Як скрізь водиться, служили.
Жили, жили, жили, жили...
Як скрізь водиться, служили.

Дуже довго клопотались,
Поки діло розібрали.
Брали, брали, брали, брали...
Поки діло розібрали.

Потім, добре розібравши,
По закону все зробили.
Били, били, били, били...
По закону все зробили.

І заставили у ноги
Уклонитись адвокату
Кату, кату кату, кату...
Уклонитись адвокату.

Тягли діло, гріх брехати,
Довго, ну а помирили.
Рили, рили, рили, рили...
Довго, ну а помирили.

М. Кузьменко.

Л. Старицька-Черняхівська.

Лихо.

Щоб копійку заробити,—
В нас кишеня не багата,—
Вчора хтів я змалювати,
Невеликий нарис ката.

А щоб краще вдавсь малюнок,
Ідеал щоб осягнути,
Здумав я на взір купити
Лик Скуратова Малюти.

От, прихожу до крамниці
І кажу партрета дати.
— „Хоч партретів цих багато,
Та не можна продавати.“

— „Чом не можна продавати,
І яка тому причина?“
„Заборона продавати
Всі партрети...“ павза... міна...

Ну, то годі малювати.
Без натури що робити?
Але треба щось жувати,
Треба хліба заробити.

Обернуся до письменства,
Напишу й собі росправу...
В атрамент перо втовкмачив
І утнув таки на славу!

Сплю. Вітають наді мною
Сни солодкі... звуки ліри...
Раптом — дзень! Тремчу, зриваюсь —
Чи не сині то мундіри?

Чую грізний крик у дверях:
„Цензор кличе перед очі!“
Щось подерте натягаю
І несуся серед ночі.

„Ви про кого тут писали?“
Тиче грізно в коректуру:
„Ошукати нас бажали?!
Не обдурите цензуру!“

„Що ж там? — дурень, лис і злодій —
Це ж звичайні руські речі.“
„Так, але вони занадто
В вас поставлені до речі!

Знайте ж, що як і на далі
Так ви будете писати,
То одправитесь туди ви,
Де Макар пасе телята “

І зарікся я до віку:
Хай письменність гине й штука!
Буде, годі вже! Над міру
Добра з їх мені наука.

Обернуся до слюсарства,
Ковалем зроблюсь в ці роки,
Кайдани кувати буду
І усяки штучні блоки.

Цей товар тепер у моді,—
Геть же пензлі, фарби, пера,—
Вигідніше не писати,
А кувати в нас тепера!

Л. Старицька-Черняхівська.

Грішник.

В далекій стороні,—в якій, про те не знаю,
Мабуть в Німеччині, а може і в Китаю,—
Хтось разом оженивсь на трьох жінках.
Загомонів народ, почувши гріх великий;
Жінки голосять так, що страх:
— „Глянь, що це коять чоловіки
Як ім по три нас можна брать,
Так хай дозволять нам держать іх хоч по пять!"
Гвалтують, сказано, навсправжки цокотухи.
Ось цяя вісточка і до царя дійшла.
А царь був, мабуть, не макуха:
Розлютувався він і злість його взяла.
„О! почекайте лиш, не буде в вас охоти
За живота чортам служить!" —
Царь грізно загукав і люльку став палить,
І в люльку пхав огонь, і люлька гасла в роті...
А далі схаменувсь, за радою послав.
Як слідує, в празничному наряді
Пред очі царськіі совіт вельможний став.
Царь двічі кашлянув, рукою вус розгладив

І річ таку премудрую сказав:
„Пребеззаконія на світі завелися,
А гірше, що в моїй землі!
Мені до уст сьогодні донесли—
Один паливода (і царь перехрестився)
На трьох жінках женився!
Щоб царству цілому за його не терпіть
Біди од праведного неба—
Його вам осудити треба
І смерть страшну йому зробить.
Хай царству усьому в науку
Він витерпить такую муку,
Щоб з ляку більш ніхто в такий не вскочив гріх!
Крий, Боже, щоб над ним хто з вас змилосердився!
Щоб луснув я, щоб я до вечора сказився,
Коли не поведу на шибеницю всіх!“
Як річ таку суддя дослухав,
Низенько поклонивсь, потилицю почухав,
І ну з підсудками про діло мізкувать.
Над ним морочились трохи не тиждень цілий,
І тільки що пили, а мало, кажуть, йіли,
І так між себе присудили,
Щоб грішнику тому всіх трьох жінок оддать.
Народ сміявсь і всі були в труботах,
Що раду перевіша царь.
Аж дивляться—а та погана тварь,
Той грішник сам себе повісив на воротях!..

Є Гребінка.

Аби душа чиста.

Два злодіі опівночі
Костьол обкрадають.
Обшукали всі скарбони,
Святих обдирають.
І забрали, які були
Свічки з ліхтарями.
Далі один на олтарик
Пнеться з постолами.
— Та що ж бо ти, брате, робиш?!
Став другий казати:
Як то можна святе місце
Постолом каляти?!
Мовчи, брате, другий каже,—
Ми тут перед Богом:
Аби душа чиста була,
Постоли—нічого!

С. Руданський.

Шинок.

Не велику й не багату
Чоловік построів хату,
Та й поставив у селі,
Коло мосту, на шпилі.

Потім він, як в клітці пташку,
Над вікном повісив пляшку,—
І як вітер похитне,
Пляшка візьме та й кивне.

А хіба ж воно од віку
Теє можна чоловіку,
Щоб, як пляшка закива,
Не здуріла голова?

От як пляшка закиває,
Він до шинку й повертає;
Сяде, гляне в поставець,—
Та й погягне гаманець,—

І вже грошей і не ліче...
Чоловіче, чоловіче!
Що в тій бочці он де є,—
Все воно до дна твоє!

Там сидить твій заробіток,
Там лежить худоба діток,
Сіно те, що ти косив,
Жито те, що Бог вродив;

Там твоя свитина сіра,
Хомути, ярмо, сокира;
Дрова ті, що ти продав,
Садовина, що збирав;

Сили ті, що їх не стало,
Те здоровя, що пропало;
Сльози жінки, серця міч,
Пяна лайка день і ніч...

Все воно туди пірнуло,
Все в тій бочці потонуло;
А вона все та ж одна—
І без верху, і без дна!

Чую—вітер повіває,
Пляшку хилить та хитає;
А вона собі кива
Та до шинку зазива.

Я. Щоголів.

Господарь хати.

Мужик лиха наробив,—
А жінки боявся,—
Сюди-туди по кутках
Та й під піл сховався,
Та—лопатою під піл:
— „А вилізай, враже!“
А той далі у куток,
Та до неї й каже:
Геть, погана сатано!
Геть, бісова мати!
Тепер мене на займай—
Я господарь хати!

С. Руданський.

Осел і соловей.

Раз у вишневому садочку,
Лежав осел у холодочку.
Побачив він між рястом соловья
І став йому гукати:
— „Здоров, співун! насилу вглядів я:
Який маленький ти, а кажуть, що горлатий...
А ну лишень утни!
Казали у дворі индики,
Що ніби ти співать мастак великий,
Чи може брешуть вражії сини.
А ну, нехай і я почую,
Яку там пісню ти вдереш,
Веселую, чи жалібну якую;
Тут сила не в тому—яка, а як утнеш!“
І соловей почав співати;
Лунає пісенька на ввесь садок;

Лежить і слуха дурень головатий,
Неначе справді знає прок.
А соловей аж горло надриває,
Та на всі заставки співає:
Щебече і свистить,
І тьохкає, і торохтить.
Нащо вже горобці, і ті попритихали
І прислухаться стали.
Замовк співун і на осла глядить:
Чи буде, мов, хвалить?
„Ну, молодець!“—сказав суддя ухатий:
„Хороший птах:
Хоч невеличкий, та горлатий;
Ти мабуть виплодився не в наших сторонах.
Коли б ти нашого наслухавсь півня,
Тоді б ще краще заспівав;
Хоч він тобі й нерівня,
А все таки хоч трохи б переняв ..“
Такої похвали співун не сподівався;
Як би був знав,
То й не співав.
— „Прощайте, дякую!“ він до осла озвався.
— „Прощай!“—сказав осел:—„навідайсь ще коли,
Бувай здоров, небоже!“

—

Таких суддей, такої похвали
Не дай нам, Боже!

Л. Глібов.

Л. Глібов.

Горлиця й горобець.

Воркувала горлиця у садку,
У куточку тихенькому, на бузку;
Жалкувала сизокрила, що вона
Не счулася, як минула і весна,
Не вгляділа, як одцвівся і садок,
І черешні, і вишеньки, і бузок;
Сумувала, що прийдеться в осени
Десь шукати ще иншої сторони.
Підлабузнивсь до горлиці горобець,
Наче справді запорожський молодець:
„Ой, послухай, голубонько, не журись,—
Ти на мене, молодчика, подивись!
Чи є в світі де такіі молодці,
Як ми, славні та веселі горобці?
На все вдатні—до любощів, до пісень,—
Цвірінькаєм, жартуючи, увесь день!

Ти не бійся, голубонько, що зіма
Посиплеться білим снігом... то дарма!
Нас з тобою теє лихо не зляка.
Перебудем під стріхою в козака,
А як гляне ясне сонце на весну—
Забудемо тую зіму навісну
Поростають тії білії сніги,
Покриються травицею всі луги,
Розівьється калинонька і садок,
Росцвітуться і вишеньки, і бузок;
Заспівають усі пташки, як в раю,
Привітатимуть голубоньку мою...
А ти, серце-голубонько, не журись
Та до мене, молодчика, прихили́сь..."
— „Бодай тобі, горобчику не брехать,
А горлицям твоіх брехень не чувать,
Не до пари голубоньці горобець,
Хоч який він прехорошій молодець:
Треба мені, сизокрилій, голубка,
Як хорошій дівчиноньці козака."
Де не взявся сизокрилий голубок—
Як ухопить горобчика за чубок,
Помняв його, понівечив, як хотів,
Оскуб його, молодчика, та й пустив:
„Оце тобі, горобчику,—так не вчись,
До чужоі голубоньки не тулись!.."
Як дремене горобчичок у садок,—
Болить його головонька і чубок.
Регочуться проклятіі горобці:
— „Оттак наші добувають молодці!"
Засоромивсь осьміяний горобець
Та й покинув ріднесенький табунець;
Полетів він світ-за-очі у садки
Одшіптувать головоньку і боки.

Я вигадав, лежачи на печі,
Для вас цю баєчку паничі!
Ой не будьте, паниченьки-молодці,
І ви такі, як оттіі горобці;
Пригортайтесь, козаченьки, до дівчат—
Хіба мало є хороших бровенят?

Дівчинонька, як квіточка, з нею рай,—
А чужої молодиці не займай,
Бо налетить часом сивий голубок—
Болітиме головонька і чубок!

Л. Глібов.

Ідеальний публіцист.

Він пише сміливо, не боячись нікого...
Слабого.
Усе, що вказує йому його натура...
Й цензура.
Він може написать філіпіку завзяту...
За плату.
Він скаже, що згола порядки всі лихії..
Чужії.
Що стогне ввесь народ, тяжким забитий горем...
За морем.
Він біди згадує країв усіх нещасних...
Крім власних.
Він пише, як зробить, щоб став багатший кожний...
Вельможний.
Він хоче, щоб народ од малку міг навчатись...
Вклонятись.
Він прагне, щоб і пан придбав потрібні знання...
Здирання.
Не вміє він брехать і дурно гроші дерти...
По смерти.

В. Самійленко.

Треба всюди приятеля.

Прийшла в церкву стара баба,
Свічок накупила,
Де була яка ікона,
Всюди поліпила.

Іще пара остається.
Де іх приліпити?..
Ага!—каже, пошукаю,
Святого Микити!

Найшла баба і Микиту—
Святий чорта ціпить!..
Баба одну йому ставить,
Другу чорту ліпить...

Бачуть люде й розважають,
Щоб там не ліпила:
Що ти, бабо, кажуть, робиш?
Та то ж вража сила.

Але баба обернулась:
Не судіте, люде!
Ніхто того не відає,
Де по смерти буде?..

Чи у небі, чи у пеклі
Скажуть вікувати?
Треба всюди, добрі люде,
Приятеля мати.

С. Руданський.

Камяна епоха.

Прочитавши вчену книжку
Про епоху камяну,
Бачу: суне мій прабатько
Кріз гущавину лісну.

Оленя несе додому,
Піт із нього аж тече,—
Сонце вже в пралісі тоне,
Та скажено ще пече.

Скинув добич при печері,
Кличе жінку із нори:
„Дай же їсти що печене,
А звірюку забери!“

А прамати тихо каже:
„Я сьогодні не пекла.
Є сиреньке мясо добре,
Подивись, я принесла...“

А прабатько як не крикне:
„Чом же, стерво, не спечеш?
Геть мені з печери, бабо,
Бо убью, як не втечеш!

„Я волочуся лісами,
Змарнував життя своє,
А вона сирого мяса
На вечерю подає!“

Налякалася прамати,
Каже: „Та огонь погас!
Що я палічча натерлась,
Не затлілось ані раз!“

Він вхопив ножа з кременю:
„Геть з очей мені, стара!“
Витяв з оленя пів шинки,
Їсть сердега, хоч сира.

Затулила жінка очі,
Сльози каплють з-під долонь:
„Все що-дня печи печеню,
А так тяжко про огонь!..“

Ох, не плач так, праматусю
Це ще не біда тобі—
Научись огонь робити—
І кінець усій журбі!

Гірше буде твоім дітям
Тим у електричний вік:
Буде в іх огню доволі,
А печеня раз на рік...

О. Маковей.

Божий приказ.

„Працюй, Іване,—пан казав—
І не вважай на втому·
Од Бога нам такий закон
В його письмі святому.
Аджеж сам Бог шість день робив,
Поки скінчив роботу
Спочив же тільки в сьомий день
Од праці та клопоту.“
Іван спинивсь на борозні:
„То річ, мосьпане, друга!
Одно—творити язиком,
А друге—перти плуга.
Але, за приказом святим
Я радий поспішати;
Скажіть же, що робив Господь
В день восьмий і девятий?“

В. Самійленко.

На старі теми.

То був чудовий місяць май,
Цвіли бузи й троянди...
З староі вілли на ввесь гай
Плив голос панни Ванди.
Співа до цитри, аж зовсім
Захрипла з віщих трудів;
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Ось жнива. Скочно граючи,
Женців проводить банда,
А в віллі не вгаваючи
Співає панна Ванда;
Чи день, чи ніч, чи дощ, чи грім,
Чи крик сорокопудів...
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Вже осінь. Яблука стрясли,
Капусту в пень рубаєм,
А панна Ванда знай співа
У віллі там під гаєм.
Чи в коршмі крик, чи в церкві дзвін—
Луна з усіх усюдів:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Потис мороз, вітри ревуть
І сніг поля вкриває;
В безлюдній віллі все ще чуть:
Бренчить щось і співає.
Блукає голос серед стін
Захриплий з віщих трудів:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Пять день хуртовина ревла,
На шостий день ослабла;
Всю віллу снігом замела,
І Ванда закацюбла.

Та дух ii на місці тім
Що ночі ще марудив:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!!“

Минуло вже багато літ!
Де гай був, нині зілля;
Заріс кропивою і слід,
Де та стояла вілля.
Та в глупу північ в місці тім
Чуть бренькіт страхопудів:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут знудив!“

Чого ж та бідна душенька
На місці тім заклята?
Чого покутує, немов
Убила маму й тата?
І чом ту саму пісню всім
Небіжечка співає?
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
Бо іншої не знає.

І Франко.

Золото.

„За злотом!.. За злотом!“ скрізь поклик я чую,
І світ увесь диха бажанням одним;
З ногами на гору зійти золотую
І з голоду вмерти над золотом тим...

М. Проноза.

О. Луцький.

Наполеон.

(З Я. Махара).

Кров, революції огнем запекла,
В людства артеріях кружила дико...
Сильна гарячка душі огорнула
І ясний раньше розум.
„Братерство, рівність!“—виливались з горла,
А „воля!“ в фантастичнім пустословью;
Із найдальших кутів землі цілої
Кличів тих одгук лився.
Людство безтямнеє—о горе, горе!—
Звалило Бога і святих з їх трону,
Замкнуло небо, а за ним і пекло
І злуку з всім минулим.

А тричі горе, як у дикім шалі
Ще й посвячену голову счахнуло,
І вбачило, що кров її червона,
Як у кого із плєбсу!
Та всевідучість, що кермує строго
Бігами сонця, звізд і всього світу
Порядком споконвіку непорушним,
Моргнула грізно оком,
І фельшар низький зі сталевим зором,
В три роги шапку на античний череп
І дужі руки з-заду заложивши,
Прийшов до мас недужих.
Встромив одважно, зимно острий ніж свій
До жил, що аж пашіли од гарячки,—
І кров зіпсута бухнула фонтаном
Йому на білі руки.
Холоднокровний фельшар повторив це—
І то не раз,— а звільна набирав він
Одваги, вправи, як то все буває
У всіх... спеціалистів.
Кров бухала на білі загороди,
Поля зелені, на фортечні вали,
На вічні скелі, праліси безлюдні,
На снігові яруги,
До течій рік, зелених океанів,
І на піски, розпалені од сонця,
Лилися пурпурові тії струї.
І тлуми спамятались.
Товстий же фельшар помирив їх з Богом,
І з пеклом, з небом, зі всіма святими.
Коли ж покірно людство шию вгнуло,
Вже був кінець тих ліків.
Братерство, волю, рівність — заступили
Омана слави і гарматні громи,
Хрести, ордери... І ті милі тлуми
Любитись вскорі стали,
А добрий фельшар, як люд затужив лиш
За королем, то сам в корону вбрався!
Для охорони ж все систематично
Він кров пускав з жил люду
Так виліченння діло довершилось.

В уставлений рядом віків порядок
Людство вернуло. Кров же з його точать
Систематично, мудро,
Мов раб, що виповнив своє лиш діло,
Так фельшар од руки впав Провидіння —
Руки страшної!—Як той знаряд зайвий,
Воно його шпурнуло...
На жовтих скелях у безмежнім морі
Сідав і думав, мрів про пацієнтів,
Про кров гарячу... Аж раз десь над вечір
Умер, як мруть філістри.
І ми тепер здорові, як ті предки,
Що він ім допоміг. Тож дяка наша
Імью його!.. Її зовем ми: с л а в а,—
Та так вона не зветься.
Це імья всіх нас завжди лиш морозить,
Скрівавлені його нас руки страшать,
У пил падем перед його фантомом,
Трівога нас ворушить.
З цікавістю наівної людини
О нім пікантні шепчем небилиці —
Щасливі тим, що вбачили на ньому
Яку незначну хибу.

Вірні—поети гимни йому слали!
...А я, бідняга, одою сухою
Йому ось дякую за наше певне,
Немов скала, здоровья!

О. Луцький.

Віл.

„Мабуть на небі звісно стало
(Про себе віл в кошарі гомонів)
Про те, що ввесь мій вік я все за двох робив,
Та й витерпів таки чимало—
Що в плузі силкувавсь, копиці волочив,
Із ранку у ярмі до півночі ходив,
Іще щодня бував і битий!
Хазяіна не раз я проклинав—
Тепер зовсім не той хазяін став:
До схочу в мене йісти й пити,
Несуть мені і соли, і крупів,
Вівса і висівок, наістись трьом би стало...“
Аж тут хазяін шасть у хлів,
І, взявши за рога, вола під ніж повів,
Бо сказано—його годовано на сало.

Ти змалку так любив мене, як пугу пес...
Чого ж так лащишся тепер до мене, Йване?
Ти знаєш, що як ти чоломкаться ідеш,—
Чогось мене морозить стане.

Є Гребінка.

Куди йідеш, Явтуше?

Та куди йідеш, Явтуше,
Та куди йідеш, мій друже?
„Не скажу!“
Та коли ж твоя та добрая ласка,
То й скажеш.
„На базарь!“

— Підвези ж мене, Явтуше!
Підвези мене, мій друже!
— „Не хочу!“
— Та коли ж твоя та добрая ласка,
То й схочеш!
— „Сідай з краєчку!“
— Ой, що везеш, Явтуше,
Ой, що везеш, мій друже?
— „Не скажу!“
— Та коли ж твоя та добрая ласка,
То й скажеш.
— „Груші!“
— Ой, дай мені, Явтуше,
Ой, дай мені, мій друже.
„Не дам!“
Та коли ж твоя та добрая ласка,
То й даси.
„Візьми та гниленьку!“
— Обійму ж тебе, Явтуше,
Обійму тебе, мій друже!
„Не хочу!“
Та коли ж твоя та добрая ласка,
То й схочеш.
— „Обійми, та не задави!“
Поцілую тебе, Явтуше,
Поцілую тебе, мій друже!
„Не хочу!“
— Та коли ж твоя та добрая ласка,
То й схочеш.
Поцілуй, та не вкуси!“

Народній жарт

Любіте своіх ворогів.

Які то недобрі бувають ті люде!
Учора полаявсь з одним,
То він вже, диви, позиватися буде,
Лякає мене мировим...
А я, так прощаю,—щасти йому, доле!
Бо скоро минає мій гнів.
Святеє писаніе також глаголе:
Любіте своіх ворогів.

„Не пий ти горілки—то ворог наш лютий,"
Мені панотець наш казав,
„Дивися, який ти: невмитий, роздутий,
Під тином всю ніченьку спав.
Що мав, то пропив ти, і тіло он голе,
Ба, певно сьогодні й не йів..."
Горілка наш ворог? Писання глаголе:
Любіте своіх ворогів.

Стара за куму мене чисто заіла:
Гляди ти, сякий та такий!
Кума наше щастя й життя отруіла,
Кума то наш ворог лихий.
Не смій ти ходити до неі ніколи!
З кумасиних брів ти здурів!
Мій ворог кума? А писання глаголе:
Любіте своіх ворогів

А то ні за віщо та збила раз бучу
Моя невгамонна стара:
Що я іі ворог, що я іі мучу,
Що мов би не знає добра...
А я тільки вдарився руками об поли,
І тихо на те одповів:
Як ворог я твій, то писання глаголе:
Любіте своіх ворогів.

П. Річицький.

Чи високо до неба.

Що пять верстов, то й коршомка:
Нічого й лічити!..
Бо пять верстов як проідеш—
Треба й одпочити!..
Ото йідуть із ярмарку
Двоє господарів,
У кожного віз порядний,
Воликів по парі.
Йідуть собі помаленьку,
Грошенята мають,
Полягали на соломі
Та й думу гадають...
Далі один пробудився
З глибокоі думи,
Повернувся на соломі:
— Чи спиш, каже, куме?
Що говориш?—другий каже!
— Чи спиш? я питаю.
Та не сплю ще, каже, куме,
Тільки що дрімаю.
— Не дрімай же на годинку
Та глянь проти неба,—
Скільки б верстов так до неба
Проіхати треба?
— Та Бог його святий знає
І добріі люде...
Я думаю, що не більше,
Як пять верстов буде.
— Гуттю, куме! та це баба
Тобі набрехала;
То як би пять верстов було—
Там коршма б стояла!

С. Руданський.

Чиж та голуб.

Весною чижик молоденький,
Такий співучий, проворненький,
В садочку все собі скакав
Та якось в западню попав;
Сердега в клітці рветься, бьється,
А голуб бачить, та й сміється:
— „А що? попавсь?—от тобі й на!
Вже, певно, голова дурна...
Не бійсь, мене б не піддурили,
Хоч як би не хитрили,
Бо я не чижик! ні... оце!“
Аж гульк - і сам піймався в сільце.—
Ото на себе не надійся,
Чужому лихові не смійся!

Л. Глібов.

Горе поета.

Люде добрі! пожалійте
Бідолашного пііту,
Що од горя, од наруги
За слізьми не бачить світу.
Роскажу вам все. Учора
Я зайшов собі в крамничку,
Щоб на вечір запастися,—
Лойову купити свічку.

І гидкий, поганий крамарь
(Чи була що в світі гірше?!)
Загорнув мені ту свічку
У моі чудові вірші!

Од зневаги, од досади
Не заснув я цілу нічку.
Боже! у мою поему
Лойову вгорнули свічку!

Ту поему вірш по віршу
Я складав старанно, пильно,
Порелічував трохеї,
Розмірав іх так прихильно;
Роскудовчивши волосся,
Не одну писав я нічку...
І в чудовную поему
Лойову вгорнули свічку!

Я, скінчивши ту поему
Сам одніс ії в цензуру
Сам продав ії в книгарню,
Сам продержав коректуру.
Видавець мені за неї
По копійці дав за стрічку—
І в такий утвір коштовий
Лойову вгорнули свічку...

Ні, не хочу більш терпіти
На землі неправди злої,—
Хай же смерть мене сховає
Од наруги навісної!
Напишу останні вірші,
Та тоді із мосту в річку.
Як? в моі чудовні твори
Лойову вгорнули свічку!..

Напишу я в заповіті:
Хай сховають мене в полі,
Хай високий хрест поставлять,
Щоб виднівсь на всім роздоллі.
На хресті ж, на вічний спомин,
Мідну хай прибьють табличку
І напишуть: „В його твори
Лойову вгорнули свічку."

В. Самійленко.

* * *

У перетику ходила
По горіхи,
Мирошника полюбила
Для потіхи.
Мельник меле, шеретує,
Обернеться поцілує
Для потіхи.

У перетику ходила
По опеньки,
Лимаренка полюбила
Молоденька.
Лимарь кичку зашиває,
Мене горне, обнімає
Молоденьку

У перетику ходила
Я по дрова,
Та бондаря полюбила
Чорноброва.
Бондарь відра набиває,
Мене горне, пригортає
Чорноброву

Коли хочеш добре знати,
Моя мати,
Кого будеш попереду
Зятем звати:
Усіх, усіх, моя мамо,
У неділеньку зятями
Будеш звати.

Т Шевченко.

Вовк і ягня.

На світі вже давно ведеться,
Що нижчий перед вищим гнеться,
А більший меншого кусає та ще й бьє,
Затим, що сила є...
Примір не довго б показати,
Та — цур йому! - нащо чіпать...
А щоб кінці як небудь поховать,
Я хочу байку росказати.

Улітку, саме серед дня,
Пустуючи, дурне ягня
Само забилося до річки,
Напитися водички.
От, чи пило, чи ні,—глядить—
Аж суне вовк—такий страшенний
Та здоровенний!
Та так прямісінько й біжить
До бідного ягняти.
Ягняті нікуди тікати:
Стоїть, сердешне, та дріжить...
А вовк, неначе комисар кричить
(Він щоб присікаться, знайшов причину):
„На що це ти, собачий сину,
Тут каламутиш берег мій
Та квапиш ніс поганий свій
У чистую оцюю воду?
Та я тобі за цюю шкоду —
Ти знаєш що зроблю?—
Як муху задавлю!"
„Ні, паночку,—ягня йому мовляє,—
Водиці я не сколотив,
Бо ще й не пив;
А хоч би й пив, то шкоди в тім немає,
Бо я стою зовсім не там,
Де треба пити вам,
Та ще й вода од вас сюди збігає".
„Так це б то я брешу?"—тут вовк йому гукнув—
Чи бач! іще й базікать стало...

Такого ще поганця не бувало!..
Здається, ти й позаторік тут був
Та капости мені робив?.. Тривай же!
Ти думаєш, що я забув?"
„Помилуйте!"—йому ягнятко каже,—
„На світі я ще й году не прожив"
„Так брат твій був..."—„Нема братів."—
„Так, може, батько,
Коли не дядько,
Або ж хто-небудь з ваших був...
Хіба не знаю я, не чув,
Що ви усі мене б іззіли,
Якби вловили?
Собаки й вівчарі твої,
Усі ви—вороги моі:
Од вас мені життя немає...
Ще мало я терпів?"
„Так чим же я вам досадив?"—
Ягнятко, плачучи, питає.
„Цить, капосне, либонь не знає...
Ще й огризається, щеня!
Що ти за птиця?! ти—ягня!
Як сміло ти мене питати?
Вовк, може, йісти захотів!..
Не вам про теє дурням знати!"
І—вовк ягнятко задавив...
Нащо йому про теє знати,
Що може плаче бідна мати
Та побивається як рибонька об лід:
Він вовк, він пан,—йому не слід...

Л. Глібов.

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА

ПРОЗА

Г. Квітка-Основьяненко.

Підбрехач.

Дуже недобре діло брехати! Брехнею, кажуть люде, світ пройдеш, та назад не вернешся. Брехун собі ворог і людям зло робить. Усякий зна цю правду, одначе всяк бреше. Не-нарівно. Один бреше на усі заставки; инший бреше потрошку,

оглядаючись; а усе ж недобре діло брехати. Хоч ти на пів-пальця збрешеш, а лиха наробиш на весь вік. Оглядітеся лишень круг нас, на кого карлючка закарлючиться? От-той як сватався, так казав, що в його дві слободи і грошей повні коморі, одурив дівчину; пішла за його, та й плачеться по-увесь вік; бо не тільки нічим содержуватися з діточками, та глядіть лишень, чи є що кусати! Другий позича гроші, божиться; через год, каже, оддам; а год минув,—не тільки рост, та й истє пропало! Инший каже: давайте попереду грошики: я вам мудрих книжок понаписую. Грошики зчистив, а за книжками хоч і не приходьте. „Цур дурнів" каже, „одурив вас, буде з мене; слухайте, ось вам кумедії..." Та як усе росказувати, як хто і коли збрехав, так і до-світа не перекажеш іх. Ми тільки подумаймо об тім, що недобре діло брехати: недобре для себе а другому такого наробиш, що й не одчитаєш нічим! Ось слухайте.

Просив Пархім Остапа, щоб пішов за його старостою до Хіврі. Хівря була дівка годяща; була хазяйка, роботяща; мала й худобинку; а Пархім теж парубок голінний, хоч куди. Остап—нічого робити, каже:

„Добре, піду аби б товариша зіськати"

Зустрівся з Самійлом.

„Зроби милість, Петровичу Самійло," каже Остап: „іди зі мною підбрехачем за Пархіма до Хіврі."

Та чи зумію лишень? каже Самійло. Зроду не був у цім ділі!

— „Та воно нетрудно," каже Остап: „я буду починати брехати, а ти підбрехуй; звісно, як старорости брешуть про парубка, за кого сватають; а без брехні вже неможна! Я збрехну на палець, а ти підбрехуй на цілий лікоть; то й заключим діло, запьємо могоричі; а молоді опісля нехай живуть, як знають!"

„Добре, Остапе! Зумію. Піду добуду паличку і зайду за тобою," сказав Самійло і потяг додому

Зібралися старости, як довг велить, взяли хліб святий під плече, палички у руки, пішли до Хіврі.

Увійшовши у хату помолилися, хазяіну поклонилися, і почали казати законні речі про порошу, про князя, про куницю,—і звели на красну дівицю.

Добре усе. Старі Хіврини усе слухають; далі почали роспитувати, що є у молодого.

— „Та у його чимало є чого," каже перший староста.

— Де то чимало? каже підбрехач. У його усього є багацько.

„Є й волики."

— Та які волики? таки настоящі воли!

— „Є й овечата," почина перший староста.

— Та які овечата? таки настоящі вівці! підбрехує Самійло.

— „Є й хатина."

Та яка хатина? настояща хата, новісінька, просторна.

„І у господарстві не дуже кому дає волі."

— Та таки і нікому. Сам усим орудує, і що хоче, те й робе.

Хіврини старі аж плямкають, що таке добро достанеться їх дочці; та й почали питати, хто именно парубок.

— „От, коли знаєте, Пархім," сказав Остап.

— Терешкович, Понура, договорив Самійло.

„Е! це-б-то той, кривий на ногу?" спитала мати Хіврина.

„Та він таки трошки храма, на одну ногу," сказав перший староста.

Де то храма? і не на одну, а він і обома нездужа ходити! підправив підбрехач.

— „Та трохи чи не косий?" пита батько Хіврин.

— Та так, косенький на одно око,—каже староста.

— „Де-то-вже на одно? і не косенький овсі; він і обома нічого не бачить!" доповнив підбрехач.

— Та він щось горілку часто вжива? питається батько.

— Так, випьє потрошку коли-та-коли, каже Остап.

— Де-то-вже, коли-та-коли? таки по-усяк день; і таки не потрошку, а пьє, поки звалиться.

— Та кажуть, щось там нашкодив, так чи не буде йому біди? допитується батько.

— Яка там біда? може провчать трошки, сказав староста.

„Як то можна трошки? Його таки гарно кат батогом попобьє, та й на Сибір зішлють," закінчив підбрехач...

Після такої розмови — що батькові та матері Хівриним робити? Випровадили нечесттю старостів і трохи чи й не позивали ще за бешкет, що за такого жениха приходили сватати їх дочку А на парубка пустили славу що й по-вік не збув!

Дуже недобре діло брехати!

Г Квітка-Основьяненко.

Утома.

Душа моя втомлена — і навіть той жаль, що почуваю, нагадує лиш усміх, застиглий на обличчі в мерця.

Я маю жаль до неба, бо хмари, що проходять по йому не лишають там жадного сліду: воно знов стає ясним і блакитним.

Жаль маю до землі, бо тіні, що вкривають ії, пересунуться на инше місце, і де було тьмяно і сумно, знов ляже золото сонця.

З жалем дивлюсь на воду: мов дзеркало одбиває вона красу світа, і коли невдоволена навіть—ламле всі лінії й фарби і творить своє.

І маю жаль я до осінньої рослини: кожна брунька ховає в собі надію життя і дасть колись нові пагони.

Тоді, як я...

Тоді, як попіл надій моїх нерухомою хмарою завис наді мною, тоді, як сонце щастя не зжене з душі тіней, як дзеркало душі моєї померкло, потьмарилось, не одбива нічого, тоді, як те, що облетіло і стало голим—не розівьється знову

І чом не живу я, вища істота, як те мертве небо, як нежива земля, як води, як рослина?

Спитати?

Не хочу... Втомився...

М. Коцюбінський.

* * *

Гасть на заході конав промінь дня старого... Кріз тьму-темряву стрибало проміння світа, немов зпросоння, здвигалась земля, тихенько вставало сонце.

Немов у храмі, велично-тихо на землі, тільки кайдани брязкають, народ залізо-пута із рук скида.

І ось із темряви встають убогі, втомлені постаті, смілою ходою йдуть наперед, за право борці, вони світло несуть.

А там, здалека, з кутків холодних несеться пісня.

В ній горе світу в ній стогін люду і крик побіди і страх утрати.

То пісня праці, стогін нуждених, поклик до бою, смертного бою.

І з піснею цею по цілім світі встає робітник на бій за правду, за вільну волю.

О. Садовський.

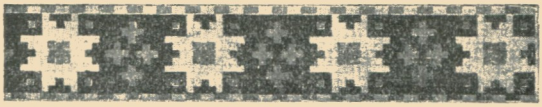

Над Тихим Окіяном.

Переді мною простяглася далека-предалека дорога. Я йшов нею вже довгий час і не знав, коли вона скінчиться. Вітер шумів і засипав мені порохом очі. Сонце пекло. Спрага докучала мені. Голод мучив мене. Вночі я не одпочивав, а йшов поміж холодною мрякою все дальше і дальше до своєї мети. Я не ставав ніколи.

І я чув велику втому Сили покидали мене.

Знеможений упав я раз у придорожній рів. Я не пробував уставати. Хоч би й земля потряслася, я був би не підвівся. Якесь одеревіння заволоділо мною. Я лежав горілиць і бездушно глядів на високе небесне склепіння. Глядів на вершки дерев, що колихалися над моєю головою. Вони нахилялися часом од сильніших подувів вітру і здавалися тоді подібними до велетнів.

Сонце припекло мої очі, і я обернувся на бік та дивився на безкрає срібне дзеркало окіяну. Там далеко з-за овиду десь аж од берегів Китаю котилися по йому величезні хвилі, увінчані піною, бігли живо до скелястого берега, розбивалися об його і скажено ревли. Повітря дріжало од страшної, таємничої мелодії ревучих хвиль.

Високо в повітрі перелітали з криком із дерева на дерево птахи; крик їх був прикрий і вражав, як кликання помочі. Я дивився на їх і бачив причину їх несупокою.

На однім із найвищих дерев сидів хлопець і довгою деревяною тичкою викидав із гнізд молодень-

ких пташок, що не вміли ще літати. Під деревом на землі сидів другий хлопець і ловив іх.

Що-хвилі спадала з гнізда на землю чорна, неоперена пташинка. Де-які здихали од разу, инші підносили ще великі голови на безперих шиях і незугарно машерували по землі. Тоді молодий ловець доганяв утікачів і кричав:

Куди ти йдеш, огидле, ге-е?

Ловив пташат за крила і зі спокоєм правдивого янкі розбивав іх голови об пень. Часом одривав ім ноги і одкидав на бік.

Мати-птаха кидалася, як божевільна, сідала майже на рамена молодого смільчака, чіпалася його кія, чіпалася галузок над самою його головою, била дзюбом, як молотом, об пень, одривала малі галузки і захриплим голосом видавала страшні оклики розпуки. Коли хлопець викидав на землю молоде пташеня, тоді вона опускала крила і падала на землю до ніг хлопця, як би благала у його смерти. Роскривала дзюб, але голосу не могла добути. Билася крильми і скакала, як божевільна...

Хлопці побили всіх її дітей і одійшли. Тоді вона піднялася вгору і кружляла хвилю над деревом. А потім спустилася на дерево, сіла на галузку над пустим гніздом і впилася в його очима. Сиділа, як закаменіла, і не ворушилася. Гляділа—шукала своіх дітей...

А мої повіки спустился тимчасом на очі і я заснув глибоким сном. І я не бачив уже, що діялось далі.

М. Стецишин.

Сон

(З Міре).

Снилось мені, що прикований я... Снилось: прикований був я до скелі... Широкеє море на волі неслося в далекі, далекі краї. А я був прикований, і марно в шаленім запалі од гніву кайданами брязкав...

За кожним же рухом тяжкіі кайдани вйідались, впинались у плечі мені до кісток... І руки я сміло і гордо, неначе борець, піднімав і до моря кричав:— „О, Воле! Спаси! А птахи, що там же літали, глумливо сміялись над криком шаленим моім. Заглушаючи море, таємні пісні, голосніі пісні заспівали вони:—О, море! не слухай стогнання раба... Нащо тобі слухать благання про волю, нащо тобі знать про страждання людей. Заспіваєм тобі ми пісень, як троянди й бажання сплелися в погожій красі...

Заспіваєм тобі ми про наші всі муки, прозорі та ніжні, про наші всі мріі і думи спокійні...

А люде... хай люде страждають і рвуться в страшенних кайданах своіх. І поклики хай іх лунають і гинуть... Не треба іх нам!

В нашім спокоі привітно і ніжно лунають пісні про бажання та сни, про розсипані кучері хмарки й про роси, що сплять на квітках. Бурхливому морю співали так птахи.

До моря шумного з неволі я знову та знову кричав. Під брязкіт кайданів, я, кличучи облик свободи святоі, до моря грізного гукав:

Птах ти не слухай, широкеє, море, кайдани ти з мене зніми... Хвилини недолі і горе неволі безслідно минуть: заспіваю своі я пісні. В піснях пролунає дзвінко луною вся радість моя. І в пісні у мене засяє красою вся рідна земля... З таємною силою скрізь понесуться співання про щастя землі... Море! гей, море широкеє! Тільки кайдани ти з мене зніми!

О. Коваленко.

О. Стороженко.

Вуси.

Літ сорок назад, а може й більш, вибрали мене в засідателі. За-молоду служив я в воєнній, в кавалеріі ще, так, знаєте—не хотілось мені зробиться тим крюком. Ну дворянство стало прохать: послужи—кажуть,—громаді, годі тобі сливи сушить, та солить, та наливать.—Сміються, бачите: бо я з Опошні; а тут ще жінка присікалась: лучче каже,—служить, чим байдики бить та з Марьєю Уласівною в марьяжа грать!—(Була у нас сусідка така, знаєте, як співають: іду собі, підскакую...) Нічого було робить,—от я й згодивсь.

Через неділь дві прислали мені повістку, що губернатор утвердив вибори і щоб я неукоснительно,

с полученія сего, прибув в г. Полтаву для принесенія достодолжной присяги.

Виняла жінка з скрині мій міліціонний козакін; що порвалось — позашивала, та швиденько й випроводила, і з Марьєю Уласівною не дала попрощаться: в голову вона собі не клала, яке лихо мене там стерегло...

В неділю, після служби присягали, і з собору прямісінько поіхали до нашого предсідателя учинить явку. А предсідателем тоді був той... що прозвали велике діло — опеньки. Не хочу його й згадувать, бо вмер,—цур йому, щоб ще й не вилаяв!—Приїздимо, ввійшли в передню; на дверях стоіть лакей, в кафтані, в німецьких галанцях, не з наших,—з предсідателем з Москви приіхав.

А що,—питаємо;—чи прийма?

— Нікак с нєт с,—каже:—его превосходітельство не ізволять прінімать, не угодно лі вам распісаться?— І показує пальцем на книгу, що лежить на столі в зелених палятурках.

Глянули ми один на другого, здвигнули плечима — та й стоімо, яи вкопані: не знаємо, що й робить. Тоді не було ще у нас того звичаю, що як розвозять ту гаспідську визіту та прийде менший до старшого, то не дає білетика, а тільки росписується.

Что ж, господа,—каже лакей,—роти порозявляли? ізвольте запісиваться.

На-біса ж?—Питаєм.

Так угодно, каже, превосходітельству. Стали совітуваться, що воно за нечиста мати ця книга; один каже: це, може, той альбом, що на памьять вірші пишуть та пробиті стрілами серця малюють; другий каже: може схотілось предсідателю побачить, який у кого почерк... А лакей так над душею й стоіить: пишіть та й пишіть! От Кирило Онуфрієвич Пищи-Муха, як пісьменнійший між нами, й каже: може він дума, що ми й писать не вміємо?—взяв перо, трошки подумав тай начеркав:

„Прі цей верной оказіі, спешу виразіть душевноє моє прискорбіє і сердечноє сокрушеніє, что по непредвідімим обстоятельствам лішен щастя лічно

засвідетельствовать моє глубочайшеє уваженіє і преданность, с которимі почтеннейше честь імею пребить Вашего Превосходітельства всепокорнейшій..." Та й закрутив... (Де б то йому не написать: сам терся по тих Петенбургах)!

Дає перо,—так всі од його, як од чорта, жахаються. Один другого штовха: бери ти!—ні, ти бери! Далі до мене: починай;—кажуть,—як тобі не вигадать? ти ж на всю Опошню брехун!—Взяв я те прокляте перо, думаю—що б мені написать йому на память? Встромлю в чорнилицю, налагожусь писать, і знов стромляю: нічого в голову не лізе! А тут ще кругом обступили, дивляться, а лакей трохи в потилицю не штовха. Примірявсь—примірявсь, а далі й думаю: він дуже ласий до дівчат, нехай же посміється,—взяв та й настрочив:

„І вчора галушки, і сьогодні галушки,
Прийди, прийди, серденько, на білі подушки.
І учора куліш, і сьогодні куліш,
Прийди, прийди, серденько, мою душу потіш"

Підписався та ще й закарлюку загнув, як хвіст у хорта. Тут вже за мною й другі почали; хто написав:

„Спробувать пера й чорнила,
Що в йому за сила.
Так перо пише,
Як муха дише."

Хто розмазався тим „глубочайшим," а покійник Назар Семенович Тупу-Табунець Булаценький при цей верной оказіі ще й жалобу на свого сусіда написав, що ззів у його „многоплодного" индика. Оттак записуємось, а діявольский лакей аж морду на бік гне та регочеться.

Не скажет вам,—каже, єго превосходітельство за ето пісанье, спасіба!

А що ж—кажу: як вміли, так і написали, йому ж схотілось нашого писання,—нехай і читає по суботах.

Після цього розійхались гарненько по квартирях і ні гадки собі. Аж увечері приніс до мене палатський сторож бомагу. „Прочитайте," каже, „і роспи-

шіться“ Що за вража мати!—думаю, яку моду вигадали! так, бачите, воно й легенько росписуваться! Прочитав,—тільки й написано:

„Єго превосходітельство, господін статскій совѣтнік і разних орденов кавалер, предлагаѣт г.г. членам всенепременно явіться к нему завтрашняго чіcла в десять часов по полунощі.“

Це, думаю собі, на закуску приглаша,—та взяв і росписався: „буду хліба-соли не цураюсь.“ Хто його в біса й сподівавсь, яка там хліб-сіль буде!

На другий день, як раз в десять часів, зібрались ми до предсідателя. Ходимо по залі; вже й одинадцать прокукало,—ні сам не входить, ні закуски не приготовляють, а вже пора б і червяка заморить. Оттак додержав нас до дванадцятого часу, далі лізе з кабінета в мундірі, в білих штанях, щось на шиі теліпається, ще й перстень на палець настромив. Тільки виткнувся з дверей, так на мене й витрищився, посатанів, аж з виду зблід. Тут йому кланяються; хто бубонить—„а честь імѣю явіться“; а він, ні на кого не глянувши, прямісінько до мене,—як крикне:

К кому ви явілісь?!

Дивлюсь на його; чи не здурів?—думаю, чого це він так грима? А він вдруге дужче:

Я вас спрашіваю, к кому ви явілісь?

К вам,—кажу.

А я кто такой?—пита і сам чортом на мене дивиться.

— Хведор Іванович, кажу.

— Не Федор Івановіч, а ваше превосходительство,—знов затріщав:—господін предсѣдатель, ваш начальнік, мілостівий государь мой!—аж запінився з серця.

Тю на твого батька! думаю собі, чи ти сказився, чи натріскався кукільвану?.. А він скільки глотки своє: к кому ви явілісь?

— К вашему превосходітельству,—кажу: нехай, думаю, по твойому буде.

А как ви явілісь? отвѣчайте, мілостівий государь мой! Как ви явілісь?

Що за напасть така? не знаю, що йому й казать.

С достодолжним уваженієм,—кажу.

— Развє в таком відє,—кричить,—являються к начальству с достодолжним уваженієм?

Посмотрітє ви на себя!

Оглянувсь я на себе—все обстоїть благополучно: медалі висять, червоний пояс і шаблюка біля боку. Далі обернувся до товаришів та й питаю:

Чи не знаєте хоч ви, чого од мене треба його превосходітельству, господіну предсідателю, нашему начальнику?

Як росердиться ж, так Боже мій милостивий! Підскакує, як зінське щеня, і приска—неначе сукно мочить!

— Ви, мілостівий государь мой,—репетує,—не імєєте должной атенціі к начальству, не ісполняєте установленних форм, нарушаєте государственния узаконенія! я вас в двадцать четире часа предам суду!

—Як буде за що,—кажу,—то можна й зараз предать суду... Позвольте,—кажу крутнувши вуса,—і мені вас спросить: чого вам од мене треба? хіба, кажу, дворянство на те мене вибрало, щоб на мене кричали, як на лакея?!—Та це кажучи, ще й шабелькою стукнув. Досадно ж, ій-Богу, стало! що за чортова мати, думаю: прилип до мене, як шевська смола до чобота. Так куди! Піп своє, а чорт своє!

— Молчать!—кричить,—ви еще осмєліваєтесь разсуждать! Посмотріте в зеркало, в каком відє ви явілісь к начальніку!

Підвів мене до дзеркала; дивлюсь! козакін мій защіпнутий на всі гаплики, медалі висять; і прочеє де розірвалось—позашивано; все обстоїть благополучно.

Что,—пита,—відіте?

Нічогісенько,—кажу,—не бачу, чого вам од мене схотілось!

— Как чего—знов закричав:—на каком основаніи ви осмєлілісь явіться ко мнє в усах. Ви те-

перь состоіте в гражданской службѣ, потому право ношенія усов на вас не распространяется.

— З цього б і почали,—кажу:—як не роспространяється, то й виголюсь. Нічого було й кричать, як на живіт: це б,—кажу,—і губернатор, і сам міністр так глотки не драв!

Прошу не разсуждать,—каже,—а ісполнять, что вам пріказивают; чтоби сего же дня вибрілі уси, а не то—я вас под арест посажу.

Далі визвірись на прочих і каже. Я вас прізвал, мілостівіє государі, чтоби виразіть вам крийнеє моє неудовольствіє за то неуваженіє і непростітельную дерзость, которую ви учінілі вчерашняго чісла вашім неумѣстним поступком.

— Позвольте узнать, ваше превосходітельство—почав Пищи-Муха,—в чом заключається неумѣстний наш поступок, учіненний вчерашняго чісла, із котораго можно би усмотрѣть неуваженіє к вашему превосходітельству і непростітельную с нашей сторони дерзесть?

— Как—із котораго?—крикнув:—а как ви моглі позволіть себе пісать в візітной кніге такую дічь: і галушкі і куліші, і жалоби запісивать, словно на почтовой станці,—когда вам слѣдовало только запісать ваші фамілії... Это просто бунт протів правітельства!..

Наші іменніє спіскі,—знов почав Пищи-Муха (а він вже такий був, що хоч кому носа втре),—доставлени уже вашему превосходітельству, слѣдовательно ми нікак не моглі предполагать, чтоби вам предстояла надобность в наших фамілиях, а полагалі, что ваше превосходітельство інтересовалісь болеє на счет наших почерков і словосочіненія, а потому каждий із среди нас, по мѣре сіл своіх, потщілся виразіть свої чувства і мислі, нікак не предполагая, чтоби ваше превосходітельство...

Ну, довольно, довольно! (допік-таки його Пищи-Муха!) ви, — каже, — як маятнік в часах: торкні вас раз, то ви десять раз завіляєте.

Теперь, господа,—каже, повертаючись на всі сторони,—ізвольте, отправляться; на первий раз я

вас прощаю, но в другой—будьте осторожни; я не люблю шутіть! А ви, мілостівий государь,—каже глянувши на мене,—чтоби сію мінуту обрілісь! понімаєте?

— Як не понять!—кажу: у мене є дурень, що сливи стереже, так і той вас пойме.

На це хотів був він обізваться, та попирхнувся: скоріш в кабінет, і зачинився; обридло вже й йому гримать, прискать і підскакувать. Стали й ми виходить, похваляєм ту гаспідську закуску а секретарь наш, Ѳома Петрович, де не взявся, до мене й собі:

Як можна,—каже,—в гражданській вуси носить!

Та хоч ви мовчіть, кажу:—чорт батька зна чого таку куру підняли! Не то вуси,—і борода ділу не поміха!

— А в візітній книжці і на обьявительному листу,—каже, що ви написали?

— Помилуйте мене сьогодні, кажу—а я вас завтра!

Не став з ними і розговарювать, і без його гірко на душі, так досада і розбира, так і поверта назад, щоб хоч вилаять иродового сина. Скільки на світі живу, а ніхто на мене не кричав, ні з ким не лаявсь,—тільки де-коли з жінкою; а тут і не встерігсь,—відкіля та й сварка вирвалась, бодай йому до смерти так підскакувать та прискать! Прийшов на кватирю, зараз достав з шкатулки бритву намиливсь, черк, в друге... так моі вуси, неначе скошена трава, і впали на рушник. Як глянув же я на себе в дзеркало—так батечки!... аж злякавсь, сам себе не пізнав, чорт-батька-зна на кого й похожий: і рот кривий, і щоки позападали, і ніс похнюпився: зовсім не я, а німець Адам Иванович Фрик, що в Кременчугу шльонку розбірає!.. щоб мені до завтрього не дожить, коли брешу! В перший раз, як живу на світі, довелось мені зголить вуси, лучче б було і не дожить до цього лиха! Якби знав, що зроблюсь таким паскудним, то Бог мене побий, коли б збрив, хоч би не то що під суд—хоч би жили з мене тягли. І кому з того прибуло, що я без вусів?.. Кому вони мішали: чи йісти, чи пити, як кажуть, вірою й правдою служити? Як я

теперички до жінки вернуся? Як я гляну в вічі Марьі Уласівні?.. Згадав я й літа моі молодії! не одна, було, глянувши на моі вуси, збирала губки на оборочку, не одна і цілувала і милувала іх!.. Оттак журюся, а сльози кап-кап!.. Здається, і за старшим сином так не вбивавсь, як помер!.. Мій Боже милий! подумав, ударивши себе в груди, за що ти мене так люто покарав?..

Нічого було робить більш у Полтаві, бо в должность велено вступать тільки через тиждень, от я й поіхав додому. То було як йідеш, то знай гукаєш на кучера: торкай, хлопче, торкай,—а теперечки сижу собі, схиливши голову, неначе мене на шибеницю везуть: пари з рота не пущу; хіба як швідко побіжить, то озвешся: не жени коней,—потомиш!—Так вже наровлю, щоб мені у ночі приіхать, бо жінка тоді була непорожня, то, думаю собі, як гляне разом на мене, та злякається, то ще (нехай він сказиться) приведе Адама Івановича Фрика. Підйізжаю до свого двору,—уже зовсім смерклось, і в будинку не світиться; вилажу з брички, а тут як загавкають на мене собаки!—тю, дурні,—кажу,—хазяіна не пізнали!—Хотів був погладить, так бісови собаки глянули на мене, та в-ростіч. Ввійшов тихенько в сіни!.. так якось чудно, матері його біс, будто й не я,—здається й хата не моя, ій же Богу, правда!.. Оттож, кажу, як загавкали собаки, жінка й прокинулась; чує—хтось увійшов.

— Хто там—пита.

— Це я,—кажу.

— На кого ж там собаки гавкали?

— Не знаю.

Та йди ж,—крадешся!

А в мене такий звичай був, що, було, як прійду додому, то зараз, хоч і вночі, всіх розбуркаю: з дітьми граюсь, з жінкою цілуюсь, бабусю Оришку, що за дітьми приглядує, зачіпаю; а теперечки, як тать, мов той злодій, крадусь,—не знаю, на яку й ступить. Підійшов до кроваті, а жінка протягує до мене руки цілуваться. Поцілувались, а вона:

— Хто це?—та мене рукою по губах... Як наробить репету: Ой лишечко! Злодій... Оришко, огню, огню!

Я ії уговорюю, – так куди! не слуха: і руками й ногами од мене.

— Не підступай! – кричить,—не підступай!.. Всіх дітей переполошила, та вже Оришка прибігла з свічкою. Витрищились на мене, дивляться... здається й я, так не я ж: нема вусів!

— Що це з тобою сталось?—пита жінка:—чи ти живий, чи мертвий?!—а сама аж пополотніла, труситься, неначе трясця ії трясе.

— Тим то й моє лихо,—кажу,—що живий!

— Що з собою зробив? пита,—оглашенний!

— Це ж,—кажу,—дяка тобі: тепереньки вже не буду байдики бить, та з Марьєю Уласівною в марьяжа грать!

— Нащо ж ти вуси збрив? пита.

Тепер состою в гражданській,—кажу, як і мені казали:—а потому право ношенія усов на мене не распространяється.

— Чи він пяний, чи здурів?—каже жінка, глянувши на Оришку; та як заголосить, як вдарить себе в груди, а за нею дітвора й Оришка, а бісови собаки почули, ну й собі: і виють, і скиглять, так-що Боже мій милостивий, такий гвалт підняли, хоч з хати,—та що з хати!—з села тікай! просто кінець світу наступає.

Оттак цілісіньку нічку рюмсали, і я з ними: сижу та плачу. До крові губи собі подряпав: хочу знаєте, вус крутнуть, хіп за губу,—нема нічого, і вдряпну...

На другий день така напала на мене нудьга, хоч кріз землю провалиться. Що кому не скажеш—ніхто мене не слуха—діти од мене одвертаються, жінка хлипа, ні одна дворова собака, матері іх біс, до рук не йде. Думаю собі—що мені на світі робить?.. А тут стали сусіди навідуваться і Марья Уласівна прийшла, а я од іх ховаюсь, та лице закриваю, неначе казна-що таке... ій же Богу правда! На третій день зовсім таки ослаб, не дишу: груди мені зало-

жило, живіт підвело (за три дні шматка хліба в роті не було); не знаю вже, чи голова в мене на плечах, чи може кавун. Зовсім таки налагодився вмирати, хоч за попом посилать!

Коли, на моє щастя,—так вже Бог милосердний не схотів посиротить моіх діточок,—приїздить Григорій Григорович Захарченко, оттой, може чули, що і в чорта виграв би тяжбу,—так, кажу, приїздить: як глянув на мене—і назад одступив.

Що це з тобою, братіку?—пита.

Пропадаю,—кажу:—це смерть моя за мною прийшла!

Та не бреши—каже,—тебе ще й поліном не добьеш. Тільки—каже приглядуючись,—дуже знаскуднів; чого це?

Хіба вам повилазило?—кажу

— Вуси збрив?

— Еге!

— На-біса?—пита.

— Нечиста мати в гражданську понесла, так теперечки право ношенія усов на мене не роспространяється.

Хто це тобі вигадав?

Його пре... тее,—кажу,—щоб йому добра не було!

Брехали його батька сини, та й він з ними,—каже:—ти ж з мундіром в одставці?

Так що?

Так коли мундір на тобі,—каже, спасибі йому,—так і вуси при тобі!..

Ій Богу?

Побачиш,—каже:—я тобі й указ дам.

— Батьку мій рідний—кажу: на світ ти мене народив!—Як скочу з кроваті, ну його обнімать та цілувать, а він мене одпихає.

— Ну тебе к бісу—каже:—як шпильками шпигаєш!—Бачите, одросли трошки вуси, так щетина й колеться.

Теперечки, спасибі ім, понасилали тих томів: що треба, хоч не скоро, а налапаєш, а тоді—скоріш скарб знайдеш, як чого тобі треба. Не у всякім по-

віті були такі люде, як цей—що розказую—Захарченко: шукають, було, шукають, та й плюнуть... Таке лихо було, не повірите: коли скажуть, що право ношенія—не то вусів—голови на твоіх плечах не роспространяється, то не турбуйсь шукать,—чи воно правда, чи брехня, стинай голову та так і ходи... Щоб я пропав, коли не правда!

Ну, як почув я од Захарченка про той указ, то де в мене й сила та взялась! повеселів, як на світ народився. Зараз жінка поставила нам закуску, випили по чарці, по другій староі, пляшок зо дві сливьянки, а тим часом запрягли мені бричку, та скільки видно й заторохтів з Захарченком. Дорогою, щоб мене не побачили, обвязався платком, тільки очі й блищять. Хто не стрінеться, пізна мене по конях, і пита: чого це ти обвязався?

Бишиха,—кажу,—нарядилась.

Приіхав до Захарченка. Як дав він мені той указ, то неначе рідного батька побачив!.. Ну, теперечки, думаю ваше пре... тее... чий чорт буде старший!

Вернувся до дому і два місяці висидів в карантину, поки вуси не повідростали так, що вже й жінка зі мною цілується, і люде слухають, і собаки на мене не гавкають. Вже й з Марьєю Уласівною в марьяжа граємось, а тут така піднялась переписка! з Полтави повістка за повісткою: неукоснітельно, с полученія сего, імеєте явіться.—А я ім в одвіт: по случаю пріключівшейся внезапно болезні!—Ще з місяць підождав, та як вже стали закручуваться, поіхав в Полтаву. Тільки приіхав, зараз натяг на себе козакин, причепив шаблюку та й пішов у палату, це б то вчинить явку. Вхожу в присутствіе... Як гляне на мене г. предсідатель, так його й зжолобило, аж носом закрутив.

Что ето, мілостівий государь мой, крикнув,—ви уклоняетесь от служби, і вторічно осмеліваетесь явіться ко мнє в вусах!

— Це,—кажу,—ще не вуси, а усишки, а от як виростуть, то будуть усища!—А сам держусь за той указ, як сліпий за поводача.

І!.. як закричить, та підскоче, та присне: я вас, мілостівий государь мой, в двадцать четире часа...

— Не гарячіться,— кажу:— кров спортите, а ось подивіться!— Та тиць йому в руки указ. Дивись, думаю, хоч повилазять.

Прочитав,— якось чудно лупа очима, губи дріжать...

Фо... Фома Пе... Петровіч!— каже, запинаючись:— что ето такоє?

Хома наставив око:

Височайший, каже.

— Без вас знаю,— каже предсідатель,— а распространяется лі право ношенія усов?

Хома круть-верть, сюди-туди, нічого робить.

Распространяється,— каже.

Товариші дивляться на мене, перелякались, думають собі: буде мені халепа! А я дивлюсь на супротивників, так іх очима й йім, та вуси кручу Предсідатель глянув на секретаря, повертілись вдвох сюди-туди, та й посідали тихенько, ні один й пари з рота не пустив.

— Що, думаю собі, піймали облизня?..

Так оттака-то чудасія була з моіми вусами! Якби не той указ, то може б довелось пропасти! Згадуючи прошле, не раз думав: правду люде кажуть, що за Богом молитва, а за царем служба ніколи не пропадає За пятнадцятилітню безпорочну вислужив таки собі те, що теперечки ніяке превосходітельство на світі не збриє мені вусів,— от що!..

О. Стороженко.

М. Коцюбінський.

Хмари.

Коли я дивлюсь на хмари, ті діти, землі і сонця, що знявшись високо, все вище і вище мандрують блакитним шляхом,—мені здається, що бачу душу поета.

Я впізнаю ії. Он пливе чиста і біла, спрагла неземних роскошів, прозора і легка, з золотим усміхом на рожевих устах, тремтяча бажанням пісні.

Я бачу ії. Велика і важка, повна туги й невиплаканих сліз, вагітна всіма скорботами світу, темна од жалю до нещасної землі, вона клубочиться чорними хвилями, важко дихає переповненими грудьми, ховає лице од сонця і гірко плаче теплими сльозами, аж поки не стане ій легше.

Я знаю ії. Вона... неспокійна, вся насичена огнем, вся палаюча великим і праведним гнівом. Мчиться шалено по небу і підганяє ліниву землю золотою різкою... Вперед... вперед... швидче, в повітрі... І гукає так, щоб всі почули, щоб всі прокинулись...

Я розумію ії. Вічно невдоволена, вічно шукаюча, з вічним питанням: „нащо? до чого?“ — вона спустила сірі крила над землею, щоб не було видко сонця, щоб потопала в тінях земля, і сіє дрібну мряку суму...

Поете, я не дивуюсь, що любиш хмари.

Але я співчуваю тобі, коли з тужливою заздрістю стежиш за хмаркою, що тоне, роспливається і гине в блакитній пустелі.

М. Коцюбінський.

Пісня про Буровісника.

(З. М. Горького).

Над розлогом синім моря вітер хмари в гурт єднає. По-між хмарами і морем згорда рине Буровісник, мов би блискавиця чорна.

То крилом черкне він хвилю, то шугне до хмар стрілою і кричить,—і хмари чують радість в покрикові смілім.

В крику тім жадання бурі! Гніва міць, огонь пристрасти, та і певність перемоги хмари в йому почувають.

Чайки стогнуть, вчувши бурю,—стогнуть, скиглять по-над морем і на дно його сховати ладні б жах свій ще до бурі.

І гагари сумно стогнуть,—не гагарам зрозуміти роскіш битви житьовоі, гуркіт бою іх жахає.

І пінгвін дурний та ситий з ляком тулиться до скелі. Тільки гордий Буровісник рине сміливо і вільно по-над сивим з піни морем!

Все хмурніш і нижче хмари опускаються над морем, хвилі ж вигнуть і сягають в височінь, назустріч грому.

Грім гуркоче. В піні гніву стогнуть хвилі в герці з вітром.

Ось обіймами міцними огортає вітер хвилі і метає їх з розгону на шпилі в злобі непевній, розбиваючи на бризки смарагдові купи хвиль.

Буровісник з криком рине, мов би блискавиця чорна, мов стріла він ниже хмари, піну крилами зриває.

Ось він носиться, мов демон,—гордий, чорний демон бурі,—і сміється, і ридає .. Він над хмарами сміється, це він з радощів ридає!

В гніву грому,—чулий демон,—він давно утому чує; о, він певний, що не вкриють хмари сонця,—ні, не вкриють!

Вітер виє... Грім грукоче...

Синім полумям палають зграї хмар над виром моря. Море блискавиці ловить і в своїй безодні гасить. Ніби змії огневії крутять в морі, і зникають блискавок тих одбивання.

Буря! Зараз вдарить буря!

Це той сміліий Буровісник згорда рине між грімниці, над гнівним ревучим морем; то кричить пророк побіди:

Хай же дужче вдарить буря!

В. Різниченко.

Огники.

(З Короленка).

Колись давно, одного темного, осіннього вечора довелось мені пливти по сібірській сердитій річці. Раптом, на закруті річки, попереду, під темними горами, блимнув огник.

Блимнув яскраво, сміло і зовсім близько...—Ну, дякувати Бога! промовив я з радістю,—село: близько й ночівля!

Гребець - сібіряк повернувся, подивився через плече на огонь і знов байдужно наліг на весла.

— Далеко.

Я не йняв віри: огник так і стояв, виступаючи вперед із безмежної темряви... Але гребець казав правду—було ще далеко.

Вдача тих нічних огнів—наближатись, розбиваючи темряву і сяяти, і обіцяти, і вабити своєю близкістю. Здається,—ось, ось, ще два—три сплески весла—і путь скінчився... А справді—далеко!

І довго ми ще пливли по сердитій і чорній, як чорнило, річці. Бескеття і скелі виринали, насувались і зникали, остаючись позаду і немов гублячись в безмірній далечині. А огник усе стояв попереду, граючи і ваблючи,—все тако-ж близько, і все тако-ж далеко...

Мені часто згадується тепер і та чорна річка, оточена скелястими горами, і той живий огник. Багато огнів і раніше, і опісля вабили не одного мене своєю близкістю. Але життя тече все в тих же похмурих берегах, а огні ще далеко. І знову треба налягати на весла... А все ж таки... все ж таки перед нами огні!

К. Наумовський.

Вона не вмірає.

Серед темряви безпросвітної зьявилась у його мрія про сонце ясне.

Серед людського смутку й плачу почув у душі жадобу щастя. Серед тяжкого гніту й насильства гартував стріли гострі, щоб здобути волю...

Ті, що себе звали освіченими, казали: „воля вашого народу вже вмерла.“

А серце власне йому говорило: воля не вмірає; вона живе і житиме, поки стоїть світ.

Не знав тільки, де саме її замуровано.

Прислухався в тиші нічній, чи не почує хоч стогін її.

Навкруги темрява, смутком оповита, тиша могильна, зіма холодна.

І серед цієї тиші у його несамохіть вихопився з грудей могутний поклик до волі святої.

Полетіло слово живе по сонній землі сховалось у темну далечінь...

І не почув одгуку.

Ще раз погукнув волю... Ще... Країна спала...

І так довго тяглась холодна, сумна ніч без звуків, без гомону, без людських слів...

Аж ось його чуйне вухо піймало тиху мелодію, що десь далеко бреніла в повітрі, мов досвітня пісня жайворонкова.

Серце заніміло, перестало битися, прислухалося до тих дивних звуків.

І воно зрозуміло, що то — тихий спів волі, захованої в далекій далечині...

В мить перелетів він на крилах мрій у той далекий край, і там почув ії ніжний подих, мов весняні пахощі степових трав. Проте, самої волі не бачив.

Тільки чув: у глибоких підземних тюрмах, за товстими мурами щось тріпочеться й бьється, наче орел карпатський у залізній клітці... То була воля.

І з його широких грудей знову вирвався могутний поклик до свого народу, щоб прокидався, щоб виходив волю визволяти.

Голос далекою луною розлігся по широких стенах і завмер.

Прислухався довго, довго... Відгомону не чутно...

Потягла його якась сила як найближче до волі.

Зійшов у глибокі підземні тюрми, там бив залізом у мури глухі,—а за ними чулося, як тріпочеться воля.

Мури стояли непохитні, як скелі...

Тоді з одчаю вразив своє серце і кровью гарячою писав листи до рідного народу.

Тільки про знайдену волю, тільки про неї...

І був сам.

Припадав до сирої землі, прислухався...

Чув: нагорі гучний бенкет, унизу плач.

Нагорі голоси: „Фанатик умерлої навіки волі хоче розьєднати братні народи... Силкується повернути назад колесо історії..."

Унизу тихі зітхання.

Нагорі: „Навіжений, хоче зруйнувати могутню споруду."

Унизу—як у могилі...

А за товстими мурами—стогін і тріпотіння...

Знову бив залізом у мури глухі...

І тоді знесилений одійшов геть...

Пішов у села вбогі, у міста нещасливі, сам поніс туди слово про волю, що вона не вмерла, що жива, тільки закуто ії, а з нею і щастя народнє...

Ніч була темна, холодна, і все навколо спало мертвим сном...

Помацки переходив з хати до хати, розбуркував сонних, світив ім досвітні огні.

Кликав до боротьби за окрадене щастя, казав про знайдену волю ..

Про світ, що ось-ось настане, про сонце ясне, про весну молоду

І був він серед сонних людей, сам, як місяць на небі.

Так проходив од хати до хати...

Аж ось перші прокинулись ті, що запродали свою душу гнобителям волі.

Швидко його вхопили й кинули в темницю, мов злочинця. І там сидів одинокий, виглядаючи світової зорі.

Довго сидів, аж поки побачив, що починає благословлятись на світ.

Поки чуйне вухо вловило ніжне дзюрчання весняного потоку...

Радів у серці, що от-от устане сонце світле, розжене морок густий. Гаряче проміння ростопить сніги глибокі, розібьє кригу товсту Прийде весна!..

І бачить, що все дужче і дужче світає, чує людський гомін і співи голосні.

Ще бачить: тисячі сміливих, сильних людей, чоловіків і жінок, ідуть до темниці і у всіх радісні, щасливі обличча...

Тисячі наближаються, ідуть упевнено, велично, мов пливе широка ріка.

Прапори коливаються високо над їх гордими головами.

Наблизились аж до темниці.

Немов з одної могутної душі, з одних широких грудей полився урочистий гімн свободі!

Одчинилися всі двері великої тюрми.

Невольники вийшли до вільних... І він вийшов, і прилучив до одностайної пісні свій знеможений голос.

І. Липа.

Дві.

Вони зустрілися дві—і пильно дивилися в очі одна до одної.

Волосся їх сиве було вже, і зморшки глибокі на зблідлих обличчах лягли, та ясніі очі одної огнем і кипучою думкою сяли, в другої вже згасли давно, і темно і сумно було в тих очах неблискучих.

„Що дало нам життя?“—спитали вони одна в одної.

І та, що очі погаслі і темніі мала, сказала: Коханням воно напоїло мене, в обіймах, в роскошах пройшли молодіі літа, та холодно, пусто тепер в моіх грудях. Погасли вже очі, краса чарівнича згубилась і світ мій вже згас і темним серпанком укрився. Для чого жила я, для чого у серці кохання носила?“

І голову тихо вона похилила свою, і сльозина перлиста на віях тремтячая звисла.

І друга взяла ii руку холодну і мовила тихо: „Хвилиною тільки кохання у грудях моіх пронеслося; не знала я любих обіймів, не знала міцних поцілунків гарячих, не знала багатства, роскошів; у праці тяжкій, у турботах невпинних, в тяжкій боротьбі, серед горя минули літа молодіі... Та бачу я діло своє за собою, та бачу я очі, багато очей дорогих, тих, що дякою, ласкою сяють до мене—і тепло, і тихо тепер у грудях моіх наболілих. Ходім же зі мною й ти, сестро, і працю поділим мою, бо ii ще багато, багато лишилось!“

І очі блиснули у неі, й рукою міцною та бідна сестра притулила до себе багату і вмент—той огонь, що горів в однім серці жіночім, гарячім, засяв і у другім і зігрів його полумям чистим, приязним...

Галина Комарівна.

Ольга Кобилянська.

Моі лілії.

Пустині дайте мені.

Далекої, широкої пустині з пекучим сонцем... без гуку й життя – нехай я плачу

Там я не стріну нічиіх очей. Ні очей матері з віщим серцем... ні батькових, готових все до бою за щастя дитини своеі... ні очей брутальної, буденної, цікавої юрби — нікого не стріну.

Зарию обличча в запеклу землю, і буду іі освіжувати своіми сльозами — доки стануть затоплять жаль мій смертельний і мене. А сонце буде іх все пити і пити... жадібне сонце болю...

Ольга Кобилянська.

Самотний.

Я слухаю співи, яких ніхто не чує:
То співає моя душа.
Завжди і всюди чую її любимий приспів:
— А ти самотний!

І ніщо не заглушить—я це знаю—ніщо не заглушить тихого співу: кріз стогін хукги, кріз сміх весни, кріз регіт грому і плюскіт зливи—я все вчуваю:

— Самотний... самотний...

Навколо люде. Блищать їх очі, тремтять їх голоси... снує срібну нитку розум і золоту—серце, хвиля життя виходить з берегів, шумить і грає—і коли до уст моіх торкається келих веселощів—я чую вже знайомий реквієм душі:

А ти самотний!..

Я плачу. З мого серця теж ллється струмок в море людського горя. І хоч тепла рука моя простягнена для дружнього стиску там, де його треба хоч душа моя роскрита для чужого горя, як квітка для роси, а проте... а разом з тим—я чую, встає з глибини десь, як вічне прокляття:

— Ха-ха! Ти все ж самотний!

І коли навіть біля серця мого бьється кохаюче серце, коли дві іскри злучаються в поломінь щастя, коли здається, що сфінкс розгаданий вже—і тоді навіть...

...І тоді навіть чорним клубком котиться в грудях моіх болісний і гордий покрик:

— А я... сомотний!..

М. Коцюбинський.

Мій сон.

(З польського Льва Бальмонта).

Мені снився цікавий сон.

Я бачив великий будинок--страшенну руїну—з вікнами ріжних колірів і я забажав узнать, що роблять ті, що живуть в тому будинку

Я зійшов на четвертий поверх і постукав у двері. Двері одчинив якийсь добродій, обличча його у червоному сутінку я не міг роздивитись.

Хто ви?—спитав я його.

Він, радіючи, потерав руки.

— Я... Марат. Оселивсь я тут тільки що вчора... А завтра піду вже туди... на улицю... подивіться, все готове...

Він підвів мене до вікна. Шибки були червоні.

Бачите,—промовив він, таємно всміхаючись,—все уже зреволюціровано... Небо, лістя, хати, дороги—все червоне!..

Я вибіг на сходи і зійшов на горище.

Там жив поет. З блискучою радістю в очах він підвів мене до вікна. У вікні було багато ріжнобарвних шибок.

Він сказав:

— Подивіться, який гарний світ, який казково ріжнобарвний! Як чудово міняться всіма одтінками фарб земля і небо! Життя—це чудова весельчата казка про яку мріяв Асник. Я цілий день пишу поеми... Я щасливий!

Я вийшов од його з сумно похиленою головою. Я постукав на другому поверсі. Двері одчинив лакей, убраний в блискучі лівреї і галуни.

В багатому і чепурному кабінеті я побачив банкіра, який сидів у кріслі, з блідним обличамм і диким жахом в очах. Він сидів перед одчиненою скринею—порожньою.

— Дивіться,—простогнав він--тільки що були тут гайдамаки... взяли, взяли... все взяли... Як темно на світі!

І лінивим рухом він показав на вікно. Шибки у вікні були чорні...

Все за вікном зливалось в одну чорну хмару... Я пішов до сусідньої кватири. Там жив великий чиновник - бюрократ. Двері одчинили тільки після довгих роспитувань. Заржавілий замок заскрипів. Я здивувався. Спитав того, що там жив:

Ви нікуди не виходите?

Він теж здивувавсь.

— Чого? Я компоную проекти реформ...

Давно?

— Більше, як 40 літ.

Ви бачили, що робиться на дворі?

— А що?

Я бачив недалеко відціля великі купи людей. Ідуть і що хвилини збільшуються. В жилавих, загрубілих од праці руках держать великі молоти. Я чув — вони казали, скрегочучи зубами: „йдемо руйнувать стару трухлявину... Очистимо майдан... а потім збудуєм новую будівлю!..“

Він зацікавився. Підійшов до вікна.

Що ви кажете?—звернувся він з гнівом до мене. На дворі нема нікого.

Я подивився у вікно.

Шибки були замазані крейдою. Через іх нічого не видно було...

На світі біло... ясно—казав з глибоким переконанням бюрократ...

Я прокинувся.

Гриміло...

Ю. Косенко.

Плавні горять.

Смеркло. Вітер утомився цілоденною борнею, залбудився серед вулиць, ізнемігся і в безладді пил він крутить. Вщух мороз, одлига дише і важка юга зависла у потомленім повітрі.

День півсонно проморгавши, город міцно засипає, а налазливая думка серед темряви і тиші у безсонні морить душу, сушить мозок непокоєм.

Щоб бо це? Гробовий покрив щось зненацька піднімає і яскравим, грізним оком зазирнуло в чорну тишу, і од погляду страшного розірвалася жалоба і сполоханіі хмари, мов рожевая завіса звідусль заколихались. Розгоряється зірниця, розливається, як повінь, і в кровавім хвилюванні вже пів-неба обіймає: устають снопи іскристі і тремтять червоні пасма. Раптом блиснули в мороці вікна сонніі будинків, пробудились на хвилину, та одразу і загасли, тільки одблиском тремтючим ледви-ледви променіють... І за шибами не чути ні трівоги, ні співчуття: тож не власне хатнє лихо, не сусідське безголовья, то горять далекі плавні, по той бік Дніпра старого, що заснув закутий в кригу Хай горять! Нехай палають! Хай збавляють хоч потроху ту тісноту життьовую, опорожнюючи місце для нових істот, що мають жити.

І на ту грізну картину вже уваги не звертає сонний та байдужий город.

А збентежную душу вабить-тягне неодступно образ лютої стихіі: вуха ловлять кожен вигук, кожен шелест, подув вітру, очі ловлять кожну іскру, кожен рух в червоних хмарах, а уява владно пише-вимальовує картину: там покірнее сконання беззахистної рослини, там безладна біганина,—крик роспачливий змагання переляканих звіряток, вітру скигління зловіще, тріскіт хижий регіт невтриманої стихіі. Вкупі все: надіі, роспач, хіть життя, і острах смерти і тріумфи і зневага—все злилося там докупи, і в палкому порнванні келих вщерть переповняє. Смерть пьяніє з того трунку, і торкаючись об келих необорного життя,—„віват!“ дико репетує та й схиляється в

дрімоті. А життя на пьяний вигук тихим словом одмовляє: „Да воскресне!“ Все ж то там, на другім боці...

А на цьому? Смуток, морок, неодмовлені питання, у безладді крутить вітер пил та сміття шляховеє... Одблиск заграви одбився, запалив нужденну душу і, як вихор од пожежі, мчить ії в той край далекий, де життя росколихалось, наче хвилі окіяну. Серце проситься благає, серце лине в небезпеку, до страхів, до саможертви, до величного боріння. Геть од мороку нудного, од огидного безділля! Ген туди, де ллються ріки, ріки праведної крові, де горить душа в подіях, де летять побідні іскри, а згоряючи, неправда димом стелиться додолу,—де ціна життя дешева, а ціна свободи й правди піднеслася, як ніколи, піднеслася над усе! Де охочі саможертви шлях широкий устеляють до вселюдського ясного щастя, волі і братерства.

Але все те там далеко... Тут же темно скрізь і глухо, і в огидній замороці чуєш, як якісь істоти скрізь плазують обережно, чіпко держучись одного скарбу,—власного життя, бо за другі ім байдуже. І не марять! Та коли й гадати ім, заклопотаним в шуканні стежки певної, щоб краще зберегти свій скарб скляний. Вгору ніколи ім глянуть од поважної роботи, і на закиди, на поклик, як ця ніч—вони глухі...

В небі заграва згасає, город міцно, тяжко спить; заблудившись у безладді, квилить вітер тиху скаргу, очі пилом засипає, а важкий морок стає ще темніший, ще густіший.

Дніпрова-Чайка.

Поезія в прозі.

Тихий вітер з гаю далекого... Місяць на широкому, розлогому небозводі, на квітчастому, зірчастому. Соловейко на орісі, і зозуля на калині. Небесні чарівніі звуки над заснулою землею, дивні, чудові пахощі од садків чудових і - тихий вітер з гаю далекого...

Плескіт хвилі блакитної об каміння та ринь... Очерет, що ніжно згинається, ніби до хвилі жартливої залицяючись... Таємна розмова журна, світло зелених верб і тихий вітер з гаю далекого...

Широкий спів парубоцтва, що веселиться... Одклик з гір, ярів, садків! Високий чистий голос виділився і невпинно несеться по-над річкою, степом... Журби, журби в пісні скільки! І тихий вітер з гаю далекого...

Білий причілок маленької хати, облитий сяйвом місяця... Чорна тінь, що руки заломивши, малюється на білій стіні... Сльози, задушене ридання... Смуток чується навколо і в серці... О, сльози, сльози!.. і тихий вітер з гаю далекого.

Г Хоткевич.

Найліпший товариш.

Сидів самотний, змучений, бідний, з хворою душею, всіми забутий; йому було дуже тяжко, він не витерпів і в роспуці заголосив:

Добрий чоловіче, де ти?.. Мені тяжко—поможи мені!

Довкола було пусто і тихо. Низькі стіни бідної кімнати нічого йому не одповіли.

Він вийшов на улицю багатої, велелюдної столиці. Скільки людей довкола! Молодих, гарних, і чесних, скільки поважних, побілілих од старости, дідів. Тут є кому вислухать його! І він знов крикнув:

Добрий чоловіче, прийди до мене. Подай помічну руку!

Дзвонили дзвони в церквах і костьолах, тарахкотіли колеса возів, розносився гамір і сміх радіючої життям товпи. Голосні і різні звуки хвилювали в повітрі, але одповіді на його роспучливий клич не було.

— Брате, ближній мій, одізвися!—ще голосніше він закричав.

— Чого ревеш? Кого тобі треба? закричав на його сердитий сторож публічного беспеченьства.— Втихомирься, чоловіче, бо підеш „на сіно!"

Кріз вікна магазинів дивилася на його гарна одіж, якої він давно не носив, смачні ласощі, яких він давно не йів. Йому зробилося ще тяжче, і скоро опинився він за містом. Там було тихо, там була зелень, квітки і простір. Оглянувшися і пересвідчившись, що там нема нікого, він просягнув руки і закликав:—

— О, мамо природо, хоч ти поможи мені!

Сонце засліплювало йому очі, вітер віяв в уші, галузка дерева мало не виколола йому очі, пташки весело щебетали, мов сміялися з його... І одповіді на його благання природа не дала.

Зневажений, одурений він вернувся до своєї тісної кімнати. Тут у дзеркалі побачив він одинокого в світі зичливого для його всею душею чоловіка. Але і цей зичливий для його чоловік стільки накоїв йому неприємного в житті, що він з злости плюнув в дзеркало і одвернувся.

Н. Недовірчивий.

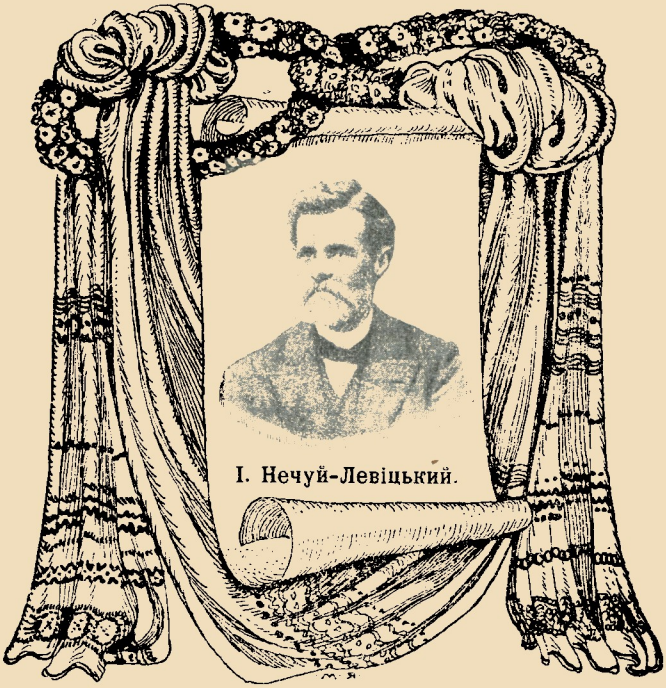

І. Нечуй-Левіцький.

Благословіть бабі Палажці скоропостижно вмерти.

Люде добрі! що міні на світі божому робити! Неможна міні через бабу Параску не то що на селі вдержатись -- неможна міні через неї на світі жити. Набріхує на мене, судить мене по селу й по хуторах; як скажена собака, бігає по дворах, по хатах та вигадує на мене таке, що й купи не держиться. Що-божого дня бігає до попа, до дяка й до проскурниці. В попа вже ії садовлять на стільцях, горілкою частують, а мене і в сіни не пускають. Господи милостивий та милосердний! і що я людям

заподіяла? Сижу собі в хаті тишком, нишком та Богу молюся. Моя стежка тільки од хати та до церкви. Я ніколи не зачепила малої дитини, за всіх молюся Богу, ще й Параску, стару суку поминаю в молитвах. А вона за те підняла на мене всю громаду; якби могла, здається, нацькувала б мене всіми собаками на селі. Тепер всі люде на селі чогось визвірились на мене: вже не просять мене на обіди трапезувати, не здоровкаються зі мною. Збунтувала проти мене весь мій рід: намовила мого чоловіка й пасинка, і його жінку, і мою дочку, що держить Тиміш, іі небож, навіть мого сина, малого хлопця. Вся рідня мене кляне, товче, як жиди Гамана. Вже насилу душа моя держиться в тілі. Я не знаю, що вже далі буде. Неможна міні не то що на селі вдержатись, неможна міні вже на світі жити. Люде добрі! благословіть міні скоропостижно вмерти. Нехай мій гріх побье Паращину душу.

Що вона на мене понабріхувала! Я сяка й така, і носата, і зубата, і горлата, і задріпана, і лиса, ще й до того відьма. Боже мій! тільки до Тебе здіймаю руки. Я собі молюся Богу а Параска бреше по селу що роблю чари. Чи в неділю, чи в свято іду до церкви та гляну, що в мене нечисті руки, та й зайду до криниці й помию собі руки й ноги. А Параска бреше, що я коло криниці набіраю землі, нашіптую та роблю чари. Як вихожу з хати по воду то беру відра на плечі та й починаю на сінешному порозі: „Мя-ца-й-сина;“ йдучи стежкою, перемолюсь і „Оче наш, оже єси...“ і „око на небеси, око на землі...“ і „ізбави нас од лукавого святого...“ а прийду до криниці, то як раз домолюся до „Прийдімо поклонімося,“ та стану на коліна коло криниці та й кладу поклони на чотирі угли. А Параска плеще громаді, що я відьмила, кругом криниці лазила навколішки і била лобом в колючки. Якби я справді була відьма, я б поперед усього показала тобі, Парасю, свої чари коло твоіх воріт, а не коло криниці. Я собі, як вихожу з церкви, перецілую всі святі ікони та й вихожу позад усіх, бо не хапаюсь поперед усіх людей, як дурна Параска, що біжить

з церкви, як та вівця, поперед малих хлопців. Як вийду з церкви, вдарю перед порогом поклона та й двері поцілую, а вийду на цвинтарь, то й стіну проти престола поцілую. Параска усім бреше, що я відьма, бо замки в церкві цілую! Це чиста сатата, не при людях згадуючи! Неможна міні через неі, як слід по божому закону, і Богу помолитись. І покійна моя мати були такі богомільні: цілували в церкві двері й стіни. Мабуть Параска через те і мою матір зве відьмою: оббрехала мене на все село, а тепер мене і малі діти дражнять відьмою, а сусіди поробили нові двері в хлівах, ще й замками замикають на ніч корови. Оттакий сором на старість, як бачите, з доброго диво!

І. Нечуй-Левіцький.

Навіщо.

Було це в давні-давнині, сиві часи.

Молодий мир пишав червоною красою, навколо здіймались стрункі та високі пальми, ясні та прозорі річки лащились до зелених берегів, а море, безкрає, блакитне море, тихо здіймало свої хвилі і співало якусь надзвичайну, могутню хвалу. Безжурні люде раювали в запашних долинах, в роскішних краях... у іх не було жадних бажань... у іх було все. І сонце, і місяць і зорі зіходили над землею, і світ стояв такий же щасливий, хороший, незрушимий.

А величний Творець дивився безсмертним оком на свій чудовий утвір і думав він думу, і од тієї Божої думи нові зорі займались в безкраім просторі небес. І підвів Творець величню руку і мовив голо-

сом, і од голосу того затремтіли склепіння неба, і блискучі комети понесли безсмертні слова Його у блакитнім безкраїм просторі.

Так, Я дав вам все, що можливо було дати. Я дав вам світлий розум і серце співуче та чуле, Все вашому розуму буде відомо,—роскриє перед вами свої недра земля, і зникнуть гряниці неба. Але двох маленьких тайн не пізнати вам ніколи: „навіщо й куди?"

І тільки це слово розляглося в просторі, блідий, непевний сум упав на обличча щасливого чоловіка, і він вхилився обіймів своєї жінки і тремтячою рукою стиснув її руку.

„Слухай, дружино моя," спитав він тихо— „скажи мені, ти не думала ніколи, навіщо над нами створені зорі ці пишні, цей мир чудовий, скажи мені, нащо існуєм ми і куди ми йдемо?.."

І жінка полохливо припала до його: „ох, навіщо згадав ти про це, навіщо спитав?.."

І чоловік підвівся блідий, збентеженний, але дужий:

„Слухай—сказав він до жінки: „я так жити не можу... я мушу дізнатись... Хочеш зі мною іти: дай руку і йди!" І жінка подала йому свою тремтячу руку, і вони рушили через темні бори серед непевного сяйва, туди, де щоденно здіймалось ясне та блискуче, Богом утворене, сонце. І сонце, і місяць, і зорі сходили над землею,—а світ і стурбован люде,—все подавалось вперед та вперед. Землю вкрили роскішні будівлі, храми й міста. І з жахом питались один в одного люде: „навіщо? куди?" В храмах величних серед таємних престолів вони з жахом благали мовчазних богів: „скажіть нам, безсмертні, скажіть нам, всезналі: „навішо й куди?" А боги мовчали. І нові роскішні будівлі покрили геть землю, і люде забули богів і подались в нові храми, ревно благали вони у науки: „скажи нам, могуча, всесильна. „навіщо й куди?"

Та мовчала і всесильна наука.

Мов хвилі одбою падала мужність людей, але знову зринало перед ними таємнеє Божеє слово: ні-

коли вам не дізнатись „навіщо й куди," і знову з захватом здіймали голову люде і рвались вперед, аби розгадати тайну, аби дізнатись „навіщо й куди?"

З того часу минуло багато віків, проте нерозгадана, невідома тайна, як і перше, вабить стурбоване серце людей. І серед першого поцілунку здіймається в душі чоловіка таємне і журливе питання: „навіщо й куди?"

І перед могучим отаманом людської громади встає серед кипучої його праці або пишної промови, сумне питання: „навіщо це все й куди?" І в високих горах, де наводить астроном свої телескопи на тремтячі, блескучі порошинки в просторі—і розгортаються перед ним безмірні межі небес, і пливуть перед його очима величні, неосяжні світи,—і там астрономова рука безсило пада: він углядів не нову туманну пляму, а прочитав в безмірній далі суворі і гіркі слова: „навіщо твій поспіх й для чого." Ти однаково не дізнаєш ніколи: „навіщо це все й куди?"

Минає кипуче життя, і нерухомий лежить чоловік на смертельному ложі. Гаснуть останні іскри життя, і згадує він свою боротьбу, свої муки і з холонучих уст гірко злітає в-останнє: „навіщо й куди?"

А блискучі комети й планиди линуть і пливуть й досі в безкраїм просторі і несуть безсмертні Господні слова: „ви не дізнаєтесь ніколи, ніколи—навіщо й куди!"

Л. Старицька-Черняхівська.

Шпаки.

Чудовий та пишний вирій!..

А серце шпачине все мимоволі тягне і вабе на північ. Обридли ці пальми та фіги, рясні апельсини, цитрини, обридло пекучеє сонце і жовті піски й піраміди шпилясті, і Нил доброчинець і синє, безкрає роскішнеє море...

За морем, за Чорним, у вохкім повітрі синіють ліски-переліски, смужками балки простяглися по рівних зелених степах, рябіють картатіі ниви, і села втопають в зелених садках...

Обридли ці кактуси мертві, ці вічно-зеленіі пальми! Чорнобиль та мята, барвінок та рута, калина, верба над водою, вишневий садок над ставочком, соломяні стріхи і чорна пухкая рілля—все сниться що-ночі шпакові... А сонце все дужче пече. І з рідної півночі вітер погожий зовсім перестав подихати. Не видержить серце шпачине! Зібрався гурток і полинув, зачувши прикмети весни в коханій Вкраіні! Линуть, спішать—поспішають...

Уже недалеко... вже море позаду... степи розляглися... зеленіі руна шовкові... сніг де-не-де лиш біліє... Водиця шемріє, говорить і будить заспаную землю... Скінчилася путь...

Подорожні розбились на зграі і кожна до рідних осель полетіла. Посіли на гіллях ще голих шпаки, і залунало вітання весни молодої...

Люде радіють, травиця зелена сміється до сонця, а іва, набравшися духу, вся росцвіла. Ліщина іі доганяє, вся в котиках срібних рясніє верба, а там бузина наливає своі кострубаті бруньки...

Голосе—радіє пташача громада. Одні діди та зловісні круки віщують недобре та гудять весну—скороспілку.

Гей-геєй-ге-ге-геєй!—заводить шпачок, мов орач біля плуга, іржe, мов лошатко, пищить, мов малі гусенята, регоче та плеще крильцями. Радіє дітвора тим співам. А чорніі гави та круки похожають

поважно, на червоний захід чогось поглядають та стиха вороже віщують. Налинув із півночи вітер; замовкли струмки балакучі, зчорніла зелена травиця, сховались кузьки червоненькі. Налинула хмара, і сніг повалив, як із торби.

Всю ніч лютувала негода, всю ніч розганяла співучих весняних гостей із гніздечок, із стріх та шпачкарень, загнала на темні горіща, в хлівці, повітки. І трусячись з холоду, мокрі, голодні, чекають шпаки спасенного ранку. І ранок настав. На високеє, чистеє небо бризнула ясно-рожева зірниця, виплило сонце за нею, виплило біле, холодне. Коло сердитого сонця, неначе міцная сторожа, повстали стовпи золотисті. Струснув бородою мороз і пішов по землі кувати кріпости.

А бідні пташки посідали на гіллях, та голосно хвалили тую красу та сонце благали, щоб глянуло тепло на рідний той скривджений край. Даремно! Мороз усе дужчав, а сонце все вище котилось. Земля скам'яніла, ріка заніміла.

На обмерзлому гіллі скакали шпаки та усе щебетали...

Сонце сховалось за хмару сніг повалив, застеляє повітря, мочить шпачиніі крила, очі ясні засипає, вкрив і шляхи, і токи, і двори, і нічим шпакам поживиться.

Голодні, холодні все скачуть вони та щебечуть... А сніг усе пада все пада...

Гусак подивився й регоче. Качки закахкали разом. Индик, наче німець, надувся і хоче промову до іх роспочати, так круглого слова не знайде ніяк і, од злости, шаріє й синіє. Кругом горобці-сміхуни; цвіріньчать, сорока скрегоче нову побрехеньку, пава підсіла поважно і стала шпакам дорікати, що рано вернулась кликати весну у рідну, в кайданах закуту країну.

Повні надіі та віри, повні кохання до рідного краю, тремтючим од холоду співом, про весну шпаки сповіщають... А сніг усе пада, все пада...

Дніпрова-Чайка.

Aria passionata.

О фантастичная ніч, як люблю я тебе! Розвиваєш свій пишний стяг, малюєш дивне на йому—і знову звиваєш його в велику-велику просторінь темряви. Вся одразу дишеш прохолодою, підіймаєш тим холодом груди, а потім... потім обпалиш безсердечно—і загориться кров, забьють, затуманяться ії джерела. Які дивовижні, невидані ніким і ніколи образи малюєш ти в своіх чарівних, стрільчастих тінях, в свойому невірному вибагливому світлі! Там, де звикло байдужеє око бачити буденну, сіру площу там, де сама найбистрійша летюча фантазія не збуде ні одного достойного образу—там в момент один твориш ти пишно-прекрасні чарівні фантоми, загадуєш загадки, що іх ніколи не розрішити пильному розумові—о, фантастичная ніч!..

Ти, ти!.. Це ти кидаєш безліч звуків в звикле лиш до туркоту вухо і вражаєш його тисячею невідомих чар. Важишся-важишся розгадати твій сімвол таємний—і падаєш в безпоміччі... А ти знов смієшся і плачеш, знов здалека віеш тихим диханням, сиплеш астрологічні гієрогліфи—о, фантастичная ніч!..

І міцно все засипає в тобі, все сіре і мляве, а те, що живе—збуджується раптом і просить життя... Огонь пристрасти бурхливим потоком ллється в істоті, пробігають блискавкою палючі жадання, і мозок безсилий кидає даремну боротьбу свою... І в бучних сплесках дикого танцю, оргіях скриків і звуків божевільно тремтять і бьються нерви!.. В тобі це, в тобі—о, фантастичная ніч!..

А як блищать в тобі очі! А яким страшним полумям дишуть уста—і немає тих холодів, що змогли б загасити огонь той! І в твою темряву,—о, фантастичная ніч,—в твої чорніі хвилі простягаються тремтячі руки, лоні пишно, палючо роскриваються назустріч... Припасти, припасти до іх і висмоктать отруту тую, що влила ти туди, ти—о, фантастичная ніч!..

Г Хоткевич.

Артистка
М. Дікова.

Казка

Над синім широким та пінистим морем, на голій, холодній високій скалі, прекрасний і ясний, як пишнеє сонце, посланець небесний там янгол сидів. І білії крила тихесенько вітер веселий гойдає і тихо співає, неначе дивуючись легкому пірью, блискучому наче той сніг на горах. Одежа на йому зіткана з проміння, як яснеє сонечко, сяє навкруг, а сам він, посланець блакитного неба, на руку схилившись, щось смутно гада. І ясніі очі далеко на море втопив він, пресвітлий, в далекий простор... Неначе в тумані прозорім щось бачить і наче в тумана щось тихо пита.

І ясніі очі сльозами закрились і нижче схилилось святеє чоло. І ясний віночок із зірок на чолі, неначе погаснув од сліз тих святих. І чорніі кучері

тихо закрили лице його ясне, а море сумнеє—неначе покрила осінняя нічка, і вітер заплакав і хвилі погнав. Стогнали ті хвилі і скелю лизали, і хтіли до ніг досягнути святих.

І пінилось море, і тихо шептало: Небесний посланче, чого ти смутний? Скажи тільки слово і хвилі слухьяні тобі з мого дна всяких див принесуть, і білііі перли й каміння блискуче, що ясно у морі, як сонце, горить, неначе у сонця з блакитного неба, свій світ позичає чудовий воно.

А може ти хочеш квіток тих, що в мене на дні, у глибокій темній глибині, цвітуть і сіяють красою чудово? Ще люде не знають, не бачили іх. Іх листя зелене боіться повітря і тихо в воді воно темній росте, і хвилі колишуть те листя зелене, і пісню чудову воно ім співа.

Спасибі тобі моє, синеє море; сумний я од того, що горя багато я бачив людського... Я бачив багатих, що в долі завидній живуть і не дбають за хліба кусок, щодня веселяться і горя не знають; за бідного ж брата і думки нема. Хоч чують і бачать і сльози, й стогнання, і горе чужеє кругом іх кипить, але, щоб не чути плачу та стогнання,—ім співи й музики од ранку гудуть.

Я бачив і бідних. Забула іх доля, і гірко клянуть іі люде сумні, і ріжуть брат брата за гіркий шмат хліба, і правду забули, згубили вони. Котрому ж всміхнеться лукавая доля і щастя хоч трохи дарує йому,—забуде він брата, що бьється з нуждою,—ще нижче придавить його до землі. Неначе ніколи з нуждою не знався, неначе й не бачив він горя повік і рідного брата на вік одцурався! Син батька, брат брата готов би продати, дочку і сестру всяк за гроші оддасть...

Людмила Волошка.

Серед степів.

Доводилося вам їздити пізньої весни, чи раннього літа по Україні? Міряли ви її безмірні шляхи зелених та рівних степів, де ніщо не забороняє вашим очам виміряти їх і вздовж і вшир, і впоперек; де одні тільки високі могили нагадують вам про давнє життя людське, про боі та чвари, хижацькі заміри та криваві січі; де синє небо, побратавшись з веселою землею, розгортає над нею своє блакитне, безмірно високе, безодне, глибоке шатро; де тоне ваш погляд в безкрайному просторі, як і ваша душа, у безмірній безодні того світу та сяйва, синьої глибини та сизопрозорої далечизни?.. Як що вашим очам доводилось хоч раз бачити все те, то не забути вам того до-віку...

Ось ранок... Ясний та погожий ранок після короткої ночі. Зірочки кудись зникли—пурнули у синю безодню блакитного неба; край його горить, палає рожевим огнем; червонуваті хвилі ясного світу миготять серед темноти; по-над степом віє її послідне зітхання; положисті балки дрімають серед темної тіні; он високі могили виблискують срібною росою; піднімається сизий туман і легесеньким димком, чепляючись за рослину, стелеться по землі...

Тихо,—ніщо не шерхне, ніщо не писне... Ось зразу шугнуло світом, наче хто торкнув головешку, що догоряючи тліла,—і сизе полумя віхтем знялось угору серед червоного жару. Вітрець легенький дихнув; поблизу у траві засюрчав коник; десь далеко ударив перепел, а там над шляхом понеслась-полилася, наче срібний дзвіночок, жайворонкова пісня. Недалеко од неї роскочується друга; перепели у траві роспочали перегукування; коники один перед другим на-вперейми сюрчали... Рушився більший вітрець і пішов, похилив по траві, котючи непримітную хвилю, вигравaючи срібною росою...

Ще наддало світу; ще раз кинуло з-за гори рожевим огнем; край неба, мов кармазином укритий, мигоче, пашить—мов личенько соромязливої дівчини...

Аж ось, здається, наче хто приснув!.. З за гори скакнула невеличка іскорка серед рожевого сяйва і довгою промінястою стрілою перетяла увесь степ; рядом з нею стелеться друга, а третя мчиться навздогінці. Ось цілий пук знявся! цілий оберемок мчиться! І—на далекому небосхилі заграв, засвітив край іскристого кола...

Зраділа земля: усміхнулись високі могили срібною росою; закурились положисті долини пахучим туманом; жайворонки, як не перервуться, щебечуть; перепели хавакають та підпадьомкають, а неугавні коники завели у траві таке сюрчання, аж у вухах ляскотить...

Сонце! сонце! це тебе, довічний світе, стріваючи, вітає земля... „Геть собі все темне та зле, цур тобі лихе та недобре! Прокинулась світова мати, показала нам личенько красне! Слава тобі, пишная величе, молись до неї, живий світе! Мчися їй назустріч, тихесенький вітре, і прогортай, продимай стежки і доріжки, щоб наша мати не запорошила дорогої сукні!“

Співає кругом вас увесь світ, все живе; і ваше серце, тріпаючись, як пташка під сіткою, підспівує світові, бьє й дзвоне у глуху дошку вашої грудинни. Яка то радість його огортає! яке нестямно хороше почування його колише!.. Ваше тіло щипає привітний холодок, ваші очі веселить краса світовая, вашу душу чарує його щастя. Ви почуваєте, що ви—частина того світу, невеличка цяточка його живого тіла, непримітний куточок його безмірної душі. Його мука—ваше лихо; його радість—ваше щастя; його втіха—ваша забавка. Скажи ж мені, царю земний—чоловіче, що твоє, а що світове?

Мовчить царь землі: зачарований світовою красою, він наче дрімає... Ось десь узявся невеличкий кібчик і, виголошуючи свою голодну пісню, високо знявся над вашою головою.

Серед прозорого світу чорніє його блискуче пірья, широко роспросторені крила ледве тремтять у чистому повітрі; здається, мов хто спустив його на непримітній ниточці із самого неба і держить над

землею. Ваші очі упялися в його; ваше серце дожидає—що далі буде... Ось щось злегка луснуло,—наче перервалася нитка, що придержувала того кібчика на одному місці, злегка тріпнулися його крила, і кібчик опукою пустився на землю. Не встигли ваші очі вслідкувати за тим, де він спуститься, як він знову знявся вгору, дзьобаючи гострим носом невеличкого коника...

„Смерть... розбій!..“ тьохнуло у вашому серці. „Серед цій краси світовоі, де закльовується любов до всього,—лиха смерть та розбій появились! На що то? За що?..“

П. Мирний.

За що?

Вони були не аргонавти, але попливли по „Золоте руно.“

Не бажали і навіть не знали вони про те „руно“, але попливли добувать його.

Як рабів, іх набрали кільки десятків тисяч, узброіли, посажали у великих, як плавучі городи, кораблях і попливли.

Не по світ пливли вони, але пливли на Схід.

Сини незмірного простору степів, вони боялись такого ж простору води, води ревучоі і злоі, і зрадливоі і були похмурі і мовчазні.

Хоч вони іхали на Схід, туди, де щодня встає Бог світу і життя—Сонце, але вони думали прс вічню ніч.

Море, цей страшний і невпинний водяний велитень, хижо ревло, великими і бучними розмахами своіх широких, мокрих і холодних крил—хвиль обхоплювало іх кораблі і трясло й мотало, як хижак свою здобич.

І між ними, між рабами злоі волі, панував скамянілий жах незрозуміння всього, що коілось з ними...

І на верхніх помостах кораблів, і в глибоких льохах корабельних вони марили про свої широкі зелені степи, про райдугу квіток на їх, про блискуче і пахуще повітря, про дорогі малюнки хат і ще дорогші лиця тих, що в їх жили.

Під чужим небом, в чужім повітрі, на дикім і непокійнім хребті моря ними володіла мовчазна туга,— вони хворали і часто мерли...

Коли ж зникало у їх терпіння і підіймався голос протесту, то їх карали... карали смертю.

За що?!

На страх!.

І вони все пливли, і пливли, не знаючи чого і куди. І над ними літали чайки-жалібниці і стогнали:

„Ку-у-ди? ку-у-ди?“

Був зовсім нестрашний, повний світу і тепла день, такий ясний і теплий, що вони всі мимохіть згадали свою повну тиші і степових квіток країну і забули навісне море.

І в мить, за хвилину ще тихе, повітря сповнилось громом, свистом і димом.

Огняні клубки, малі й великі, шпарко літали над ними, свистіли-шипіли і писали в повітрі огняні шляхи, і рвали кораблі і море.

Заревло, застугоніло і забухкало море, з ляскотом замахало своїми страшними крилами-хвилями і знялось угору.

Знялось громовим огнем небо і схопилось в боротьбу з морем.

Громом, огнем і димом било небо—громом, горами хвиль і водяною млою одповідало море.

Грім і жах, смерть і прокляття з гуркотом сповивались в темно-червонім повітрі пожежі.

А потім не стало нічого...

Тисячі скалічених трупів гойдались і скакали на хвилях і роспливались все далі, все далі... і никли.

Тільки чайки-жалібниці, важко впадаючи над морем, стогнуть-кигичуть:

— „За-що?.. за-що?..“

Ю. Будяк.

Діти.

(Два сини).

Діти мої, діти мої!

Пройшла в нас чутка—некрутчина цього року буде. Як я почула, наче мене холодом обдало. Поглянула на своїх парубків: що то за хороші, за молоді, Боже мій добрий!

Одного ранку—бодай такого ніхто не діждав!—сказано мені, що на черзі Андрійко у некрути...

Збіраю останнє, споряжаю його... Яково то свою дитину на лихо, на біду виряжать! Хто того не знає, нехай же мене спитає!.. А він то на моїх очах вже привяв... Де той погляд молодецький, де той всміх веселий!

Чи мені ж те оповідати, що не одная ненька стара хлопцеві серденько слізьми вялила? Плакали і молоді очі за ним, за його гарною вродою! Любо він пісні виспівує, було, ясними зорями. Голос його по усьому селу розлягається. От же й виспівав собі дівчину любу та гарну. Літньої пори, тихими та теплими ночами, лежу, було, довго без сну,—думаю та горюю, і чую було розмову їх тиху та любу... Сподівалась я невісточки, як ластівочки, собі на втіху... Пішла моя сподіванка слідом за некрутами!..

Марко Вовчок.

Соцький.

На сходах ганку станової кватири сидів, дожидаючися, соцький Головатий. Становий ще не виходив у канцелярію.

Весняний поранок був погожий, теплий. На вулиці гралися діти. Їх веселий галас нагнав сумних думок Головатому.

Так і його Івась грався, бувало, галасував, вовтузився; така ж сама білявенька головка, замурзаний, замащена, задріпана сорочечка, високо підперезана жичкою... Нема—умер...

— Кара Божа!..

— Соцький!—гукнув хтось із канцелярії. Головатий зірвався і кинувся туди.

Становий, здоровенний, гладкий стояв серед кімнати і курив грубу цигарку, підкручуючи довгого рудого вуса.

— Ну, що скажеш доброго?—спитав він.

Троє вмерло, одинадцятеро слабих, одповів соцький.

— Гм... Василевський, дайте-но мені рапорт фершала, що прислали з волости!

Один із канцеляристів, худий, цибатий, застромивши перо за вухо, скочив до поставця, добув якогось паперу і подав. Становий глянув у рапорт.

— Брешеш, сучий сину?—гримнув він на соцького.

— Ні, ваше благородіє, справедливо...

— Справедливо?! Називай усіх!

— Циганчука Корній... Бучацького двоє—Ганна і Каленик...

— Ну?!

Слабих одинадцятеро...

Гучно ляснуло у канцелярії: становий на розмаш затопив соцького по лиці.

— А Головатий Іван? сучий ти сину!—гримнув він гучно.

Соцькому світ закрутився, в очах стемніло.

Це мій... Івась... Вибачайте, забув...

М. Левицький.

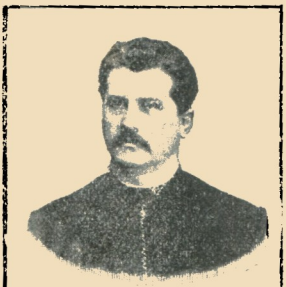

Артист
Д Гайдамака.

Тихше читайте цю річ!..

Тихше, тихше читайте цю річ, бо тут біля вас десь умерла сьогодні молода дівчина... Рай світився в її очах, коли вона жила. тепло пахуще розсівалося од неї навколо і кожній істоті ставало весело, коли вона, небесная квітка, сміялася і блискала радістю рухливою... А тепер—пожовкло, як листя, обличча її, очі запали в глибокії ями і коліром губи зрівнялися з чолом... Покірно й безсило зіклалися руки, вся укрилась вона, молода, білою габою і в головах, як сторожі мертвого тіла, стоять гидотніі свічі... Повагом, тихо читає дяк псальми... тому й ви... тихше читайте цю річ.

. . .

Тихше, тихше читайте цю річ, бо тут біля вас, десь у льоху, зібралися люде... Щільно затулили вони всі вікна, міцно заперли двері і роблять величнеє діло свободи... Набірають літери, складають іх у палючі слова, повні бажання мира мирові,—а сами, провозвістники слів, мовчать, як німіі, і лише иноді перекинуться коротким словом. Навіть заспівати не можна ім пісні тієі, що при роботі співають... А на вулиці инші вже люде, мов пси, нишпорять у закутках,—це ті, що бажають брата продати і збудувать на гибелі його власний добробут. І ходять вони, заглядають, але тихо там у середині роблять діло святеє, лиш один півголосом читає рукопис, тому й ви... тихше, тихше читайте цю річ. . .

. . . .

Тихше, тихше читайте цю річ, бо тут біля вас, десь в убогу оселю прийшли темні, жорстокіі люде і за право носити суконний, блискучий мундір насміялися над усіма иншими людськими правами... І в убогій оселі зосталась тільки сама убогая мати... і безсильно сидить, опустивши на груди голову, і лише щось губи шепочуть... Усе роскидано по хаті, все перевернуто, нанесено бруду од багатьох чобіт і ще більше од багатьох душ. Юнака з високим гордим чолом, з огнистим словом на устах; юнака, що був більше сином свободи, ніж сином матері своєі, повели відсіль—і одна з матерів сама зосталася... Шануйте горе іі... і тому... тихше читайте цю річ...

Г Пеня.

Із „Страшної помсти."

(М. Гоголя.)

Чудовий Дніпро в тиху і ясну годину коли вільно і легко несе кріз ліси і гори повні води свої. Не захлюпоще і не колихнеться. Дивишся і не знаєш, пливе, чи не пливе він широкий, величний, і мариться, ніби весь він вилитий зі скла і ніби блакитна і прозора стежка, широка без міри і довга без краю мріє і вьється по зеленому мирові. Любо тоді і палючому сонцеві роздивитись згори і утопити проміння в холод скляних вод, любо і набережним лісам яскраво одбитись у воді. Зеленокучеряві, вони товпляться вкупі з польовими квітками до води і, нахилившись, дивляться в неї і не надивляться, і не навтішаються своїм видом ясним, і усміхаються до його і вітають його, гойдаючи гілками.

У середину ж Дніпра вони не сміють глянути: ніхто, крім сонця та блакитного неба, не дивиться в його, мало яка птаха долетить до середини Дніпра. Пишний! йому немає рівної ріки в світі.

Чудовий Дніпро і в теплую літнюю ніч, коли все засипає: і людина, і звір, і птиця, а Бог один велично оглядає небо і землю і велично стрясає свою ризу. З ризи сиплються зорі; зорі горять і світять над миром і всі разом одбиваються в Дніпрі. Всіх їх тримає Дніпро в темному лоні своєму; ні одна не втече од його, хіба лиш погасне на небі. Чорний ліс, унизаний сонними воронами і, здавна розламаніі, гори, схилившись, намагаються закрить його хоч довгою тінню своєю—даремно! Нічого в світі немає, що б могло закрити Дніпро. Синій, несе він поважно свою повінь і серед ночі, як і серед дня, видно його на стільки, на скільки побаче людськеє око. Голублючись і пригортаючись ближче до берегів од нічного холоду, одбиває срібну смугу, яка спалахує, немов дамаська шабля; а він, синій, знову заснув. Чудовий і тоді Дніпро, і немає ріки рівної йому в світі!.. Коли ж підуть по небові сині хмари, чорний ліс захи-

тається з корінням, дуби тріщать, і блискавка, ламаючись по-між хмарами, одразу освіте цілий світ,— страшний тоді Дніпро! Водяні гори гремлять, бьючись об скелі, і з блиском, і стогіном одбігають назад, і плачуть, і ридають в далині...

А. Гайдаренко.

На кладовищі.

Посеред нічної темряви ішли ми гуртом на їх могили, як побожний магометанин іде до Мекки. Були свіжі могили. Чорні, як чорні галки по полю. А на їх стояли чорні хрести. То хрести, які вони несли ціле життя тернистими шляхами. Несли аж до цього місця. І тут лягли в бою. А хрести лишилися над ними, як віковічний заповіт.

І ми прийшли, й на їх могилах зложили велике слово присяги. Ми мовили: багато тут жертв, а жертви родять завзятих і сміливих борців. Ми знаємо, що й ще треба жертв; а жертвою може бути кожний із нас. А хто хоче бути нею, мусить покинути всяку втіху і всякі роскоші. Ми були готові на все. І ще ми казали, що побідити мусимо, і по цій ночі наступить день.

Потім узялися всі за руки: чоловіки й жінки, малі й великі, старі й молоді, як браття й сестри. Зогрівали себе до бою і вказували одно одному на хрести на могилах, на великі заповіти. Було темно. Ми запалили червоні лушниці. Старі дерева шуміли віттям, білі берези виглядали, як білі мерці. Чорне небо блискало й гриміло. Була ніч. А цеї ночі засвітили ми лушниці і йшли будити з мертвого сну живих людей.

О. Д—ко.

Гора і джерело

Далеко, далеко, туди на схід сонця, на кінці безкрайого, широкого степу стояла, гордо упираючись головою в небо, висока гора. Уся вона була з твердого, дикого каменю. Була непривітна і недоступна, а на зелений, хвилястий степ, що починався за кілька миль од неї, дивилася з погордою. Вона гордилася своєю неприступністю і мовчала. Нікому вона за всі тисячоліття не сказала ні ласкавого, ні марного слова—чи огрівало її ясне сонце, чи вкривали легкі як серпанок хмари, чи вітер часами, розсердившись, крутив у її ніг пісками—вона мовчала і байдужо дивилася на ласку сонця і хмар і на даремну погрозу вітру Дивилася вона на все те—і була певна, що ще пройдуть тисячоліття, а вона буде мовчати, її не заставлять дати доступ ніякій тварі. Гордилася вона тим. Але одчого разу почула, що щось знизу в середині намагається вибиться на ясний світ Божий. Заглянула туди і побачила чисте, погоже джерело води: воно намагалося, точучи граніт, вибиться вгору Гора засміялася. Їй здалося—даремна праця джерела, і вона з погордою сказала:

Моєї твердині ніщо не вколупало іще споконвіку а ти хочеш, таке мале джерельце, пробиться вгору. Дарма праця, дарма!

І замовкла. Джерельце не одповіло нічого.

Пройшли віки, джерельце неперестанно працювало.

Одного разу в ясний, погідний, весняний день з гори полилася вода, розсипаючи чарівно по каменях свої малі-малесенькі бризки. З гори вона падала на пісок, вривалася в його, робила стрижень. Гора глянула і широко одкрила свої очі: з її твердині сипалась жемчугом та алмазами вода. Сонце радісно огрівало степ, а коло річки жваво-весело щебетали пташки і, купаючись, пили живу, погожу воду

Степ зазеленів, зазеленіли у підніжжя перше сипучі піски—на їх розрісся густий, високий ліс,

простелилася широка дорога. Люде, йдучи і йідучи, зупинялися при річці, пили воду, напували худобу, набірали в барильця і йшли далі.

Гора, начувшись похвал, стала вже гордиться тим, що перестала бути неприступною. А вода не гордилася, що пробилася кріз граніт гори, вона вела далі свою роботу.

М. Вдовиченко.

Партрет.

Як коли би голуб над його головою білі крила росхилив, як коли би з-поза білих крил синє небо прозирало.

Великий фотель тулив у собі старого пана. Голова його хиталася як галузка од вітру—раз-по-раз без упину. Губи все щось жували. Руки дрожали—не хотіли нічого держатися.

„Сили нема ні жадної... загрітку ніякого, студінь у кістках. Час вже, ой ча-ас! Тіло землею пахне, до землі важить...“

Загасла люлька. Всі сили зібрав до купи, аби на-ново запалити. Одхилювалася як жива, виминала пальці, тікала, як би дрочилася. Роскинула попіл по всій одежі. Вже курила і успокоілася. Та цибух розігрався—все вимикався з губів.

Як осінній листок на рвучій воді.

Один фотель стояв твердо, як молодий дужий птах, що тримав старого на крилах.

„Вічная память, Господи помилуй, тай ямка, тай гур, гур! Тай по всім...“

Червоні проміні сонця вбігли через вікно як на ратунок, аби звязати всі сили старого до купи.

Партрет і фортепян зачервонілися. Глянув на їх і цілий заделькотів як у пропасниці. Фотель скрипів, ледве видержував.

„Далеко, далеко... Одна однісінька... Вже не побачу, ой, ні. Коли б хоч раз на хвилинку... Яка пещена була..."

Старече знесилення термосило ним, як би конче хотіло викинути з фотелю, аби панувати безмежно.

Схопився за поручча і не давався, як той, що топиться та хвилям не дається,

Дивився на чорний, довгий фортепян.

„Я, татку, буду на нім грати, як з левом бавитися. Доведу його до встеклости і люде будуть умірати зі страху. Холодний піт ім на чолі виступить. Або поглажу його по голові, і він ляже мені під ноги як вірний пес. А публіці, татку, буде здаватися, що вона свого лева під ноги взяла...

„А врешті заграю ім пісеньку. Буде ім здаватися, що похожають по ріжнобарвих квітах і по шовковім зіллю. Аж спотикатися будуть. Тай будуть видіти, як дівчина рве барвінок, як злотить його і сріблом посріблює, і почують ії пісню. Така то буде пісня, що всі стануть добрі і веселі. Ой, татку, татку як я буду грати, грати!"

„Отак казала, а якже. Пещена була... Тай далеко... Коли б хоч на хвилинку побачити..."

Пробував знов люльку запалити.

В. Стефаник.

Перекотиполе.

Осінній вітер здіймав куряву і гонив перекотиполе по жовтій стерні.

В переліску, під кущем колючого терну, росла квітка, маленька лісова квітка.

Мов граючись, вітер підкинув перекотиполе до квітки і на хвилину затих. Колюче жовте листя перекотиполя доторкнулося до блідо-зелених листочків квітки... З першу вороже, потім лагідно вони глянули одно на одного, глянули і тихо зашепотіли...

Жовте перекотиполе ласкаво гладило своїм колючим листям кучеряву головку квітки...

Вередливий вітер весело ганявся за товаришами поверх дубів та берез і, здавалось, зовсім забувся про перекотиполе. А перекотиполе заспокоїлось і мов ожило. Весело росказувало воно квітці про зелені гаї, про безкраї степи, жовті поля та стерні; росказувало й про сонце...

Бідна квітка! вона нічого цього не бачила й не знала...

Терновий кущ здавався їй цілим світом; тонкий золотий промінь, що ненароком заглядав до неї, здавався їй сонцем

Правда, вітер, колихаючи її, часами наспівував про щось невідоме, велике і гарне,—але те „щось" було чуже,—вона його боялась і не розуміла. Мов зачарована, слухала тепер маленька квітка, сумно схиливши свою кучеряву головку... З засмучених її очей скотилася сльоза—росинка не засушена вітром, скотилася і запала в серце перекотиполя...

Мов глузуючи, вітер хитнув верхом білої берези, перебіг по листю тернового куща і, опинившись на землі, хитнув маленькою квіткою...

Досить уже,—пробубонів він суворо і, підхопивши перекотиполе, закрутив його з стовпом куряви.

Квітка вмірала... Листя зблідло, зівяло; кучерява головка, зламана вітром, припала до землі і вкрилася курявою; тонка бадилька зігнулася, зчервоніла. Вітер силкуючись підняв її, розібрав, як вона ледве чутно шепотіла: „я памятаю тебе, перекотиполе..."

Серед широкого шляху у брудній калюжі, лежало перекотиполе... Воно вже наполовину затяглось болотом, але ще не хотіло вмірати... Злякано тремтіло воно зсохлими листочками, злякано хапалося ними за порожнє повітря, але нащо?.. На осінньому каламутному небі не було сонця, а на чорному зораному полі стояли безкраї калюжі; ріденький дощ сіяв без кінця... Худа, облізла шкапа, що везла бідку наступила на перекотиполе своїм

стоптаним копитом і втоптала його глибоко в болото. Потопаючи, воно жалібно хрустіло...

Цікавий вітер чув у цьому шепотінню мову: „я не забув за тебе, квітко“ розібрав він прислухаючись.

Є Щербаківська.

Так собі до земляків.

(Уривок).

Уже я так думаю, що нема й на світі кращого місця, як Полтавська губерня! І степи, і ліси, і сади, і байраки, і щуки, і карасі, і вишні, і черешні, і усякі напитки, і воли, і добрі коні, і добрі люде—усе є, усього багацько! А тих, мовляв, дівчат та молодиць!.. Не проти ночі згадуючи! О, бодай іх! Досі з думки не йдуть. Одну списав покійничок Котляревський „Наталку Полтавку,“ та увесь світ звеселив; усі: і наші, і москалі, і німці, і турки не нахвалються: *спасібо,* говорять, *хоть хахол, а викінул штуку знатную!* Що ж би було, якби всіх списать!.. Та годі з ними, у мене така кумедна натура: як тільки заговорив про дівчат, то і до завтрього не перестав би. А я таки своє: до віку не забуду, як я жив у Полтавській губернії, недалеко од Пирятина. Може вам коли переїздом траплялось бувать у Пирятині? Город путящий: усякі там є крамарі й бублейниці, є і церков божа, як слід, з дзівницею, і пошта є, і поштарі ходять, мов ті москалі, з чорними комірами, і письма роздають чесно, не роспечатувавши. Гарний город! А краще всього у йому бублики: ні в Прилуці, ні в Лубнях, ні в самому Ніжені нема таких бубликів. З Киіва проізжающі купують і не нахвалються. От що!

Зімою, було, як доживеш різдвяних свят, тут тобі і одна, і друга кутя, тут і новий год, тут Водохреща. „Гуляй душа, без кунтуша, лиха прикупивши!“ мовляли запорожці. Ні, я вам кажу, що нема на світі кращого місця, як Полтавська губерня!

Є Гребінка.

Поріг.

(Із І. Тургенєва).

Я бачу величезну будівлю. У передній стіні узесенькі двері, росчинені настіж. За дверима—похмура мла. Перед високим порогом стоїть дівчина, руська дівчина. Морозом віє од непроглядної темноти і, разом з холодним подихом, почувається з глибу будівлі протяжний голос.

Слухай, ти, що бажаєш переступити через цей поріг, чи знаєш ти, що тебе жде?

— Знаю,—одказує дівчина.

— Холод, голод, ненависть, глум, ганьба, образа, тюрма, хвороба, неминуча смерть!..

— Знаю. Я на все здатна. Я перетерплю усяке страждання, всі муки.

— Не тільки од ворогів, а й од рідних, од побратимів?

— Хоч і од їх.

— Добре, ти злаштувалася на поталу? Ти згинеш і ніхто... не буде, навіть, знати, кого доведеться спомянути.

Мені не треба ні подяки, ні жалкування. Мені не треба, щоб мене знали.

— Ти й на лихий вчинок охоча?

Дівчина похнюпила голову...

— І на лихий вчинок піду...

Голос не од-разу після того почав допитуватись.

— Чи знаєш ти,—замовив він нарешті,—що ти мусиш зневіритися в тім, чому віриш тепер, мусиш дійти до думки, що помилилася і дурнісінько загубила своє молоде життя?

— Знаю і це.

— То—входь!

Дівчина переступила поріг і важка завіса упала за нею.

— Дурна!—просичав хтось-то.

Свята!—промчалося відкілясь на те сичання.

М Пильчиков.

Г Коваленко.

Народні пісні.

(Уривок.)

Днів три Галушка їздив то в цей кінець своєї округи, то в другий—скрізь траплялися „проісшествія.“ А він усе думав про пісні—і їдучи, і встаючи, й лягаючи. Аж змарнів, бідний. В кого просити поради?

Аж ось він надумав. Він згадав про урядника Кузьму Дяченка у Лопуховатому—того самого, що вмів писати граматично, а до служби був ледачий, у війську не бував, муштри не зазнав, „путників“ і артикулів не учив. За те в цій справі—збірання пісень—як раз мусив вигадати щось путнє.

У перший вільний день Галушка поїхав до Дяченка.

— Ви, певно, теж маєте наказ збірати пісні?— весело спитав Дяченко.

— Маю,—сумно одповів Галушка. – Видно, прийшов уже мені капут. У війську був, самого полковника не боявся, на усмиреніє азіятів ходив, медаль за те маю; а тут ось—на тобі...

Дяченко зареготався.

Тут немає нічого смішного!—промовив Галушка.

Не журись, брате! Якось то буде!—гукнув Дяченко.

Гай-гай... я вже спробував—подавав рапорта, що в нас ніяких пісень, окрім гімну, немає; але становий вилаяв мене і забожився, що прожене з уряду, як не дістану пісень.

Дяченко знов засміявся й каже:

Ідіть на місто, купіть там самого благородного пісельника, дозволеного цензурою. Звідти ми виберемо по парі пісень—і добре буде. Тоді вже запевне не вскочимо у біду. А так—хто його знає: напишеш пісню, а тебе в холодну!

Галушка повеселішав, зараз пішов на торг, знайшов москаля, що торгує іконами та книжками, і почав шукати собі пісельника. Вибрав самого кращого – з рожевим малюнком і з написом: „Конфетка моя леденістая! Тисяча (а может бить і менѣе) самих модних романсов, шансонеток і куплетов.“ Галушка подивився ще й з другого боку і знайшов напис: „Дозволено цензурою. Москва, 188* г., Января 24.“

— Цього мені й треба!—подумав собі Галушка.

— Будьте благанадежни, гаспадін урядник,— озвався купець,—запрещеннаво товару не держім.

Він думав, що урядник робить „обиск“ його книжок.

— Та ні, мені отцього пісельника треба,– сказав Галушка.

Купець і грошей не взяв за книжку, і ще й радий був, що так легко збувся полиції.

Як приніс Галушка пісельника, Дяченко переглянув його і сказав:

Ви хоч оцю запишить:
Деревенскі мужікі
Оні просто дуракі--
Лєнтяі.
Веревьюшкі веревью...
Подлеци.
Пальци рєжут, зуби рвут,
В службу царскую не йдуть—
Боятся.
Веревьюшкі... і т. д.
Лєжіт Хрєнов на боку,
Куріт трубку табаку--
Махорку.
Веревьюшкі... і т. д.

Галушка був радий, переписав цю та ще одну пісню, подякував Дяченкові й зібрався додому.

— А ви мені у свій час у пригоді станете,— казав Дяченко.—Як накинуть на мене яке здирство,— ви ж знаєте, що в цій справі я неповоротний...

Добре, добре!—озвався Галушка.—Як тільки що трапиться, то ви зараз до мене. А нехай я лусну, коли одкажутся вас виручить.

Другого дня Галушка почав писати такого рапорта:

„Єго вісокоблагородію Господіну пріставу 3-го стана. Коннополіцейского урядніка Євхіма Галушкова Рапорт. Сім доношу Вашему Високоблагородію, что по тщатилном розісканію і строгому Дознанію в районѣ ***ской волості оказалися Народни Пєсні і Которіє Пєсні ніжепоіминовании дозволені Московскою цензурою 188* года, Первая почінаіца Деревенскі мужікі которіі безпременно глупиі дуракі Линяца, веровкі вьють, зуби рвуть, Аби не йтіть у Службу царскую, А которіі Служівій верою правдою служіть, і той вольготно лежить на боку і куріть Табак хвабрики Гаспадина хрєнова...“ і т. д.

Далі Галушка написав таким способом ще одну пісню, та й повіз до станового. Той перечитав, не вилаяв, а тільки промовив:

Ти, Галушков, завсігда у сварці з граматикою!

Одлягло Галушці от серця. Коли тільки граматика, то чорт ії бери!

Пристав переписав „пісні“ рядками, щоб вийшло неначе вірші, де-що виправив, щоб краще було, й одіслав до вищого начальства, в губерню. Там іх ще раз добре виправлено й долучено до пісень, зібраних з цілої губернії.

Г Коваленко.

С у д.

(Із „Чорної Ради.“)

Пане гетьмане і ви батьки, і ви, панове отамани, і ви, братчики, хоробрії товариші, і ви православні християне! на чім держиться Україна, як не на Запорожжі? а на чім держиться Запорожжя, як не на давніх, предковічних звичаях? Ніхто не скаже, коли почалось козацьке лицарство. Почалось воно ще за оних славних предків наших Варягів, що морем і полем слави у всього світу добули. От же ніхто з козацтва не покаляв тієї золотої слави—ні козак Байда, що висів у Цареграді на залізному гаку, ні Самійло Кішка, що мучивсь пятьдесят чотирі роки в Турецькій каторзі,—покаляв ії тільки один ледашиця, один паливода, а той паливода стоіть перед вами!..“

Та взяв Кирила Тура за плечі, тай повернув на всі боки. „Дивись“, каже, „вражий сину, в очі добрим людям, щоб була иншим наука“

„Що ж цей паскудник учинив?“ став ізнов глаголати батько Пугач до громади. „Учинив він таке, що тільки тьфу! не хочеться й вимовити. Знюхавсь, поганий, з бабами, і наробив сорома товариству на всі роки. Пане гетьмане і ви, батьки, і ви, панове

отамани, і ви, братчики! подумайте, порадьтесь і скажіть, як нам цього сорому збутись? яку б кару ледачому пакостникові здекретувати?"

Ніхто не виривавсь із словом; усі ждали, що гетьман скаже. А діди кажуть: „Говори, батьку гетьмане; твоє слово—закон!"

Брюховецький скорчивсь у три погибелі та й каже: „Батьки мої рідні! щож здолаю видумати путнє своїм нікчемним розумом? У ваших-то сивих, шановних головах увесь розум сидить: ви знаєте всі стародавні звичаї і порядки—судіть, як самі знаєте, а моє діло махнуть булавою та й нехай по тому буде. Не дармо ж я вас вивів із Запорожжя на Вкраіну: порядкуйте по стародавньому, як самі знаєте, суділе й карайте, кого самі знаєте, а я свого розуму супроти вашого не покладаю. Усі ми перед вашими сивими чупринами діти і дурні"

„Ну, коли так," кажуть діди, „то чого ж довго міркувати? До стовба та кіями!"

Гетьман махнув булавою. Віщове колесо заворушилось. Раді кінець.

П. Кулїш.

Люборацькі.

(Уривок)

В семинаріі звичаєм читають списки по вакаціях, як уже на-ново зійдуться. Нема того в семинаріях, щоб хто думав з науки, з книжок розуму набратись,—нема там цього; а вчаться, щоб скінчити курс; кінчають курс, щоб забратись на село; забіраються на село, щоб залягти, як риба на дощ, що ні грім ні туча з місця не зрушить. Нема

того, щоб подумав хто, яку обовязанність бере на себе, пускаючись у попівський стан. Попівство, як хліба шматок певний—все, чого тільки волять собі поповичі-класовики; все, чого бажають іх батьки. Промоція у вищий клас становить собою один східець в тій ступанці, котрою добіраються до попівства,—то списки, як смертний виклад, кінчають судьбу класовика. І ті вакації, що перед промоцією, проходять якось так, що ні веселість не бере, ні що—все списки в голові. За те вже, як прочитають кого, що перетягли, то й прудивус здитиниться—скаче, бігає, наче йому вчора „дубці" казано. То вже, як в саму богословію переведуть, то ніхто не скаче,—не тим, що виросли, що вже б сором, а тим—що „ось то я богослов, то треба дати почути низоті, що вона проти мене..." Нажабиться кожен, напиндючиться, навіть той, що за годину булки просив, і той—як гляне, то наче ти йому батька вбив: зразу переробиться з людини та в ка-зна-що. Як же всі вийдуть, що зістануться сами свої, то й тут все піде до гори дном: той скаче, той бьється, той штовхається, той роскріслить руки і крутиться, той співа, той сопе—крик, гармидер... І Антосьо брикав за гуртом, як шалений, прийіхавши з дому, та попромований в богословію.

На таку колотнечу входить дежурний і гука:—Панове, росходьтеся! Приходьте по-завтру!

— До-дому! До-дому! По-завтру!—підхопили десятьма голосами, і голодні кури або жаждущі качки не так кидаються до зерна, до води, як ці кинулись до партів за шапками. Стукотня, тупотня, гуркітня—і посипали з класу На порозі кожен плечі підняв, нахмурився і йде виступці, наче його ступінь по червінцю, тільки чути, як чобітьми цокотять.

А. Свідницький.

Остàння ніч.

Драма у двох діях на тлі історичної події *М. Старицького.*
Мелодекламація *М. Лисенка.* (Остання ява 2-ої дії).

(Ніби на хмарах зявляється постать матері вязня. Вона сходе з хмар і наближається до сина, кладе йому на чóло руку і промовля під музику).

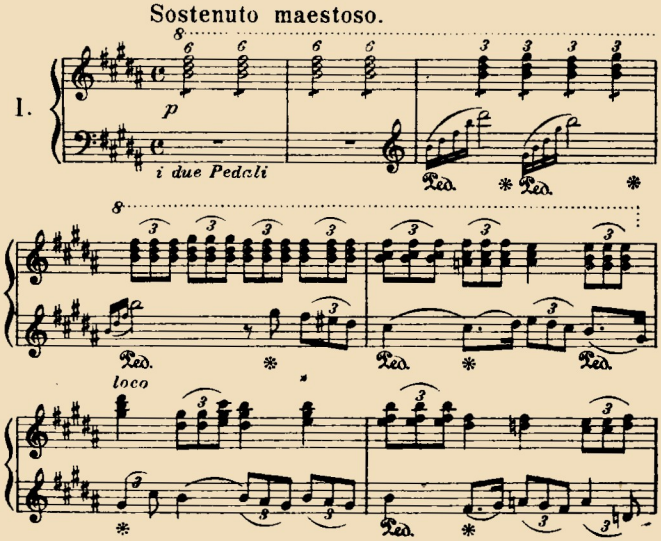

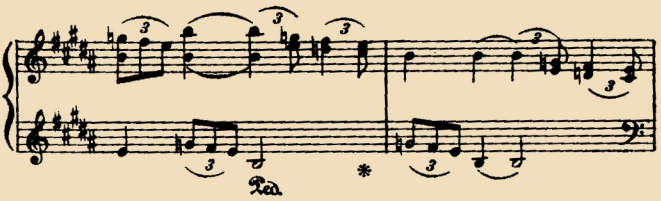

Настав твій

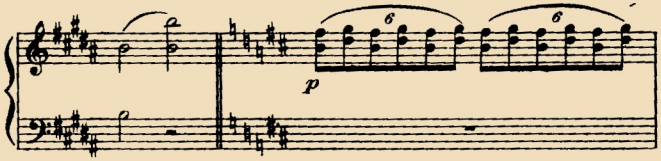

час, мій сину дорогий, і разом ти

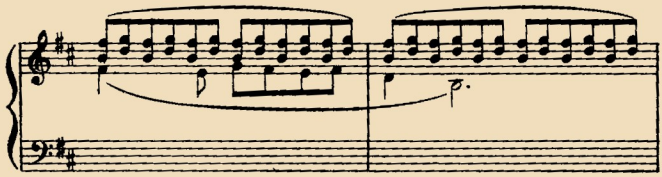

забудеш усі муки; натéрпівся до

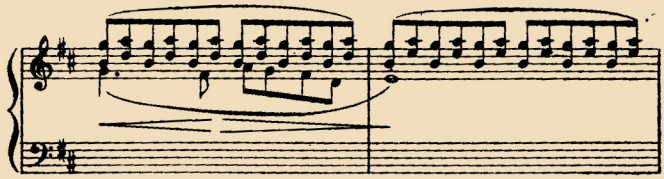

'стáнньої снаги і. натрудив свої мозольні руки...

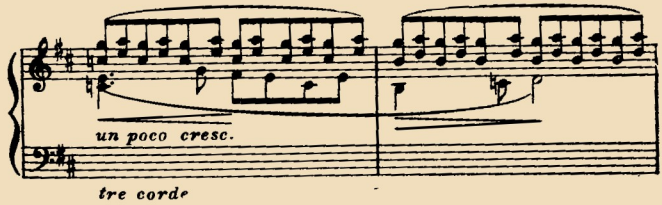

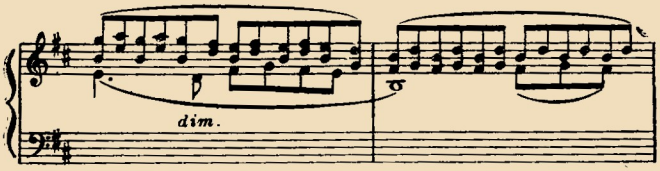

Так одпочинь, голівку прихили

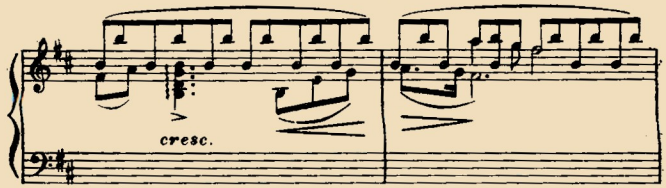

до матері незрадливого лона: тобі воно і там

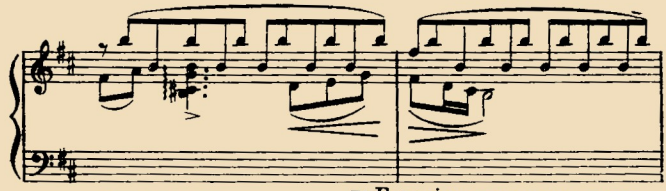

буде заслона, де Богові складаються хвали...
Засни ж, засни, позабудься
того лиха, присплю тебе
приголублю стиха.

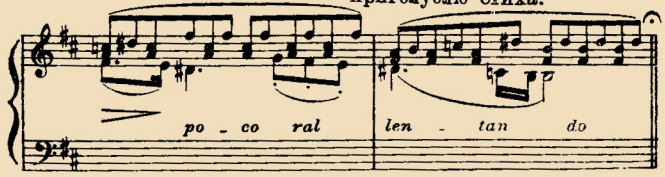

Не нарікай, що ламлеться життя, що мало втіх за-

II.

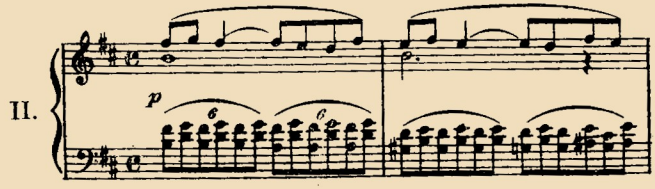

жив на цьому світі,—ти вип'єш ківш завчасний

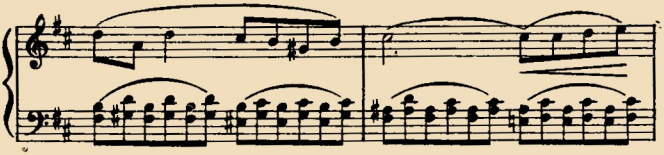

забуття, не сплямивши ясного щастя й миті.

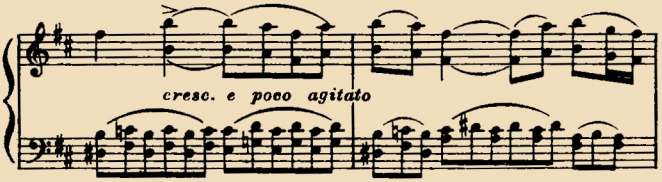

Не нарікай, що марно твої дні яскравою стягою

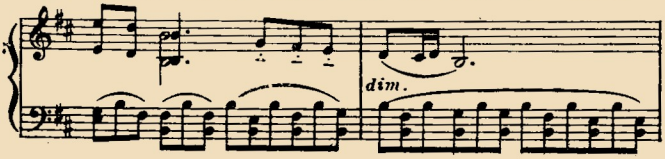

промайнули: твоя любов розбуркала знебулих, а

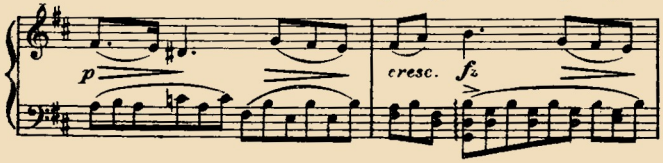

смерть твоя скріпить ряди рясні й замає стяг

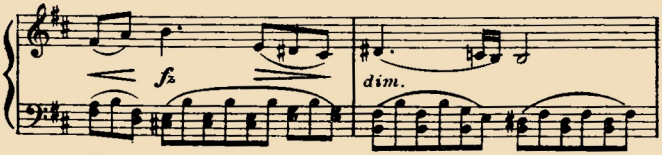

братерства, правди, волі... Засни ж, спочинь,—ти
потрудивсь доволі.

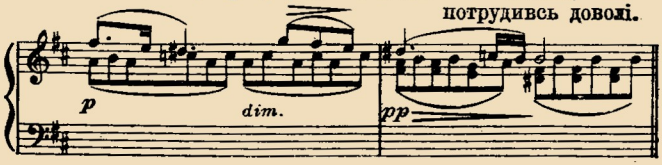

Дитя мое, коханий раю мій! Все, що здолав

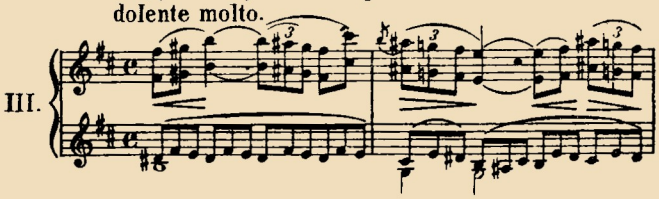

ти учинив, мій сину; тобе я в край надзоряний, яс-

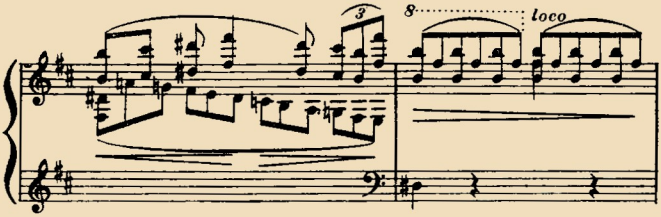

ний на хмарах цих знесу до одпочину... Звідтіль, з яс-

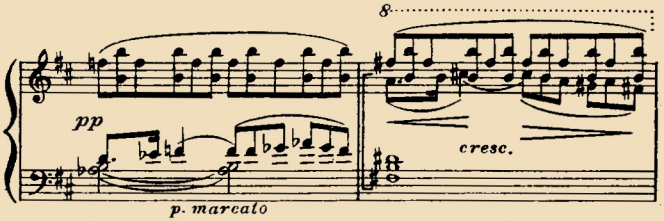

них, незміряних глибинь на землю ми зорітимем що-

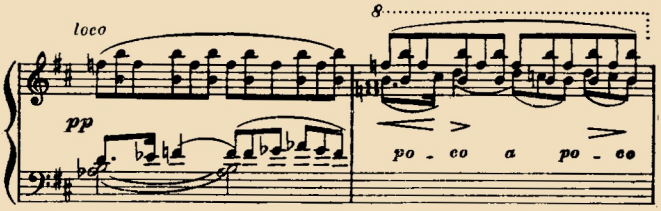

хвилі, болітимем за наших дрýзів милих, благàти-

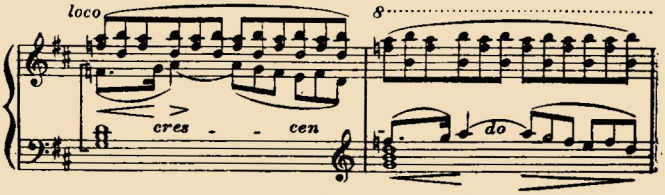

мем і щастя й долі ім...

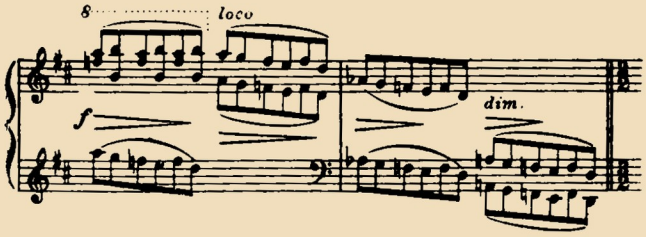

Засни ж, спочинь на мàтеринім лоні,

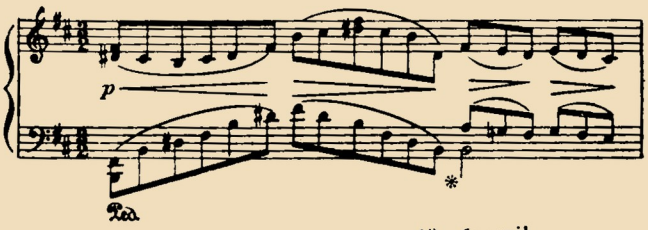

настрàждавсь ти в братèрній обороні!...

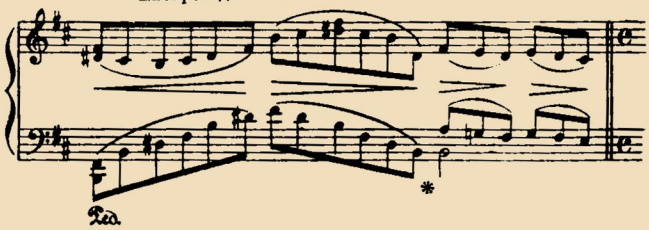

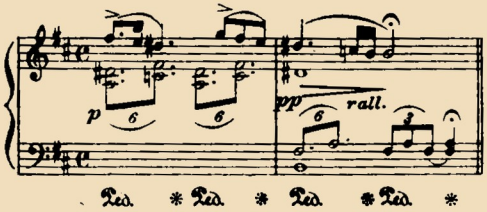

Барабан—і все зника; знов тюремна стіна; в вікні зайнявся перший промінь.

Ще не вмерла Україна.

ХОР.

Слова П. Чубинського. Музика К. Стеценка.

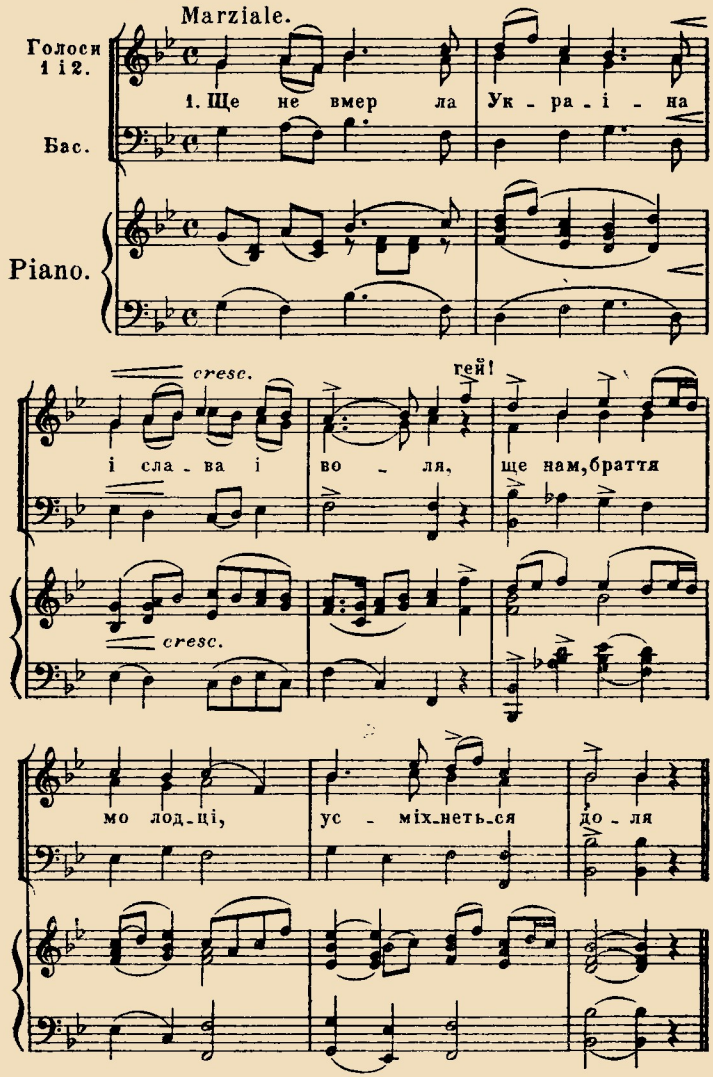

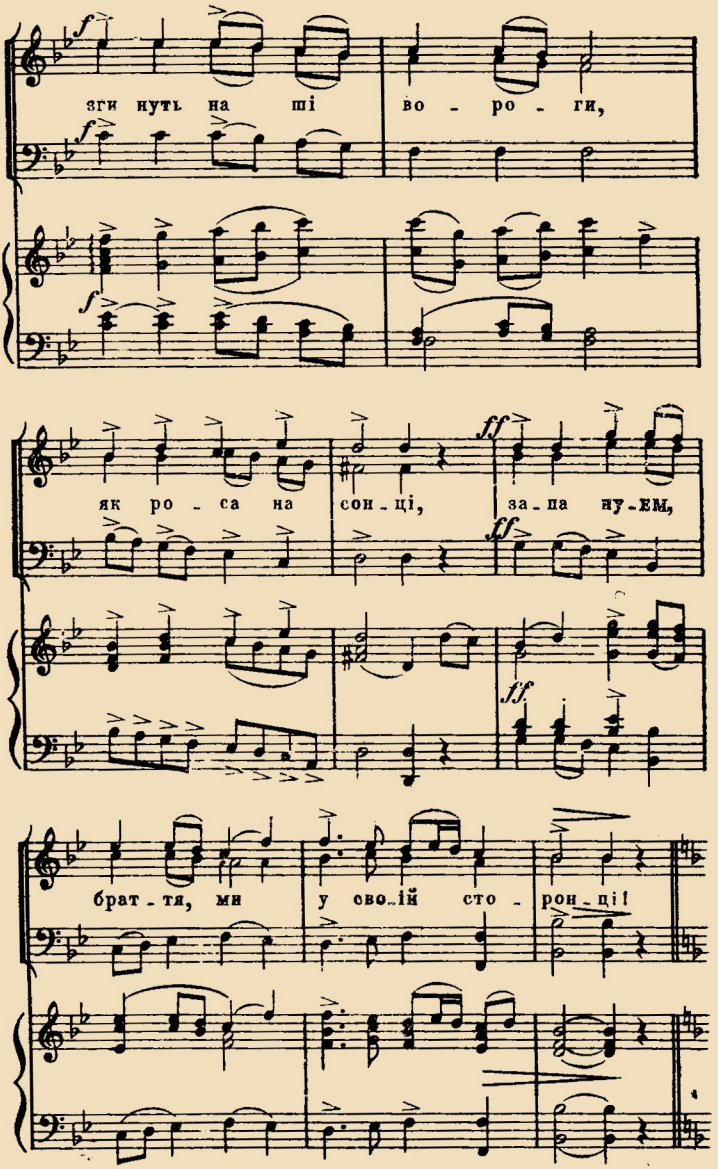
f
зги нуть на ші во - ро - ги,
ff
як ро - са на сон - ці, за - па ну - ем,
брат - тя, ми у сво - їй сто - рон - ці!

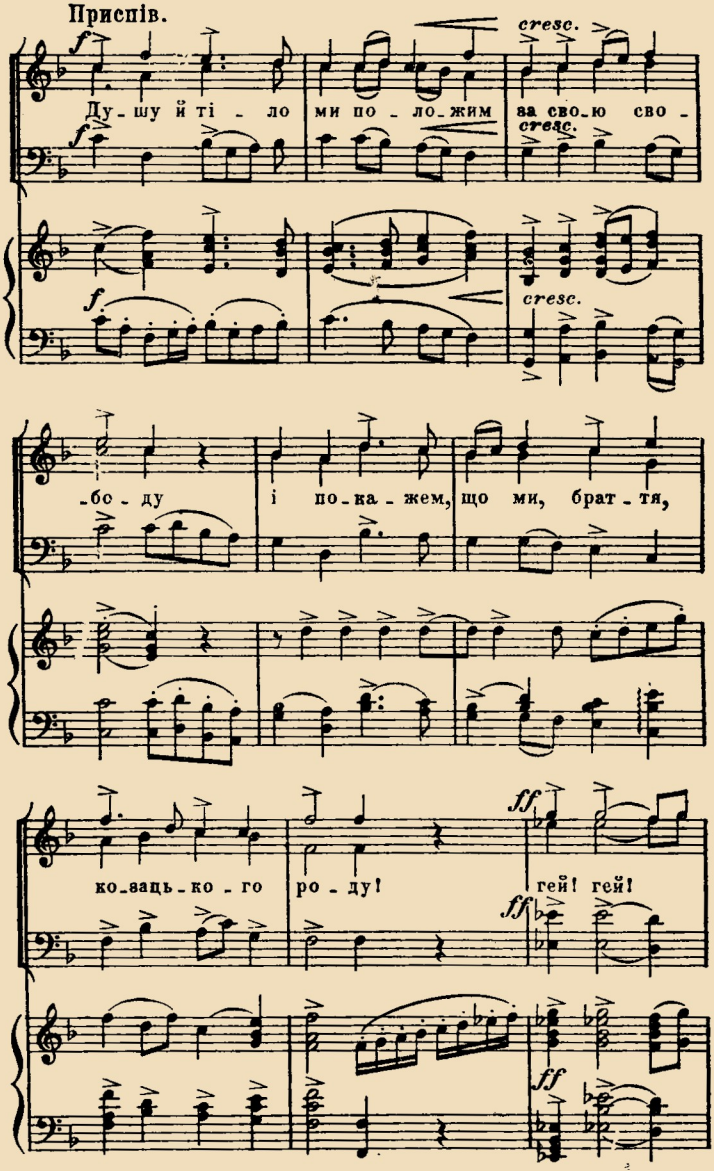
Приспів.
Ду-шу й ті-ло ми по-ло-жим за сво-ю сво-
-бо-ду і по-ка-жем, що ми, брат-тя,
ко-заць-ко-го ро-ду! гей! гей!

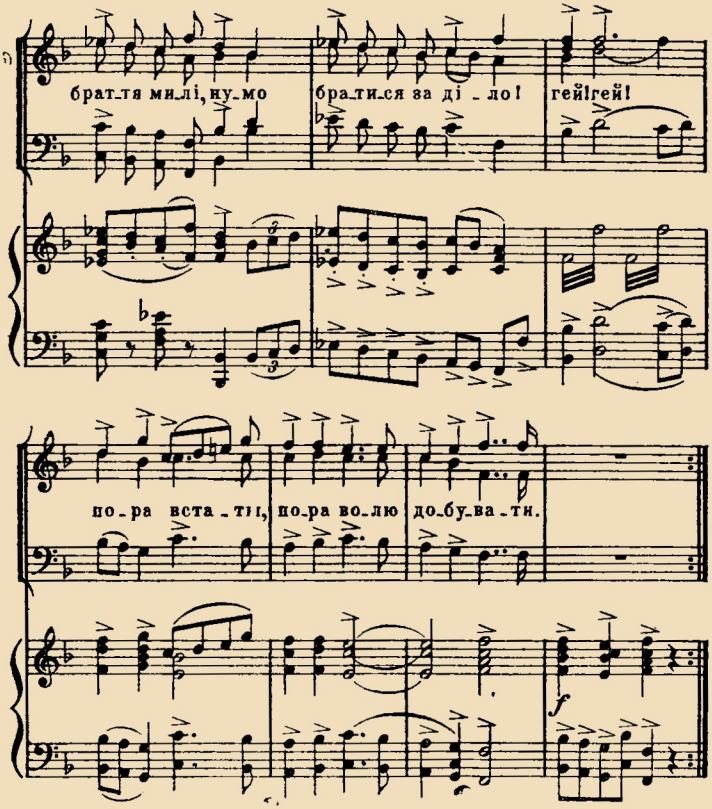
брат_тя мн_лі, ну_мо
бра_ти_ся за ді_ло!
гей! гей!
по_ра вста_ти,
по_ра во_лю до_бу_ва_ти.
f

ОГЛАВ.

ЧАСТИНА ПЕРША.

DEKLAMATORIUM.

Агарь и пустині .	Шелухин С.	151
Багато упало борців	Коваленко О.	277
Бажання .	Супіга Я.	84
Бенкет .	Романова О.	236
Бенкет	Старицький М.	66
Богданова слава	Чернявський М.	223
Божевільна	Кониський О.	229
Будьмо як сонце . .	Коваленко О.	197
Бурлака	Манжура І.	137
Бурлаки .	Щоголів Я.	71
Бурлацька	Карманьский П.	49
Буруп .	Дніпрова-Чайка	318
В світ за очі	Колеса О.	90
В холодній хаті	Мова В.	93
В шинку .	Франко І.	199
Vae victis	Вороний М.	113
Важко, не стріп. в людях привіту.	Чернявський М.	294
Великий день .	Грінченко Б.	207
Весною	Капельгородський П.	313
Вже захід шаріє . .	Старицький М.	304
Вітер з півночі . .	Залозний П.	285
Вночі	Лепкий Б.	140
Воскресни, Бояне . . .	Федькович О.	122
Гей, бики! .	Руданьский С.	131
Геростратъ .	Самійленко В.	51
Гімн	Франко І.	260
Гімн .	Яричевський С.	79
Горить мое серце	Українка Л.	247
Грай, моя пісне	Українка Л.	214

Грішниця	Самійленко В.	144
Де поділися . .	Українка Л.	133
Де щастя?	Шолухин С	289
Дивувала зіма	Кримський А.	273
До бурів	Старицький М.	100
До вязнів	Вдовиченко М.	3 5
До дуба	Рудапьский С.	58
До кобзи	Куліш П.	187
До М. Лисенка .	Конiський О.	298
До молоді	Старицький М.	130
До Основьяненка	Шевченко Т.	94
До праці	Грінченко Б. .	224
До статуї Гомера	Стешенко І	241
До судді	Старицький М.	21
До товариша . .	Українка Л.	205
До чарівниці	Щоголів Я.	218
Додому .	Вербицький М.	305
Досвітні огні .	Українка Л.	88
Дочка Іефая	Старицький М.	274
Думи моі, думи моі	Шевченко Т.	171
Думка	Конiський О.	242
Євшан-зілля	Вороний М.	231
Єретик, або Іван Гус .	Шевченко Т.	. 262
Жалібного на струнах не грай	Старицький М.	. 314
Життепис . . .	Стешенко І. . .	297
Журба єврейська . .	Костомаров М.	306
З Ади Негрі . . .	Грабовський П.	119
З Ади Негрі .	Грабовський П.	. 248
З Одисеі . .	Нищинський П.	. 253
З Надсона . .	Старицький М. .	174
З пісень молодости . .	Олесь О. .	307
З поезій Тана . .	Не—я К.	. 308
З скорбних пісень . .	Конiський О.	220
З тюремних мотівів	Кибальчич Н.	. 39
Забуті ми	Галіп Т. . .	196
Заграли труби . . .	Козловський О.	. 202
Занадто вже .	Старицкий М. .	24
Заповіт	Шевченко Т.	70
Заповіт Ярослава Мудрого . . .	Кононенко М. .	33
Заспів	Куліш П. .	198
Збір до нічліжного приюту . .	Шабленко А. .	. 275
Земле моя	Франко І.	219
Землякам	Грінченко Б.	. 287
Зімовий вечір	Старицький М.	257
Зісланому борцеві	Козачка .	28
Знесилів духом я	Чорнявський М.	208
Золото . .	Грабовський П.	29
І день іде, і ніч іде . .	Шевченко Т.	254
Імпровізація .	Устіянович К.	80
Кавказ . .	Шевченко Т. .	41
Каменярі	Франко І. . .	15

Козачий кістяк .	Мова В. .	25
Коли часом бенкет	Грабовський П.	272
Коли б	Олесь О. .	60
Коли б мені голос	Шелухин С.	170
Contra spem spero	Українка Л.	124
Кріваве марево	Чернявський М.	81
Кріз темнії хмари	Алчевська Х.	57
Лелії . . .	Манжура І. .	31
Лесь	Гріпченко В.	72
Листям дубовим повита	Устіянович К. .	311
Лісовий царь	Гріпченко Б.	91
Людина есьм	Грабовський П.	285
Людськість .	Самійленко В.	17
Лялька .	Щоголів Я.	117
Мадярський магнат	Грабовский П.	164
Марні сльози . . .	Бобенко А.	109
Мати у могилі . .	Грабовський П.	301
Мерці	Вороний М.	34
Могутний орел .	Рулька І.	203
Моїм синам .	Бердяев С.	99
Молитва . .	Куліш П	283
Моя вітчина	Залізняк В. . . .	120
Мури .	Дніпрова-Чайка	261
На італьянський мотів . .	Романова О.	161
На крилах .	Чернявський М.	83
На рідній ниві .	Чернявський М.	23
На роспутті .	Чернявський М.	2 3
На св. одкр. пам. Котляревському.	Вороний М.	35
На смерть друга .	Старицький М.	284
На 100 літн. юбілей	Українка Л.	61
На страстях . .	Старицький М.	292
На суді	Франко І. .	65
Над могилою Котляревського .	Бобенко А.	159
Найдорожча перлина .	Самійленко В.	186
Наука . .	Руданський С.	97
Не в лоні рідного народу . .	Чернявський М.	28
Не грали нам марші .	Коваленко О.	127
Не люде наші вороги	Франко І .	307
Не потурай	Мальований В	108
Не призивайте всуе Бога .	Конисський О.	68
Не співай нам тепер, бандуристе .	Доорохольский О.	248
Не чужого ми бажаєм	Шашкович М.	291
Невідомий борець	Бездолець М.	254
Невольник	Вербицький М.	88
Нема в світі милішого нам	Грабовський П	314
Неповність	Самійленко В.	280
Нетяга	Кулик В	114
Нечесная	Манжура І.	23
Нива	Старицкий М.	10
Ні, не співай	Комарівна Г. .	22
Ні, не спинять	Грабовський П.	148

Ніч	Старицький М.	210
Ніч в тюрмі	Винниченко В.	243
О, де набрати слів?	Сивенький В.	206
О, дужий!	Дніпрова-Чайка	286
Обоє ми, серце, з тобою	Бобенко А.	302
Огні	Чернявський М.	176
Ой, поля ви, поля!	Кониський О.	226
Орел	Самійленко В.	194
Отаман	Бобенко А.	30
Отаман Музика	Грінченко Б.	165
Паничеві	Галка О.	278
Пан та ратай	Чернявський М.	189
Певному другові	Кернеренко Г.	315
Перед грозою	Черкасенко С.	316
Перед ранком	Стешенко І.	63
Перед світом	Ухач-Охорович К.	310
Перемога	Українка Л.	169
Переспів з Арані	Грабовський П.	154
Підкова	Шевченко Т.	115
Піонери	Коваленко О.	139
Пісні моря	Л.	76
Плач козаків у неволі	Куліш П.	299
Повідають люде	Кримський А.	244
Подорожній	Лепкий Б.	251
Поклик до братів Славян	Старицький М.	227
Поле	Доорхольский О.	303
Пора!	Свирський О.	239
Посланіє до жив., мертв. і ненар.	Шевченко Т.	101
Потайні ученики	Старицкий М	250
Похорон	Комарівна Г.	293
Пречиста Діво	Федькович О.	191
Привид	Франко І.	85
Прийде	Грінченко Б	118
Притомленному братові	В. Л.	177
Природа	Маковей О.	247
Приходить час.	Яворенко Л.	136
Прокидайтесь	Красовченко Л.	32
Про зелені садки	Куліш П.	139
Промінням усе золотило	Грінченко Б.	297
Проповідь на горі	Кониський О.	181
Псалом 136	Руданський С.	185
Пташки	Самійленко В.	256
Рай та пекло	Кузьменко М.	87
Ренегат	Манжура І.	155
Рибалка	Денезський С.	279
Рідна мова	Воробкевич С.	201
Роберт Шотландський	Українка Л.	153
Робітник	Коваленко О.	317
Робітникам	Супруненко Г.	40
Розвага	Грабовський П.	206
Розрита могила	Шевченко Т.	281

Роси	Грабовський П.	138
Російським лібералам	Яворенко Л.	132
Рученьки навхрест	Грабовський П.	203
Сапфо	Старицька-Чернях. Л.	125
Саул	Шевченко Т.	215
Святиня	Куліш П.	178
Серед поля	Грінченко Б.	230
Сироти	Грабовський П.	259
Сімфонія	Романова О.	129
Слово	Українка Л.	190
Смілі майстрі	Грабовський П.	193
Сніг в гаю	Олесь О.	255
Соловейко	Вороний М.	295
Сон	Шевченко Т.	1
Сон невольника	Чубинський П.	46
Співець	Стешенко І.	149
Співцеві	В.	89
Співцеві	Грабовський	237
Сподівання	Конисський О.	197
Сповідь Наливайка (з Рилеєва)	Стариц.-Чернях. Л.	38
Степ	Манжура І.	208
Стінний календарь	Кримський А.	290
Студент	Руданський С.	317
Стяг	В—ий П.	27
Суботи св. Дмитра	Щоголів Я.	211
Суд визволеного краю	Шелест П.	37
Танки бюрократів	Чернявський М.	312
Te Deum	Самійленко В.	141
Тебе... тебе забути нам?	Грабовський П.	304
Так, ми раби	Українка Л.	19
Ткач	Щоголів Я.	80
Ткачі	Коваленко О.	20
Три тости	Волох С.	82
Тюрма за волю	Вернволя О.	18
У тієї Катерини	Шевченко Т.	245
У цариці	Франко І.	225
У шахті	Черкасенко С.	48
Убогий	Шелухин С.	204
Увечері в хаті	Лепкий Б.	163
Упала	Масляк В.	150
Уперед	Грабовський П.	121
Фантастичні думи	Франко І.	135
Хмара	Будяк Ю.	64
Царь Мідас	Річицький П.	195
Черпець	Шевченко Т.	145
Чиє?	Залізняк В.	69
Чого мавчиш?	Коваленко О.	167
Чого являешся мені	Франко І.	238
Что есть мнѣ і тебѣ жено	Куліш П.	111
Шевченко	Комарівна Г.	47
Шевченкові	Афанасьєв О.	221

Що не вмерла Україна!	Чубинський П	320
Я для краю свого працював	Загірня М.	288
Я знав забутий пишний храм	Степенко І.	200
Я не завидую рабам	Грабовський П.	294
Я та земля	Романова О.	168
Якби ви знали, паничі	Шевченко Т.	77
Якби я знав	Панченко П.	252
Як все нікчемне	Чернявський М.	240

ЧАСТИНА ДРУГА.

МЕЛОДЕКЛАМАЦІЯ І ЛІРІКА.

Айстри	Олесь О.	390
Акації білі	Алчевська Х.	360
Блискавка	Щурат В.	388
Брат та сестра	Федькович О.	403
В мене серце до любови	Кулик В.	397
Весна	Кононенко М.	389
Весняна ніч	Кибальчич Н.	413
Весняна розмова	Кримський А.	327
Вечірній час	Щурат В.	402
Виклик	Старицький М.	362
Вічні звуки	Федорченко І.	357
Віють вітри	Кармапський П.	4 0
Вона умерла	Франко І	334
Ворожіння	Куліш П.	342
Гомоніли люде	Алчевська Х.	368
Гори снігами сповиті	Щурат В.	398
Гребінці	Афанасьев О	396
Давнє горе	Куліш П.	367
Дайте бо жить	Білиловський Ц.	344
Дзвонять дзони	Пачовський В.	388
До моря	Вороний М.	341
До пісні	Чернявський М.	354
До соловейка	Забіла В.	378
Дочка до матері	Грабовський П.	415
Добраніч	Навроцький В.	376
Ein Lied ohne Klang	Українка Л.	350
Єрихонська рожа	Дніпрова Чайка	390
Жайворонок	Пачовський В.	363
Журба	Глібов Л	332
З Альпів	Білиловський Ц.	361
З тюремних мотівів	Кибальчич Н.	336
Забудь мене	Кармапський П.	336
Зівяле листя	Франко І.	370
Зорі	Костомаров М.	409
І молилася я, й сподівалася я	Грінченко Б.	354
Із Сапфо	Кримський А.	380
Кедр	Александров В.	338
Коло колодіяя	Куліш П.	358

Косарі	Щоголів Я.	352
Конвалія	Олесь О.	393
Легенда	Вороний М.	323
Ліки	Дніпрова-Чайка	345
Літня ніч	Романова О.	408
Люблю	Яковенко О.	413
Любов	Олесь О.	386
Маленька пісня	Кибальчич Н.	326
Мені снились сльози	Старицький М.	386
Минають дні, минають ночі	Шевченко Т.	366
Минулися літа мої	Устіянович К.	343
Місяць ясненький	Українка Л.	377
Моє серце не тут	Щурат В.	364
Молодая та весела	Алчевська Х.	387
На дворі ранок	Коваленко О.	379
На озері	Вороний М.	333
На позичений мотів	Кернеренко Г.	353
Не дивися на місяць весною	Українка Л.	415
Не росцвівши, квіти зжовкли	Грабовський П.	350
Огні	Черкасенко С.	401
Озриець	Кримський А.	351
Ой люлі, люлі, химерний смутку	Кармапський П.	407
Орел	Чернявський М.	338
Осінь	Луцький О.	407
Палімпсест.	Вороний М.	348
Панна Клара	Славинський М.	371
Pantum	Черкавський М.	395
Парус	Шелест П.	410
Переспів	Кибальчич Н.	340
Пісня	Руданський С.	382
Після похорону	Чернявський М.	406
По над хмари	Маковей О.	401
Прощання	Пчілка О.	339
Пяніть себе	Славинський М.	345
Рибалка	Гул.-Артемовський П.	391
Ритми	Українка Л.	355
Розбите серце	Александров В.	405
Світає	Грабовський П.	337
Серед праці	Коваленко О.	335
Смутні картини	Грінченко Б.	328
Соловейковий спів на весні	Українка Л.	392
Сон	Грабовський П.	400
Сон	Кибальчич Н.	349
Сон	Маковей О.	331
Сонет.	Пчілка О.	365
Сонце заходить	Вороний М.	381
Співанка	Александров В.	330
Там на розі	Воробкевич С.	369
То літньої ночі було на Дніпрі	Вороний М.	385
Три деревини	Мова В.	411
Три дороги	Кузьменко П.	353

У волинский стороні	Щурат В.	329
Українська мелодія	Гребінка Є.	359
У храмі	Карманський П.	374
Фрагменти	Нищинський П.	399
Хмари	Вороний М.	356
Хустина	Пчілка О.	383
Царівна Далека	Кримський А.	414
Чи не час, брати, нам одпочити	Полтавка М.	397
Чогось так сумно	Карманський П.	359
Чумаки-ночліжане	Куліш П.	325
Шелестіння очерету	Кибальчич Н.	375
Штука штук	Щурат В.	344
Щербата	Дніпрова-Чайка	394
Як в сумерки вечірній дзвін	Петренко М.	404
Як маю я журитися	Шевченко Т.	416
Як побачив сліпця	Карманський П.	347

ЧАСТИНА ТРЕТЯ.

САТІРА, ЖАРТИ І ГУМОРЕСКИ.

Аби душа чиста	Руданський С.	463
Батькова рада	Грабовський П.	456
Божий приказ	Самійленко В.	472
Бюрократ	Проноза М.	428
Ведмежий суд	Гребінка Є.	429
Вишнівка	Кузьменко М.	437
Віл	Гребінка Є.	478
Вовк та журавель	Жарко Я.	445
Вовк і ягня	Глібов Л.	485
Горе поета	Самійленко В.	482
Горлиця й горобець	Глібов Л.	467
Господарь хати	Руданський С.	466
Грішник	Гребінка Є.	461
Гуменний	Руданський С.	452
Дівоцька правда	Чужбинський О.	441
Доля	Р. В.	432
Ельдорадо	Сивенький В.	449
Завтра	Школиченко М.	423
Заклопотаний росіянин	Сивенький В.	431
Золото	Проноза М.	474
Ідеальний публіцист	Самійленко В.	469
Камяна епоха	Маковей О.	471
Куди йідеш, Явтуше?	Народн. жарт.	478
Легенда	Романова О.	454
Лист	Руданський С.	451
Лихо	Стар.-Чернях. Л.	459
Любіте своіх ворогів	Річицький П.	480
Міністерська пісня	Сивенький В.	436
Москаль з полотном	Руданський С.	425

Мрія бюрократа	Сивенький В.	422
Мушка.	Вороний М.	433
На печі	Самійленко В.	443
На старі теми	Франко І.	473
Наполеон	Луцький О.	475
Осел і соловей	Глібов Л.	465
Пан	Гул.-Артем. П.	439
Патріотові	Теплинський А.	453
Пекло	Котляревський	419
Пісенька	Кузьменко М.	458
Пісня про гарбуза	Александров В.	454
Притча про красу	Франко І.	427
Рожа та хміль	Гребінка Є.	448
Розумний панич	Руданський С.	430
Сенатор	Сивевький В.	445
Сичі	Шевченко Т.	426
Собака й кінь	Глібов Л.	456
Соловейко	Масляк В.	442
Соломяний дід	Глібов Л.	438
Сон	Сивенький В.	440
Треба всюди приятеля	Руданський С.	470
У перетику ходила	Шевченко Т	484
Чи високо до неба	Руданський С.	481
Чиж та голуб	Глібов Л.	482
Шинок	Щоголів Я.	463
Ячмінь	Гребінка Є.	435

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА.

ПРОЗА.

Aria passionata	Хоткевич Г.	532
Благословіть бабі Палажці	Нечуй-Левіцький І.	525
Вона не вмірає	Липа І.	513
Вуси	Стороженко О.	497
Геть на заході конав промінь дня	Садовський О.	493
Гора і джерело	Вдовиченко М.	545
Діти	Вовчок М.	539
Дві.	Комарівна Г.	516
За що?	Будяк Ю.	537
Із „Страшної помсти“	Гайдаренко А.	543
Казка	Волошка Л.	533
Люборацькі	Свідницький А.	555
Мій сон.	Косенко Ю.	519
Моі лілії	Кобилянська О.	517
На кладовищі	Д-ко О.	544
Народні пісні.	Коваленко Г.	551
Найліпший товариш	Недовірчивий Н.	523
Навіщо	Стар.-Чернях. Л.	527
Над тихим окіяном	Стецишин М.	494

Огники	Наумовський К.	512
Поріг	Пильчиков М.	550
Партрет	Стефаник В.	546
Перекотиполе	Щербаківська Є.	547
Поезія в прозі	Хоткевич Г.	523
Плавні горять	Дніпрова-Чайка	521
Підбрехач	Квітка-Основьян.	489
Пісня иро Буровістника	Різниченко В.	510
Соцький	Ловіцькии М.	539
Суд	Куліш П.	554
Серед степів.	Мирний П.	535
Самотний	Коцюбинський М.	518
Сон	Коваленко О.	496
Тихше читайте цю річ	Пеня Г.	541
Так собі до земляків	Гребінка Є.	549
Утома	Коцюбинський М.	492
Хмари	Коцюбинський М.	509
Шпаки	Дніпрова-Чайка	530

МУЗИКА.

Остання ніч	Лисенко М.	557
Що не вмерла Україна	Стеценко К.	563

11 гри 00 коп.